

Vatra veche 3 Vatra veche

Români din toate țările, uniți-vă!

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul XV, nr. 3 (171) martie 2023 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) • Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 • Redactor-șef fondator Romulus Guga • VATRA VECHĂ, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciut

Teli Iacșa, „Îmbrăcată în Dumnezeu”, din ciclul „Identitate”

Vatra veche dialog cu Teli Iacșa

SUMAR

Vatra veche dialog cu Teli Iacșa, de Gabriella Costescu/3
Teli Iacșa, Un destin de poveste, de Nicolae Băciuț/4
Vatra veche dialog cu Nicholas Dima, de Anca Sîrghie/5
Miezul unui ev aprins. Eminescu 1950. Centenarul în „Scânteia”, de Aurel Buzincu/8
Să ne mai (re)amintim de... Ion Creangă, de Dumitru Hurubă/10
Unsprezece trepte ale desăvârșirii (Nichita Stănescu), de Terezia Filip/11
Cu N. Steinhardt, despre muzică, de Veronica Pavel Lerner/12
Memorialistică. Arșavir Acterian, Jurnal, de Dorin Nădrău/13
Correspondența lui Dimitrie Stelaru, de Gheorghe Sarău/14
Gib I. Mihăiescu, de Mihai Petre/15
Până la urmă, poem de Mircea Radu Zegrean/17
In memoriam. Mihail Diaconescu, de Nicolae Bucur/18
Evocări. Ștefan Goanță – 90, de Maria Nițu/21
Pragul, poem de Sorin Grecu/23
Jurnal. Noi scene din viața literară, de Ion Lazu/24
Vatra veche dialog cu Veronica Bălaj, de George Motroc/25
Vatra veche dialog cu Mihaela Albu, de Mircea Pospai/28
Vatra veche dialog cu Mihaela Aionesei, de Ioan VasIU/30
Restituiri. Vatra veche dialog cu Elena Moldovan, de Daniela Floroian/32
Poeme de Iuliana Olariu/34
Horia Bădescu – 80, „Căderea din Rai”, de Simona Mihuțiu/35
De Juventute, poem de Horia Bădescu/35
Vitrina. Imunitatea poeziei (Darie Ducan), de Ioan Marcoș/36
Poezia recuperării umbrei (Daniel Luca), de Nicolae SuciU/38
Poporul de proști versus Eminescu (Răzvan Ducan), de Ion Ionescu Bucovu/40
Un debut. Ochiul elefantului (Dorin TismănarU), de Radu Ștefan/42
Gabriela Verban, de Ioan Chirilă/43
Între liminal și subliminal (Doina Drăguț), de Silviu Doinaș Popescu/44
Între comic și sobru (Nicolae Mătcăș), de Vasilica Grigoraș/45
Om în mers (Olimpiu Nușfelean), de Gellu Dragoș/46
O sinteză ezoterologică de literatură română. Incursiuni în imaginarul ezoteric (Gheorghe Glodeanu), de Zenovie Cârlegea/47
Cei șapte magnifici (Mircea Frențiu), de Nicolae SuciU/50
Nicolae Băciuț - un promotor al valorilor cultural-literare, de Doina Bălțat/52
Valea Mureșului Superior (Ilie Frandేశ), de Florin Bengean/55
Memoriile unei capre, de Dumitru Ichim/58
Documentele continuității. Transilvania, starea noastră de veghe, de Ioan-Aurel Pop/59
Simțiri despre Bucureștiul și România de azi, de Ileana Costea/60
Asterisc. Surorii mele Moldova, de Simona Mihuțiu/62
Convorbiri duhovnicești cu Î.P.S. Ioan, de Luminița Cornea/64
Amvon. Închinați-vă, că e gratis, de Gheorghe Nicolae Șincan/65
Dușmanii crucii Domnului Iisus Hristos, de Valeriu Tănasă/66
Schită cu intelectualii, de Dumitru Hurubă/67
Blocnotes. Taina scrisului, de Melania Cuc/68
Ocean întors. Din nou, soldații, de Maria Cecilia Nicu/70
Starea prozei. Spre Petroșani, de Geo Constantinescu/71
Să ne mai (re)amintim de... Honoré de Balzac, de Dumitru Hurubă/73
Europoezia. Catherine Pont-Humbert, în românește de Maria Stancu și Valer Stancu/74
Asterisc. Călătoria, de Dorina Brândușa-Landen/75
Starea prozei. Povara lui Mihai Potângă, de Dumitru Băluță/77
Protocoloalele de la Toronto, de Eugen Mera/79
Scena. Răul n-are niciun rost fără plăcere, de Tamara Constantinescu/80
Literatură și film. Ochii peștelui între popcorn și cipsuri, de Alexandru Jurcan/81
Expo. Castelul Pelișor. Agnes Andrei, Emoții în culori, de Liliana Popa/82
Catrene pirogene, de Nicolae Mătcăș/83
Lumea lui Larco, de Vasile Larco/84
De la un clasic citire. George Lesnea/84
Curier. De la Vatra veche la Vatra nouă/86
Univers plastic Teli Iacșa, foto-reportaj/87

Teli Iacșa, Îmbrățișare din cer

Teli Iacșa, Soarele are întâlnire cu Luna

Teli Iacșa, Vestitorul Luminii

Număr ilustrat cu lucrări de Teli Iacșa

Vatra veche dialog

Teli Iacșa

„Ne-am născut și trăim fără instrucțiuni de folosire a vieții noastre”

Localitatea Țopa, este un sat din comuna Albești a județului Mureș, unde pare că nu se mai întâmplă nimic. Puțină lume mai bate satele Transilvaniei, pentru a căuta valorile pe care le mai avem, totuși. În afara faptului că la Țopa există o biserică de lemn (biserică călătoare), strămutată din parohia Boiu, la sfârșitul secolului al XIX-lea, atestată documentar în anul 1301, am întâlnit o tânără pasionată de cultură și artă, care a lăsat în urmă Bucureștiul, locul de baștină, și s-a stabilit la Țopa. Am intrat în povestirea vieții sale, care este foarte atractivă, impregnată de dragostea pentru cultură, de pasiunea pentru artă și care, a mișcat din temelie comunitatea sătească de la Țopa.

- Pentru cititorii iubitori de cultură, vă rog să depănați firul poveștii dv. de viață.

T.I: Am venit la Sighișoara, în august 2017, cu intenția să cumpăr o căsuță la Țopa, loc despre care am citit în reclame, că are de vânzare case tradiționale românești. Așa l-am întâlnit pe colecționarul Marc Tudose – lingurar, creștător de linguri, de la care am cumpărat o casă de chirpici, casă de care m-am îndrăgostit imediat. Mi-am propus să dezvolt aici câteva proiecte și să implic și comunitatea interesată.

-Ce a urmat după achiziție, ce proiecte ați realizat?

T.I: În anul 2018, am avut două proiecte: „Rezidență de artiști cu copii” și „Terapie în grădină”, cu inițiatorul Florin Zaharia. Am înființat o Asociație „Hopa!” din

Țopa, ateliere cu copii sau artiști, un construit un basorelieu, monument mozaic, care va fi postat la intrare în Țopa. Am pictat Troița din Boiu, garduri și case, am adus comunitatea împreună prin campare pe deal și activități socio-culturale.

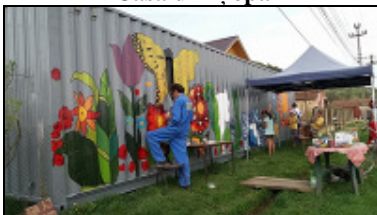
La aceste acțiuni am fost sprijinită de primăria Albești, implicit de domnul primar Nicolae Șovrea, săteni, doamna Eusevia Șuteu, care este conducătoarea Ansamblului Flocloric „Târnava Mare” din Țopa, familia Cismaș Dan și Tincuța de la „Ferma Ecologică”, familia Andrei Adrian și Minodora (Doricuța) și Marius Cristian Păunescu, cel care a devenit în anul 2019 soțul meu. De la logistică la implicarea în ateliere, soțul meu m-a sprijinit în permanentă, asemenea și prietenii menționați mai sus.

-Ați achiziționat, totuși, o casă foarte veche. Nu a necesitat reparații?

-Casa avea nevoie de recondiționare, fiind construită din chirpici, dar, în 2019, alături de soțul meu Cristian Păunescu și câțiva prieteni, am „rânduit-o” și lipit-o cu un amestec din pământ și bălegar, păstrând astfel temelia originală și pereții. Am pus în valoare colecția de mobilier tradițional, unelte tradiționale, obiecte de vestimentație, vechi din anii 1850-1870.

Casa din Țopa

Atelier –pictură container, Țopa

-Unde locuiați? Presupun că recondiționarea necesita prezență permanentă.

-La început am locuit la Sighișoara. Soțul meu, Marius Cristian, profesa în satul Lopătari, din jud. Buzău, iar în 2021, s-a transferat la Sighișoara, la Școala Gimnazială „Radu Popa”, ca profesor de limba engleză. Pentru că ne-a plăcut la Țopa, iar casa avea nevoie de restaurare și prezență permanentă, din 2020, m-am mutat în Țopa, am încropit un mic atelier în care locuiesc și la ora actuală. Aveam la București un atelier în clădirea fabricii ISAF – un spațiu cultural, pe care l-am închis fără regrete, nici nu mă mai puteam ocupa de acea activitate.

După decesul soțului meu, în anul 2022, luna decembrie, am început să transform șura în spațiu cultural, care va purta numele „Cristian Păunescu”. Deși spațiul nu este gata, activitățile continuă, iar pe lângă aceasta, am un proiect socio-cultural-caritabil „HEARTizanat”, pe care îl derulez la Centrul de zi „Veritas” sau la Țopa în „aTELier”.

-Ce vă propuneți pe lângă toate acestea?

-Pe lângă acest proiect, pregătesc o expoziție de „Ziua universală a Unicornului”, la București, în luna aprilie 2023, care va purta numele de „Once upon a T.I.!me” (T.I.! fiind semnătura de artist, Teli Iacșa, care, cu semnul exclamării înseamnă „te iubesc!”). În același timp, mă ocup de coordonarea poeziilor scrise de soțul meu, poezii care nu au ajuns să vadă lumina tiparului din lipsă de timp fizic, iar acum a devenit un proiect prioritar - post mortem. Cartea de poezii va purta numele „DE CE MBRIE?” Intenția mea este să celebrez memoria soțului și să nu jelesc, deoarece planurile propuse de noi, atâta timp cât era în viață, trebuie să primească contur.

Proiectele mele sunt cu „va urma”, pentru că la venirea mea în Țopa, am simțit că toate visele mele s-au împlinit deja, iar toate celelalte, au venit pe deasupra, ca bonus. Tot ceea ce vine mai departe va veni de la Dumnezeu.

-Pasiunea dvs. este aceea de a picta. Pe tot parcursul spre carieră ați dezvoltat pasiune pentru pictură, design vestimentar, bricolaj. Din ce s-au născut toate acestea?→

GABRIELLA COSTESCU

-Pictez pe sticlă. Între anii 2003-2005, am urmat Școala Populară de Artă - secția Design Vestimentar, cât și pictura pe sticlă cu profesor Gabriela Corut. Voi etala câteva realizări: 2004 - Premiul III la Expoziția-Concurs Național de Icoane „**Rugămu-ne Tie!**” pentru interpretare icoană pe sticlă „Constantin și Elena”, Pitești, mai 2011, Premiul special al juriului Gala „**Oameni pentru oameni**” pentru proiectul „HEARTizant”, 2016 - Premiul de Excelență la Concursul Internațional de Creație plastico-lirică „Eminesciana”, ediția a VI-a, Iași, - 2018, Mențiune – Bienala de Carte Bibliofilă și de Carte-Obiect, ediția 1, Muzeul Național al Literaturii Române, București.

-Care ar fi reperele după care vă ghidați ca artist plastic?

-Nu demult ziceam că ne-am născut și trăim fără instrucțiuni de folosire a vieții noastre. Azi, eu mă ghidez după semne: după semnele cusute de strămoșii noștri, energie veche, misterios simbolizată în costumele pe care le purtau, după semnele (cicatricele) ce mi-au rămas de la durerile din suflet, după semnele ce le dau cei pe care îi întâlnesc, după semnele ce Dumnezeu mi le trimite pentru a-mi urma calea.

- Spuneți-ne, vă rog, dacă ați avut expoziții, vernisaje și ce critici de artă au scris despre lucrările dvs.

- Am avut foarte multe expoziții personale și de grup, începând din anul 2012. Expoziții personale în Rotenberg Uzunov Art Gallery, ICR, la Centrul Cultural Galatasaray Istanbul, Turcia, la Centrul de formare profesională Burgbuhl, St. Antoni și Fribourg, Elveția, și la Cercul Militar Național, sala Rondă, București. Cele mai multe expoziții personale au fost într-adevăr la București, în fiecare an, începând din 2011, până în prezent.

Expoziții de grup am avut la: Bienala de Carte Bibliofilă și de Carte-Obiect, ediția a II-a, Muzeul Național al Literaturii Române, București, la Sighișoara, Teatrul Național în Salonul Internațional de Artă Naivă, Galeria de Artă „Ion Neagoe” a Casei Corpului Didactic „Spiru Haret”, UAP, Iași, Brăila, apoi în Japonia la Gallery YUME, TOKYO JAPAN, Elveția, Franța, Maroc, Bulgaria.

Teli Iacșa - Un destin de poveste

Într-o întâlnire neplanificată (în condițiile în care aveam un proiect în lucru, editarea volumului *De ce mbre*, de Cristian Păunescu), la Țopa, un sat „de la capătul lumii”, am descoperit un destin de poveste, cel al Teliei Iacșa, numele de artist, cel din acte fiind Teofilia - Constanța Juravle - Păunescu.

Mi-am regăsit în elanurile ei, unele materializate, și tentații personale, neduse până la capăt.

Eu n-am reușit să cumpăr o casă tradițională din Săcalu de Pădure, pentru că, deși erau multe dărăpănate, în prag să se prăbușească, atunci când s-a aflat de intențiile noastre de a cumpăra astfel de case, mai mulți mureșeni (Sorina Bloj, Maria Borzan ș.a.), brusc au crescut prețurile acestora, de parcă ar fi fost vile.

Teofilia - Constanța Juravle - Păunescu a fost mai tenace și mai pătimașă în ideea ei, astfel că a cumpărat o casă tradițională din Țopa. (Mureș)

A dat Bucureștiul pe Țopa, cum s-ar zice. Și a devenit, peste noapte, de-a locului, cu asupra de măsură, făcând mai mult decât a făcut vreun băștinaș, pentru ideea de recuperare și restituire a moștenirii tradiționale.

În plus, a adus arta ei plastică la izvoare, valorificând semnul plastic tradițional în inspirate compoziții de real și fantastic.

Cred în destinul de artist al Teliei Iacșa, cea care a trecut atât de multe încercări ale vieții, despre care vorbește cu discreție și demnitate.

Apariția ei în spațiul mureșean, în diversele ei forme de manifestare artistică, este un mare câștig, pentru toată lumea.

NICOLAE BĂCIUȚ

Teli Iacșa, Muzica eternă

Opinii critice:

Roxana Bărbulescu – critic de artă:

„Picturile artistului plastic Teli Iacșa sunt adevărate explozii cromatice cu trimiteri către arta populară românească, din care preia de la broderia iilor, până la motivele decorative ale ouălor de Paște, de la măștile tradiționale până la țesătura covoarelor oltenestești.

Artista le introduce în compozițiile sale, construind un amestec decorativ de o vitalitate debordantă. Imaginația ei merge atât de departe încât în jocul texturilor introduce chiar bucăți de dantelă sau broderie ce vin în completarea desenului traforat, creând astfel un ansamblu de procedee plastice originale.”

Ilie Roșianu – critic de artă:

„Teofilia Juravle are, prin creația ei, o viziune inedită în modul în care reflectă realul. Un real ce se îmbină armonios cu un fantastic, care te duce cu gândul la o lume plăcută, stenică și prin asta reconfortantă.

Cu totul remarcabil e și faptul că în acest scop ea stăpânește foarte bine mijloacele de expresie adecvate intențiilor sale ideative, care împreună sunt izvor al unor reale emoții estetice.”

Aristotel Bunescu „Opinia Națională”;

„Teofilia Juravle (..) se distinge, în mod deosebit, de alți creatori, prin faptul că fiecare lucrare a sa emană o mare bucurie. În fața acestei explozii, desigur ramele își pierd funcția obișnuită de a marca limita unei opere de artă și sunt la rândul lor invadate de policromia în expansiune.”

Teli Iacșa, Povestea nunții

Vatra veche dialog

Nicholas Dima

„N-a fost nicio Siberie culturală în România”

Momente din maratonul vieții lui Nicholas Dima, o conștiință a românismului în America (II)

-A.S.: Ați amintit de Basarabia. *Ce s-a întâmplat cu ideea studierii ei?*

-N.D.: Subiectul l-am amânat, dar l-am reluat la scurt timp după ce mi-am susținut doctoratul și m-am mutat la Washington. Cercetările necesare, editarea manuscrisului și găsirea unei edituri care să publice cartea mi-au luat aproape la fel de mult timp, cât îmi luase și doctoratul. Altfel, cele mai multe cercetări le-am făcut prin subsolurile Bibliotecii Congresului din Washington, unde am obținut acces nelimitat la resursele instituției. Rezultatul a fost cartea *Bessarabia and Bukovina*, apărută inițial în 1982 la Editura East European Monographs, Columbia University Press, New York. Ulterior, au apărut încă două ediții revăzute și îmbogățite în Statele Unite și în traducere la Cluj-Napoca și Chișinău. A fost primul studiu postbelic complet al chestiunii Basarabiei și a fost foarte bine primit de specialiști. Așa cum era de așteptat, în Uniunea Sovietică, inclusiv la Chișinău, cartea a fost vehement criticată.

-A.S.: Ați avut în America o carieră universitară strălucită, pornind de la New Jersey, până la școala de comando a Armatei Americane, plecând apoi în Etiopia la Addis Abeba în 2005-2007. *Ce proiecte v-ați propus și ce ați izbândit?*

-N.D.: Încep prin exprimarea unei frustrări pe care dumneavoastră o puteți considera lipsă de modestie. Am avut o carieră mulțumitoare, dar nu strălucită. Reușita unei cariere nu

se măsoară prin părerile altora sau prin poziția la care ai ajuns. În opinia mea, ea se măsoară prin poziția potențială la care ai fi putut ajunge, bazat pe pregătirea și experiența ta, dar la care nu ai ajuns pentru că ai fost blocat. De altfel, un prieten român-american, ca și mine, și care de asemenea a ajuns într-o funcție guvernamentală relativ bună, îmi spunea cu un gust amar: „Ei nu m-au angajat pentru ceea ce știam eu, ci pentru ceea ce nu știau ei, și ei nu știau aproape nimic...”

Privind retrospectiv, este limpede că am pornit dezavantajat în cursa pentru afirmare în America. În primul rând, a fost vârsta. Ar fi trebuit să ajung în Statele Unite cu vreo cinci ani mai tânăr. Apoi, am fost victima convingerilor mele morale, care nu mi-au permis să fac niciun compromis. Am acuzat comunismul pentru toate tragediile din lume și mult timp nu am văzut lacunele Americii și ale Occidentului. În consecință, am fost considerat inflexibil și radical, ceea ce ulterior mi-a blocat orice acces la vreo poziție de prestigiu și influență.

Oricum, mi-am început cariera intelectuală americană la Universitatea William Paterson din New Jersey, am continuat-o la *Vocea Americii* la Washington și am plecat apoi ca profesor la centrul militar *US Army, JF Kennedy Special Warfare Center and School*, din Fort Bragg, Carolina de Nord. În continuare, am revenit la *Vocea Americii* și după alți

zece ani m-am pensionat și am redevenit profesor, jurnalist liber profesionist și scriitor.

Acesta este în linii mari traseul meu intelectual prin America și prin lume. În toți acei ani, m-am gândit tot timpul la țară și am trăit cu ideea întoarcerii acasă.

-A.S.: *Pentru că erai cunoscut ca fost deținut politic în România, ajuns în Lumea libertății, ați simțit că sunteți urmărit de Securitatea din țară?*

-N.D.: În funcțiile pe care le-am avut, am beneficiat de o anumită protecție oficială, dar a trebuit să respect și unele limite de activitate; limite pe care le-am cam încălcat. Pe tot parcursul anilor '70 și '80 ai secolului trecut, Securitatea a urmărit consecvent și permanent activitatea exilului și, în special, pe cea a liderilor politici, dar trebuie să recunosc că nu știu să se fi făcut niciun act de agresiune fizică împotriva noastră. În perioada aceea, am participat personal la numeroase activități ale exilului și, în mare măsură, le-am inițiat și organizat. Când fac această afirmație, mă refer la demonstrații de stradă, întâlniri confidentiale în mici grupuri, mari întruniri publice, conferințe, declarații, articole de presă și intervenții politice la Washington. Ei bine, la multe din aceste activități eram urmărit și îndeaproape și uneori veneau la noi chiar diplomați români să ne convingă, chipurile, că regimul din țară se schimbese și că noi, cei plecați, ar trebui să fim de partea țării!?

-A.S.: Știți de ce îmi amintesc cuvintele acestea despre regimul comunist? De mesajul cu care și-a reîntâlnit filosoful Constantin Noica la Paris vechii prieteni, pe Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Emil Cioran. Când aceștia l-au auzit pe Noica laudând realizările socialismului din România, i-au replicat că a înnebunit. Ceea ce mă impresionează înainte de toate la dumneavoastră este gândul întors mereu spre țară, un gând dovedit și prin titlul dat cărții *Români și România între pământ și cer*, având ca prefațator pe prof. univ. Nicolae G. Drăgulănescu, un temeinic prieten al meu. *Care sunt ideile axiale ale crezului dumneavoastră privind România prezentului?*

-N.D.: În Constituția țării noastre ar trebui să figureze ca obiective→

ANCA SÎRGHIE

Nicolae Dima, vorbind în Parlamentul de la Chișinău

principale: unirea Basarabiei cu țara-mamă, consolidarea românismului în toată țara reîntregită, cultivarea diasporei, integrarea în Uniunea Europeană, cu condiția menținerii identității și suveranității și asigurarea unui loc propriu într-o lume globalizată.

-A.S.: Domnule Dima, doresc să revin pe scurt la cariera universitară. *Cum se acordă titlurile sau gradele academice în America?*

-N.D.: Titlul de profesor e acordat de fiecare universitate, dar după criterii oarecum generale. Predomină experiența pedagogică, cercetarea, lucrările și cărțile publicate, precum și activitățile extracurriculare și administrative. Interesant e însă că toți profesorii, indiferent de grad, au aceleași obligații academice, anume să predea. La William Paterson, de exemplu, eram cinci profesori de geografie și toți predam un curs de geografie generală, o combinație de cadru geofizic și activitate umană, care era obligatoriu pentru toți studenții. Universitatea avea nevoie de mai mulți profesori pentru că clasele erau limitate de maximum 30 de studenți. În ce mă privește, fiind nou și începător, la prima ședință a departamentului l-am întrebat pe decan cum să predau acel curs. Decanul mi-a răspuns politicos că nu-și poate permite să spună unui doctor cum să predea. Și vreau să adaug ceva hazliu. Aveam un manual foarte bun și cuprinzător după care ne ghidăm, dar fiecare profesor își predă acel curs potrivit cunoștințelor și înțelegerii lui personale. Cred că, dacă ne-am fi dat examen între noi, profesorii, fiecare am fi picat.

Doresc totuși să deschid o paranteză la acest punct. Pentru mine, primele întâlniri cu studenții americani au fost grele, pentru că am avut emoții. Noroc că la Columbia luasem un curs de oratorie și făcusem practică în fața colegilor. Altfel, acel curs mi s-a potrivit ca o mânășă și l-am găsit foarte ușor. După primul semestru, am început să predau și alte cursuri propuse de mine și mai aproape de noile mele specializări, ceea ce a făcut o impresie foarte bună. Decanul mi-a mărturisit ulterior că, de obicei, când angaja un profesor tânăr, trebuia să aștepte vreo doi ani până ce acesta să intre în ritmul universității. Mi-a mai spus că eu

i-am surprins, pentru că am fost bun de la început. De altfel, clasele mele au fost vizitate și de alți profesori în cadrul practicii de monitorizare și aceștia au fost surprinși de atenția cu care mă ascultau studenții... În al treilea an, urma să fiu definitivat. Și azi îmi lipsesc acele clase!

Altfel, când am știut că părăsesc facultatea, am rămas singur câteva minute în clasa în care îmi încheiasem ultimul curs. M-am gândit la cariera de profesor pe care și azi o consider o misiune nobilă. Dacă rămâneam în învățământ, aș fi ajuns mult mai departe pe plan academic și aș fi scris cu siguranță mai multe cărți. Și s-a mai întâmplat ceva pozitiv și important în acea perioadă. Treptat, mi-am pierdut accentul străin în limba engleză, ceea ce i-a impresionat pe colegii care au constatat acea schimbare.

-A.S.: *Ce v-a determinat să părăsiți universitatea și să plecați la postul de radio Vocea Americii, unde ați lucrat timp de 20 de ani? Ce socotiți că a fost interesant ca ziarist în comunicarea cu ascultătorii din România? Aveți amintiri deosebite, poate dramatice?*

-N.D.: Într-adevăr, am lucrat timp de 20 de ani ca *radio journalist* la VOA din Washington, dar în două etape diferite din punct de vedere politic. Și acele perioade le-am relatat în scrierile mele precedente și în interviul mai devreme menționat.

Altfel, părăsirea învățământului a fost o hotărâre foarte grea. Am părăsit de bună voie acel post de profesor, pentru că la Washington mi se oferea perspectiva unei cariere în serviciul diplomatic american. M-am înfundat însă în labirintul birocrăției guvernamentale. Într-o asemenea birocrăție, nu contează pregătirea sau experiența, ci relațiile pe care ți le faci și capacitatea de a deveni parte din sistem. Mi-am dat seama destul de repede că la guvern nu se angajează oameni de valoare, ci mediocrități care știu să se „învârtească”. Nu a fost pentru mine.

În această situație, în prima perioadă de zece ani la *Vocea Americii*, m-am luptat cu inerția unei instituții de stat, cu mulți șefi inepti numiți pe criterii politice, și cu unii colegi frustrați și invidioși. Mi-au trebuit vreo doi ani ca să mă orientez, pentru că nimeni nu mi-a acordat niciun ajutor și nici nu mi s-a făcut

vreo pregătire specifică pentru radio. Prezența în fața unui microfon deschis și producerea pe viu a unui program radio trebuie învățate și necesită timp. Unii începători se pierd în fața microfonului sau la pupitrul producției unei emisiuni. Și pentru că nu am acceptat sistemul ierarhic și abuziv în care intrasem, șefii au făcut mari eforturi să mă concedieze. Treptat, m-am impus însă și unii ascultători din țară, care ne scriau, au afirmat despre mine că sunt o adevărată enciclopedie de cunoștințe.

Nu m-am simțit totuși în apele mele într-o asemenea instituție și nu simțeam nici impactul mesajelor emisiunilor noastre în România. Informam și încurajam ascultătorii, dar regimul din țară era de neclintit și cu timpul s-a înrăutățit. Personal, am avut însă și unele satisfacții, mai ales că m-am impus ca reporter de teren. În acea calitate, în 1985, am fost trimis în Canada cu prilejul vizitei lui Ceaușescu la Ottawa și Montreal și am transmis reportaje și interviuri de la fața locului. Pentru mine, acea misiune a reprezentat un vârf de carieră jurnalistică și cred că a și contribuit puțin la prăbușirea despotului. Totuși, la *Vocea Americii* mă simțeam neîmplinit intelectual și visam să mă întorc în mediul academic. La scurt timp, dorința mea a devenit realitate. Mi s-a oferit un post de profesor la o importantă școală militară a armatei terestre americane și mi-am reînnoit cariera.

Altfel, în timp ce am lucrat la *Vocea Americii*, s-au întâmplat două lucruri. Pe partea pozitivă am pătruns în lumea ziaristicii americane și am reușit să-mi fac unele relații oficiale la Washington. Pe de altă parte, lucrând predominant într-un mediu de limba română, am scăpat de accentul străin de care până atunci nu mai reușisem să scap.

-A.S.: *Ați plecat deci și de la Vocea Americii și ați ajuns la Centrul militar J.F. Kennedy din Carolina de Nord?*

-N.D.: În 1985, am fost angajat de centrul de pregătire militară *US Army, JF Kennedy Special Warfare Center and School* din Fort Bragg, Carolina de Nord, unde am fost numit directorul Catedrei de Studii Euro-Sovietice. Precizez că, în prealabil, ținusem mai multe prelegeri la acel Centru și elaborasem un model de evoluție a țărilor comuniste.→

Trebuie subliniat faptul că la acel Centru de Studii Militare, toți cursanții erau ofițeri, aveau o diplomă universitară și își făceau masteratul timp de două semestre cu accent pe pregătire internațională. Din punct de vedere intelectual, cei patru ani petrecuți acolo au fost cei mai fertili ani intelectuali din întreaga mea carieră.

La un moment dat, școala a insistat să mă permanentizeze, dar începuse perioada de *perestroika* în Uniunea Sovietică și am considerat că, având în vedere intențiile mele de a face ceva pentru România, era mai bine să mă întorc la *Vocea Americii*. A fost a doua oară în viața mea când a trebuit să aleg între două variante și nu am să știu niciodată dacă am făcut o alegere bună.

-A.S.: *Ce satisfacții și ce realizări ați avut ca profesor la Școala de Studii Militare J.F. Kennedy?*

-N.D.: Am avut imense satisfacții materiale, morale și intelectuale. Aș putea spune că pentru prima oară am putut folosi tot bagajul de cunoștințe pe care le acumulasem de-a lungul întregii vieți. La rândul lor, studenții, mai bine spus cursanții, erau oameni maturi, responsabili și foarte receptivi. Acolo am dezvoltat câteva modele pedagogice pe care ulterior le-am folosit pe tot parcursul carierei.

Unul dintre acele modele se referă la evoluția ciclică a regimurilor comuniste, evoluție bazată pe schimbul de generații, din care reieșea prăbușirea iminentă a acelor regimuri. Modelul l-am publicat în 1987 în revista *Military Intelligence*. Conform aceluși model, urmau evenimente zguduitoare în lagărul sovietic, ceea ce s-a și întâmplat câțiva ani mai târziu. Dacă nu aș fi fost blocat de cercurile diriguitoare din umbră ale Americii, prin studiile și realizările mele, aș fi ajuns mult mai departe. Dar nu am fost pe placul acelor cercuri. Am fost apreciat, în schimb, de ofițerii cu care am interacționat, ofițeri cu grade de la căpitan până la general.

Alt model pe care l-am elaborat a fost cel de înțelegere a altor culturi și mentalități. L-am dezvoltat, pentru că mi-am dat seama că ofițerii, majoritatea americani, aveau o perspectivă etno-centrică și nu înțelegeau comportamentul altor țări și națiuni. Și acest model

multidisciplinar și complex s-a bucurat de aprecieri. Am avut satisfacția să constat că aceste modele și unele din cărțile, studiile și analizele mele au fost folosite și la alte universități.

-A.S.: *Pare evident că ați fost apreciat. Așa cred că se explică distincțiile și premiile care vi s-au acordat. Dintre acestea care vă sunt cele mai dragi și de ce?*

-N.D.: În cursul carierei, am primit mai multe mențiuni, premii, plachete, am fost citat etc., dar vă spun sincer că nu am alergat după asemenea forme de recunoaștere. Și totuși, distincțiile primite de la armată mă fac să mă simt mândru de ceea ce am realizat. Drept recunoștință pentru prestația mea, Centrul *JF Kennedy* mi-a decernat o medalie pentru servicii excepționale aduse Armatei Americane. Este distincția pe care o prețuiesc cel mai mult. Medalia cu certificat personal primită la Fort Bragg le depășește pe toate celelalte. Îmi amintesc de studenții-ofițeri pe care i-am pregătit. Erau oameni încă tineri ca să poată fi modelați și în același timp erau maturi și gândeau singuri...

Alte instituții la care am mai predat ori la care am lucrat mi-au acordat și ele unele distincții, între care menționez cu multă plăcere placheta primită de la *U.S. West Point Military Academy*. Aceasta este cea mai veche și, probabil, cea mai prestigioasă Academie Militară din America. Îmi amintesc că, odată, comandantul Academiei m-a invitat să petrec o zi întreagă, de dimineață până seara, între studenți, ca să mă familiarizez cu viața lor de cadeți. Atunci m-am întretinut și cu studenții și cu unii dintre instructorii lor. Cadeții se plâneau că sunt ocupați tot timpul și se simt oboșiți, dar nu se plâneau de sistem. M-am gândit cu

Cițiva din membrii redacției Serviciului Român al Vocii Americii : de la stînga la dreapta — Alexandru Runcu, John Dragoi, Elena Velissar și Nicolae Dima, la microfon în timpul uneia din cele trei emisiuni zilnice pentru ascultătorii din România și restul lumii.

nostalgie că mi-ar fi plăcut și mie, în tinerețe, să fac o asemenea școală.

-A.S.: *Revenind la studii și la publicații, ați pus pe hârtie experiențele dvs.? Ați tipărit modelele mai devreme menționate? Le-ați prezentat și la alte universități?*

-N.D.: În timp ce eram profesor la Școala militară din Carolina de Nord, am publicat mai multe analize și articole de specialitate și am finalizat două cărți. Prima carte a fost dezvoltarea modelului mai devreme menționat și pe care am numit-o *Cross-Cultural Communication*, în traducere liberă *Dialog între Culturi*. Studiul a fost mai întâi litografiat pentru uz intern și ulterior a fost tipărit sub formă de carte normală la o editură din Washington. Tot acolo am terminat cartea *Journey to Freedom*, pe care am tipărit-o însă după ce m-am întors la *Vocea Americii*. Voi reveni la această carte, pentru că are o poveste interesantă.

În ce privește alte școli și universități, am ținut zeci de conferințe și prelegeri și am fost invitat la multe instituții de învățământ civile și militare. Dintre acestea din urmă, menționez US Military Academy (New York), US Naval War College (Rhode Island) și US Military School at Carlisle Barracks (Pennsylvania). Lista completă de prelegeri, expuneri și conferințe e prea lungă pentru a fi detaliată. De altfel, nici nu cred că am o asemenea listă completă. Și nu menționez conferințele în limba română pe care nu le-am inclus în CV-ul meu pregătit de altfel doar pentru Statele Unite.

(Interviu realizat prin telefon de Anca Sîrghie cu Nicolae Dima, la 1 octombrie 2022)

Miezul unui ev aprins

Eminescu, 1950: centenarul în „Scânteia”

(II)

Rolul decisiv în așezarea prin *Scânteia* a lucrurilor de sărbătoarea centenarului eminescian pare să-i fi fost rezervat, ca și cu alte ocazii în acești ani, publicistului filosof cu dispoziții cameleonice destul de bine gestionate Nestor Ignat. Se face asta în *Cu privire la opera lui Mihai Eminescu*, articol amplu, publicat în trei numere ale gazetei. *Organul central* de presă al P.M.R. este de regulă propunătorul pozițiilor oficiale – chiar și pentru publicațiile de specialitate, inclusiv, uneori, pentru cele ideologice prin profil, precum *Lupta de clasă*, care preiau, *dezbate* și adâncesc ceea ce partidul hotărăște că se impune să devină, ca expresie și conținut, valabil pentru toată lumea și pune ca atare în circulație pe această cale. Desigur, asta în ondulațiile de limbaj pe care mesagerul lui de încredere le consideră cele mai potrivite, deoarece elementele formale, o anumită *măiestrie* contează nu numai în poezie, ci și în discursul propagandistic, dacă nu cumva chiar întâi și-ntâi aici.

Opera poetului, constată, cu siguranță că în astfel de condiții, Nestor Ignat, *reflectă contradicțiile epocii* – considerație *dialectică* fundamentală pentru orice demers de *preluare critică a moștenirii trecutului* și, în principiu, un fel de permis de trecere. Nu însă o trecere liberă, ci, într-o primă etapă, capricioasă, și pe urmă cu *vămuiiri critice*, resemnificări de adaptare sau de convertire ideologică și comentarii care stabilesc și explică relația în felurite privințe și aspecte cu *învățătura*, dar și cu imperativele de strategie, tactică și conjunctură ale *mersului înainte*.

Dominant ar fi în chip evident în poezia eminesciană *fondul popular, sănătos, optimist*, însă acesta *se ciocnește* (totul e conflictual!) cu efectele influențelor nefaste ale ideologiei claselor exploatoare, astfel încât opera reflectă inevitabil și real *lupta de clasă* din România vremii în care artistul a trăit, s-a format și a creat. Sarcina comentatorului de literatură este să descopere amprenta în produsul artistic a manifestării concrete a acestui adevăr oriunde și oricând valabil și, de asemenea, să țină seama, pentru un exercițiu recuperator cu bune rezultate, că, în cazul lui Eminescu, dată fiind existența fondului sănătos, în teritoriul însuși al creației *s-a dat o luptă mocnită, de care însă Eminescu nu-și dădea seama limpede și pe care critica*

reacționară a ascuns-o cu grijă, încercând să explice, prin Maiorescu și prin alții, mizeria materială și umilirea morală la care fusese condamnat Eminescu de clasele exploatoare prin pretinsa sa „indiferență” față de lume și viață. Gherea a fost primul care, făcând o analiză marxistă, *științifică*, a poeziei eminesciene și arătând izvorul decepționismului și suferințelor poetului în alcătuirea socială strâmbă, *a exprimat cu hotărâre caldă apreciere a clasei muncitoare și a poporului muncitor asupra lui Eminescu.* Astfel și numai așa stând lucrurile, sărbătorirea centenarului în condiții de izbândă a luptei clasei muncitoare este ocazie de *justă și cuprinzătoare reconsiderare a operei poetului* și de punere în lumină a *fondului ei popular, critic, patriotic* – ceea ce, de altfel, împreună cu aparatul critic și explicativ de rigoare, interesează și contează înainte de orice în preluarea oricărei opere artistice a trecutului.

Eminescu, susține Nestor Ignat, asemeni altor cărturari ai vremii lui, trebuie explicat în legătură cu mișcarea revoluționară de la 1848, cu idealurile acesteia și cu propensiunea ei critică și contestatară. Pașoptismul, de fapt, ar fi făcut ca talentul poetului *să nu se ofilească.* Versurile de tinerețe o demonstrează – iar comentatorul ideolog aduce exemple care nu sunt întotdeauna și în totalitate de trecut cu vederea dacă se ignoră, ceea ce însă e aproape imposibil, ansamblul construcției demonstrative pe care ele sunt chemate să-l susțină și care probează încă o dată, dacă mai era nevoie, cum lucrează și ce pot face ideologia și discursul propagandistic.

Trădarea revoluției și a spiritului ei și statornicirea *regimului burghezomoșieresc*, chiar dacă nu ele au fost propriu-zis determinante în constituirea personalității poetului, au avut totuși asupra lui influențe numeroase și felurite și a căror expresie se poate ușor identifica în viziunea, în sensibilitatea, în gândirea și în opera lui. Doar că în ciuda tuturor piedicilor, *proletariatul din țara noastră a știut să aleagă din „Împărat și proletar” – călăuzindu-se după învățăturile marxiste și după instinctul său sănătos de clasă ideile mari și puternice ale lui Eminescu.* Adică, pentru un supliment de precizie corespunzător insistențelor în același sens ale comentatorului din 1950 al poetului lui, ignorând specificul literaturii, al artei.

Nici vorbă să fie însă Nestor Ignat inapt să înțeleagă lucrurile sau ignorant, ci doar incorect din neonestitate, când afirmă că *Junimiștii cosmopoliți și*

reacționari împingeau concepția reacționară a „artei pentru artă” până la ideea monstruoasă că patriotismul nu are ce căuta în artă, iar Eminescu li se opunea prin minunate pagini patriotice. Tot neonest – dar nici nu se putea altfel, deși există întotdeauna și soluția tăcerii –, vorbind de câștigarea independenței *după sute de ani de robie sub jugul turcilor și al capitalismului apusean*, aduce în discuție, inerțial în exprimare, *ajutorul Uniunii Sovietice* (și altundeva, revenind, *sprijinul hotărâtor al poporului rus*), cu totul contrar opiniei gazetarului Eminescu în materie (pe care Nestor Ignat pretinde a o cunoaște – publica o *cercetare*, chiar în 1950, despre publicistul Eminescu și ținea conferințe despre gazetăria eminesciană, e drept că privind-o în același fel) și contrar, desigur, realității istorice. Onestitatea comentatorului poate intra în discuție și în ce privește satira, sarcasmul, pamfletul – *critica* în viziune realist-socialistă, arta ca asemenea *armă de luptă* –, întrucât e greu de crezut că nu a fost întotdeauna vizibil că ținta lor e pentru poet mai larg răspândită decât cred susținătorii *luptei de clasă*, mai generos distribuită și nicidecum pe *clase sociale* marxiste chiar dacă în gazetăria lui vine frecvent vorba de *clase active, productive, pozitive* și, în partea cealaltă, de vânătorii de oportunități, de slujbe la stat și de diurne. Și să nu mai vorbim de ceea ce desemnează Eminescu prin *republicani, radicali, roșii* etc. – simplificator și tot neonest redus la *liberali*, chiar dacă pe aceștia, cu o realitate mai consistentă și mai pregnantă, îi vizează în primul rând. Sigur, din nevoi de ordinul expresivității și în ton cu sensibilitatea și cu spiritul romanticului, Eminescu uzează de expunerea antetică, dar de aici până la radicalismele atitudinale de factura *ori alb, ori negru* e calea pe care o străbate, de regulă ideologizant, →

AUREL BUZINCU

lectura abuzivă, cea care vine de acasă cu înțelesul pe care imaginea artistică trebuie și e pusă să-l susțină. În ultimă instanță, nicio încercare de aliniere a poetului, după orice criteriu, la realismul-socialist nu poate evita ridicolul, încât Eminescu rămâne continuu de recitat. Totul e să rămână și în mintea cititorului său, în ciuda asaltului propagandistic de acum și nu doar de acum, destul loc păzit de efectele de pervertire și de maculare ale nemijlocitului – asta sub acțiunea convingerii că ceea ce propune ochiul care vede și măsoară concret, în destulă măsură inevitabil mereu, e mai ales conjunctural și rezultat dintr-un dialog cu opera care nu apropie părțile, ci le desparte și le înstrăinează și că la lectură trebuie făcut astfel încât din poem să crească, în voie, cât mai mult posibil, planta înțelesului pe care germinarea seminței însăși a poeticului o ivește.

Pasiunea augmentației în privința celor ce se cer făcute publice la dimensiunea mărimilor mari, a anvergurii, măreției, urieșecului etc. (poate de la *balșoi* – și poate că tot de pe acolo corelativul trecerii sub tăcere a lucrurilor în realitate mici și mari, mărunte și importante, dar neconvenabile) a avut-o comunismul de la un capăt la altul, însă cu deosebire în anii lui de început, când și distanța dintre lucrul aievea și imaginea lui propagandistică este de regulă mare, dar și când se ajunge ușor la bazaconii precum, spre exemplu, în esența lor, *democrație populară sau luptă pentru pace*. În acest spirit pe care îl slujește fără efort, Nestor Ignat propune, pentru reprezentarea (și înțelegerea) lui Eminescu, imaginea *fluviului puternic ce atrage în albia sa largă apele izvoarelor și ale norilor, dându-le o curgere măreață*. El a unit izvoare felurite și a trecut prin locuri numeroase și diferite. Se rețin *influența binefăcătoare a mișcării pașoptiste, contactul scurt, dar rodnic cu ideile socialiste, exemplele înalte pe care le-a găsit în literatura mondială și îndosebi în cea rusă. Cursul acestui mare fluviu al literaturii noastre n-a fost desigur calm și drept*. A fost nevoie ca el să-și facă drum printr-un *tărâm pustiu și neroditor, cu pământuri pline de obstacole*, adică prin vremea regimului *burghezo-moșieresc*. Dar a învins: Eminescu a găsit *forța necesară și concepția călăuzitoare pentru a dărui poporului nostru o creație poetică de o măreție și de o înălțime artistică nemiintâlnită până la el în literatura noastră*. Nu e vorba numai de conținut,

ci și de faptul că el a *făurit literaturii noastre și puternice mijloace de expresie și a ridicat limba noastră literară pe o nouă treaptă, mai înaltă* – iar reprezentarea *muncii poetice* nu e departe de cea a muncii din întrecerea socialistă de orice fel: *Cu fierbinte dragoste de patrie și înalt simț al răspunderii față de popor, cu entuziasm și neobosită perseverență, a întreprins Eminescu marea sa operă de dezvoltare a limbii*. Și: *El n-ar fi putut rezolva însă această grea problemă dacă n-ar fi avut o înaltă și democratică concepție asupra rădăcinilor pe care o cultură care vrea să se desvolte trebuie să le aibă în cultura legată de popor*.

Firește, acum toate acestea pot fi înțelese deplin numai în lumina concepției democratice a poetului, a metodei lui democratice de creație. Și-ar fi spus cuvântul în această reușită *legătura esențială dintre opera de artă și viață, realitate* – o trăsătură a poeziei lui care *iese la iveală puternic* și, de fapt, de apanajul realismului socialist. Contactul viu cu realitatea, cu viața, îi dă *conținutul înalt de idei și sentimente* și îl ajută să respingă *teoria reacționară a „artei pentru artă”*. Variantele, dicționarul de rime, încercările și ștersăturile, reluările din manuscrise nu au nimic în comun cu *stearpa combinație formalistă de cuvinte care frapează urechea și nedumiresc gândirea*, ci arată *munca lui eroică și lupta plină de măreție a poetului pentru a găsi expresia în stare să-i exprime ideile* – totul, se înțelege, în relație strânsă cu realitățile și dedicat poporului: pornind de la popor și întorcându-se la acesta în baza unei concepții progresiste și înfruntând ideile reacționare și manifestările decadente ale burghezo-moșierimii și cu rezultate care în chip obiectiv nu puteau fi unitare, aceleași de la un capăt la altul.

Peste fondul de aur al poeziei eminesciene a străbătut zgura unei ideologii străine – fapt de regretat, dar explicabil. Clasele exploatoare au făcut tot ce le-a stat în putință, coalizate, ca *glasul puternic al poetului să nu străbată în popor* – se temeau și de popor și de poet – și *au căutat să arunce peste diamantul strălucitor al talentului lui Eminescu giulgiul ideologiei reacționare, al idealismului, al șovinismului, al decepționismului fără leac*.

Dar: *Un model prețios a cărui influență binefăcătoare asupra poetului a fost intenționat dată uitării de istoria literară burgheză este acela al marii*

literaturii realiste ruse. Mai totul făcându-se și fiind în acești ani după model sovietic sau rusesc progresist, trebuie știut că: *Poetul nostru a scris rânduri pline de căldură despre marele Pușkin, cititorul realismului rus și mondial și că, de asemeni, a cunoscut și a scris cu admirație și despre opera realist-critică a unui alt mare scriitor rus, Nicolai Gogol*.

Din comentariul eminescian despre Gogol crede Nestor Ignat că se poate extrage *ce anume socotea Eminescu lucrul cel mai de preț: zugrăvirea critică a vieții reale, arta în slujba adevărului*. Opinia despre felul lui Gogol de a fi realist, exprimată cândva de gazetar, devine argument în chestiune, dar și ocazie de revenire asupra relației cu literatura rusă a marilor creatori români, între care și Eminescu – nici vorbă că una neonorantă, însă nu de cine știe ce anvergură și, în orice caz, evocată acum propagandistic.

Adecvarea formei la conținut se explică prin aceea că poetul *avea ceva de spus*, drept care a căutat și a găsit forma capabilă să exprime înalt conținutul. Și conchide comentatorul: *Eminescu a formulat concepția înaintată că forma poeziei nu este un scop în sine, ci numai vestmântul merit să comunice un conținut bogat și mare; că forma poeziei nu poate căpăta valoare artistică decât în măsura în care exprimă adevărul*. Astfel găsește poetul și așa ar fi de înțeles *cuvântul ce exprimă adevărul*.

Încât, deși sfâșiată de contradicții – *naționalism șovin, idealizarea întunecosului trecut feudal, pesimism, filosofia renunțării la luptă, a nimicniciei și a morții, decepționism* –, și deși *peste fondul de aur al poeziei eminesciene a străbătut zgura unei ideologii străine, vrăjmașe poporului și poetului însuși, ideologia claselor exploatoare*, exploataorii n-au reușit niciodată să-l rupă de popor pe Eminescu, *n-au reușit să ucidă ceea ce era viu, puternic, clocotitor în sufletul lui*, drept care opera lui stă vie în fața clasei muncitoare.

El doar n-a putut să vadă forța aptă să ducă revoluția până la capăt, proletariatul, asta pentru că această forță nu exista încă la vremea lui, dar *dacă poetul ar fi întâlnit această forță, i s-ar fi alăturat cu înflăcărat entuziasm*, crede Nestor Ignat.

Însă chiar și așa, prețuind poporul și tradiția, Eminescu a devenit el însuși *tradiție prețioasă* și a inspirat poeți mari precum, între alții, D. Th. Neculuță și A. Toma.

Să ne mai (re)amintim de...

ION CREANGĂ

(1837-1889)

Cel mai mare povestitor din literatura română, **Ion Creangă**, s-a născut la 1 martie 1837, în Humulești, și a decedat pe 31 decembrie 1889, la Iași. A fost scriitor, dascăl și diacon și figură principală a literaturii române din secolul al XIX-lea, cunoscut mai ales pentru autobiografia *Amintiri din copilărie*, precum și pentru nuvelele și povestirile sale.

Principala contribuție a lui Creangă la literatura fantastică și pentru copii include narațiuni structurate în jurul unor protagoniști cu nume de... povestiri: *Ivan Turbincă*, *Dănilă Prepeleac*, *Stan Pățitul*, precum și basme ce pictează tabloul valorilor autohtone (*Povestea porcului*, *Capra cu trei iezi*, *Soacra cu trei nurori*, *Punguța cu doi bani*, *Fata babei și fata moșneagului*).

În timp, creațiile lui Ion Creangă au fost considerate, pe bună dreptate, drept capodopere ale limbii și umorului românesc. În această ordine a lucrurilor, trebuie să-l avem în vedere pe scriitorul humuleștean alături de I. L. Caragiale, Ioan Slavici și Mihai Eminescu și integrat fără nicio rețineră între marii clasici ai literaturii române.

Ca detaliu, data de naștere a lui Ion Creangă este incertă, deși el însuși afirmă în *Fragment de biografie* că s-ar fi născut la 1 martie 1837. Dar este acceptată măcar ca temă de discuție și varianta: 10 iunie 1839, conform unei mitrici (condici) de nou-născuți din Humulești, publicată de Gh. Ungureanu.

Din aceeași mitrică (matricolă) aflăm și că Ion Creangă a mai avut șapte frați și surori, respectiv: Zahei, Maria, Ecaterina, Ileana, Teodor, Vasile și Petre. Ultimii trei au murit în copilărie, iar Zahei, Maria și Ileana în 1919.

Cu mici și inerente sinuozități tradiționale și specifice locului, tinerețea lui Creangă este povestită cu lux de amănunte în celebra, inconfundabila și fermecătoarea sa operă: *Amintiri din copilărie*. Astfel: în 1847 începe cursurile școlii din satul natal, unde este pregătit de către

dascălul din sat, după care continuă școala la Broșteni, iar apoi este înscris, în anul 1853, la Școala Domnească de la Târgu Neamț, sub numele Ștefănescu Ion.

Urmează, după dorința mamei, care voia să-l facă preot, înscrierea la Școala catihetică din Fălticeni („fabrica de popi”) unde, pentru prima dată, apare cu numele de *Ion Creangă*, pe care l-a și păstrat până la moarte.

După desființarea școlii din Fălticeni, este obligat să plece la Iași, unde absolvă cursul inferior al Seminarului Teologic „Veniamin Costachi” de la Socola, cursuri pe care le urmează între anii 1855-1859, după luarea atestatului întorcându-se în satul natal.

Ceva mai apoi se căsătorește cu Ileana, fiica preotului Ioan Grigoriu de la Biserica „Patruzeci de sfinți” din Iași, căreia, la 20 decembrie 1859, îi și devine diacon, iar un an după-aceea, la 1860, i se naște fiul Constantin, 19 decembrie 1860...

Mai trebuie să menționăm că, în 1864, Ion Creangă intră la Școala preparandală vasiliană de la Trei Ierarhi, unde l-a avut profesor pe Titu Maiorescu.

Însă, la 10 octombrie 1872, este exclus din rândurile preoțimii pe motiv că și-a părăsit nevasta, *a tras cu pușca în ciorile care murdăreau Biserica „Golia” și s-a tuns ca un mirean*, lucruri considerate incompatibile cu statutul de diacon.

Trecând la ale noastre, trebuie menționat faptul că a colaborat la elaborarea a patru manuale școlare, între care și un „Abecedar”, în anul 1868...

În anul 1873, încheindu-i-se procesul de divorț și fiindu-i dat în îngrijire copilul în vârstă de 12 ani, caută locuință și găsește o casă în mahalaua Țicău, care va rămâne în istorie cu numele, celebru de-acum: *bojdeuca din Țicău*.

În 1875, îl cunoaște pe Mihai Eminescu, atunci revizor școlar la Iași și Vaslui, cu care se împrietenește. Între 1875 și 1883, la îndemnul poetului, scrie cele mai importante opere ale sale, dar să mai amintim și că între anii 1883-1889 a fost bolnav de epilepsie...

Ion Creangă a murit la data de 31 decembrie 1889, în casa sa din mahalaua Țicău, fiind înmormântat a doua zi de anul nou, respectiv: 2 ianuarie 1890 la Cimitirul Eternitatea din Iași.

Referitor la opera sa, să menționăm că ea poate fi încadrată în:

Povești: *Capra cu trei iezi* (1875); *Dănilă Prepeleac* (1876); *Fata babei și fata moșneagului* (1877); *Făt Frumos, fiul iepei* (1877); *Povestea lui Harap-Alb* (1877); *Ivan Turbincă* (1878); *Povestea lui Ionică cel prost* (1877); *Povestea lui Stan-Pățitul* (1877); *Povestea porcului* (1877-1878); *Povestea poveștilor* (1877-1878); *Povestea unui om leneș* (1878); *Punguța cu doi bani* (1875); *Soacra cu trei nurori* (1875);

Povestiri: *Acul și barosul* (1874); *Cinci pâini* (1883); *Inul și cămeșa* (1874); *Ion Roată și Cuza-Vodă* (1882); *Moș Ion Roată și Unirea* (1880); *Păcală* (1880); *Prostia omenească* (1874); *Ursul păcălit de vulpe* (1880).

Nuvele: *Moș Nichifor Coțcariul* (1877); *Popa Duhul* (1879).

Romane autobiografice:

Amintiri din copilărie (1879); *Fragment de autobiografie*.

În final, ca o curiozitate, dar și – de ce nu? – ca o superstiție și parte picantă din biografia marelui povestitor, s-a căzut de acord în istoria literară, că majoritatea reușitelor sale scriitoricești aveau la bază ciudățenia că masa lui de lucru era o lespede, pe care se aflau foile de scris, așezată pe marginea unui butoi în care marele povestitor intra în apa rece care îi venea până mai sus de brâu...

DUMITRU HURUBĂ

Unsprezece trepte ale desăvârșirii

într-un poem inițiativ de Nichita
Stănescu
(VI)

„Dragule, nu mă uita/ca să nu te uite,/la
rândul tău, alții” – (VI)

**Îndemnul IX/Pasul IX – A sta
locului, a lua pilda fierului** Suntem
impulsivi, imprudenți, avântați și
repeziți, și este o eroare să credem că
iuteala, rezezeala și avântul reprezintă
formula optimă ce ne asigură reușita.
Nu – graba este mai întotdeauna un
risc. A nu te repezi în alergare, a nu te
pripî, a nu te risipi în ritmuri
dăunătoare, a lua pilda fierului este
îndemnul poetic emblematic: „Uită-te la
fier și aseamnă-te lui”. Graba ar putea
face eul să piardă sensul profund căutat,
să rățească traseul potrivit cu firea și
intențiile lui, să-și perturbe vederea
esențelor, să se risipească într-o
alergare sterilă. „Nu te grăbi să alergi./
Stai locului!/ Chiar și miezul fierului/
curge leneș prin lăuntrul/ fierului./Uită-
te la fier și aseamnă-te lui”. Stagnarea
semnifică, aici, nu pierdere de timp, ci
stare reflectivă, chibzuință și rezistență,
un mod de-a obține tăria și sapiența,
deci: „Uită-te la fier și aseamnă-te
lui”.

**Îndemnul X/ Pasul X – Un sfat
pentru posteritate: purificarea.** În
tradițiile inițiatice antice exista
purificarea adeptilor în diferite ritualuri
de îmbăiere cu rol simbolici și efectiv. „Și
acum, dragule, am să te învăț/ce trebuie
să faci/când n-ai să mai poți să fii:/Spală-
te și curățește-te!/Păsării Phoenix nu-i
plac/ hoiturile și murdăriile!”¹ Un ritual
sau o practică de purificare, pentru
continuitatea ființei într-o dimensiune pe
care eul nu o mai poate controla, pentru
viața de după moarte, pe care o
pregătește de aici. Anticii practicau
îmbăierea în ritualul de inițiere a
adeptilor. E ceea ce în accepție creștină
este mărturisirea și împărtășania, dar și
ritualul de spălare a morților și apa care
sfințește la botez. În tradiție creștină,
intrarea în viață este ceremoniată de
botez, ieșirea, de ritualul spălării
mortului. A se spăla, a se curăța arată că
imaginarul neomodernist al lui Nichita
Stănescu întâlnește și teologia creștină, și
ritualurile orifice practicate în vechime de
Pitagora sau de Orfeu cu adeptii lor.
Căile cunoașterii moderne interferează
inevitabil cu sapiența biblică și cu
ritualuri sacre practicate cu mult înainte

de nașterea lui Isus Cristos. Biblia
însăși e construită inclusiv pe
înțelepciunea mai veche a evreilor
extrasă din Zohar. Pentru a atinge
perfectiunea umană, morală și spirituală
– în fond acesta este idealul ființei în
lume – căile cunoașterii moderne
întâlnesc teologia și morala creștină. Și
mai mult: creația care atinge sensuri
sublime, genială, să-i spunem, se poate
elabora și obține numai într-o stare de
puritate a eului creator similară asceților
sau sfinților. Doar puritatea, doar
ființa perfect spiritualizată poate renaște.
Numai ea poate face din cenușa
Păsării Phoenix mistuite, o nouă Pasăre
Phoenix, sau din propria cenușă, un eu
spiritualizat, compatibil cu veșnicia.
Aceasta e simbolismul misterios și
tulburător al Păsării Phoenix.

Când poetul realizează o anumită
asamblare de cuvinte, o ordine a lor
anume sau o structurare numerică a
versurilor și o tonalitate patern-
familiară – adresarea de la magistru la
discipol, de la maestru la ucenic –
enuțul devine tandru, melodos și
misterios, el capătă sens sapiențial, iar
cuvintele astfel orânduite și rostite
captează o putere neobișnuită pe care
nu o pot avea niciodată, când sunt spuse
la întâmplare. Ideea este că numai
afecțiunea este constructivă, nici
aroganța, nici malițiozitatea, niciun fel
de infatuare sau de expunere egolatră
nu au ce căuta într-un discurs ce se vrea
modelator în sens reparator. Aceasta
pare a fi însăși taina rostirii poetice și
sapiențiale, misterul și arta textelor
sacre, inițiatice. Nu se enunță cuvintele
în orice ordine, haotic, chiar dacă ele au
și puterea de a-și crea sensul, și când
sunt rostite ludic sau aleatoriu, nu orice
cuvinte sunt potrivite în astfel de
discurs. Nichita Stănescu rostește aici
enuțuri anume căutate și astfel
asamblate, încât să emită învățături rare
pe care individul nu le capătă oricând,
nici de la oricine și în orice împrejurări.
El realizează un poem testamentar plin
de iubire, vizând oricare din relațiile
părinte-fiu, maestru-ucenic, inițiat-

novice. Acest tip de discurs face taina
Bibliei însăși și a rostirilor publice ale
lui Cristos, care îi fermeca pe
ascultători prin piețe, pe la hanuri, pe la
fântâni, pe oriunde îl întâlneau.
Cuvintele Lui² îi încântau pe însetații de
adevăr și înțelepciune, și îi iritau pe
mefienții care se temeau că El le tulbură
ordinea socială, le afectează starea
materială. A rosti adevărul ritualic și
melodic, afectiv și tandru, oferindu-l ca
pe un nutriment este însăși taina
poeziei, ca rostire sapiențială. Este
misterul oricărui text sacru, iar poezia
adevărată e un astfel de text.

**Îndemnul XI/ Pasul XI –
Perpetuarea, sacra misiune a ființei.**
Perpetuarea existenței în postumitatea
ființei se realizează în plan creator prin
amintire, prin memoria posterității. „E
ca în minte să te am”, spune Eminescu
într-o cunoscută pledoarie pentru
condiționarea afectiv-imaginativă a
oricărui gest creator și perpetuarea prin
amintire a ceea ce iubești, a ceea ce
slujește vieții.

Nichita Stănescu îndeamnă:
„Dragule, nu mă uita/ ca să nu te uite,/la
rândul tău, alții./ Dragule, lasă măcar un
cuvânt/ de-al tău/să-mi fie lespede.//
Spune, când spui sunt,/ cu gândul dus la
mine.// Eu te-am născut pe ține,
dragule./ Renaște-mă tu.”

În existență nu suntem decât niște
fii, oricine am fi ca statut social, doar
continuăm viața și creația celor de dina-
intea noastră. Ne aflăm permanent într-o
continuitate sacră, cu misiunea de-a
nu lăsa să se destrame țesătura vieții,
neamul, iubirea, adevărul deja rostit,
frumusețea, creația înfăptuită de cei de
dinaninte, lăsate nouă moștenire. De
aceia, a rosti cuvinte-piatră, „lespede
pe mormintele” celor duși – „Dragule,
lasă măcar un cuvânt de-al tău/să-mi fie
lespede.” – este un îndemn cu
semnificație profundă, creatoare și
responsabilă, de continuitate între
generații.

Este mai mult decât relația de la
magistru la discipol, de la maestru la
ucenic. În plan creator, relaționarea
eului cu cei de dinaintea lui semnifică o
misiune existențială de tip filial. Ea
reprezintă a perpetua creația, ideile
majore, a perpetua numele, a ne sprijini
unii pe alții într-o perpetuă continuitate.
Aceasta este a sluji viața. A face să
renască neîncetat ceea ce ar putea muri
definitiv, odată cu predecesorii
valoroși, dacă ne lăsăm pradă tăcerii și
însingurării.

TEREZIA FILIP

¹ Toate versurile sunt citate din poemul
Învățăturile cuiva către fiul său

² Gibran Khalil, *Isus, Fiul Omului*, Editura
Proema, Baia Mare, 2014.

Cu N. Steinhardt despre muzică

Anul acesta se împlinesc, pe 29 martie, 34 de ani de la trecerea în neființă a lui **N. Steinhardt**. Dar, pe măsură ce anii trec, prezența lui e din ce în ce mai vie în memoria mea.

Anul trecut, căutând ceva, am dat peste această fotografie, cred de la sfârșitul anilor '60, care mi-a adus aminte de o seară petrecută cu prietenii lui Nicu și ai mei, Sanda Șora (fiica lui Mihai Șora) cu soțul ei, Andrei. Am găsit acolo - Nicu și cu mine - o mulțime de discuri interesante și ne-am retras într-un colț pentru a alege unul pe care să-l ascultăm.

Rămăsesem pentru Nicu tot „Cântăreța”, ca în copilărie, dar acuma, ca adult, discutam cu el despre compozitori, schimbam păreri, gusturi, îi împrumutam discuri, ascultam împreună, eram într-o permanentă comunicare muzicală. Și, în general, gusturile noastre coincideau, atât cele despre compozitori, cât și despre interpreți.

Subiectele noastre se învârtteau mai ales în jurul lui Mozart, Haydn, Bach și Wagner, iar la interpreți ne opream neapărat, printre alții, la Sviatoslav Richter, care-l cucerise recent într-un concert la Atheneu.

În general, Nicu nu era influențabil, părerile lui erau bine definite, iar justificările lor, total convingătoare. Dar nici nu trebuia să-l contrazic, pentru că, din fericire (sau întâmplare?), coincideam la gusturi. N-am avut niciodată discuții în contradictoriu. Nicu îmi expunea, cu exaltare și entuziasm, fericirea produsă de cutare muzică, iar eu mai completam cu date referitoare la structura muzicală a piesei, din cele învățate când mă pregăteam pentru o eventuală carieră muzicală, iar Nicu prelua cu bucurie tot ce adăugam.

Acum câteva zile, am luat din bibliotecă volumul *Critică la persoana întâi*, (Ed Dacia Cluj-Napoca, 1983, exemplar cu dedicație pentru mama). Fac adesea acest lucru ca să recitesc cele scrise de Nicu. Am deschis la un text despre Mozart unde nu e vorba numai despre Mozart, ci găsim un mic tablou general al marilor compozitori. Iată ce afirmă autorul într-o notă de subsol a textului:

„De ce nu mă refer la Haydn, la Monteverdi, ori Vivaldi? Pentru că îi socotesc - la nivelul lor respectiv - a

face parte din constelația lui Mozart, stea luminescentă majoră.

De ce nu la Brahms? Pentru că acest mare compozitor și maestru al melancoliei - ca și Franz Schubert - nu-i un „inventator”. Cât despre Gustav Mahler, n-a atins decât solemnul, tristețea, complexitatea și adâncul, nu divina degajare. La Mahler, ca și la poetul chinez pe care îl citează, totu-i negru: și viața și moartea. Pentru Mozart (ori Haydn), moartea e prag de viață.” (p. 122)

Iar cuvintele lui Nicu despre Wagner sunt edificatoare:

„La Wagner[...]muzica e acaparatoare, despotică, intransigentă ca un drog, ca o halucinogenie; e totalitară. I te predai în întregime, o adori și venerezi, sau o respingi - cale de mijloc nu încapе.” (p. 122)

Citiseam volumul, cu ani în urmă, dar recitirea fragmentului mi-a readus în minte discuțiile avute cu Nicu. Când vorbea despre Mozart, era în al nouălea cer, când discuția trecea la Bach, devenea serios, umil, pătruns de o admirație aproape mistică. Iată ce scrie Nicu în același text:

„Poate că portretul cel mai fidel (al lui Bach, n.m.) ni l-ar înfățișa, îmbrăcat în haină de pastor, dând un concert de clavecin în aula unui institut superior de semiotică generală.” (p. 123)

Toate aceste amintiri mi-au fost trezite de fotografia din seara respectivă - în care apar și Sanda și Andrei, pe care o am și eu. Găsisem cu Nicu niște discuri și ne întrebam ce să ascultăm. Eram confundat în dilema alegerii. A doua poză, cea numai cu Nicu și cu mine, era postată la grupul „Nicolae Steinhardt” de pe Facebook. N-o aveam. Cred că ascultam finalul glorios al operei *Maestrii Cântăreți*, de Wagner, alegere care explică entuziasmul meu exploziv. Nicu era - cum se vede -

Seară cu N. Steinhardt, Sanda Șora și soțul ei, Andrei.

Aceeași seară la Sanda Șora, ascultând Wagner cu N. Steinhardt

atent și concentrat asupra cuvintelor, care, la Wagner, sunt parte esențială a operei compozitorului.

Vesta mea albă cu ciucuri și motiv roșu brodat fusese cumpărată la Bran. Mi-era foarte dragă și o îmbrăcasem tocmai pentru că știam că mă voi vedea cu Nicu. El nu comenta niciodată ținutele vestimentare, dar știam câtă bucurie îi faceau - ca și mie de altfel - motivele folclorice, oriunde s-ar fi aflat ele.

Sfârșitul textului scris de Nicu dovedește admirația și dragostea lui infinită pentru Mozart:

„Mozart e dincolo. Tematica lui e nulă. E pur, mai pur decât poezia proslăvită a lui Bremond și decât exegetul Bach [...]; e numai existent, numai expersie sonoră a bucuriei legată de verbul a fi. Euforic? Desigur. [...] Grațios? De asemenea, luând însă aminte că substantivul grație în limba română e un neologism al cărui corespondent noi îl rostim folosind cuvântul har.

Și acesta e suveran, întocmai ca vântul. De unde vine și încotro bate nu se știe. E liber. Se dăruiește cui vrea [...]. Și îi stă în fire a se dărui nereticent, mărinos, neprecupețit, har peste har. Ca, bunăoară, fericitului Mozart.” (p. 124)

Acesta a fost, este și va fi N. Steinhardt pentru mine: har peste har. Suntem împreună dincolo de viață, de muzică, pictură, sau literatură, dincolo de pământescul și limitatul nostru timp.

VERONICA PAVEL LERNER

Memorialistică

Arșavir Acterian, „Jurnal”

Arșavir Acterian (1907-1997) aparține unei renumite familii de armeni, care a dat culturii române pe Jeni Acterian (regizor și memorialistă) și pe Haig Acterian (critic teatral, regizor, director al Teatrului Național București). A fost avocat, scriitor, jurnalist și memorialist. A colaborat la numeroase reviste; „Idea Europeană”, „Discobol”, „Fapta”. A fost redactor la „Enciclopedia Română” și redactor-șef la revista „Vreamea”. Situat ca vârstă între fratele Haig (n. 1904) și sora Jeni (n. 1916), Arșavir are câte puțin din fiecare, fără însă a atinge nivelul vreunui dintre cei doi. Dacă Haig impresiona prin talent și perspicacitate artistică, iar Jeni strălucea prin luciditate și pregnanță stilistică, Arșavir rămâne în posteritate ca fiind o făptură aparte, caracterizat de Eugen Ionescu după cum urmează: „Arșavir este acela din generația sa care trăiește, singurul, autentic, problemele sale interioare, pe când toți ceilalți le-au sustras livresc și și-au făcut instrumente”. O notă din jurnalul său este o autocaracterizare prin negație și merită reprodușă: *Stofă de călugăr sau anahoret n-am (mișună unele poftă în mine și devin ușor prada lor); cap de filosof n-am (adorn lesne la speculații prea subtile și teorii interminabile); poet nu sunt (că-s lipsit de subțirime, deși nu-s nesimțitor la o anume poezie aleasă); ca să fiu romancier sunt lipsit de imaginație!...*

Arșavir Acterian a fost prieten apropiat cu personalități remarcabile ale culturii române: Emil Cioran, Mircea Eliade, Constantin Noica, Barbu Brezianu, Eugen Ionescu. Influențat de fratele său Haig, care s-a implicat în Mișcarea Legionară (plătind diproporționat, cu viața), Arșavir a cochetat cu aceasta în ipostază de simpatizant. Chiar dacă a scris la câteva reviste legionare, nu s-a implicat în acțiuni politice sau propagandistice, suficient pentru a plăti, mai târziu, sub comuniști. A făcut închisoare politică în două perioade, 1949-1953 și 1959-1964, trecând prin închisorile de la Jilava, Aiud și Canal, a doua oară fiind inclus în lotul Noica-Pillat.

Jurnalul lui Arșavir Acterian este structurat în două părți: *Jurnalul unui leneș 1929-1945* și *Jurnalul lui Nastratin 1958-1990*. A fost scris pe parcursul mai multor ani, cuprinzând perioade istorice diferite (perioada interbelică, regimul lui Gheorghe-Gheorghiu Dej, epoca Nicolae Ceaușescu) și surprinde, în primul rând, prin intensitatea gândurilor și trăirilor conturate în scris.

Cartea aduce cu sine mărturia unui om frământat de neliniștile sale și ale altora.

De asemenea, trebuie subliniat că *Jurnalul* lui Arșavir Acterian reprezintă o valoroasă sursă de cunoaștere a unor importante personalități ale culturii române, contemporane cu acesta, prieteni sau cunoștințe ale sale.

În fine, *Jurnalul* este o carte memorialistică interesantă, care se citește cu participare afectivă și simpatie pentru sinceritatea și candida uimire a autorului în fața diversității lumii și a evenimentelor ei.

Fragmente: = 24 noiembrie 1929. *Nu mă pot împăca de ajuns cu lumea. Nu mă pot împăca, scurt și cuprinzător. Poate neîmpăcarea aceasta își trage existența dintr-o gâlceavă a contradicțiilor, care neconținut se ivesc în cale și pe care nu le pot altfel gătui decât prin lene și printr-o amânare a unui efort limpezitor [...] Ce trebuie să fac, ce anume să statornicesc și să-mi impun ca să mă împac cu mine, cu lumea? Sau, mai bine zis, ce trebuie să dreg în mine ca să pot viețui liniștit și creator? Ce-ar fi? Aș putea oare pune ordine – ca să zic așa – în sufletul meu, în mintea mea? Poate că da. Mă întreb dacă absolutul după care tânjesc uneori e și altceva decât un simplu cuvânt.*

= 9 septembrie 1931. *Cuvintele viață, moarte sunt tot atât de vii, de adevărate, de reale ca și viața însăși, ca și moartea însăși. Astăzi sunt, mâine nu voi fi, și nimic nu se va schimba în acest formidabil cosmos din realitatea unui miracol care este și va rămâne pretutindeni. Miracolul este, fie că rămânem încremenți într-o stare de mi-*

rare și de firească nedumerire, fie că trăim în deplină ignoranță – firească și asta – a minunii permanente din noi, dimprejur.

= 26 iulie 1932. *Lumea nu se sinchisește de moartea mea, de moartea ta, de moartea unui vagabond anonim care n-a făcut nimic în viața lui, deși a epuizat toate experiențele ce le-ar fi putut încerca un om pe pământ.*

= 19 august 1932. *Mircea Eliade. Gânditor șubred, fără stabilitate și consistență, contaminat într-un fel de panteismul indian, pe care încearcă să-l încetățenească pe la noi, ortodox pentru că e născut aci, dar care zboară ca un fluture printre dogme și esențe, fără să le adâncească semnificația, superficial, iritant de inconstant în trăire, cu pretenții științifice, dovedind însă incapacitate de sistematizare, cu porniri anticatolice, dar catolicizant în fond, în căutare de discipoli, voind să facă școală.*

= 21 noiembrie 1932. *Cioran: violență, frenezie. Nihilism filozofic. Neagă cu entuziasm febril orice. Parcă ceva rusesc și românesc se aliază în sufletul lui. Nu gustă viața. A îndurat prea îndelung nenorocit. Răvnește după plăceri mărunte. Este pentru trăirea superficială. Nu vede că-i o egală profunzime pretutindeni, în cel mai superficial gest, ca și în cel mai amețitor sondaj. Misterul e subiacent pretutindeni, e același.*

DORIN NĂDRĂU

Correspondența lui Dimitrie Stelaru

(LVIX)

Scrisoarea lui Mircea Micu, trimisă, la 5 iunie 1971, din București (Șoseaua Kiseleff nr. 10), la înșărcinarea directorului Uniunii Scriitorilor – poetul Traian Iancu.

București, 5 iunie 1971

„UNIUNEA SCRITORILOR DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA - Administrația. Telefon 18.33.99. București - Șoseaua Kiseleff, nr. 10, Sectorul I, Adresa telegrafică „UNISCR”. Cont nr. 496401-0 B.N.R.S.R.-D.E.C.B.S.

Nr. - din 5 iunie 1971

Stimate maestre,

Din înșărcinarea poetului Traian Iancu, directorul Uniunii Scriitorilor, vă comunic plăcuta veste despre repartizarea Dv. și a familiei, la camera nr. 4 (oficială) la Călimănești.

Rămân al dv. harnic cititor și admirator,

Mircea Micu”

Notă

1. În afară de Eugen Jebeleanu, Ben. Corlaci și Ion Vlad, Traian Iancu a fost persoana din cadrul Uniunii Scriitorilor care l-a stimat și ajutat cel mai mult pe Dimitrie Stelaru, după cum i-a declarat Angela Stelaru lui Gheorghe Sarău în 1989.

2. Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

Scrisoarea cu Contractul de editare nr. 311/ 14.06.1971, semnat de Dimitrie Stelaru cu Editura „Cartea Românească” (reprezentată de Marin Preda), pentru ediția a II-a a lucrării „Doi bani planeta”.

București, 14 iunie 1971

„Contract de editare nr. 311/ 14 iunie 1971

Între Editura Cartea Românească, reprezentată prin Marin Preda, și Dimitrie Stelaru (București, Aleea Stupilor, nr. 6), pentru lucrarea *Doi bani planeta*, ediția a II-a, formată din 8 coli autor, cu un tiraj provizoriu de 12.000 exemplare.

Lucrarea a apărut anterior (ediția a I-a) în E.P.L. în 10.000 exemplare în 1967.

Editura se obligă să publice opera cel mai târziu pînă la data de 30

martie 1973”.

Note

1. Opera nu a mai apărut „până la data de 30 martie 1973”, între timp intervenind decesul poetului, în 28 decembrie 1971.

2. Anghelina (Angela) Stelaru i-a dăruit această scrisoare, în 1989, lui Gheorghe Sarău.

*

Scrisoarea lui Dimitrie Stelaru (considerată ultima), trimisă de acesta, de la Casa de Creație din Călimănești (Strada Lenin, nr. 21), în 29 iulie 1971 (data poștei, la plecare: 29 iulie 1971, recomandată), colonelului Ion Bobeică (soțul verișoarei primare a poetului, Natalia* Popescu Bobeică), la București (str. dr. Marcovici 4, ap. 12; data sosirii: 30 iulie 1971).

Călimănești, 29 iulie 1971

„Colonel **Bobeică Ion***

Strada dr. Marcovici, nr. 4, Apartament 12, Sectorul 7, București
Dragii mei,

Abia azi am luat stiloul în mână, mi-e greu să mai scriu. Mi-a fost mereu greu, nu știu ce să mai zic. N-am poftă de mâncare de loc, nu dorm de loc.

Norișor colindă împrejurul vilei ori merge la nisip în Ostrov. Seara, coborîm la televizorul din club, citesc, citesc. Pînă cînd? Trei zile la început a plouat, a fost frig dar acum e bine.

Angela face în fiecare dimineață plajă la terasa camerei noastre destul de mare și bine utilată de lucruri.

Eu, încet, încet merg la club – încolo stau în cameră. Nu e o treabă bună. De-bia aștept să mă întorc acasă, să

mă liniștesc. Și trenul m-a tulburat. De la gară se ia o cursă ultraglomerată, îmbrînceli, înjurături; cursa duce pînă la Căciulata, e o cursă doar la venirea trenului – vă închipuiți sminteala.

Noi trebuie să plecăm duminică 15 august dimineața ori la prînz. N-ar fi rău dacă ați venit cu două zile, că avem unde să vă găzduim – să vă mai plimbați. În jurul Călimăneștiului sînt multe de văzut, Cozia, Masa lui Traian etc. Și să vă relaxați. Nu uitați că eu plătesc benzina, fără supărare. Aș fi foarte fericit dacă nu m-ați uita.

Cred că a trecut forfota nunților, botezurilor.

Așteptăm cîteva rînduri de la voi și vă mulțumim din inimă.

Dimitrie Stelaru

29 iulie [1971], Călimănești”

[Casa de Creație, Strada Lenin, nr. 21, Călimănești, Județul Vâlcea]

Notă

***Bobeică Ion și Natalia Bobeică** erau rudele poetului. Pe numele de fată, Natalia Popescu era fiica morarului Melinte Popescu din Segarcea Vale, acesta fiind frate cu mama poetului, Pasca Popescu. Melinte Popescu fusese, prin 1941, sub „fărăniști”, și primar la Segarcea Vale. Natalia Bobeică s-a născut la 15 septembrie 1923, în Segarcea Vale, a urmat școala primară la Segarcea Vale, între 1930-1934, după care și-a continuat învățătura la „Liceul de fete” din Turnu Măgurele (1934-1937). A locuit însă, în vacanțe, în casa cu numărul unu din Segarcea Vale, apoi, „la Moară jos, pe vale”, unde s-au mutat după ce le-a ars prima moară, prin 1936. Natalia a urmat doi ani de facultate, la București, dar și-a întrerupt studiile universitare, căsătorindu-se cu ofițerul de armată Ion Bobeică (originar din Mierlești de Slatina - Olt, pensionat în 1973). În 1989 și 1990, Gheorghe și Maria Sarău au discutat cu Natalia și Ion Bobeică despre Stelaru, rezultând un interviu (v. Maria și Gheorghe Sarău, *Cu Natalia Popescu-Bobeică despre Dimitrie Stelaru*, în „Carul solar” [Teleorman], Anul I, nr.1/ iunie 1991, p. 4).

Natalia Bobeică i-a dăruit, lui Gheorghe Sarău, în 1991, această scrisoare.

GHEORGHE SARĂU

Gib I. Mihăescu

despre operă, autor, personaj³

În perioada interbelică, literatura română cunoaște o adevărată explozie valorică. Se impun atenției generale autori ale căror volume de versuri, proză ori dramaturgie surprind prin amplele deschideri spre modernism. Operele lor au o dublă consecință: formarea unui public al cărui gust literar va fi orientat dinspre comercial spre estetic și afirmarea unei direcții de teorie și critică literară, ilustrată de Garabet Ibrăileanu, E. Lovinescu și G. Călinescu. La cristalizarea multora dintre ideile lor, devenite direcții, grupări, școli etc., contribuie și marii scriitori ai momentului care-și împărtășesc convingerile despre literatură și artă. Printre ei îl regăsim și pe Gib Mihăescu⁴, deși despre el s-a spus că nu are vocație teoretică⁵.

Însă, plasat în peisajul epocii sale, scriitorul nu se deosebește de ceilalți confrăți, interesați – în principal - de afirmare prin opera literară. Este adevărat că, pe măsură ce aceasta îi impune, unii își cristalizează idei și chiar principii estetice vizând arta scrisului. Ieșind din spațiul creator la 41 de ani, credem că Gib Mihăescu nu a avut timpul necesar definirii unui crez artistic propriu, capabil să-l plaseze printre scriitorii posesori ai unor concepții estetice originale, gen Rebreanu ori Camil Petrescu. Atâtea

câte au fost, părerile lui despre arta literară ne-au parvenit grație operei sale și câtorva interviuri publicate în *Viața literară*, *Cronicarul*, *Naționalul nou* și *Rampa*. Ocazionate de apariția unui volum ori de jucarea unei piese de teatru, ideile sale se ordonează tematic pe cel puțin trei linii directoare: a) sursa de inspirație; b) subiectul operei și c) relația autor – personaj:

a) *sursa de inspirație* a fost indicată de autor în interviul acordat lui I. Valerian⁶: „mă interesează foarte mult mediul de provincie. Viața oamenilor se desfășoară mai adevărată. Un bun observator are material imens de utilizat. În provincie se poate prinde mai ușor un fenomen psihologic în chiar esența lui”. Din răspunsul său, înțelegem că ambianța provincială, indicată ca centru ordonator al inspirației, îi oferă cel puțin două motive de reținere a interesului său: dominantă veridică a vieții și psihologia frustră a personajelor. Deși de naturi diferite, cele două aspecte sunt totuși congruente prin raportare la eroul al cărui model se află în imediata vecinătate a sa. Mediul provincial își conturează un centru suprapus orașului natal, Drăgășani, cu iradierii spre zona viticolă. Toponimele *Oltul*, *Groșarea*, *Dealul Verdii*, *Dealul Viilor*, *codrul Colibașului*, *Dealul Marcului* ș.a. sunt prezențe implicate în desfășurarea acțiunilor narative. La rândul său, acest centru se raportează la București, marele și adevăratul focalizator al vieții urbane. Dimensiunea și complexitatea existenței definesc și relația dintre cele două localități – orașul-capitală < > orașelul-târg - , cu un destin periferic și predispus imitației.

Surprins în desfășurarea lui, fenomenul își creează o nuanță de comic și o tipologie umană, ambele amintind de Caragiale. Lipsit de orizont cultural, orașelul își trăiește banalitatea vieții punctate de mici

afaceri și bârfe, de inerente conflicte și petreceri ori întâmplări familiale. Paradoxal, tocmai acest orizont, limitat existențial, este ales de Gib Mihăescu drept sursă de inspirație, deoarece îi permite un contact direct cu „viața... mai adevărată” și cu „un fenomen psihologic” manifestat în maxima lui sinceritate. Subînțelegem că marele oraș denaturează vieți și falsifică psihologii, motiv pentru care majoritatea eroilor nuvelor sale i se rezervă, ca origine și manifestare, spațiul provinciei. În relație cu acest mediu, scriitorul este parțial satisfăcut, fiind doar „un bun observator”, nu și un integrat citadin, ca personalitate a urbei natale. Ca artist al cuvântului, are nostalgia marelui oraș care-i facilitează contactul nemijlocit cu revistele la care colaborează și, în acest sens, „mi-ar fi de folos”. Însă, avantajul oferit de Capitală este limitat doar la acest aspect, deoarece simte că Bucureștiul îi afectează libertatea și liniștea necesare trăirii ritmului interior dedicat personajelor sale, îndepărtându-l de scris. Soluția care i-ar satisface ambele dorințe - de evadare și de revenire – ar fi aceea de stabilire intermitentă în cele două spații, urban central și urban provincial, cu trimiteri spre rural: „Idealul pentru mine ca scriitor ar fi să stau jumătate de an în Capitală, jumătate să mi-o petrec pe Dealul Viilor, muncindu-mi podgoria părintească. Acolo, la poalele pădurii, aș avea când să scriu”⁷. Prefigurată, un asemenea mod de existență este și va rămâne doar o dorință, căci, din 1930 și până în 1935, Gib Mihăescu se va stabili și va trăi în București. Dorința lui se irizează totuși de realitatea natală, prin numeroasele vizite făcute în „micul... oraș oltean”, adevărat și „vrednic târg oltenesc”⁸.

Cum arăta Drăgășaniul, în primele decenii ale secolului XX, ne-o arată documentele de arhivă care fixează momente din evoluția târgului spre urban. Modernizarea afectează, în primul rând, centrul a cărui →

MIHAI PETRE

³ Pentru susținerea argumentării, am folosit nuvelele publicate în cele două volume: *La „Grandiflora”*, 1928 și *Vedenia*, 1929, fără a exclude trimiteri la alte nuvele și schițe, inclusiv la romane, atunci când susținerea unor idei a impus-o.

⁴ Vezi I. Valerian, *Cu scriitorii prin veac*, Editura Pentru Literatură, București, 1967, p. 116-120, în care este reprodus interviul publicat în *Viața literară*, 1927, an I, nr. 32, decembrie-ianuarie; Horia Oprescu, *Scriitori în lumina documentelor*, Editura Tineretului, București, 1968, p. 171-180; Matei Alexandrescu, *Confesiuni literare*, Editura Minerva, București, 1971, p. 54-59.

⁵ Vezi capitolul *Opinii răzlețe despre arta literară*, deschis cu afirmația: „faptul că Gib I. Mihăescu n-are conștiință estetică suficient de clară pare un lucru indiscutabil” și încheiat, totuși, cu părerea că chiar „răzlețe... cele câteva opinii... confirmă viziunea asupra realității pe care el o evidențiază în opere precum și unele convingeri sugerate de datele biografiei sale”, în Mihail Diaconescu, *Gib I. Mihăescu*, Editura Minerva, București, seria <<Universitas>>, p. 284 - 298; despre „mediocritatea conștiinței artistice a scriitorului” vorbește și Nicolae Manolescu în *Prefață la Gib I. Mihăescu, La „Grandiflora”, Nuvele*, vol. I, Editura Pentru Literatură, colecția BPT, București, 1967, p. V.

⁶ Cf. I. Valerian, art. cit., p. 119.

⁷ *De vorbă cu autorul... La apariția romanului „Brațul Andromedei”*, interviu publicat în *Cronicarul*, an I, nr.2, 31 martie, 1930, apud Florea Ghiță, *Gib I. Mihăescu*, Editura Minerva, București, 1984, p.52.

⁸ Vezi textul conferinței „Orașul Drăgășani”, susținută de Gib Mihăescu, apud Horia Oprescu, *op. cit.*, p.176.

amprentă comercială se păstrează totuși prin numeroasele și diversele magazine aflate la parterul locuințelor. Topografia edilitară se modifică prin apariția funcțională a unor instituții, precum Primăria și Judecătoria, Poșta și Poliția, un hotel, cârciumi, restaurant și cafenea etc. Ca spațiu de promenadă, centrul se termină în Grădina Publică, amenajată în fața Primăriei și în apropierea Pieței, rezervată produselor agroalimentare și, ulterior, separată de târgul de animale. Prezente, gara și curentul electric sunt alte două elemente ce se adaugă tabloului de modernitate, căci despre altele, absolut indispensabile urbanității (apă curentă, canalizare, gaz metan, cinematograful, teatru etc.) nici nu poate fi vorba. Confortul oferit de locuința din oraș nu diferă de cel avut la casa ori la conacul de la moșie – o vie – care produce nu doar renumitul vin, ci îi și conferă proprietarului statutul de... podgorean!, superior celui de simplu funcționar ori comerciant.

O altă modalitate de a cunoaște orașul Drăgășani este cea oferită de câteva nuvele ale lui Gib Mihăescu, reținând că, în acestea, realitatea urbană contemporană lui este puternic subiectivă. Transferul realului existent în cel literar presupune un amplu proces de ficționalizare, asumat de autorul care nu idealizează, dar nici nu blamează spațiul natal. Simplu cadru al acțiunilor, acesta își îndeplinește funcția de localizare prin câteva toponime exterior - ori interior - urbane (*Dealul Verdii, Dealul Viilor, Groșarea, Prundeni, La „Grandiflora”, Grădina Publică, Cafeneaua Gustav* ș.a.). Odată înscrisă în orizontul ficțional, această realitate își pierde dimensiunea și valoarea natural-geografică, devenind suportul unei alte realități. Fenomenul este similar celui observat de Nicolae Manolescu, în analiza romanului *Ion* de Liviu Rebreanu. Clară, opinia criticului stabilește relația dintre realitatea primară, adică cea topografică, și cea din spațiul literar, investită cu atributele ficționale, până la a deveni ea însăși o altă realitate, căci „pentru autorul lui *Ion*, lumea ficțiunii nu este decât o altă lume reală”⁹. Această „altă lume reală” este populată de personajele lui Gib

⁹ Cf. Nicolae Manolescu, *Arca lui Noe*, Editura Gramar, București, 2006, p. 147.

Mihăescu și, urmărindu-le, devenim contemporanii lor, respirând aerul din *umilul orașel oltenesc*. (La „Grandiflora”)¹⁰. Dimensiunea urbei de pe marginea Oltului (Figurina) i se impune autorului nu atât onomastic, cât mai ales prin suprapunerile dintre tradițional și modern. Imitarea Bucureștiului se concretizează în forme instituțional-hilare: o uliță devine *Strada Traian*, alta este botezată *Tudor Vladimirescu; cafeneaua lui Gustav > Cafeaua lui Gustav*; în construcție, micul părculeț din fața Primăriei este numit *Scuar* (Scuarul), *berăria-varietate*, *cu titlatura curioasă „Hotel București” (are camere numai pentru artiste)* și, în fine, cârciuma „*Grandiflora*”...a cărei grădină..., de fapt un petec de fineață tunsă, cu trei pruni..., amintește doar denotativ de restaurantul *Flora*, aflat la *Șosea*, cunoscut și frecventat de lumea bună a Bucureștiului interbelic (*În goană*). În reclama deschiderii estivale a „*Grandiflorei*”, proprietarul anunță noi și importante manifestări culturale produse nu la un cinematograful obișnuit, ci la un *grand cinema și teatru de vară, complect renovat*. (La „Grandiflora”);

b) *subiectul operei* este susținut de personajele implicate în diferite conflicte, dar exteriorizarea lor este expresia unor trăiri interioare, marcă a unor structuri psihice dominate de obsesie. Acest „fenomen psihologic” găsește în spațiul urban provincial câmpul ideal de manifestare. Orientarea lui Gib Mihăescu spre o nouă sursă de inspirație se înscrie în ceea ce Ibrăileanu avea să numească *romanul de analiză*, ilustrat de Camil Petrescu și Hortensia Papadat-Bengescu. Psihologii introvertite, eroii lor analizează și se autoanalizează, plecând de la datele și manifestările unei realități în care tentația absolutului se conjugă cu nevoia de certitudine, iar urâtul inunda sufletele și determină drame. Prezent, „fenomenul psihologic” surprins de Gib Mihăescu își conturează un spațiu limitat doar la un singur aspect: obsesia, relevantă de

¹⁰ Toate citatele scrise cu aldine se dau după *Gib I. Mihăescu, Opere, I, Nuvele și povestiri*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și variante de Al. Andriescu, Editura Minerva, colecția *Scriitori români*, București, 1976. În paranteze este indicată nuvela din care am reprodus citatul.

Teli Iacșa, O buhă

la primele semne ale instalării și prezentată cu maximă fidelitate până la consecințele devoratoare ale manifestării. Urmărit și redat literar „în chiar esența lui”, acest proces psihic îl transformă pe eroul său într-un *obsedat al obsesiei*, care-și creează și se afirmă în interiorul unui *univers obsesional*¹¹, particular lui. În general, de natură erotică, obsesia devine numitor comun și însemn identitar al personajelor a căror existență este limitată și alterată de manifestările acestui „fenomen psihologic”. Prezentă în literatura română, prin Caragiale, tema obsesiei¹², capătă valențe originale la Gib Mihăescu, devenind purtătoare de accent narativ și transferând acțiunea propriu-zisă în plan secund. Interesat nu doar de afirmări în comportamente obsesive, el prezintă „obsesia care silește realitatea să i se supună... până la modul în care obsesia atrage și-și creează o aparență firească”¹³. Aceasta are legi proprii, fiind mai întâi o idee-fulger de felul „ce ar fi să... ori cum ar fi dacă...”. Treptat, asistăm la maturizarea ei, stadiu în care, tentaculară, acaparează și devine dominantă în viața interioară a eroului obligat să se dedubleze. Suprapunerea de planuri, cu cel obsesiv dominant, este distructivă, iar personajul evoluează spre alienare;

c) *relația autor – personaj*. Orice autor împrumută personajelor sale ceva din propria-i personalitate. Indiferent de proporții, transferul de trăsături există și poate fi recunoscut, ca asumare directă sau afirmat indirect, grație cercetărilor și mărturiilor literare¹⁴. Un alt aspect →

¹¹ N. Balotă, *Romanul românesc în sec. XX*, Ed. Viitorul Românesc, București, f.a., p.16.

¹² Vezi nuvelele *O făclie de Paște și În vreme de război*.

¹³ Nicolae Manolescu, *Prefață...*, op. cit., p. IX.

¹⁴ Vezi exemplul clasic oferit de Gustave Flaubert, cu celebra identificare: *Madame*

vizează raportul autor – personaj, sub aspectul realitate – ficțiune. Chiar certificate prin existența lor civilă și reținute ca modele, unele persoane nu vor ajunge niciodată și personaje literare în dimensiunea lor reală. În procesul de ficționalizare se pierd ori se adaugă numeroase atribute care particularizează un individ ales ca model, fiind binevenite clarificările autorului¹⁵. La nivelul nuvelor lui Gib Mihăescu, relația autor-personaj este greu de relevat, căci doar câteva din atributele propriei personalități (sensibilitate, predispoziție spre reverie, definirea printr-o pasiune, modestie și bunătate etc.) pot fi detectate, dar și atunci sub rezerva unui transfer posibil. Existența personajelor sale se desfășoară pe două planuri: 1) al vieții consumate în realitatea provincial-cotidiană și 2) al vieții interioare dominată de idei și frământări, de iluzii și fantasmе etc. Ambele planuri îi sunt familiare autorului prezent în viața reală și literară a eroilor săi. Pe câțiva i-a cunoscut direct, având existența înscrisă în universul provincial natal; pe cei mai mulți i-a creat, atribuindu-le o identitate marcată de visuri tulburătoare, de panică și vedenii, de halucinații etc.:

1. În viața reală, traseul urban al unui personaj este cunoscut lui Gib Mihăescu, fiindu-i impus de condiția sa socială. Ca funcționar, îl vede lucrând la biroul aflat la o instituție publică sau conducând lucrările la *Scuar*. Cu cel fără obligații de serviciu se întâlnește în diminețile *pustii și monotone (Singuratecii)*, trecând prin piață, pentru a se opri la *Cafeul Gustav / cafeneaua lui Gustav*. Sigur este prezent și în serile ori nopțile trăite din plin, cu petreceri consumate alături de prieteni și cunoștințe fie la *berăria-varieteu numită „Hotel București”*, fie la *grădina... din dosul cărciumei*, numită „*Grandiflora*”. Ca tipologie, personajul se definește în descendență caragialiană, depășind-o uneori prin

Bovary c' est moi! Dintre numeroasele modele de identificare indirectă, le-am reținut pe cele oferite de Titu Herdelea, Ștefan Gheorghidiu și Nicolae Moromete care, ca personaje literare, au „ceva” din Liviu Rebreanu, Camil Petrescu și Marin Preda!

¹⁵ Grație acestor clarificări, știm că Laura lui Liviu Rebreanu este o soră a sa, că a existat o Otilie reală care l-a impresionat pe copilul Călinescu și că Tudor Călărășu este tatăl lui Marin Preda.

limbaj și comportament. Comanda lui Mache: *Băiete! două mari... (Amici)* își pierde nuanța de politețe prin substituirea apelativului cu: *nătărăule..., gogomane și dobitocule*, ultimul dublat de amenințarea unei corecții fizice imediate și majore: *-Te ia mama dracului, dac-ai uitat! Te face piftie Manaru... (La „Grandiflora”)*;

2. Monotonia unor existențe lineare, marcată de manifestări repetitive, este punctată de ceea ce se trăiește în plan sufletesc. Mult mai bogată, viața interioară a personajelor este caracterizată de o idee-întrebare care, invazivă, își caută răspunsul și se maturizează în realitatea concretă. Ceea ce surprinde Gib Mihăescu în nuvelele sale este metamorfoza treptată a ideii într-o obsesie care-l va face prizonierul ei. La nivelul operelor din registrul minor, este greu de spus în ce măsură relația autor – personaj este directă, implicând transferul unor trăsături personale, detectabile și determinante în fizionomia unui erou. Acestea au fost recunoscute parțial de autor, în cazul unui roman: „Ca erou al meu, Ragaic are, firește, unele din preocupările mele: cercetările matematice, astronomia etc., pe care i le-am atribuit din bagajul meu personal, socotind că i se potrivesc de minune în singurătate lui; alte preocupări i le-am împrumutat din observațiile mele în afară, așa cum orice scriitor, cred, își alcătuiește personajele sale”. Însă, ele nu au corespondent declarat și la nivelul nuvelor, deși s-a emis ideea chiar a suprapunerii autor – personaj, similară relației mască – purtător: „Mihnea Băiatul (sic!) este el însuși, într-o variantă perfectă¹⁶. În general, reprezentându-se astfel, autorul se idealizează, transferând asupra personajului, Ragaic din *Rusoaica*, Sava Manaru din *La „Grandiflora”*, Mihail Aspru din *Dona Alba*, ceea ce lui îi lipsește”. Supralicitarea acestei idei este evidentă, deoarece nicio halucinație, vedenie, fantasmă etc. nu tulbură existența lui Gib Mihăescu, un pasionat de matematică și astronomie, dar nu un obsedat al acestor științe!

¹⁶ De o altă părere este criticul Emil Manu care, mai documentat, afirmă că „Mihnea Băiatu, din *Zilele și nopțile unui student întrizat*, a existat chiar la Drăgășani”, apud Florea Ghiță, op. cit., p. 205.

PÂNĂ LA URMĂ

Până la urmă vei ajunge-aici
Tu drumul tău l-ai început cu mine
Oricâte-n lume ai putea să zici
Crăciunul e pe drum și uite, vine.

Aici e locul tău, steluțe sunt
Aici colinda spune de iubire
Din luminițe cad peste cuvânt
Poeme încărcate de uimire.

Aici te-astept cu Moșul să privim
Ninsoarea asta albă de iertare
Cu globuri de argint să ne iubim
Și să plecăm pe rând după ninsoare

Noi vom muri mereu îndrăgostiți
Și brazii ne vor ține la lumină
Când va fi frig vom fi adăpostiți
Și inima ninsorii va fi plină.

Colindători de dor vom aștepta
Cu doi colaci de vise împlinite
Voi fi ca un colind în urma ta.

Sa te păzesc de frig și de ursite
Căci locul tău în cetină de cânt
E în rostirea cea mângâitoare
Că două lacrimi spuse în cuvânt
Când e iubirea toată sărbătoare.

Vei fi brăduțul meu împodobit
Cu o beteală pusă de ninsoare
Să vii în locul unde ne-am iubit
Cu inima din noi în sărbătoare.

MIRCEA RADU ZĂGREAN

IN MEMORIAM

Mihail Diaconescu

Marele cântec , Magnus Cantus
Coelestis – Marele cântec divin

Literatura română se poate mândri cu unul dintre cele mai reușite romane de restituire a vieții și chipului interior al omului de cultură, **Paterul Ioan Căianu – Valachus**, la care autorul Mihail Diaconescu a lucrat din aprilie 1976 până în octombrie 1978, **Marele cântec** fiind publicat la Editura Eminescu în 1980. (Reeditat la Editura Muzicală, 1987; ediția a III-a a apărut în 2007 la Editura Internelor și Reformei Administrative, ș.a.). Cartea, la care s-a trudit în coordonate documentare aproape fără fisuri și al cărei personaj principal este **Paterul Ioan**, este „o evocare narativă a unui mare umanist și artist”, cum avea să noteze scriitorul în dedicația pe care mi-a făcut-o la 24 martie 1985.

Pentru că a fost muzician, compozitor, botanist (autor al unui *Magnum Herbarium Terrae Transilvaniae*), dascăl, constructor și reparator de orgi, istoric, tipograf, ierarh bisericesc și erudit umanist, Ioan Căianu – Valachus, pe care el îl adăuga consecvent numelui de Ioan Căianu, arată limpede conștiința sa etnică, respectiv națională (română). Dar arată, în același timp, și o înaltă conștiință umanistă, în deplin acord cu abundenta istografie creată în Europa în epoca Renașterii și a Barocului.

Mihail Diaconescu romancier, critic și istoric literar, estetician, teolog ortodox, s-a născut la 8 noiembrie 1937 în localitatea Priboieni, comuna Vulturești, județul Argeș. Este fiu de preot și învățător. (Din păcate, odată cu pregătirea pentru tipărire a prezentei evocări, aveam să aflăm de trista veste a decesului eminentului cărturar, întâmplat la 25 martie 2020). Despre Mihail Diaconescu s-a spus că este un „titan al culturii” (Acad. Irineu Popa, eminent teolog specializat în hristologie și în istoria Bisericii Universale, Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei). Un memorialist enciclopedic, un senior al cuvântului. „Un mare boier al artei cuvântului. Un scriitor contemporan de lege veche românească, un sfințic înțelept și ascultat al neamului său

străvechi.” (Ion Dodu Bălan); unul dintre acei „străluciți teologi și oameni de cultură din a doua jumătate a secolului al XX-lea” (Preot acad. prof. univ. dr. Mircea Păcurariu, teolog și istoric bisericesc de imens prestigiu); Romancier „care se însoțește pretutindeni cu istoriograful erudit și cu gânditorul politic” (Artur Silvestri, critic și istoric literar). Creator al unei opere în care „apare evident faptul că întrepătrunderea dintre teologie, metafizică, logică și epistemologie e unul dintre aspectele cele mai importante ale gândirii sale de tip dialectic – speculativ”. (Acad. Alexandru Surdu, logician, istoric al filosofiei române și universale, filosof al culturii); „fenomenologia narativă creată de M. Diaconescu se compune într-un vast ecran de cunoaștere și misionarism pentru întregul popor” (Prof. univ. dr. Ilie Bădescu, sociolog, filosof al culturii, eseist). Pătrunzându-i opera ajungem la constatarea că scriitorul M. Diaconescu este întregit de un filosof al istoriei, foarte atent la documentele de arhivă și la datele descoperite pe teren sau în biblioteci, de un estetician care a creat un amplu sistem speculativ dedicat vastei problematice a frumosului, dar și un sociolog cu o puternică vocație analitică și teoretică aparte cu forța celei mai clare evidențe.

Mihail Diaconescu consideră că romanul istoric, impunând un raport special între realitate și ficțiune, este o modalitate exemplară pentru acest proiect de supremă miză. „**Marele cântec**” are ca erou principal pe eruditul umanist și compozitor, pentru puțină vreme episcop romano-catolic în Transilvania, **Ioan Căianu**

Valachus, personalitate reprezentativă și ilustră a barocului muzical românesc din Transilvania secolului al XVII-lea, „o adevărată minune a veacului său” (Gheorghe Alexici). Relația dintre datele istorice (documentare), ficțional, funcțional, structură și formă în roman este admirabil realizată. Cartea (537 pag.) este structurată în trei părți: Partea întâi **Patima**; Partea a doua **Rătăcirea**; Partea a treia **Homo pro instrumentum** (numărul cap. XXVII) și un **Epilog** (9 pag.). Acțiunea romanului desfășurată la Alba Iulia, Sibiu, Făgăraș, Șumuleul Ciucului, Iași, prin satele de pe Mureș, dar și la Roma, Viena și Praga, consolidează în noi conștiința apartenenței de cultură română și europeană.

Romanul poate fi socotit o „meditație” cu mijloace epice asupra neputinței păcilor pământești. Pacea de la Westfalia (La 24 octombrie 1648 împăratul romano-german Ferdinand III și statele imperiale germane încheie pacea cu Franța și Suedia... Pe atunci Ioan Căianu avea 18 ani) va fi pacificată în Europa, nu însă și în sufletul omenesc. A adus pacea exterioră, dar pe cea lăuntrică n-a putut s-o aducă. Din punct de vedere religios, Pacea Westfalică statuează egalitatea ambelor confesiuni (catolică și protestantă), iar Franța cucerește o poziție dominantă în Europa. În timp ce Franța dezvoltă un exemplu de stat național centralizat, Imperiul German (vecin) se destramă într-o uniune de state individuale, suverane, ceea ce îngreunează dezvoltarea economică și formarea unei burghezii puternice. Printre perdanții războiului se numără și Biserica Romano-Catolică. Pentru aceasta este din nou repartizarea proprietăților din 1624; în plus, trebuie să accepte că *principii* (titlul conducătorului unui principat...) sunt în continuare cei care hotărăsc religia supușilor după principiul *cuius regio, eius religio*.

Autorul evocă epic și simbolic „războiul din suflete”, deabusolate și patetica Transilvanie. În **Marele cântec** se vorbește și se trăiește pacea fără Dumnezeu din sufletele oamenilor, o falsă pace... din secolul al XVII-lea baroc. Unde-i harul păcii lăuntrice din acel secol în Europa? Ne putem întreba, îl vom avea în →

Prof. dr. NICOLAE BUCUR

secolul XXI? De altfel, într-un interviu, M. Diaconescu, privitor la eroul său principal, avea să reflecte: „De ce o persoană supraviețuiește atâtor schimbări (atâtor noi și noi provocări și determinări) rămânând totuși ea însăși, păstrându-și identitatea? Dar și-o păstrează?”

În acest mediu în care fumegau încă rămășițele nefericitelor confinii/ confruntări religioase, care aruncaseră Apusul european în Războiul de 30 de ani, se ivise un mare exponent al Barocului central-european, muzicianul umanist **Ioan Căianu – Valachus**. Atunci și acolo minunatul **cantus coelestis**, marele cântec divin, aprinsese inima acestui extraordinar promotor al novatoarei **ars musicae** în mediul cetății. Într-un fel, romanul-parabolă **Marele cântec** poate fi tălcuit printr-o hermeneutică a „cântării psaltice”, a „muzicii psaltice” și deci a „modelului davidic” ca permanență a istoriei. Modelul davidic este o cântare de slavă către Dumnezeu, în care se împletesc măreția (precum cea din *cantus choralis*, așa cum a fost lăsată de papa Grigore), entuziasmul și bucuria cu tânguirea psalmistului, lăsând să răzbată spre noi mirificele *tonus irregularis* numite și *tonus peregrinus* (mărturisind despre prigoana celor puternici asupra celor slabi), dar și maiestuoasa cântare triumfătoare cu vărtuosul *exodos*. Ceea ce derivă dintr-o atare *symphonie* este un „*cantus coelestis*”, evocator al timpului de apoi, al unor tainice împletiri dintre slujirea și slava lui Dumnezeu, trăirea în libertate, armonia, adevărul și frumusețea, ca trăsături divine ale existenței.

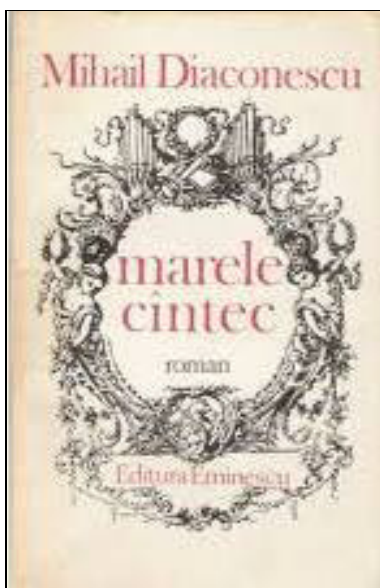
Un neostenit pelerin, umblând prin sate, vara și iarna, cu lădița de scule în spinare, pater Ioan, după obiceiul lui, poposea la locurile unde orgile îl așteptau pentru a le drege. Meșterul mai știa să alcătuiască unele cântece: „Un cântec bine scris cuprinde în sine atâta frumusețe și atâta adevăr încât cea mai înfricoșătoare putere îmi pare neînsemnată pe lângă vraja lui dulce. Din curgerea suavă a unei cântări, *ars artium*, se revarsă fără încetare răsuflarea învăluitoare a dragostei și a păcii...”; „Un cântec frumos e lucrul cel mai plâpând cu puțință, cel mai fraged...”; „Într-un sunet mie mi se dezvăluie lumea întregă. Puterea

mea înseamnă să stăpânesc lumea prin sunet. În sunet eu pot să văd ceea ce alții nu sunt în stare nici măcar să bănuiască, necum să priceapă. Prin sunet eu pot să-mi luminez măcar în parte cele mai adânci și mai întunecate părți ale vieții noastre trecătoare.” În intimitatea odăii sale, la masa la care scria, lăuta și vioara rezemate de perete păreau niște lucruri șterse, necunoscute. Alteori, cu lăuta veche lângă el, lucrând la *Magnus Cantus Coelestis* (*Marele cântec divin*), autorul fiind la partea cea nouă – *sonata a sonando*, se alinta sufletește... De la un timp lăuta sau flautul izbuteau să-i spună singure cel puțin tot atâtea lucruri tainice câte îi

spunea un glas dumnezeiesc de frumos. Pe seama acestor instrumente, el putea să scrie schimbări, adaosuri și înflorituri de care nici glasurile îngerești ale celor mai buni cântăreți n-ar fi fost în stare. Ispititoare sonată era „pe măsura sufletului său băntuit de arsuri, de o stare de așteptare fără început și fără sfârșit. În culorile sunetelor se depăna viața lui și a altora. Înțelegeându-se pe sine, îi înțelegea tot mai mult și pe alții. De fapt, înțelegea în lume tocmai acele lucruri pe care le descoperea mai întâi în însăși ființa sa”.

Ca *magister musicae*, Pater Ioan spunea uneori că o cântare, cu toată bucuria pe care o naște, este un lucru dumnezeiesc. Cântecul țărănesc, adăuga el, este de asemenea lucru dumnezeiesc... Iată de ce, în cântecul *O, anima mea sospira*, amestecase înadins câteva părți luate din doinele obișnuite ale țăranilor de prin părțile Năsăudului, cu moștenirea plină de măreție din *cantus choralis*. În țesătura cântecelor sfinte, fără să le strice sau să le umbrească frumusețea cu ceva, el adăugase anume, cu grijă și osârdie/ardoare, o putere nouă, o mișcare mai hotărâtă din care nu lipsea sprinteneala, o rotunjime plină de cuceritoare prospețime, datorată tocmai înrâuririi țărănești.

Mihail Diaconescu impresionează în romanul său și prin modalitatea cu care reușește să adauge acel colorit evocator multor fapte, întâmplări și tipuri umane. Autorul devine astfel un „fin psiholog și un dramaturg al ideii, un poet al gingășiei sufletești.” (Constantin Sorescu). Ne poate fascina, spre exemplu, conținutul mesajelor din scrisorile lui Pater Ioan, pe care le-a avut cu „fratele ieziuit” Gavril Ivul de la Viena. Acesta din urmă îi cunoștea multe din cântecele lui Căianu. „Le prețuiesc și le iubesc. Cunoscut mai ales harul tău cel mai ales: acela de a nu fi mândru de virtuțile pe care le ai. Sunt încredințat că dacă ar fi după cuvioșia ta, între cele două căi pe care le ai în față, adică între puterea ce îți se dăruiește și chemarea adâncă de a rămâne mai departe un minunat născocitor de cântece, ai alege-o fără nicio vorbă pe cea de-a doua.” (O astfel de scrisoare se încheia așa: Te îmbrățișez cu aceeași dragoste frățească dintotdeauna. *Benedico te!* Gavril). Din răspunsul lui Pater Ioan preluăm →

acele cuvinte, din care reiese pasiunea sa pentru *sunete și muzică*, pentru că „*Ars musicae*, iubite frate Gavriile, e ca o taină mai presus de fire...” „Priceperea celor ce făuresc cântece dă de fiecare dată sunetelor o rânduială nouă, care nu seamănă decât în parte, sau chiar deloc, cu ceea ce s-a făcut mai înainte. Sunetul, luat singur, este totdeauna același. Îl încerc lin cu degetele pe o coardă de lăută și-l simt deodată în toată strălucirea lui.

Numărul sunetelor cu care lucrăm nu este mare și n-are în el nimic uluitor. Dar cât de uimitor se arată un sunet laolaltă cu alte sunete!” Mai notăm această reflecție, un bine venit *motto* pentru un eseu muzical: „*Nu se află gând, dorință, ori stare omenească pe care ars musicae să nu le poată stăpâni.*”

În concepția ilustrului magister înțeleșurile cântecului se leagă de măreția și tainele lumii.

„Cel ce stăpânește cântecul le stăpânește, măcar în parte, și pe ele. Firește, asta nu-i ușor pentru cel ce crede în *ars musicae*. Nu întâmplător se spune că *ars musicae* e un tărâm dumnezeiesc înconjurat însă de prea mulți diavoli.” Epistola se termină cu această stare și „chemare” a amicului Ioan: „Iubesc singurătatea trecătoare în care mă pot ascunde uneori, ca să pot lucra pe îndelete și din toată inima un cântec ales. Fără această singurătate trecătoare n-aș mai fi eu însumi.”

Încheie amical, obosit cu degetele de la mâna dreaptă amorțite de atâta scris: „Rămân al tău, iubite frate Gavril, cu aceeași dragoste și cu dorința neschimbată de a te vedea iarăși la noi în Ardeal. Îți mulțumesc mult pentru lucrurile bune pe care le spui despre mine.” *Benedico te!* Ioan.

Scrisorile pline de înțeleșuri filosofice pe care și le trimiteau mereu, fără abatere, unul altuia, erau și ele un semn al acestei prietenii. Spre sfârșitul romanului, în Capitolul XXIII, ce aparține Părții a treia, **Homo pro instrumentum**, cititorul va lua contact cu alte patru scrisori ale celor doi amici. (pp.457-472, Ed. Eminescu, 1980). Din prima, adresată lui *doctissime magister Gabrielus Ivul* aflăm ce a însemnat *Magnus Cantus Coelestis / Marele cântec divin* pentru Pater Ioan Căianu... Lupta sa cu răutatea oamenilor...un gând ca o flăcărie vie îl ținea totuși

treaz: „e atât de puțină bucurie sau fericire în jur, atâta suferință și nevoie de înțelegere între oameni !...”

Poate că într-o bună zi, sunetele firave și trecătoare pe care încerci încăpățânat să le rânduiești pe foaia albă vor ajunge un izvor din care cei istoviți sau copleșiți de griji vor putea să soarbă câteva clipe de înseninare. Un cântec frumos poate fi un izvor de bucurie. De înseninare liniștită cum este doina.

Ce îndemn puternic de a merge mai departe era pentru mine acest gând! Nenorocirea mea este că vrând să scriu în *Magnus Cantus Coelestis* lucruri senine și totuși copleșitor de puternice, n-am izbutit să mă dezbar cu totul de cuvinte

Sonata a sonando, de la care am plecat în alcătuirea de acum, îmi porunceă să le las la o parte. N-am fost însă totdeauna în stare...” Pater Ioan trăia o „singurătate ciudată”, cum va mărturisi, pentru că „eu sunt înconjurat ceas de ceas de o mare mulțime de cuvioși frați monahi...” Încerca să-și îndeplinească zi de zi datoriile mari și mărunte de *vicarius apostolicus. Deus, creator omnium*, mă ajută – avea să spună. Gabrielus

Teli Iacșa, „Fă Rai din ce ai” - reciclare materiale (sirena e 90% plastic reciclat)

**Ioan Căianu – sculptură din curtea Catedralei de la Șumuleu Ciuc
Autor: sculptorul Ferencz Ernő
Publicat în cartea *Amprente pelerinului, Eurocarcaptica, Sfântu Gheorghe, 2020, cap.VI. Exegeze, pp.274 – 283.***

Ivul îi răspunde: „Am primit scrisoarea prea sfinției tale tocmai la sosirea mea dintr-o călătorie de o însemnătate covârșitoare în care m-am întâlnit cu prieteni de-ai noștri și am vorbit aproape fără încetare de Ardeal, de mănăstirea de la Șumuleu Ciucului și de starea fraților monahi de acolo”.

În finalul romanului (Epilog), autorul ni-l prezintă pe Pater Ioan Căianu-Valachus, dat jos din înalta treaptă de *vicarius apostolicus generalis Terrae Transilvaniae*. Întemnițat și batjocorit, alături de alți preacuvioși, i s-a dat mai apoi drumul să vină înapoi pe meleagurile noastre, fie la Șumuleu, fie la Lăzarea, unde era cealaltă mănăstire catolică din Ardeal. Iubit de unii, temut de alții, Ioan Căianu a mai avut parte de unele răspunderi precum aceea de guardion la Șumuleu, de custode la mănăstirea franciscană din Bacău, apoi de custode la mănăstirea din Lăzarea. Aici se va stinge din viață la 25 aprilie 1687. Amintirea lui se cuvine să fie păstrată și cultivată în anele istoriei noastre și ale altor neamuri, așa cum se întâmplă la aniversarea a 390 de ani de la nașterea sa, prin organizarea unor manifestări de seamă, în domeniul artelor literare și muzicale. Călăuză în timp să ne fie și această parabolă/ pildă: „Cine va ști să asculte **Codex Caioni** ori **Cantionale** cu alte „urechi” decât până acum, va trebui să-i mulțumească scriitorului care a știut să lumineze meandrele unei existențe răvășite de contradicții (...) din care însă s-a născut – peste veacuri – marele cântec al neamului românesc”. (Viorel Cosma, *Astra*, 1980).

Evocări

Ștefan Goanță - 90

Odiseea unui scriitor între două
veacuri

În istoria literaturii actuale, la capitolul „Restituiri necesare”, Ștefan Goanță (1933-2010) reprezintă unul dintre numele de marcă.

Autor cu o viață itinerantă (Histria-Constanța, Nisipuri-Olt, București, Cluj, Sălaj, Liebling-Timiș), globe-trotter prin țară, și cu o biografie literară și mai accidentată, Ștefan Goanță este un scriitor complex, pentru care se așteaptă încă recunoașterea și fixarea în istoria literaturii române într-un loc pe măsură.

Născut la Nuntași, jud. Constanța, copilărintă la Nisipuri, Olt (locul de baștină al părinților învățători, ajunși vremelnic pe plaiuri dobrogene), urmărit constant de „dosar” (fiu de deținut politic, „dosar nesănătos” în limbajul de lemn de ieri și „politically incorrect” în același limbaj de lemn de după ‘89), care-l tot exmatricula de prin facultăți, la București, Cluj, se stabilește ani mulți, cât o viață de om, în Sălaj, la Casa de Cultură din Zalău, ca activist cultural (din 1963), fiind astfel, într-un fel, adoptat cu prețuire de sălăjeni.

Pleacă totuși de aici, la pensionare, să caute o oază de liniște pentru scris. A fost bine?! A fost rău?! Destinul se pare că nu-ntreabă, doar te-ndeamnă să faci anumite lucruri, gândind tu, naiv, că e liberul tău arbitru.

Găsește oaza de serenitate, se pare, într-o casă patriarhală la Liebling - o localitate la 33 km de Timișoara, într-o învolburare de miraj al sortii, unde se retrage în 2003, să-și scrie în pace Opera (ca într-o „Iasnaia Poliana” a lui Tostoi, de la 12 km de orașul Tula).

Nu pentru mult timp. Aici, inima îi cedează în 2010.

Soția Irina Goanță a înființat în același an, la Liebling, împlinindu-i gândul, „Asociația Ateneul Cultural Ștefan Goanță”.

Ștefan Goanță membru al Uniunii Scriitorilor Filiala Cluj, a rămas, în fapt, în afara... „geografiei literare”. Deși un prozator de o forță singulară, deUSR Cluj este uitat, nu e asimilat deUSR Timișoara, ca fiind...„venetic”, Bucureștiul nu-și

citește decât odraslele sale... Se pare că atunci când treci granițele unei Filiale, în altă parte ești în exil în propria-ți țară. Al cui este de fapt?! Uniunea Scriitorilor ca mare familie nu există, decât pe clanuri!

Doar soția sa, Irina Goanță, cu o devoțiune rară, are grijă să mențină incandescentă memoria sa. Opera scriitorului este revalorificată în mod susținut, prin editări postume ori reeditări, la Cluj-Napoca, Timișoara, sub egida „Fundăției Ateneul Cultural «Ștefan Goanță»” din Liebling și în forță la București, la editura „eLiteratura”, unde, managerul editurii, scriitorul Vasile Poenaru, se pare că a înțeles consistența masivă și valoarea singulară a scrierilor și are în proiect editarea integrală a Operei lui Ștefan Goanță.

Întreaga operă a lui Ștefan Goanță, din opuri solide, creează un conglomerat omogen, cu o masivitate de granit, în care fiecare lucrare se infiltrează în cealaltă, ca-ntr-un sistem propriu de vase comunicante. Fiecare lucrare în parte este o piesă de puzzle în rotundul Operei - fără de care aceasta ar fi incompletă - și în același timp are valoare de monadă, cu ADN- ul Operei în scriitura de palimpsest.

&

În anul de grație 2023, scriitorul Ștefan Goanță (1933-2010) ar fi împlinit 90 de ani. Timpul însă n-a mai avut răbdare, dincolo de 77 de ani.

Tot în acest an se-implinesc 30 de ani de la debutul editorial, în 1993, cu romanul exponențial, „Altarul de nisip” - o distopie grotescă a societății comuniste, dezumanizante la extrem, până la robotizarea omului din mediul

urban, cu orice sentiment anihilat de lozincile perioadei comuniste („noua religie” ideologică, în fanatismul la un „altar” pe nisipuri mișcătoare).

Nu era un debut obișnuit, ci al unui adevărat autor de calibru al literaturii de sertar. După acest debut, „50 plus” (șlefuit cu migală de bijutier în inimă îndelung, din tinerețe, și tot amănat, deși a fost premiat la diverse concursuri literare, deși mereu în vâltoarea vieții literare), autorul continuă febril, într-un scris vertiginos, parcă dintr-o răsufare, „cu sufletul la gură”, simțind poate, inconștient, presiunea nefastă a timpului. A continuat, într-o energie a scrisului rară la o asemenea intensitate, cu romane grele, în avalanșă, adept al epicului de cursă lungă, pe teme mari politice, sociale, de filosofie existențială etc. Iar soarta proscrisă de sertar a manuscriselor a continuat și după ‘89, fără ecoul meritat, cele publicate postum „beneficiind” de difuzare deficitară și receptare superficială.

Romanul masiv îl va defini. În fapt, încă din adolescență, primul proiect scriitoricesc, o aventură temerară, la care a lucrat susținut trei ani, între anii 1947 - 1950, a fost un roman, consistent pentru vârsta de 14-17 ani cât avea atunci, cu subiect rural, grăitor și pentru faptul că primele entuziasme tumultuoase ale tinereții au înmugurit în conștiința sa artistică acea idee care avea să fie definitorie pentru miezul epicului său, a țaranului ca esență, arhetip al culturii și devenirii naționale. Romanul a fost refuzat de cenzură, una dintre cerințe fiind și înlocuirea episodului unei nunți țărănești cu o scenă de muncă, doar muncim, nu ne distrăm ca burghezi! Chiar dacă volumul dovedea o stăpânire matură a artei narațiunii, a dialogului, a creionării personajelor etc. și era o încercare curajoasă a unui tânăr să plonjeze direct în roman, poate cenzura i-a făcut un favor, l-a salvat de un debut sub semnul, inevitabil, al unui realism socialist inerent ca marcă a epocii.

&

După debutul cu romanul „Altarul de nisip,” din 1993, după doi ani, în 1995, publică romanul „Patul de zăpadă” - complementar acelei perioade staliniste, prin partea opusă, a rezistenței împotriva ciumei →

MARIA NIȚU

roșii bolșevice, contra colectivizării forțate - un roman al cunoașterii prin frumusețe și iubire, și al dăinirii în mit a sufletului țăranelui român, în ciuda oricăror vitregii ale sortii, deopotrivă Epopee a Muntelui și despre „teroarea roșie” a acelui timp.

Distopiei i se opune, până la un punct, o *utopie* a satului sublimat în mit.

În această direcție, volumul este complementar cu „*Cartea Frumoasei sau Marele Nespus*” (roman publicat postum, dar început în manuscris dinainte de '89) în *recuperarea și valorificarea unei mitologii a satului românesc* un roman despre *Țăranul român și despre Frumosul „încrustat” în viața de la țară*. E „etnofrumosul arhetipal” (în termenii dezvoltați de Petru Ursache, marele iubitor al etnosului românesc). Prin dimensiunea mitică, romanele „*Patul de zăpadă*” și „*Cartea Frumoasei sau Marele Nespus*” reprezintă, în simbioză (parafrază la „*Legendele Olimpului*”), mitologia aceluși Olimp al nostru strămoșesc, muntele Kogaionon.

Pentru orice artist al cuvântului, în mod firesc, cuvântul este un Cosmos întreg, ca generat de muzica sferelor. „*Am avut o obsesie a cuvintelor, patimă de care n-am scăpat decât prin eseistică. Am scris un eseu despre cuvântul omenie, altul despre dor, despre frumos și urât și încă multe altele. Un cuvânt, deși aparent este doar o simplă convenție, reprezintă o lume de sensuri, dacă-l judecăm asociindu-i la sensurile proprii și pe cele figurate. Rostiți, vă rog, cuvântul bun și gândiți-vă cam cât ați putea vorbi sau scrie despre el. Explicațiile unui dicționar sunt puerilități. Fiecare cuvânt trebuie să-și aibă cartea lui*” (s.n.) (*Cartea Frumoasei*, p. 545)

În fapt, în subtextul tuturor scrierilor sale prevalează devoțiunea față de *patrie-neam-limbă* - ca o *Triadă sfântă*, apărată prin *credință* și prin *valorile culturii populare* - cei doi poli ai *identității naționale*. Iar coordonatele *estetico-morale de bine, frumos, dreptate și adevăr* le găsește ilustrate tocmai în *țăranul român* - care astfel, firesc, devine *personajul* predilect.

Romanul „*Patul de zăpadă*” (precum și „*Cartea Frumoasei*”) este din plasma realismului magic latino-american, în adaptare la fabulosul

fantastic și mitologia română, într-un melanj propriu insolit, de Marquez, Llosa, Carpentier, Asturias și Eliade, cu o forță narativă nemaiîntâlnită la alți prozatori contemporani. Cu convingerea fundamentală că întreaga cultură populară e garantul identității acestui popor, și-a propus să realizeze în opera sa o epopee mitică a poporului român. Firele epice par rupte de realul concret imediat - care devine stilizat, semn întru intarsiere a socialului și politicului în alegorie, parabolă, metaforă, distopie.

În bibliografia lui Ștefan Goanță (1933-2010), autorul trilogiei „*Popescu E. Napoleon*”, un adevărat roman „*fluviu*”, mai este și „*Vinul de piatră*” - un roman surprinzător prin scurtimea sa (nici 100 de pagini), pentru un alergător de cursă lungă

&

Autorul, deși sărbătorit la Liebling - un hinterland al Timișoarei, este un „cetățen universal al literelor”. Un scriitor complet, care a abordat, cu aceeași siguranță a scrisului, multiple genuri literare.

Manifestat cu predilecție ca romancier de cursă lungă, argumentând în fapt că e adept al *epicului de dimensiuni mari, de peste 500 de pagini*, generos ofertant pentru a dezvolta în toată expansiunea dorită o temă preferată, obsesivă chiar, o preocupare generatoare de neliniști, Ștefan Goanță își exersează pana scriitoricească în diverse alte genuri: *texte pastile*, concentrate în mai puțin de o pagină, cum sunt tabletele de publicistică, *texte dialogate*, esențializate în replici din piesele de teatru, scenarii de piese folclorice, pagini de poezie, epigramă, pagini de proză scurtă, ori culegeri de folclor etc.

Ștefan Goanță nu a fost un scriitor retras în turnul de fildeș al universului intim, să-și decanteze narcisist tumultul impresiilor, sentimentelor ori angoaselor existențiale proprii, ci unul pentru care *angajarea socială* a însemnat condiția sine qua non a existenței și formării sale scriitoricești.

Trebuia să iasă în arenă, ca să folosească eficient *cuvântul*, ca *armă de luptă pe baricade*, iar această mobilizare era imediată numai prin *presă, tribuna* de la care putea lua *atitudine combativ*, ca un *formator de opinie și ca un purtător de cuvânt al societății civile* în care activa responsabil. Astfel un adaos fierbinte

Teli Iacșa, Iubire infinită (versiune)

este *publicistica* sa, din perioada incandescentă imediat de după '89, când toți, ca Ulysse, s-au lăsat vrăjiți de sirenele Revoluției.

E drept, și-a dat seama apoi că jurnalistica e *cronofagă și efemeră* (era anul 1995 - când se temperaseră spiritele încinse). Tabletele trebuiau totuși adunate, ca un *document de epocă*, girând autenticitatea convulsiilor vremii, prin pulsul luat imediat, alive.

Astfel a apărut volumul *Încrustații* (Editura Eubeea, Timișoara, 2014), o carte de *publicistică*, cu *tablete fulgurante*, ca „biletele de papagal” argeziene, rezultate din activitatea de *jurnalist*, firească în palmaresul scrierilor sale, ce-l definesc ca *scriitor militant*. Volumul a fost pregătit de autorul însuși, dar publicat abia postum, de către soția sa, Irina Goanță.

&

În 2023, se împlinesc de asemenea 20 de ani de la apariția volumului de proză scurtă, „*Moartea e facultativă*” (Editura „Paralela 45”, col. Destin, 2003). Când a apărut cartea, a lansat-o chiar de ziua lui, 11 martie 2003. Împlinea atunci 70 de ani. Pentru el, care debutase editorial la 60 de ani, era vârsta „*crugului în floare*”, nu credea că moartea nu e de fapt facultativă, după cum tindem noi, cu gândul și sufletul, asimptotic, la nemurire.

Volumul est editat sub îngrijirea Irinei Petraș, critic literar care avea să evedențieze apoi „*povestirile exemplare*” din această carte.

Alergătorul de maraton, la proba romanelor grele, este deopotrivă un învingător la proba de sprint a prozei scurte, cu aceeași seriozitate și profesionalism de clasă, unde și pe porțiuni mici se simte „*gheara leului*”.

Ar părea că urmează linia→

formativă de la început, pentru că, debutul oficial a fost în genul scurt, cu schița „25 de bani” în revista „Universitatea” a Universității „C.I. Parhon” din București, în 1956. Aproape simultan, i-a apărut schița „Cine ești tu, mă!” în revista „Luceafărul”, la care a colaborat în continuare tot cu schițe (*Concediu, Lăutarul* etc.)

Totul este însă relativ, ne învață Einstein. Faptele arată însă că „stofa” sa de prozator era deopotrivă pentru ambele genuri, ca frații siamezi în scriitură.

Privită în tandem cu romanul, proza scurtă are receptări diferite, chiar opuse.

O tabără o consideră un exercițiu facil, de pregătire pentru proza amplă de roman (cea cu adevărat „serioasă”), în ideea că nu se trece la romanul veritabil decât după un timp lung de acumulare de experiență, atât stilistică, în formă, cât și în fond, de esențializare a conținutului.

Cei din tabăra opusă consideră că e un gen mult mai dificil, nu e ușor să-ți dai măsura talentului în câteva pagini, cerând calități de concizie, percutanță, sinteză etc., calități cărora, altfel, le poți ascunde lipsa, când nu le ai, prin diluări („lăbărțări”) în proza amplă din romane.

Ambele tabere au dreptate în definirea unor caracteristici ale prozei scurte, însă până la taxarea valorică față de roman. Talentul unui scriitor incumbă diverse valențe calitative, unele specifice prozei scurte, altele romanului, teatrului etc., după diversitatea genurilor literare (și ele distincte de fapt din necesități didactice) Nu înseamnă că trebuie să le ai pe toate, la calup, ca să fii un scriitor de talent. Ca și cum un dresor de lei nu are valoare dacă nu dresază și elefanți și cimpanzei.

În literatura română contemporană sunt autori exclusiv de proză scurtă, ca Răzvan Petrescu, Mircea Pora, care sunt în largul lor în spațiul scurt, concis al povestirilor, nu sunt atrași de scriitura de largă respirație, unde nu se simt în apele teritoriale proprii.

Sunt rari scriitorii cu lucrări în toate genurile, cum milita, par exemple, Marin Sorescu - și prin propria-i operă - pentru scriitorul complet, afirmat atât în proză, poezie, teatru, cât și în critică.

Gabriel Garcia Marquez arăta că, în esență, cele două genuri presupun

aceeași investire de talent: „*Efortul de a scrie o povestire este la fel de intens ca la începerea unui roman. Căci în primul paragraf al unui roman trebuie definit totul: structura, ton, ritm, lungime și uneori chiar și caracterul vreunui personaj. Restul este plăcerea de a scrie, cea mai intimă și solitară care se poate imagina.*” Tocmai această plăcere este captivantă în proza lui Șt. Goanță, îi simți voluptatea de a scrie continuu, cu nerăbdare și o foame homerică. „*Ar fi fost în stare să scrie zi și noapte, dacă n-ar mai fi trebuit să și doarmă*”, spunea soția, Irina Goanță, într-un interviu din 2012.

La Ștefan Goanță, într-adevăr, textele de proză scurtă au fost doar exerciții de înot spre apele proprii teritoriale ample ale romanului.

În ambele genuri însă se percepe același talent de povestitor la superlativ, cu singulară măiestrie în instrumentarea limbii române, limba care i se supune în subtilitățile-i adânci, conținutul emblematic, reprezentativ, transgresând specificul regional, dincolo de cantonare spațială și temporală, spre național și universal: cum remarcă Irina Petraș (până acum singurul critic cu autoritate ce s-a pronunțat despre opera sa, dar care, din păcate, l-a cam abandonat):

„*Limba română, cu toate fețele ei vechi și noi, i se supune, povestirea curge firesc și păstos, înțelesurile și subînțelesurile se întrepătrund în texturi absolut remarcabile, tâlcul e adânc, rostul și rostirea colaborează strâns în fiecare rând.*”

Omul și Istoria își află în scrisul său oglinda fidelă, nuanțată și expresivă.”

Sunt exerciții de clasă cuprinzând în nuce stilul propriu fixat mai târziu, familiar din romane, un mixaj unic, alchimizat, dintre limbajul elaborat, cu altețe intelectuală, încatenat cu limbajul popular, mustind de sevă, cel cu plasticitatea maximă a lexicului, dar și cu suculența spontaneității orale, ca o coordonată fundamentală. Mixajul este șlefuit și finisat într-un produs aparte, un stil păstos, adânc semnificativ, dens în conotații.

Nu este un stil de masă, facil, al lecturii comode și al gândirii „leneșe”, ci pentru cei care au prins gustul lecturii, din neastâmpăr intelectual, formați la școala gândirii creative și iscoditoare.

PRAGUL

Haide că totul durează puțin
vei trece și tu rapid în cealaltă parte
te rog nu te agita n-o să fie un chin
așa se-n tâmplă când ajungi cumva la moarte

(mai mult - în derivă ochiul tău va scruta noul cer
blestematul astru sugerând silueta unui Câine
fiindcă blocat în adâncuri - scafandrier
sufletul fi-va green-pass-ul tău pentru mâine)

în hulă - cea marină și din privirile lor - deja simți
cum gerul lumii-n crepuscul îți pătrunde în oase
la rândul ei arătarea cu dinți
textura trupului tău a-nceput s-o descoase

cândva demult te visai pe un gen de aripă
poposeai pe-un tărâm dincolo de bine și rău
știai atunci în orișice clipă
că ai și tu un loc familiar - doar al tău
și nu-ți era teamă de absolut nimic
c-aveai semnătura Domnului în plic

dar ce te faci - simțurile încep să decoleze pe rând
și-aștepți în frac și pantofi de unică folosință
blocat într-un gând
văduvit de voință
despărțit de viață printr-o mărunță sită
ca un vechi edecar pe o baltă-mbâcsită
respiri tot mai greu fiindcă pragul se cascadează
(pe chipul celui ce vine spre tine masca-i șui)

vorbim aici de o matrice omenească:
a ta carcasă va întâlni un nou suflet -
dar al cui?

SORIN GRECU

JURNAL DE PREZENTĂ

(VI)

21 martie 94. Îmi scrie Niki, se reapucă de lucru la scenariul *Rămășagul*. Seara la Ateneu, G. Dimisianu îmi șoptește că articolul meu *Megalitice*, împotriva răstălmăcirilor lui Ion Gheorghe, apare în acest număr. De acolo plecăm împreună cu maica Sica, e foarte prinsă, predă 12 ore de religie pe zi. (83 de ani, coloana frântă). A venit ca să se împrăpăteze. Trebuie să fim acolo unde e nevoie de noi, zice. Dimineața aranjase cu Lucia Negoită o emisiune a Lidiei pentru sfârșitul lui aprilie.

În *Rom. literară* îmi apare tableta *Megalitice*, iar lui Mircea Ciobanu ciclul de poeme *Noaptea – fragmentele mari* – în curs de apariție la ed. Princeps.

Vladimir Nabocov, 1899-1977, a colecționat 4323 fluturi, lăsați Muzeului din Lausanne.

2 apr. 94. La 5 p.m., cu Pan Izverna în Pitar Moși nr. 8, la Pan Vizirescu, născut 1903. Slătinean, a făcut doar un an de liceu la Slatina, în particular, restul liceului la Craiova, liceul Carol. Unul dintre discipolii lui Nichifor Crainic, cel mai credincios dintre ei. Condamnat imediat după venirea comuniștilor, a stat ascuns 23 de ani la o soră a lui din Slatina, timp în care nu a ieșit pe poartă, doar mici plimbări de noapte prin grădina. A scris în tot acest timp și s-a rugat. Memorii, eseuri, versuri, drame. Din păcate, manuscrisele puse într-un geamantan au fost îngropate într-un grajd și, pătrunzându-le umezeala, s-au deteriorat în mare măsură, practic irecuperabile... Ne povestește despre o dramă scrisă după un caz real, un exhibiționist care în parcul mare de pe strada Pitești, foarte pitorească pe atunci, venea cu familia, pune să se sape o groapă și se îngropa acolo; venea lume ca la circ. Respira printr-o țevă, trăgea de funie și o semnaliza pe soție să-l scoată. A intrat în politică, a salvat guvernul într-o împrejurare când avea nevoie de un singur vot în Parlament. Un tip care juca tare.

Pan V. învățase să pună pingele la toți din casă, mare specialist. A sculptat câteva icoane în lemn, folosindu-se de tije de la o umbrelă defaectată, aruncată în pod. Multe performanțe de perseverență. Îi spun că am observat că sunt două categorii de artiști, opuse chiar și nimic la mijloc: ori aeriene, n-ar

ști să bată un cui, ori foarte iscusiți la orice muncă manuală. Înregistrez discuția noastră în trei și o voi bate apoi la mașină, poate o publică P. I. pe undeva.

9 apr. 94. Ieri, sîmbătă, la librăria Sadoveanu, Ziua Fundației culturale Române. Mă văd cu Mihai Botez, care mă întreabă dacă mai practic geologia. Da, desigur, nu poți trăi din scris în România! Îi spune lui Aug. Buzura că ne-am cunoscut demult, pe cînd lucra la CEPECA.

Mă întreabă de familia Farcaș, tot acolo stau? Au fost în America, unde el are un frate. Apoi apare G. Bălăiță cu ceilalți trei redactori de la ARC. Mă întrețin cu Gh. Zarafu, un om care poate spune una după alta sute de epigrame – de data asta politice, de-ale lui, de-ale lui Păstorel, Crevedia etc. Pe cînd G. Muntean vorbește despre o carte scoasă de Iordan Datcu, spunînd că a scos atîtea cărți că s-ar putea ascunde ca după un zid; îi sugerez lui G.Z. să tragă o epigramă pe această temă, o face îndată, are în buzunar un fel de hîrtie special dimensionată pentru o epigramă și mi-o dă pe loc.

Mai vorbește Romul Munteanu, iar despre procesul Ilașcu autorul cărții și Radu Filipescu, apoi și părintele Galeriu. Națiunile au fost create de Dumnezeu, imperiile de diavolul. E secvența pe care o dau la Actualitățile de seară, eu apărînd de 3-4 ori, plasat cam în spatele părintelui G.

Spunea E. Ionesco: „Creatorul trăiește între patru pereți, cu opera sa, dar are uneori nevoie să iasă în cetate, să ia contact cu semenii săi, cu problemele lor, să se racordeze la imperatiile momentului.

Toată lumea îl iubește și-l venerază acum pe Țuța, dar cîți s-au împiedicat de bătrînul mătăhălos. O simpatie generală pentru filosof, după ce el a murit, sărac ca un adevărat filosof, pe-un mindir de paie, vorba lui Eminescu...”

M-am gîndit că Banu Rădulescu a împlinit 70 de ani; Ludovic Antal ar fi împlinit și el 70 de ani. Ar fi de propus chiar la cenaclul Fiat Lux un *Studio de poezie Ludovic Antal*.

E o mare diferență între a face toate eforturile pentru a scrie cărțile pe care le poți scrie și a face eforturi să scrii cărțile pe care nu le poți efectiv scrie, pentru că nu ți se potrivesc.

Eu am scris de curînd *Ruptura*, tot un fel de autobiografie-jurnal. Să scriu măcar o parte din ce pot scrie, iar nu altceva, și nu va trebui să muncesc în gol...

Titlu: Minciunile de pe patul morții – cele pe care nu s-ar abține să le înșire tanti M.

Haiku: Brusc vreme bună. Să regretăm și mai mult plecarea din munți.

13 apr. Marx era evreu botezat, căsătorit cu sora unuia dintre miniștrii lui Hohenzollern-Sigmaringen.

Louis Ferdinand Celine, premiul Goncourt 1934, se întoarce dezamăgit din URSS: *Mea culpa*, 1937. Nu-i de mirare deci că a fost colaboraționist. Însă franțujii nu l-au iertat.

Andre Gide: *Întoarcerea din URSS*, Galimard 1937. „Exact ceea ce nu doream! Nu există nici o țară unde spiritul e mai puțin liber, mai supus, mai terorizat, mai vasalizat!”. Deci Panait Istrati al nostru nu a fost un caz izolat. Dar fapt este că intelectualii de stînga nu au vrut să-i asculte.

18 apr. 94. Azi două foarte frumoase surprize: a apărut în *Rom. Liberă* articolul lui Jean Andreiță despre *Poezii de care uitasem*, iar în *Pro-Basarabia* articolul Ilincăi Lungu despre spectacolul Lidiei, și articolul meu pe tema Ilașcu-Garbuz.

23 apr. 94. Merg de dimineață la C. Popovici, care de fapt mă chemase la un vernisaj de aseară; apare imediat și expozantul, pictorul basarabean Valeriu Sandu, apoi și P. Achîțenie și îndată încep înjurăturile între cei doi artiști și vechi amici de pahar.

Eu îi repar mașina de scris și i-o las în stare de funcționare. Aranjez ca mîine să-mi facă un desen-portret, pe care am de gînd să-l folosesc la *Veneției*. În timp ce turnam în sticle de plastic Muscatul Otonel din damigeana de 20 l adusă de la Rm. Sărat – cei doi amîci își împart frățește achiziția -, C.P. citește evocarea mea la cei 70 de ani pe care i-ar fi împlinit Ludovic Antal; se arată foarte încîntat de text și mă roagă insistent să-l public, de exemplu în *România liberă* – ceea ce cred că am să încerc.

ION LAZCU

Vatra veche dialog

Veronica Bălaj

„LITERATURA
DECRIPEAZĂ CODUL
CUVINTELOR

G.M. În acest al doilea interviu realizat cu d-voastră, Veronica Bălaj, aş propune să ne spuneţi care ar fi definiţia pe care o daţi poeziei?

V.B. Abruptă provocare. Drept să spun, nu m-am încumetat niciodată să răspund la așa o întrebare.

Pentru că poezia este un teritoriu al imaginarului. Atât de vast!... La tot pasul, frânturi de trăiri pe care, oricine le află, crede că sunt ale sale, fix ale sale, numai ale sale. De-a lungul vremii, de la *Poetica* lui Aristotel încoace, s-au adunat nenumărate definiții. Rețin aleatoriu: pentru Theophil Gautier, poezia însemna îmbinarea *dintre muzică și ritm*, Erza Pound clama accesul spre *esență*, Edgar Allan Poe, miza pe *creație ritmică*, Martin Heidegger, *fondarea ființei prin cuvânt* și tot așa, poți căuta coordonate de care să te agăți pentru a înțelege un crâmpel din acest miracol al lumii.

În ce mă privește, sper să scap onorabil, dacă îl invoc pe Aristotel, care știa bine ce înseamnă în limba sa cuvântul *poesis*, adică, *a face*.

Preaua ideea sa și... fantazez. Asta nu poate fi imputat nimănui care se aruncă într-un asemenea areal cu atâtea alunecături, înălțimi, cărări la răscruci neașteptate și zic: poezia poate fi asemuită cu *o imensă oglindă magică în care lumea se arată mereu altfel. Mereu vie, deopotrivă reală și imaginară. Doar* Poetul o poate face așa, (apropos de

semnificația originară a termenului), unelele fiindu-i cuvintele.

Poezia însăși devine astfel, *o ființă din spirit. Și aici, mă raliez cu părerea lui Nichita Stănescu, pentru care, poezia însemna stare de spirit și prietenie durabilă*. Mai frumos și mai real, mai tentant teritoriu nici că se poate afla. *Prietenie durabilă...* Asta da adevăr. Peste veacuri, suntem prieteni de comunicare întru stări și percepții cu poeții lumii.

G.M. Putem adăuga și o definiție personală în versuri?

V.B. Mai mult aş numi-o sugereare decât definiție: *...recitînd face-rea lumii/cuvintele în mine s-au răsucit/pe față și pe dos/înroșindu-se de osteneală/iar eu/pe un tărâm divin, purtam pe umeri/crengile - unui copac/de un roșu edenic/ și recitînd m-am mutat în cuvintele/și ele s-au prefăcut într-o zburătoare cu pene roșii/Ce zbor, ce înălțimi ating!*

Sau: La porțile soarelui, carnavalul cuvintelor.

G.M. Cum vă raportați azi la primele poezii? Le-ați rescrie sau credeți în ideea de vârste diferite ale creației și care trebuie asumate?

V.B. Nuuu, nu le-aș rescrie. A fost un parcurs anume. Ar însemna să amestec etapele. Așa am putut atunci să mă exprim, așa am simțit. Așa e-ram eu atunci. Cum să mă pre-schimb? Mai ales că, pentru mine poezia nu a fost o întâlnire fulminantă, posesivă cum am auzit adesea că se poate întâmpla. Întâlnirea cu poezia a venit după câteva sinuozițări trecând prin reportaje literare, (publicate în revista *Orizont* a anilor, 1986, '87). Scriam reportaje pe temă dată. Am înțeles mai târziu că poezia exista undeva în sinele meu ca un duh creativ, din moment ce mereu îmi ieșeau texte care aveau iz de fantazare, de poetizare a cadrului, deși vorbeam despre *cristale care creșteau în laboratoarele Institutului Politehnic*, sau, mi-aduc aminte cum scriam baletând între datele exacte și imaginar despre plante care deveneau sursă de cercetare științifică prin tehnici inovatoare, rezultând în final un... ser medical uzitat în combaterea alergiilor... Fiecare dintre specialiștii deveniți personaje în reportajele mele, de regulă inventatori, spuneau *ce frumos ați scris*, mirați și oarecum

derutați că adevărul lor, exacitatea cercetărilor încăpea și în altfel de cuvinte. Cu aură imaginativă. Sau, poate erau dezolați că, dintr-un studiu riguros, ieșea la iveală o poveste nouă. Apoi, a venit faza *proză scurtă*. La sugestia scriitorului și sculptorului Aurel Gh. Ardeleanu, (regretat, răpus de covid), el mi-a spus: nu mai pierde timpul cu reportaje, treci la proză! Ai toate datele. După doi ani de revizuire repetate ale textelor, după moda vremii, de la București se tot întorceau cu recomandări, în aprilie 1989, a apărut la Editura Facla, din Timișoara, volumul colectiv de proză scurtă în care semnam vreo patru-cinci povestioare. Ei, dar eram publicată editorial. Dar, nu, poezia încă nu exista vizibil. Urmă, imediat după revoluție, publicarea volumului *Jurnal de Timișoara*, despre evenimentele aceluia decembrie trăit *ca pe o* experiență de viață de neimaginat până atunci și editat apoi și în franceză, la Bruxelles, în 1990 cu titlul, *Ne tirez plus!*, urmat de romanul, *Sărbători amânate*, și abia, abia după toate acestea, a fost să fie întâlnirea cu poezia. Drum ocolit, după cum am arătat. Așa că, da, cred în etapele devenirii unui scriitor. Fiecare moment cu plusurile sau minusurile adiacente. Oricum, îmi aparțin. Mi le asum.

G.M. Ați avut modele poetice de-a lungul timpului?

V.B. Mai degrabă, lecturi. În subsidiar poate se constituiau în modele. Nu căutam în mod definitoriu ceea se cheamă un model. Deoarece nu mă avântam să scriu eu însămi poezie. Fascinația diverselor moduri de transmitere a sensurilor asta da, se arăta. De aici dorința de-a citi. Nu mă simțeam îndemnată să și public. În schimb, mă produceam pe scenă, recitând cu și la orice ocazie festivă. Acum pot spune că poezia se dezvoltă în sinele meu insinuat. În liceu, profesorul de matematică mi-a dat să-l citesc pe Allan Poe. Nu mai știu de ce anume. Oricum era foarte încântat de opera scriitorului american. M-am străduit să încerc și eu aceeași stare. Nu prea mi-a reușit la vremea aceea.

G.M. Poeții pot fi și prieteni între ei? Sau orgoliul creator rămâne un zid de netrecut?→

GEORGE MOTROC

V.B. Pornind de la întrebare s-ar putea dialoga îndelung. Ar rezulta o carte. Singura părere onestă este cea personală. Ca o mărturie. Așadar, declar că admir prietenii de acest fel. Am avut parte de așa ceva. Vreo 12 ani a durat prietenia cu poeta Rodica Draghinescu. Până a plecat în străinătate. Drumurile îndepărtate, aduc schimbări. Ea era deja o poetă foarte bine cotate. A fost un caz rar, neintervenind orgoliul de nicio parte. Ar fi fost factor distrugător. *În alte încercări de prietenie literară, dacă mă întâmpină frecvența laudăroșeniei, îngâmfarea, nu rezonoz și mă las păgubașă. Mulți se așează singuri pe un podium care nu li se potrivește. Secvențe de prietenii literare, doar secvențe, da, sunt mai des întâlnite. Cunosoc însă și cazuri unde se așează lucrurile à la long. Asta se întâmplă numai dacă unul, măcar unul dintre cei doi actanți este sigur pe gloria sa și nu-i este teamă că-l poate umbri prezența unei prietenii din aceeași sferă existențială. Exemplul care-mi vine în minte este când Balzac l-a recomandat unei edituri pe Stendhal, întrucât niciun editor nu-i primea romanul *Roșu și negru*. Când e vorba de spirite elevate, de valori, lucrurile stau altfel. La ordine zilei, mai bine se potrivește enunțul din întrebarea de mai sus: orgoliul creator devine un zid de netrecut. Ca și când, posteritatea ar putea fi târguită. Atâta mi se cuvine mie, și numai atâta ție, coleg în contemporaneitate.*

G.M. Cum, unde și în cât timp se scrie o creație poetică marca V.B.?

V.B. Nimic exact. Când scriu? Nu fac planuri în acest sens. Nu am ore fixe de scris. Nici nu aș putea dacă țin cont de programul zilnic, obligatoriu. Cum anume scriu? Total aiurea. La proză, da, fac un plan, cam ce tematică, ce anume aș vrea să iasă în final. Proza e construcție, migală, impune planuri logice, epic, personaje etc... Poemele, însă, se leagă de mine absolut altfel. Totul e spontan. Uneori, se ivesc din prea mult zbor în propriul interior. Alteori, așa, tam-nesam, dintr-o relaxare. Undeva, în memoria afectivă sunt poate niște straturi care se desfac deodată. Precum o falie. Și ies la iveală cuvinte care chicotesc de bucuria evadării din propria lor

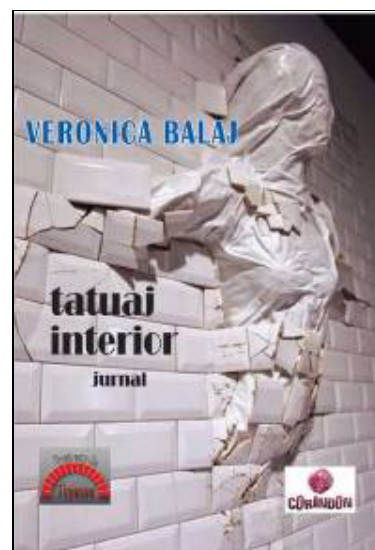
cochilie sau cuvinte prea pline de sine și ajung să-și ceară iertare, devenind vers. Așa am scris un volum de poeme ivit în pauza când scriam romanul *Baltazara*. Alteori, lucrurile sunt de-a dreptul hilare. De pildă, titlul *Cotidiene pariziene* mi-a venit în minte, urcând niște scări, undeva la Ottawa, la o oră când ceasul meu biologic arăta trei dimineața, dar acolo, așa era necesar, să accept jocul timpului pe fusuri orare diferite și să accept că e doar ora opt seara și se înțelege că nicidecum nu-mi era gândul la vreun poem. Dar dacă s-a prezentat mai întâi ca un titlu, m-am obligat să-l păstrez.

Și cum scriu, totuși? Ușor. Cu plăcere. E un joc de-a frazele, împletite, salvate din foc, din ape iluzorii, aruncate spre ceruri, ca un ghem de jar, așteptând să le prind în brațe când revin pe pământ. Totdeasuna mă împrietenesc sincer cu orice cuvânt și el îmi devine confident.

Onest, îmi deschide secretele, sensurile ascunse. E cel mai minunat și fantast și magic lucru de pe lume să intri pe tărâmul fantazării. Și apoi, revenind la cotidian, să te distrezi cât de naiv ai putut fi crezând toate fantezmele care nu-ți dau nici măcar un pahar de apă real.

Totul este iluzie. Cu o forță de atracție căreia nu i te poți opune. Așa că intri din nou în joc.

G.M. Aveți și o activitate radio-tv impresionantă și susținută, de aceea o să vă întreb cum vi se pare viața literară și lumea poeziei

de dinainte de '89, în raport cu cea de astăzi?

V.B. Vorbim de două epoci. Înainte de '89, când eram doar reporter de actualități și n-am apucat să-mi termin stagiul acesta, pentru că s-au și desființat Studiourile Teritoriale de Radio. Vreau să spun că programul de știri nu-mi dădea ocazia să cunosc prea mulți scriitori. Totuși, în aceeași perioadă de tăcere a studioului, am reușit să realizez câteva interviuri de neuitat. Printr-un act de reciprocitate, să zic așa. Adică, nevrând să renunț la meseria mea, făceam benevol colaborări pentru emisiunea de tineret a Gabrielei Mantu de la Radio București. În schimb, ea îmi aranja întâlniri pentru interviuri cu anumite personalități scriitoricești. Așa am avut ocazia s-o înregistrez pe doamna Lelia Rugescu, (nepoata lui Lucian Blaga), pe Gerda Barbilian, pe Marin Sorescu, pe Ioan Alexandru. Toți s-au arătat amabili, fără ifose de prestigiu.

Vă închipuiți că acceptau să vorbească pentru un interviu care nu se știa dacă va fi publicat undeva sau transmis în curând pe singura frecvență existentă, cea a Radioului București. Măcar bine că am păstrat benzile aceluia aparat rusesc, mare, de vreo cinci kilograme, numit reportofon. Lansările de carte din vremea aceea le puneam în linie cu sărbătorile.

Pe scriitori, lumea îi vedea ca pe niște soli, *oameni cu aură*. Erau prețuiți. Mai mult decât acum, când rigoarea scrierii unei cărți a suferit modificări grave. →

A doua etapă la care vă referiți, cea de astăzi, după 89, este mult mai plină de nume. Am realizat 20 de ani emisiunea *Viața literară*. S-au perindat foarte multe nume la microfonul emisiunii. Vorbim acum de un răstimp în care s-a scris și se scrie foarte mult. Poezia a cunoscut adevărate meandre. Și un nefamiliarizat poate observa permanenta dorință de înnoire a formulelor de expresie artistică. Au apărut experimente, se caută modalități de șocare a cititorului, pentru ca temerarul poet să nu fie dat uitării, să iasă din rând, să atragă atenția. În mare parte, lucrurile sunt comparabile și cu alte etape istorice care au suferit schimbări socio-politice. Firesc. Rămâne de văzut care și câte dintre experimente vor rezista timpului.

Scriitorul însă și-a pierdut aura. Nu mai este considerat un ales. E hărăzit cu talent, Ei, și? Azi poți publica/semna o carte fără să ai nimic de-a face cu talentul. Nu mai trage în balanță nici că înaintașii aveau la activ un șir de ani de studii. Pentru că azi, grila valorilor nu mai funcționează.

Societatea dă dreptul oricui să se creadă potrivit în oricare rol visează. Poet? Ce mare scofală!? Cuvinte avem la dispoziție cu toții. Le folosim cum ne vine bine și gata o poezie. Nu este obligatoriu să-l și credem, dar filozofia falsă că poți fi oricine, oricând, fără un eșafodaj specific, mă refer la cultură în cazul de față, dă bătăi de cap chiar fanteziei poetice.

Poezia poate fi mers în *străchini sau... mers astral*, bine spunea Eugen Ionesco.

Unii nu pot face diferența și aleg *varianta cu străchinile*, mai accesibilă decât *calea astrală*.

G.M. Cenzura financiară e mai puternică decât cea ideologică?

V.B. De data aceasta, realitatea ține cu noi. Ferească-ne Domnul de cenzura ideologică!

La capitolul finanțe, se mai găsesc soluții. Am avut acum câțiva ani invitat la emisiunea literară un tânăr poet din Reșița, care mi-a spus foarte bucuros că mama lui a vândut un porc și, iată, are bani pentru a-și publica volumul de versuri.

Așadar, impedimentele financiare sunt... negociabile. Cele ideologice însă, nu.

G.M. Pandemia Covid a schimbat definitiv viața literară?

V.B. În mare măsură, da. Scriitorul a fost pus în gardă. Nu poate ignora niciodată realitatea, așa că, de data aceasta, s-a declanșat butonul atenție, viața în pericol!

Ca urmare, scriitorul integrat în realitate a preluat ca un soldat bine instruit rolul de cercetaș perspicace și apoi rolul de general care caută soluții.

După logica meseriei sale, au fost rapid inventate câteva coordonate: *au apărut tematici noi/ subiectele au căpătat accente preponderent existențiale, dramatice/ scriitorul a devenit mai responsabil, atent la ceea ce alege din prezentul care-l înconjoară.*

Nu în ultimul rând, *formulele de exprimare* au fost din mers adecvate *temelor*.

Cărțile au și ele o altă viață. Dublă. Tipărite și on-line.

G.M. Ce avem de învățat din această lecție dură, existențială?

V.B. *Poate am învățat că, fără artă, lumea ar fi mai săracă. Și istoria sa mult mai scurtă. Orice formă de artă aduce un plus. Unul cât de mic dar, necesar frumuseții și echilibrului planetei. Lumii vii.*

G.M. Cum și cât ați scris despre sau în această perioadă?

V.B. *Am scris febril, uneori ca un refugiu.*

Am scris fiind singura formulă de comunicare pertinentă. În plină pandemie, am avut parte și de împliniri ca răsplătă a muncii.

Notez onoarea, zic adevăr, onoarea să-mi fie publicat volumul *Cotidiene pariziene*, la Editura prestigioasă, *Junimea* din Iași, (volum început cu un an înainte, dar

finalizat în primul an de pandemie). În același 2021, am scris/publicat despre pandemie, volumul de proză poetică, *Tatuaj interior*, Editura Castrum de Thymes, Timișoara.

Se adaugă apoi, o antologie de poeme, editată în limba franceză, *La porte de solei*, Editura, Stellamaris, Brest, Franța, 2022.

Să mai spun că, zilele acestea voi primi volumele antologiei, *O sută una poezii*, tipărit la Editura Academiei, Române București.

G.M. O invitație la lectură din câteva poezii ale dvoastră...

V.B....*Selectiv..*

Parade Platz în pandemie

Interzis a ieși din istorie/ până ici colea în prezent/și tropotele cailor/din alaiul Mariei Tereza/ sosită în vizită imperială,/printre supușii urbei Temeswar,/lacăte peste lacăte sunt ținute pe ușile/fostei săli de bal din Parade Platz /zăvorâte stau și privirile portretelor/prețuite în muzeu/să nu mai poată umbla hai-hui/după bunul plac al pictorilor care/ le scoteau în secret la plimbare!. Frica de moarte/se zvântură acuzatoare/ într-o lectică de liniște vicleană/... se anunță la știri/că s-au găsit flori/depuse noaptea la picioarele/ Sfântului Nepomuk/e periculos a ieși din casă/chiar dacă ai întâlnire cu sfântul/ocrotitor al orașului/în vremea ciumei, acm vreo trei secole și ceva./Geamgiul orașului fiși montează trei rânduri de sticlă la ferestre/virusul poate privi totuși înlăuntru/până-n măruntaiele sale/ poate crănțani orice urmă de bucurie./ Unde-o fi rătăcind în pandemie/ bătrânul de pe Corso/ proprietarul unui cântar greoi, demodat/ dar care îți arăta exact/ câte grame avea iconița purtată la vedere/ori sub antierul călugărilor./ Cantaragiul, viclenește,/ adăuga la preț și gramajul unui pas/al unui gând pățimaș ușor dibuit/sau, orice-i putea aduce un chilipir./ Luna albită de frică/se micșorează peste liniștea sinucigașă./E liber să mășăluiești doar în interiorul tău/mă-ntreb, ce Doamne ferește, îmi va fi interzis mâine?/ce culoare de mânăși, de mască/și care culori de aducere aminte/voi avea voie să port?"

Teli Iacșa, Suflet de floare

Vatra veche dialog

Mihaela Albu

„LITERATURA
DECRIPTEAZĂ CODUL
CUVINTELOR”

Mircea Pospai: Dragă Mihaela, ai petrecut câțiva ani în Statele Unite, chiar la New York, orașul care, cum se spune, „nu doarme niciodată”, dar și la Columbia University, una dintre cele mai prestigioase universități – nu numai din SUA, ci chiar din lume. Cum a fost contactul cu societatea și cultura americană?

Mihaela Albu: Am avut într-adevăr acest privilegiu, adică posibilitatea de a petrece câțiva ani într-o lume cu mult diferită, nu numai de cea românească, dar chiar față de cea europeană.

Am fost, desigur, puțin copleșită la început. Dar nu a durat mult. Oamenii, relațiile dintre oameni, regulile de comportament, dar și educația pe care și-au format-o într-un fel, cred, singuri, de a se accepta reciproc, de a fi politicoși unii cu alții, îl face pe fiecare să se simtă confortabil – pe stradă, în mijloacele de transport, la serviciu etc. Se vorbește adesea despre „zâmbetul” americanului că ar fi, adică, unul fals. Chiar dacă e fals sau mai bine zis formal, te face să te simți bine. Așadar, contactul cu societatea americană a fost unul extrem de benefic pentru mine, venită din România, dintr-o țară cu alt fel de a fi și a se comporta al oamenilor. Mă refer la cei al căror caracter a fost influențat/ deteriorat de societatea comunistă.

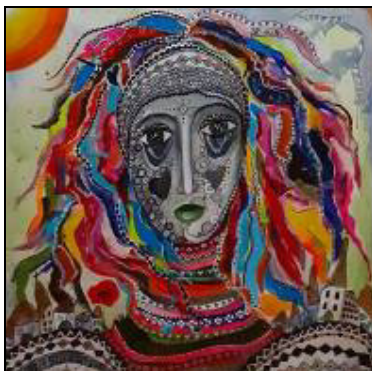
Ar mai fi a doua componentă din întrebarea ta – contactul cu cultura americană. Paradoxal, dar, cred, de înțeles este faptul că, dacă ne referim la cultură în sens restrâns, la literatură adică, acest contact l-am

avut cu decenii înainte, în facultate, când m-am specializat în anii IV și V (un fel de „master” de acum) în literatura universală, licența având o temă din domeniu – „Narațiune și dialog în romanul modern occidental”. Citisem așadar multă literatură universală, ba chiar, în anul V, când asistenții ne-au scris câteva impresii despre fiecare, Mircea Martin m-a numit „bună cunosătoare a lui Dos Pisos”.

Așadar, întâlnirea/ familiarizarea mea cu literatura americană s-a produs cu mult timp înainte. La New York, pot spune că am citit mai mult literatură ...română. Nu e chiar un paradox, de vreme ce eu predam acolo limbă, cultură și civilizație românească. În plus, ar trebui să amintesc că locuim în primii ani, în clădirea Misiunii noastre la ONU, acolo fiind și Consulatul Român și Centrul Cultural. Trăiam așadar între românii din clădire, dar aveam ocazia să cunosc și multe personalități – din toate domeniile artistice – care erau invitate la Centrul Cultural. În plus, fiind cooptată de Th. Damian ca redactor-șef la revista *Lumină lină*, ca și la Cencalul „Mihai Eminescu”, am avut contact mai mult cu cultura română decât cu cea a țării gazdă.

Dar dacă însă ne vom referi la cultura americană în sens larg, îți poți imagina că mergeam la Metropolitan Museum și la alte muzee, că am fost la Metropolitan Opera (nu prea des, dat fiind costul biletului), ba o dată chiar la un spectacol pe Broadway și off Broadway.

M.P.: Care a fost relația cu comunitatea românească din America? Ce scriitori/ oameni de cultură români ai întâlnit?

Teli Iacșa, *Moi*

M.A.: Am amintit puțin în răspunsul la întrebarea anterioară. Am fost așadar extrem de implicată în comunitatea românească de acolo, și la nivel diplomatic, dar mai cu seamă la nivelul intelectualității românești din New York. Am întâlnit sau am fost în relație de prietenie cu scriitori ca Aurora Cornu, Theodor Damian, Constantin Virgil Negoită (zilele acestea plecat dintre noi), Mircea Săndulescu, Sanda Golopenția și Constantin Eretescu, am vizitat-o în două rânduri pe Nina Cassian, i-am avut oaspeți pe Grigore Vieru, pe Lucreția Bărlădeanu de la Paris, pe Petra Vlah din California, pe Gellu Dorian, pe Cassian Maria Spiridon, pe Mircea A. Diaconu și încă mulți alții. Dar am avut relații de strânsă prietenie nu numai cu scriitori. Sunt români care trăiau în exil de mai mult timp, adică în adevăratul exil, cel anticomunist, iar unii dintre ei mi-au fost prieteni și sprijin la greu. Desigur, numele lor nu sunt foarte cunoscute în țară, fiindcă nu sunt/ nu au fost de notorietate, dar fiecare dintre ei a reprezentat ceva în domeniul în care au lucrat. Aș aminti-o pe Silvia Burdea, profesor universitar și traducătoare din limba franceză, pe Tiberiu Horvath, pe Teofil Roll, pe Pamela Ionescu, a cărei viață a fost deosebit de interesantă, povestind-o într-o carte pe a cărei copertă era portretul său pictat de faimosul (în Occident) Dimitrie Berea.

M. P.: E doar o coincidență că din acea perioadă ți-ai lărgit paleta de preocupări și ritmul de creație?

M.A.: E și nu este o coincidență. Ar fi mai multe motive, cu mai multe nuanțe. În primul rând, până a pleca în SUA, am avut foarte multe ore la Universitate, plus că, după 1990, s-a permis avansarea, posturile fiind blocate în ultima parte a perioadei comuniste. Așadar, a trebuit să mă îngrijesc îndeosebi de lucrările care erau cotate în grila universitară, dar fără vizibilitate în afară. În al doilea rând, cum știm, în toată țara erau doar câteva edituri (și acestea mai ales la București), unde cu greu se putea avea acces la ele – cu atât mai mult dacă veneai din provincie. Ar mai fi și motivația de ordin personal – aveam de →

MIRCEA POSPAI

creșcut doi copii și, iarăși cum știm, a face rost (expresie atât de familiară la acea vreme!) de mâncare însemna a pierde enorm de mult timp la cozile interminabile.

În plus, perioada trăită la New York, pe lângă deschiderea în plan cultural, mi-a dat și răgazul studiului și al scrisului. Am citit enorm atunci, am ținut pagina culturală la un ziar (*Romanian Journal*), am colaborat la altele, am fost apoi redactor la *Lumea liberă*, dar mai ales redactor-șef la *Lumină lină*. Toată această muncă jurnalistică mi-a fost apoi de mare folos în redactarea revistelor *Carmina Balcanica* și *Antilethe*. Ba, mi-am amintit acum, cu unul dintre prietenii români de acolo, Tibi Horvath, am învățat chiar să tipăresc cărți. (El avea o tipografie de apartament și m-a învățat să tipăresc, să tai, să leg, ducând astfel până la capăt o carte).

Întorcându-mă în țară, am avansat la postul de profesor plin, am avut astfel mai puține ore, iar acum, la pensie, am și mai mult timp. Iată așadar explicația/ explicațiile...

M.P.: Dacă acum ai lua de la capăt relația cu lumea literară, unde ai vrea să te afli și cu ce ai începe?

M.A.: Nu știu dacă ar fi altfel. Aș fi vrut să rămân în București după facultate, aș fi vrut să cunosc lumea literară de la vârf, să intru în cercul colegilor mei de generație. Locuind în Craiova, legăturile s-au rupt încetul cu încetul, nemaipunând la socoteală viața de familie, care îl îngrădește într-un fel pe creator.

Nu știu cu ce aș începe ... Regret în primul rând că nu am scris jurnal din tinerețe, regret de asemenea că eram prea tânără (dar nici condițiile politice și sociale nu-mi permiteau) să cunosc mai îndeaproape vechea generație care încă mai trăia – pe bunicul meu, de exemplu, avocat de renume, senator liberal, prieten cu mari oameni ai vremii (am găsit aceste informații în dosarele lui de la CNSAS), dar și pe alții ieșiți atunci din închisorile comuniste. În 1964, au fost eliberați prin cunoscutul decret, eu eram în ultima clasă de liceu și mă pregăteam pentru bacalaureat și admitere la facultate. Apoi, în toamna lui 1965, am plecat la București.

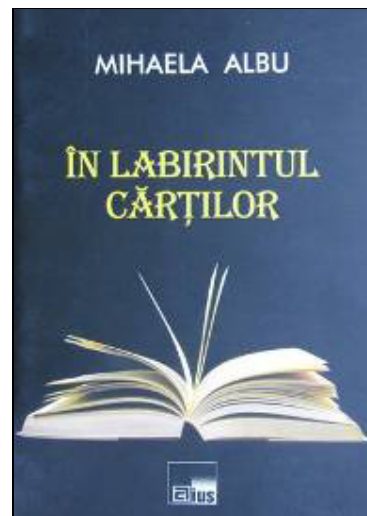
M.P.: Care este autorul preferat din literatura română, dar și din cea universală?

M.A.: Și la această întrebare e greu de răspuns. În liceu îmi plăcea nespus Sadoveanu, mai înainte, la 11-12 ani – Coșbuc, apoi Macedonski – din poezia lui, tatăl meu recita mereu. Desigur, mai presus – Eminescu, când, în liceu, cu bunul profesor Dumitru Banu, abia reacceptat la catedră de către autoritățile comuniste, învățam să-i înțeleg poezia. Un drum spre descifrarea tainei poeziei eminesciene l-am parcurs apoi împreună cu colegii de facultate, cu un profesor extraordinar, George Munteanu, cunoscut eminescolog.

Să ajung apoi la literatura universală. În primul rând, am avut profesori care ne-au îndrumat – de la Zoe Bușulenga la Romul Munteanu, de la Matei Călinescu la Sorin Alexandrescu ori Mircea Martin,

Teli Iacșa, „Cea Mai girafă”/ May giraffe

pentru a-i numi numai pe câțiva. Am citit astfel în facultate enorm – am avut și norocul unei perioade de oarecare „deschidere”, mi-am luat o teză de licență din domeniul literaturii universale (romanul modern occidental), dar am continuat să citesc apoi cât am putut de mult. N-aș putea să amintesc autorii preferați, dar l-aș numi pe Elias Canetti, dacă ar fi să aleg unul singur.

M.P.: Ce proiecte de viitor ai în câmpul literaturii? Dar al jurnalisticii?

M.A.: Proiectele sunt totdeauna mai multe, fiindcă ...mereu am câte o idee (sau mai multe) de care mă entuziasmez pe loc și aș vrea s-o duc cât mai repede la capăt. În primul rând, revista *Antilethe* – alte numere, apoi un alt volum (al IV-lea!) de interviuri – *Azi despre ieri*, dar mai cu deosebire volumul în care evoc, într-un fel inedit, cred, perioada anilor 50-60, trăită de mine în totală inconștiență, dar și de bunicul meu în închisoarea, perioada anilor 30 ș.u., trăită de tatăl meu. De ce spun că va fi o carte de memorii oarecum diferită? Fiindcă voi împleti amintiri cu documente, voi folosi memoriile ale tatălui meu (scrise pe trei caiete) alături de pagini din dosarele deținutului politic Mișu Paveliu, bunicul meu, și ale deținutului Constantin (Bebe) Paveliu, unchiul meu.

Între timp, mai citesc și mai scriu câte o cronică de carte, fiindcă nu vreau să mă izolez total de fenomenul literar/ cultural contemporan.

Așadar ... ca și tine, ca și alți colegi de generație, vrem să facem cât mai mult într-un timp (cât a rămas!?) destul de scurt.

Vatra veche dialog

Mihaela Aionesei

„A fi jurnalist nu-i o joacă de-a cuvintele, niciun teren de luptă pentru orgolii”

IOAN VASIU: Cum se împacă jurnalista Mihaela Aionesei cu poeta Mihaela Aionesei ?

MIHAELA AIONESEI : Nu-i întotdeauna ușor, nici comod, dar încerc să le împac. Dacă poezia îmi permite să mă joc, să fabulez, să metaforizez, meseria de jurnalist impune să fii cerebral, corect, imparțial, atent la exprimări și în conformitatea cu realitatea faptelor. Prima are nevoie de mai mult timp să se exprime, a doua mai puțin. Se bat cap în cap deseori, pentru că inevitabil își fură timpul una alteia. Poezia a pierdut mult în detrimentul jurnalismului. I-am dedicat prea mult timp. Mai mult decât poeziei, chiar dacă au mers cumva paralel. Uneori, pentru a scrie un articol bun, este nevoie de cercetări care-ți iau câteva zile. În momentele de slăbiciune, cu care cred că fiecare scriitor s-a confruntat la un moment dat, mă întreb dacă merită să-mi sacrific atâta timp promovându-i pe alții, în loc să merg pe calea poeziei. Dar cu harul nu te poți juca. L-ai primit, trebuie să-l dăruiești. În fața colii albe, poetul este ca la spovedanie. Scrie din sufletul lui, din trăirea lui. Poezia este un fel de mărturisire – rugăciune prin care omul devine... Și recunosc, dintre cele două, mă simt mult mai bine în starea de poezie. E ca și cum m-aș regenera. Scap de o parte bolnavă din mine pentru a face loc alteia noi și luminoase.

I.V.: Îți mai amintești unde și când ai debutat ca jurnalistă?

M.A.: Scrisul a fost pentru mine un refugiu. În copilărie, căutam să mă exprim în imagini inedite, în adolescență țineam jurnale, mai

târziu, pe pagina de socializare Facebook, am început să scriu scurte fotoreportaje despre evenimentele și acțiunile la care participam. Am reușit să-mi păstrez acest principiu de a scrie doar despre ce văd, ce simt, acolo unde am putut fi prezentă să iau pulsul, să simt emoția oamenilor, vibrația locului.

Am avut surpriza ca unele opinii, pe care le exprimam uneori în privat, ca un schimb de păreri cu anumiți scriitori, să fie publicate ca luări de poziții în anumite situații. Astfel cred că primul cotidian în care am fost publicată, a fost „Cuvântul liber” din Târgu-Mureș, în 2012, apoi în 2013 în urma unui articol scris despre Festivalul de Poezie organizat de scriitorul Nicolae Băciuț în localitatea Gledin din Bistrița-Năsăud.

Adevăratul debut s-a făcut, poate nu întâmplător, în 28 august 2013, când anunțam pe pagina de socializare că Ziua Limbii Române este marcată pentru prima dată în România, pe 31 august 2013. Zi legiferată de Parlamentul României prin legea 53/2013. Știre care împreună cu o poezie dedicată Limbii Române au fost preluate și publicate în cotidianul local „Mesagerul de Covasna”, cu care de atunci am avut o frumoasă colaborare.

I.V. : - Când și unde ai publicat prima poezie ? Dar primul volum de versuri ?

M.A.: - Primul poem mi-a fost publicat în ziarul „Cuvântul Nou” din orașul Sfântu Gheorghe, la rubrica „Tinere condeie”, prin anii '80, după ce câștigasem câteva premii la Concursurile de Creație. Pe atunci activam la Cercul Literar de la „Casa Pionierilor” din orașul Târgu Secuiesc, jud. Covasna. Adevăratul debut s-a produs 30 de ani mai târziu, în revista „Plumb” din Bacău, la invitația domnului Ioan Prăjișteanu – directorul revistei.

Volumul de debut – *Cerșetori de stele*, l-am publicat la Editura Art Book din Bacău în 2011, chiar în această perioadă a lunii decembrie, după ce timp de cinci ani am stat în atelier și site-uri literare online. Publicarea lui a fost darul pe care mi l-am dorit la împlinirea vârstei de 40 de ani, iar familia m-a susținut împlinindu-mi acest „mof”, cum îl credeam atunci. Critica de întâmpinare favorabilă mi-a purtat pașii pe cărări mai înalte decât le gândisem eu. Și

iată-mă de unsprezece ani căutând cu încăpățănare să dezleg mistere, să le îngrămădesc înțeleșul în poeme pe care le rostogolesc pe un drum care nu știu unde duce, dar mă împlinește.

I.V. : - Te rog să detaliezi puțin activitatea desfășurată în decursul anilor, în calitate de jurnalistă.

M.A. : - Cu mulți ani înainte de a adera la Uniunea Scriitorilor din România, când eram doar corespondent la ziarul local, am inițiat câteva campanii prin care am colectat carte românească pentru școlile românești din Basarabia, Ucraina, apoi la Biblioteca Municipală din Târgu Secuiesc, unde fondul de carte românească lăsa de dorit. Cuvântul a fost cel care a mutat munții din loc, astfel încât, prin generozitatea oamenilor și cu sprijinul ASTRA – Filiala Covasna și Filiala Iași am reușit să duc peste 20 de cutii de cărți care au rămas la Universitatea B.P. Hașdeu din Cahul, R. Moldova, cunoscut fiind faptul că foarte greu, spre mai deloc, se putea trece cu cărți în Ucraina. Cu toate acestea, câteva cutii cu cărți noi de povești, de colorat, caiete speciale, au ajuns la Școala Românească din Borisovca – Tatarbunar/ Ucraina. Am susținut, încurajat și ajutat Asociații din București și R. Vâlcea să ajungă cu laptopuri și calculatoare la elevi cu situație materială precară, din județul Covasna.

Toate aceste evenimente și acțiuni la care am participat de-a lungul anilor, inclusiv celebrul Marș Centenar al covâșnenilor către Alba – Iulia, sunt cuprinse în cartea *La pas prin Patria Mamă*. Carte de publicistică apărută în anul 2020, la Ed. Eurocarpatica. Are 350 de pagini și cuprinde 100 de articole care zugrăvesc într-un mod onorabil o parte din activitatea mea jurnalistică. A obținut anul trecut trei premii naționale la diferite festivaluri, ceea ce mi-a adus o mare satisfacție și mulțumire sufletească.

După aderarea la UZPR, am continuat apelurile de strângere de fonduri pentru a sprijini comunitatea românească din Mărtănuș - Covasna să restaureze obiecte de cult de valoare istorică și să achiziționeze altele noi pentru a înfrumuseța interiorul străbunei Biserici Ortodoxe, datată din anul 1796. Am atras prin aceste acțiuni atenția și bunăvoința unor români din Focșani →

IOAN VASIU

și R. Vâlcea care s-au oferit să ajute familiile cu mulți copii și posibilități reduse din Târgu Secuiesc, Oituz, Zăbala, extinzând astfel de acțiuni până în județul Vrancea.

Adică am împărțit harul primit pentru a face bine aproapelui, convinsă fiind că jurnalistul are și această mare misiune. De a aduna în jurul lui oameni pentru o cauză nobilă. Este un rol care mă face să mă simt bine în pielea mea, de aceea las deseori poezia în sertarul inimii și mă aplec să mângâi alte inimi.

I.V.: De ce ai aderat la Uniunea Ziarștilor Profesioniști din România și ce așteptări ai de la această Uniune ?

M.A.: - Încă din tinerețe, am vrut să urmez cursurile Facultății de Jurnalism. Mi se părea fascinant să aflî atâtea informații, să călătorești, să întâlnești oameni, să comunici cu ei. Ceva în destinul meu a stat contra acestei opțiuni atunci când era timpul potrivit, iar mai târziu nu am considerat că mai este necesar. Și rău am făcut, dar asta este o altă poveste.

Mi-am dorit să fac parte din această breaslă, convinsă fiind că este o comunitate de la care am ce învăța, care-ți poate deschide porți mai ușor. Trecerea de la jurnalismul amator la cel profesionist nu a schimbat nimic. Această aderare a venit firesc, ca urmare a colaborării mele îndelungate cu ziarul local și cu mai multe reviste literare din țară, unde sunt și redactor.

Dezamăgirea este sentimentul care nu-ma învățat să nu mai am așteptări, ci să fac ceea ce, într-un fel sau altul, mi-a fost scris. Îmi place să cred că este o Uniune în slujba Adevărului și a Omului, care va găsi la un moment dat o modalitatea prin care să-și aprecieze toți membrii.

I.V.: După părerea ta, se mai poate spune că presa este a patra putere în stat ?

M.A.: Din păcate, fiind de multe ori pe teren, ca participantă directă la anumite evenimente, apoi citind ce a scris presa, ori ce au transmis serviciile mass-media audiovizuale, am rămas foarte dezamăgită să constat că informația nu era conformă cu realitatea. Și aici mă refer în mod deosebit la dezinformările de la Cimitirul din Valea Uzului. Apoi tăcerea asurzitoare despre comunitatea românească din acest spațiu geografic despre care nimeni nu suflă nimic de

parcă nu am exista. Sunt lucruri pe care nu pot să le trec cu vederea.

Pentru ca presa să-și păstreze cu adevărat puterea în stat, este mare nevoie să se meargă în primul rând pe Calea Adevărului.

O parte din presă și-a cam pierdut credibilitatea tocmai pentru că s-au manipulat anumite subiecte după cum li s-a comandat de anumite grupări politice ori de alte interese, iar acest fapt i-a luat din „putere”.

La fel de grav mi se pare să citesc aceeași știre, preluată și distribuită, cu mici modificări pe ici colo, în mai multe publicații, și semnată de autori diferiți. A fi autentic mi se pare un al doilea criteriu de bază al jurnalismului. Nu poți, spre exemplu, să stai acasă liniștit, la căldurică, și la timpul potrivit să preiei știrea, fotografiile, de la cei/cele care au fost pe teren în ploaie și frig și să-ți însușești știrea ca și cum ai fi fost acolo, fără să specifici sursa.

Dincolo de faptul că tot furt intelectual se numește, este frustrant! Se pierde cumva ideea de jurnalism. Vorbesc din experiențe trăite, nu din povești.

Codul deontologic al jurnalistului profesionist ar trebui să fie mai bine promovat. Cunoașterea lui, îndrăznesc să spun, ar trebui să fie fundamentală pentru promovarea în UZPR. Ca la școala de șoferi. Dai un test, știi, intri! Nu, mai dai o dată! Până înțelegi că a fi jurnalist nu-i o joacă de-a cuvintele, nici un teren de luptă pentru orgolii. „Adevărul este temelia actului jurnalistic și trebuie respectat cu sfințenie.”

I.V.: Ai regretat vreodată că nu ți-ai ales o altă profesie ?

M.A.: Am lucrat ca electronist în telecomunicații înainte. Cele două profesii se aseamănă cumva. Tot despre a aduna informații și a le transmite cât mai corect, era vorba. Nu știu dacă eu am ales această

profesie sau ea pe mine. Cred că ne naștem cu anumite afinități, sensibilități, care își exercită puterea asupra noastră fie că vrem ori nu. Am simțit mereu că sunt pe calea care mi-a fost predestinată, mai ales în acest spațiu geografic, unde adevărul este o sabie cu două tăișuri, care de multe ori se întoarce împotriva mea. Și pentru a gestiona situația este nevoie și de delicatețe și de tărie de caracter.

I.V.: Ce proiecte ai pentru viitorul mai apropiat sau mai îndepărtat ?

M.A.: În urma unor campanii pe care le-am desfășurat timp de un an pentru biserica din Mărtănuș, despre care aminteam mai sus, am adunat peste 150 de pagini însumând articole apărute în presa locală. Așa m-am hotărât să le adun într-o carte la care să adaug informații despre comunitatea românească, despre istoria locului, a bisericii, a obiceiurilor și tradițiilor păstrate de-a lungul timpului. Întâmplarea minunată a făcut să intru în posesia unor acte și a unui Registru Proces Verbal din anul 1930 ținut de un preot paroh, și dorința mea s-a transformat în muncă de cercetare. O pălărie cam mare pentru un poet, dar nu mă las până nu o finalizez, indiferent cât timp îmi va lua!

Apoi, am tot amânat publicarea unui volum de poezii de care nu am avut timp să mă ocup, dar pe care mi-am propus să-l scot în lume în 2023.

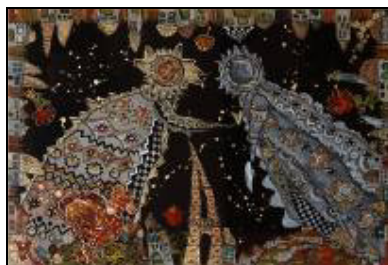
Un alt proiect de suflet, valabil și în viitorul apropiat și în cel îndepărtat, pe care mi-aș dori să-l continui, este să mai bucur câțiva copii prin acțiunile umanitare pe care le-am organizat în ultimii ani cu oameni generoși din Focșani și Vâlcea.

I.V. : Cu ce gânduri întâmpini noul an 2023 ?

M.A.: - „Să fie Pace, Pace, Pace pe pământ!”, vorba poetului. Restul le-om duce cumva, pe brânci, în genunchi, cu speranță, cu nădejde în Bunul Dumnezeu.

Dar dacă nu avem Pace, toate își pierd sensul, parcă nu te mai motivează nimic să pășești spre marele incert – Măine.

Domnule Ioan Vasiu, vă mulțumesc pentru invitația de a participa la acest interviu de suflet, care ne oferă posibilitatea de a ne exprima, scriind despre micile mari tristeți și bucurii ale vieții.

Teli Iacșa, Soarele și luna

Restituiri

Vatra veche dialog

Elena Moldovan
„Lucian Blaga îi plăcea tare mult să-și plimbe tăcerile pe străzile orașului”

Interviu realizat în anul 2014, cu doamna profesor Elena Moldovan, fiica pedagogului Toma Cocișiu și studenta eminentului om de cultură Lucian Blaga.

Opt martie, o superbă zi de primăvară a anului 2015, când, ca de obicei, cu verva-i neobosită, Poetul a venit să ne ureze de toate în stilu-i îmbrăcat în metafore. Și, tot ca de obicei, l-am invitat la o clipă de poveste cu de toate și despre toate. Din una în alta, pentru că se apropia cu pași repezi Festivalul Internațional Lucian Blaga, care pe atunci se desfășura la Lancrăm, Sebeș și Alba Iulia, mi-a aruncat momeala știind că sunt avidă de informații noi, spunându-mi, așa printre altele, că la Blaj mai trăiește încă, la o venerabilă vârstă Elena Moldovan, fiica lui Toma Cocișiu, dar și una dintre studentele eminente ale lui Lucian Blaga: „Știi, trăiește la Blaj o studentă de-a lui. Du-te și ia un interviu. Nimeni nu a mai făcut-o” - au fost cuvintele Poetului. Și într-adevăr, nimeni nu-i mai luase un interviu venerabilei doamne, nici în legătură cu Lucian Blaga și nici în legătură cu tatăl domniei sale, reputatul pedagog Toma Cocișiu, care s-a remarcat prin promovarea metodelor active de predare-învățare, lucru inovator în pedagogia și didactica epocii, metode ce se folosesc și azi cu succes în școlile din România. Zis și făcut! Înarmată cu

reportoful (pe atunci nu existau performantele telefoane mobile din ziua de azi!) și cu colegul meu, videograful Marius Moga Sr., am pornit pe drumul Blajului, pentru a-i lua primul interviu și ulterior am aflat că a fost și ultimul, din viața doamnei Elena Moldovan.

La vremea aceea, anul 2014, doamna Elena Moldovan depășise binișor pragul celor 90 de ani, dar ne-a primit cu voce bună și la fel de frumos ca și magnoliile înflorite din curtea sa. Spre deosebire de noi,ăștia mai tineri, mereu ocupați și încruntați, avea un zâmbet perfect și emana o fericire ce ne-a învăluit pe toți cei prezenți, eu, videograful și fiica sa, trecută și dânsa de 70 de ani. Doamna Elena Moldovan era plină de vervă, atât cât îi permitea vârsta și fericită că ne poate împărtăși un crâmpei din amintirile sale cu reputatul său profesor, academicianul lucian Blaga, dar și câteva frumoase amintiri cu tatăl său Toma Cocișiu. Și uite așa, pas cu pas am reușit să conserv atât pe hârtie cât și în format audio și video un interviu de colecție, unicul care i-a fost luat vreodată doamnei Elena Moldovan.

Daniela Floroian: Stimată doamnă profesor, vă mulțumim pentru amabilitatea de a ne acorda acest interviu. Vă rog să-mi spuneți pentru început, în ce împrejurări l-ați cunoscut pe academicianul Lucian Blaga?

Elena Moldovan: Tatăl meu, Toma Cocișiu, a fost unul dintre cei mai renumiți dascăli ai Blajului și, evident, crescând într-un mediu intelectual și formându-mă între pedagogi, am dorit să urmez tradiția familiei, mai ales că eram singurul copil al familiei mele. La noi în casă s-au perindat de-a lungul timpului mulți intelectuali ai vremii și am avut prilejul să asist la multe discuții referitoare la școala românească, la scriitorii vremii, la cultura și învățământul de limbă română. În aceste discuții am auzit foarte des vorbindu-se de profesorul Lucian Blaga de la universitatea din Cluj. La acea vreme, nu știam că într-o bună zi voi avea privilegiul să-i fiu studentă. Anii s-au scurs și la terminarea studiilor liceale am părăsit Blajul și am luat calea Clujului, înscriindu-mă la universitate. Eram familiarizată cu acest mare oraș universitar și cu

Universitatea din Cluj pentru că am avut prilejul să vin deseori aici cu tatăl meu. Tatăl meu l-a cunoscut personal pe Lucian Blaga și ne-am întâlnit în repetate rânduri, la Cluj sau la Blaj, cu domnia sa. Așa se face că, deși eram tânără student, știam exact cu ce personalitate marcantă a culturii acestei țări am privilegiul să studiez și nu mi-a părut rău chiar deloc.

D.F.: Care vă sunt cele mai dragi amintiri din acea perioadă, amintiri legate, evident, de această mare personalitate a culturii române, Lucian Blaga?

E.M.: Despre monumentalitatea celui care ne preda cursurile de filosofia culturii, catedră special înființată la Cluj pentru Lucian Blaga, eu aveam cunoștințe de la tatăl meu, însă nimeni nu poate explica în cuvinte ce magie se petrecea atunci când te aflai în preajma sa. Îmi amintesc cu drag primul curs în care aula facultății era neîncăpătoare. Foarte multă lume venea la cursurile lui Blaga. Nu numai noi, studenții lui, ci și oameni din oraș sau studenții de la alte facultăți sau chiar intelectuali ce doreau să-l audieze, fie pur și simplu, fie pentru că doreau să-și desăvârșească cultura generală sau să pătrundă în sfera filosofiei blagiene. Era, cred, cel mai numeros auditoriu din toată facultatea și asta stârnea multe invidii în corpul profesoral. Îmi amintesc, de asemenea, că, după cursuri, domnul profesor obișnuia să facă lungi plimbări prin oraș, însoțit de marile lui tăceri și rareori de câte un discipol, de câte unul dintre studenții care se remarcă în mod special prin interesul manifestat pentru cursul de filosofia culturii. Dacă se întâmpla să ne întâlnim, de fiecare dată își scotea într-un gest elegant pălăria și ne salutăm. Era un adevărat domn, educat, manierat. Chiar și la cursuri aducea uneori vorba despre viață și le atrăgea atenția studenților că au obligația să respecte femeia. Alți oameni, alte vremuri.

D.F.: Cum era Lucian Blaga ca profesor?

E.M.: Lucian Blaga și-a dorit mult să devină profesor și pentru aceasta a fost ajutat de doi prieteni foarte apropiați. Din câte știu eu, și cred că nu greșesc, la universitatea clujeană, catedra sa de filosofia culturii a fost înființată special pentru dânsul. Dorea să-și împărtășească→

DANIELA FLOROIAN

ideile care compuneau sistemul filosofic creat de dânsul, dorea să le discute, să le disece, să le transmită. Dorea ca noi tinerii să preluăm acest sistem și, la rândul nostru, să-l transmitem mai departe, participând în acest fel la educația spirituală a poporului român. Asta îl preocupa cel mai mult, să rămână ceva în urma sa. În ceea ce privește cursul său, nu ne aglomera cu cunoștințe teoretice. Ne dădea informații esențiale și ne insufla dragostea pentru poporul român și pentru valorile culturale românești. Ne comunica gândurile sale proprii și întotdeauna aștepta de la noi nu să memorăm cursurile, ci să venim cu propriile noastre opinii referitoare la tema discutată la curs. Credea în valorile poporului român și ne spunea mereu cât de important este filonul tradițional, folclorul și înțelepciunea țaranului român. Iubea lumea satului, își iubea satul natal, iubea românismul și iubea cultura populară.

D.F.: Poate de aceea discursul de recepție la Academia Română intitulat a fost chiar un ales elogiu adus satului românesc și valorilor sale. Dar să revenim la viața universitarului Lucian Blaga, care se știe că, deși în viața de toate zilele era un taciturn, la cursuri reușea să capteze auditoriul în așa fel încât aula unde preda domnia sa era mereu plină ochi? Care erau relațiile sale cu colegii universitari? Dar cu studenții?

E.M.: Era de o perfectă amabilitate atât cu studenții cât și cu colegii săi universitari. Era corect în relațiile cu ceilalți colegi din corpul profesoral universitar. Îi respecta și le respecta munca. Nu avea relații prea apropiate cu ei, dar îi respecta. În imediata sa apropiere s-au aflat mai mulți asistenți. În perioada studenției mele, asistentul său era Zaharie Barbu. Chiar și în prezența acestuia, Lucian Blaga își ținea singur seminariile, considerând că seminariile sunt mai importante decât cursurile. La seminarii se prezentau referate ce priveau opera filosofică și avea astfel prilejul să-și cunoască îndeaproape studenții. Aprecia originalitatea și părerile proprii ale studenților și aproba acele comentarii din care rezultau idei reale, originale, idei încărcate de știința dobândită prin studiu, informare și documentare. La cursuri, preda, iar în seminarii avea ocazia să formeze studenții, să le

formeze gândirea. Mulți dintre studenții formați de Lucian Blaga au devenit la rândul lor personalități ale culturii și au transmis mai departe dragostea pentru cultură, pentru folclor, pentru satul românesc și valorile sale inestimabile. Și generația și, implicit, eu, la rândul meu, le-am transmis elevilor mei de la Turda, și mai apoi de la Blaj, tot ceea ce am acumulat de la acest mare om de cultură și mare pedagog român. A construit în fiecare dintre noi, studenții săi, cultură adevărată, iar noi, la rândul nostru, am dat-o mai departe elevilor noștri. Dacă este să-l raportez pe Lucian Blaga la ceilalți profesori cu care am studiat la universitatea clujeană, eminenți și ei, Blaga și-a schimbat în fiecare am obiectul prelegerilor. Niciodată nu repeta un text. Cu toate acestea, nu s-a întâmplat niciodată să vină nepregătit și nu a improvizat niciodată. Cursurile sale erau atât de perfect întocmite încât puteau fi tipărite imediat, fără să fie nevoie de ajustări sau corectări. Expunerile și prelegerile sale străluceau prin ideile abordate. Însă era destul de înțeles, asemeni tuturor aleșilor, asemeni tuturor geniiilor, dacă nu studiai foarte mult. Singurii cu care putea dialoga imediat erau studenții strălucitori, asemeni lui, mulți dintre aceștia devenind în timp ucenicii săi spirituali.

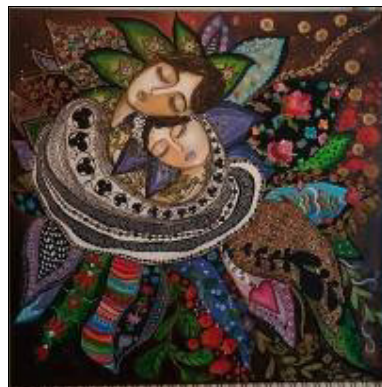
D.F.: Ce vă mai amintiți despre modul în care se desfășurau cursurile și seminariile susținute în perioada studenției dumneavoastră de profesorul Lucian Blaga? Care era atmosfera?

E.M.: Lucian Blaga își aprecia auditoriul și aprecia curiozitatea și interesul nostru, al studenților. Cel mai mult îi aprecia pe studenții care

Elena Moldovan

veneau cu lucrări autentice. Nu puneau prea mare preț pe cei care memorau cursuri. Aprecia contribuția proprie chiar dacă uneori studenții împărtășeau alte opinii decât opiniile enunțate în curs de domnia sa. La seminarii, lucra cu grupuri mici de studenți, care erau interesați și-l urmăreau cu cel mai mare interes. Nu influența gândirea nimănui. Avea fler și imediat își dădea seama care erau studenții cu vocație. Către aceștia, în mod special, radia cultură, trimitea raze de știință. Radia cultură către cei aleși, către cei cu vocație. Aceștia erau și cei acceptați după cursuri și seminarii să se înfrupte din preaplina gândirii filosofice a lui Lucian Blaga, în lungi discuții particulare, pentru că Lucian Blaga obișnuia să se plimbe și să discute pe marginea gândirii lui filosofice și a tematicii de curs, ore întregi, cu cei mai buni studenți ai săi. Cine vroia să-l asculte se înfrupta și în acest fel din vasele lui cunoștințe și din miracolul gândirii sale filosofice. Înafara acestor discuții relaxate, înafara cursurilor, expunerile sale de la cursuri erau sobre și eficiente. Aparent, faptul că-și citea cursurile dădea un soi de monotonie, dar numai aparent. În fapt, dincolo de prelegerile citite, Lucian Blaga strălucea vasta sa cultură, prin gravitatea ființei sale spirituale, prin importanța și densitatea cunoștințelor predate. Da, își citea cursul, nu vorbea liber la curs, dar acesta era atât de bine întocmit încât rareori mai era necesar să intervină cu explicații suplimentare, pentru că tot ceea ce expunea era îndelung pregătit și gândit iar formularea era parcursă până la ultima nuanță a expresiei. Doar modulațiile vocii se modificau în funcție de importanța unor idei. În ceea ce privește relațiile cu noi →

Teli Iacșa, Povestea nunții

obișnuia să ne numească mai tinerii săi colegi. Era distant și totuși apropiat, iar acum, vorbind cu dumneavoastră, îmi dau seama că era un om al contrastelor.

D.F.: Ați avut fericitul prilej, așa cum mărturiseați la începutul interviului nostru, să-l cunoașteți pe Lucian Blaga și în alte prilejuri decât cursurile universitare. Cum era Lucian Blaga înafara orelor de curs și de seminarii?

E.M.: Da. Așa cum am spus la început, tatăl meu l-a cunoscut bine și l-am vizitat de multe ori. Trăia în condiții modeste, îi plăceau plimbările, iubea excursiile, era taciturn și avea puțini prieteni, dar acei puțini prieteni erau toți personalități ale vremii. Tata se număra printre ei. Și tata era o mare personalitate, un pedagog fără egal, un deschizător de drumuri în pedagogia românească, în arta pedagogică, un întemeietor de școală românească, aici la Blaj. Tot printre pușinii, dar marii lui prieteni, se numărau și profesorii D.D. Roșca și Liviu Rusu. Se întâlneau periodic și se vizitau reciproc. De altfel, am aflat mai târziu, că celor doi le datora și catedra pe care a funcționat la universitatea clujeană. Erau toți intelectuali de marcă. Lor li s-a alăturat și Mircea Eliade, care îl aprecia foarte mult pe Lucian Blaga și care i-a și dedicat lucrarea intitulată „Tăcerile lui Lucian Blaga”. Din câte am auzit mai târziu, această lucrare a fost folosită la moartea lui ca și necrolog. Așa am auzit, pentru că eu nu am participat la înmormântare. Înafara grupului de prieteni era taciturn și rareori își deschidea sufletul în fața cuiva, dar când o făcea, o făcea până în adâncuri. Îi plăcea tare mult să-și plimbe tăcerile pe străzile orașului. Rareori avea câte un interlocutor și acesta era un privilegiat care ajungea la acest privilegiu doar dacă era eminent și putea susține o conversație cu dânsul. Discuta doar despre opera sa, niciodată alte subiecte. Din punct de vedere intelectual, Lucian Blaga era o personalitate complexă cu o activitate deosebit de intensă. Era de-o formidabilă erudiție și de o remarcabilă cultură științifică. Era un om care știa perfect ce și cum trebuie să facă și tot ceea ce făcea însemna genialitate. Visul său cel mai arzător era să-și ducă la capăt elaborarea

sistemului său filosofic, Trilogiile. Era preocupat profund de opera sa, însă avea și disponibilități sufletești pentru pușinii lui apropiați. A fost un mare dascăl, un mare poet și un mare filosof, ce trăia deja din timpul vieții sale pentru eternitate.

D.F.: Ce considerați că ar trebui să se scrie în manuale și în dicționare, în dreptul numelui lui Lucian Blaga, și încă nu s-a scris?

E.M.: sunt multe lucruri care nu s-au scris. E greu să cuprinzi în câteva cuvinte o asemenea personalitate. Nu sunt suficiente cuvinte. E important însă să se știe că Lucian Blaga ar fi meritata Premiul Nobel și într-o societate normală ar fi putut să-l ia. A fost propus în 1956, mi se pare. La propus Rosa del Conte și criticul Basil Munteanu. Ei au văzut adevărata lui valoare și l-au propus pentru Premiul Nobel pentru Literatură. A fost susținut de Mircea Eliade, care îl aprecia foarte mult. Din păcate, numai această susținere nu a fost necesară. Se spunea atunci că Mihai Beniuc s-ar fi opus. Cert e că, deși merita, nu a avut susținerea necesară și nu a fost recunoscut mulți ani la propria sa valoare.

D.F.: Doamnă Elena Moldovan, vă mulțumesc sincer pentru că ne-ați acordat timp din timpul dumneavoastră pentru a-l cunoaște mai bine pe Lucian Blaga și pentru a-l redescoperi prin intermediul amintirilor dumneavoastră.

E.M.: Este primul interviu pe care mi se cere și a fost o încântare să vă vorbesc atât despre Lucian Blaga cât și despre tatăl meu, profesorul Toma Cocișiu. Eu vă mulțumesc pentru asta.

*

Am plecat de la Blaj conduși cu privirea, din pragul casei, sprijinită în cadrul cu care se deplasează și ajutată de fiica sa, de doamna profesoara Elena Moldovan. Am mai întâlnit-o o singură dată, când i-am înmănat înregistrarea interviului nostru, dar am rămas cu sentimentul că timpul a fost prea scurt, iar domnia sa ar fi putut să ne mai furnizeze multe alte informații, nu numai despre Lucian Blaga, ci și despre genialul său tată și o întreagă pleiadă de intelectuali ce s-au perindat prin casa părintească a domniei sale și care au scris pagini de istorie reală în activitatea lor profesională, aici, în frumoasa noastră Transilvanie.

Mirosul gri

Chiar și nasul a uitat
parfumul vieții.
Nu ți-ai imaginat niciodată că există
un miros gri
atât de puternic încât
să anihileze simțurile.
Nu mai recunoști nici măcar
mireasma teilor
ce-ți zdrobesc peisajul
de atâtea dimineți.

Interceptare

Ți-am ascultat vocea zile întregi
și prin ea
ți-am citit fricile,
ți-am deplâns ignoranța,
ți-am dezgolit sufletul
și am profitat de momentele
negre.
Dincolo de prostie
ți-am descoperit
iubirea de tată.

Început dezarmat

Mănuțele ei tulburau aerul,
nu știa că universul ei era o cameră.
În ochii ei albaștri se oglindea
un viitor
fără perspective și fără milă,
o luptă lentă, inutilă
dezarmată.
Peste câțiva ani, va ocupa aceeași
celulă
care cândva a fost
a mamei ei.
Cine i-ar putea schimba viitorul
atunci când primele luni de viață
și le-a petrecut în închisoare?

Psihiatrie

Te credeai Dumnezeu
și zi de zi preziceai minuni lumii,
păcat că fiecare pastilă îți amintea
de durerea nesfârșită
pe care o ascundeai după chipul Lui,
singura halucinație care îți
pansa sufletul.

IULIANA OLARIU

Horia Bădescu – 80

„Căderea din Rai”

Note de lectură

Judecăm autorii după amprenta pe care ne-o lasă în suflet opera lor, după modul în care suim și coborâm „raiul” literar împreună cu cel care a așternut cuvintele în pagini. Nu mă așteptam ca o carte de memorii să-mi lase o impresie atât de puternică. „Căderea din Rai” am lecturat-o cu scopul de a-l cunoaște mai bine pe cel care a dat viață unor poezii pline de farmec, de care m-am lăsat cucerită definitiv, poetul Horia Bădescu.

Stilul de scriere, unduitor, emoționant, m-a prins în mrejele sale încă de la primele pagini, reușind să mă imerseze în emoționanta evocare a locului și timpurilor descrise de autor. Horia Bădescu m-a luat de mână și m-a purtat pe valea Arefului, trăind alături de domnia sa acea legătură puternică, cu satul românesc.

Metaforele sale au o naturalețe înduioșătoare, aliniind frumusețea textului la frumusețea rurală descrisă. Un „rai” și locul, dar și rândurile scriitorului.

Amintirile legate de acele vremuri postbelice, încărcate de autenticitatea unor întâmplări sfâșietoare au și valoare istorică.

L-am cunoscut și eu în copilărie pe soțul verișoarei tatălui meu, fost avocat, fost deținut politic pentru singurul motiv că era membrul unui partid politic, altul decât Partidul Comunist aflat la putere.

Când l-am cunoscut eu, era vânzător de loz în plic. Ochii adânci, în care parcă încăpea toată înțelepciunea lumii, în contrast cu aspectul general firav, au lăsat o puternică impresie copilei care eram. Nici el nu putea vorbi despre vremurile de detenție.

„Să mă înțelegi, bine, Vasile, îmi spunea el tatălui meu, nu mi-e frică! După ce am trăit ceea ce am trăit, nu mai poate să-mi fie frică de nimic, doar că mi se pune un nod în gât când îmi amintesc și nu mai pot să scot niciun sunet.”

Poate și de aceea tragedia învățătorului din Aref, deținut politic pentru vina de a fi aparținut Partidului Țărănist, tatăl poetului Bădescu, m-a

impresionat, răscolind prin cotloanele memoriei mele.

Figura mamei poetului, o personalitate excepțională, parcă veghează din spatele tuturor cuvintelor scrise de autor, fiind legătura indisolubilă cu locul, cu timpul sau veșnicia, o pledoarie pentru importanța a tot ceea ce înseamnă familie, demnitate și moralitate.

„Suntem ceea ce vrem să fim” – iată, sintetic, încăpută în cuvinte, o întregă filozofie de viață! În vremuri de mare restriște, se nasc adesea mari caractere și se dezvoltă un filon de moralitate și credință, poate ca reacție necesară la anormalitate, teroare, sărăcie și blestem.

În momentul în care am închis cartea, am avut convingerea că șansa dăinuirii noastre este acolo, la firul ierbii, în satul românesc, pe care avem datoria de-al proteja, de-al dezvolta, păstrându-i în același timp tradițiile.

„Lumea în care am crescut eu părea, în pofida a tot și toate, să-și afle căile și resorturile în afara duratei.

Adevărurile ei, peste care timpul trecea în tăcere sau uneori, cu vuiet de cascadă, stăteau încă în neclintirea veacurilor.

Satul părea veșnic, ce iluzie, Doamne!, fiindcă își întemeia ființa și existența, umanitatea lui cea mai

„De Juventute”

Ascultă cum cântă întâiele brume,
dezmăț de culori e-n copacii ursuzi.
Acum te poți pierde pe străzi fără
nume,
e toamnă nebun de frumoasă la Cluj.
Acum bate-n turnuri o oră regală,
din vechi manuscripte vocabule ies,
e-un ceas când orașul în haine de gală
începe să cânte <sumus dum
juvenes!>.

O stea poți purta noaptea asta pe umăr
poți iubi, poți vorbi cu prietenii duși,
poți uita anii care se-adună la număr;
e toamnă nebun de frumoasă la Cluj!

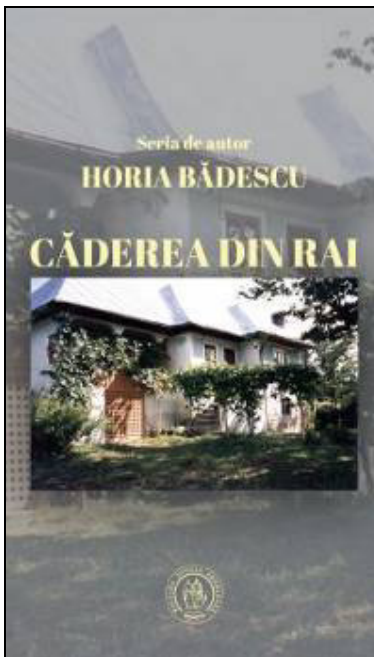
HORIA BĂDESCU

profundă, pe veșnicia immanentă lumii. Nicăieri, ca în această „sălbăticie” domesticită care e satul, nu te află mai aproape de sâmburul vieții, mai în firescul alcătuirii universului. Dumnezeu umblă ca și tine desculț prin roua dimineții ori prin pulberea serii”. (Horia Bădescu)

Așadar, am urcat și am coborât și eu din rai – ce titlu simbolic și încărcat de mesaj a găsit!, cu propriile cuvinte ale autorului: „Lectura, ce fericire!”

Un alt gând mi-a trecut, de asemeni, prin minte și anume acela că poate ar fi timpul ca aceia care au instrumentele filologice necesare, terminând o facultate de profil, să redescopere vibrația și pulsiunea scrierii multor autori aparținând acestei generații, pe nedrept umbrite de momentele de amnezie post-decembristă și să ne aducă la lumină și nouă veritabilele bijuterii literare ale acesteia, spre cunoaștere și recunoaștere.

SIMONA MIHUȚIU

Vitrina

IMUNITATEA POEZIEI

(I)

Deschiderea complexă a poeziei românești de după 1989 s-a manifestat în creația propriu-zisă, ca și la nivel secund, teoretic. Efortul de interpretare al criticii e dublat de cel de auto-explicitare al poezilor, de distanțare față de predecesori dar și de conmlitoni. Creația este producție poetică, însoțită însă de auto-aproximare continuă, hermeneutică, de distingere și integrare. În fapt toată literatura din și de după deceniul opt poate fi asimilată până la un punct livrescului.

Postmodernismul optzecist la noi e reacție radicală la modernismul secular ce-l precedă. În plan mai larg, avântul numeroaselor isme anterioare e temperat de transcenderea globală, de moderația postindustrială, speculativă și sceptică. Arta literară își are și ea dimensiunea reflecției. Ruptura de modern a optzeciștilor aduce fragmentarea "decenială" a scrisului: decada următoare (nouăzecismul) aspiră și ea la o derivată de creație. Urmează „douămiiști”, formulă distinctă dar și implicând o mai largă deschidere. Strict teoretic, postmodernismul dă semne de oarecare oboseală, multe opțiuni preferându-i neo-modernitatea. Generațiile tinere sunt instalate ferm în afirmarea negației, noua poezie nu se lasă asimilată „vechilui”, își reclamă dreptul la alternativă. Originalitatea nouă se cantonează în scrisul anticalofil (incluzând insulta și violența verbală), non-cantabil. De sorginte neomodernă, douămiiștilor își revendică noi arii de expresie, indicibilul, inavubilul devenind locuri comune. Rezultatul e o poezie incomodă, cu hula de zgomot în fundal, anunțând iminența furtunii; formulă a neliniștii existențiale a unei societăți în derivă, al cărei țărnam abrupt e surpat constant de tsunami-ul repetatelor crize "pandemice".

Acestei stări de spirit al „veacului” nou i se face ecoul viziunea greu asimilabilă a poetului Darie Ducan, a cărui prolificitate se menține viguros „pe val”, la un nivel valoric de excepție. La cei 30 de ani ai săi având o maturitate de expresie, un stil format, inconfundabil, tânărul Ducan scrie o poezie dificilă, sinuoasă, de „măgmă densă” a cărei fierbere nu

DARIE DUCAN POEZII. VECTORI

CanOanele

Abatelui de la Regulă

menajează defel cititorul. Mereu abscons, strâns în formulări lapidare, cantonate în oracular, enigmatic, Ducan instituie un du-te-vino ardent al mareei lirice, „duce” și aduce din ispita rostirii tâlcul profund, relevant. Deși se pronunță expres împotriva avangardei, Darie Ducan absoarbe, din inovatorul Paris (unde-și desăvârșește, „cioranian”, un prelungit stagiul de studii) elementele unui proces de creație înnoitor, neconform normelor în vogă ale momentului. Din arsenalul avangardist provine strategia programelor de creație, în cazul lui Ducan o viziune elaborată în jurul conceptelor de „negativism” și „artă imunitară”. Eseurile lui rezervate clarificării artei poetice proprii aduc în dezbatere termenii unei creativități originale, ai unei poziții de frondă – guerilă poetică a unui „lup singuratic” în confruntare de unu contra tuturor, mai bine zis în deosebire de ceilalți pe care și-i aliază altfel, din solidaritate de generație.

„Manifestul negativist” al lui Ducan vine în prelungirea unui act prelungit de „metisare continuă a poeziei”, fără precedent în perioade anterioare. Negativismul refuză înrolarea, menținând în fața imitației contrapunerea echilibrată a dimensiunilor sinelui. Balansarea sondare/expresie duce la o afirmare ofensivă a identității, de creație dar și de reflecție critică. Negativismul se vrea și o „metodă de lectură”, bazată pe indicii de măsură a aprecierii textelor literare. Receptarea scriiturii date este, în concepția sa, una fotografică, detaliată și exactă, cu

mijloacele camerei de luat vederi, ale comunicării i.t. Un șir de precauții necesare precedă judecata de valoare: se iau în considerare textele temeinic elaborate, trecute de pragul presei literare, în tărâmul „mântuit” cărților. Valoarea scriiturii trece prin filtrul „grijii aparte pentru a diferenția ce e diafan și ce e anemic”. Lirismul rarefiat, deprivat de vitalitate implică și o diminuare de forță „imunitară”, la fel cu rezistența biologică diminuată. Poetul detectează drept suspect „poemocentrismul” nostru, prelungire a unei mode considerată depășită. Renunțarea la „cantabil” e aidoma renunțării verlainiene la retorică. Respingerea „curățeniei excesive” în poezie e desigur o profesiune de credință postmodernă. Poetul nul de fildeș și iese confident în agora, își întâmpină cititorul, omologul și fratele ipocrit, marcat de denunț turo similară convenție. Un symbolism viguros salvează poezia - și aici e limita, „curățenia excesivă este dușmanul imunității. Imunitatea se întărește prin igienă, nu prin hiperigienă.

Negativismul recuperează această igienă la nivelul mentalității, nu creează o hiperigienă. Impuritatea se păstrează în poem și îl definește (impuritate sau amalgamare)”. Pe aceeași linie Ducan reproșează poeziei abstracte, mallarmeene (și franceze în general) această cantonare în „abstract, intangibil” care „videază și de bacteriile necesare”. „Manifestul negativist” e în acest sens nu o retorică anarhică, ci trecerea în negativ a unui anume mod de poezie, modern excesivă. Avem de a face cu o formulă pro domo (cazul poezilor suficient de articulați spre a-și expune și un program), una ancorată în curentul poetic actual, i-am putea spune post-avangardist. Poezia lui Ducan vine la decenii bune după optzeciști, a căror frondă o asimilează, dublând-o însă cu o voință expresă de depășire, de afirmare a unei formule proprii. Acea „metisare continuă a poeziei” e formulă de îmbogățire a „uraniului” original, cale către o nouă condiție a luminii. Fără să-și refuze privirea *retro*, poetul îi adaugă constant efectul de „re-profilare”. Reacția lui negativistă este o „reconfigurare”. Discursul poetic îi e unul segmentat, sincopat, criptic, însă nu ermetic. →

IOAN MARCOȘ

Rotația perspectivei, „oferta unghiurilor” face diferența în creație ca și în „vocea angulară” a criticii. Privire dublă, ”metodă de imunizare a poeziei” dar și instrumentar critic, negativismul ”ajută cititorul neprofesionist să lucreze cu textul, să îl interpreteze liber și să îl facă viu”. Acesta e paradoxul unei viziuni de autor în esență egocentriste, convertită la dialogul/șah etern cu vocația ”animatoare” a cititorului. Rezultatul e o triadă a sensului: negativism poetic, formulă a criticii și ”metodă critică, întrucât poemele utilizate implică o selecție”. Opțiunea negativistă în limitele ”artei imunitare” se vrea o ”salvare”, reglare a ”raporturilor inițiale, curățind poezia” (vol. *Arta imunitară*, pp. 620- 640). Opțiunile în poezie ale autorului sunt plastic exprimate și în interviul consistent, ”părintar”, din același volum de poezie. Un show memorabil tată/fiu în care tatăl interoghează discret, iar fiul strălucește prin expresie și originalitate. Între ideile sale reținem definirea poeziei lui timpurii (”osmotică, în sensul că mixa mult”), caracterizarea unor prime volume precum *Spirit, Dopamină în alexandrini* (”postmoderne”), luări de atitudine în actualitate (”îmi permit luxul ca uneori, să irit mersul general, lozincile, lucrurile nerumegate în care crede orbește generația mea”). Fără falsă modestie, tânărul poet își pledează luarea de poziție în numele unei recunoscute „substanțe poetice”. O caracterizare plastică a poeziei franceze, percepută în ani buni de contacte directe, nu e integral favorabilă: ”post-mallarmeanism mulat pe o cultură pop”, ”un soi de livresc abstract, dar unul care încearcă să se facă accesibil”. O bună parte a poeziei franceze e tributară ”suprerealismului moderat”, ținând de ”impresionarea cititorului” și de ”autoimpresionare”. În termeni noicieni, literatura franceză contemporană suferă de *catholită*, maladia excesului de generalitate. Autorul mai remarcă ”surparea poeziei, ca gen, în fața romanului de consum”, ”publicarea veleitarilor adunați de pe net și prezentați ca nouă generație”. Din fericire, aflăm, ”literatura română încă nu suferă de această maladie a spiritului”. În plan personal, poetul concede câteva detalii semnificative: ”Dorul de casă

m-a influențat decisiv”; ”Dacă poezia mea din ultimii ani are un ton, acesta este al dorului”; ”îmi barbarizez deliberat poezia”; ”Poezia mea e una imunitară acum și în sensul că mă conservă” (cu dorul de casă); Negativismul ”atacă aceași idee ca arta imunitară, doar că ea se bazează pe o anumită oralitate conceptuală”. Între atributele metodei critice a tânărului Ducan, unul decisiv este franchețea aproape brutală a autoaprecierilor. Autorul distinge net diferența între cele trei volume de ”vectori” (socotiți decisivi în economia operei proprii) și cărțile/textele de ”acompaniament”, ”postimunitare” (*Cavraj, O rafie de lumes, Iarna de-ale gurii și Dublin: valsuri, moire*), ”un fel de mică tetralogie a emigrării și a lărgirii diasporei”. Și distanțarea continuă: „Aceste poeme, mult mai sărace decât oricare, monocorde, au nu meritul deconstrucției, ci al minimalismului rugăciunii,, adică al mesajului *draft*.” O caracteristică a discursului imaginar ducanian este și capacitatea de a inventa (trăsătură derivabilă din filonul său teatral) ”vectori” de imagini percutanți, memorabili. ”Povestea Abatelui de la Regulă” - poem genealogic implantat într-o istoricitate fabuloasă a originilor, cufundate în mirabile ”mitologice” dar și în abundente adevăruri ale romanității românești, orientale - ni se pare un excelent început de roman plin de multiple semnificații.

Pornind de la regatul/împărăție bulgar al Asăneștilor, poetul hagiograf pune în rost avatarele ”cauzei” românești în dispută cu bizantinii, primii uzurpatori ai romanilor, apoi cu ”papistași” uzurpând pe bizantini, și la care românii s-au aliat ”de formă”, menținându-și fondul răsăritean. Spiritul peren românesc, al ”abaterii de la Regulă”, al boicotării istoriei, dar și al creativității (puse sub conceptul unui cananism roditor) e asumat poetic în nume personal (Ducan), anterior Duca (duce/duce, în sens istoric, dar și cultural). Cercul se închide cu invocarea ”canoanelor” proprii ce anunță noi sensuri în viitoare *Pisani și eschive*.

Un ”epos imunitar”, canoanele lui Ducan sunt prefaceri ale realului în imaginar, convertire simbolică și menținere a acestuia în norma esenței, canonizare. Ele constituie o formulă

poetică angajantă și liberă totodată, pe linia unei plasticități de imagine, organizată însă riguros, purtând însemnele muzicalității. Formula canonului, dominantă în seria volumelor de ”vectori”, poate fi considerată o inovație de anvergură a autorului, asumare pre-meditată a unei grile de expresie proprii. În noua lui antologie (*Poezii. Vectori. Canoanele Abatelui de la Regulă*, V. Veche, 2023), discursul liric e sincopat, voit imprevizibil, în notă experimentală. În tandemul fond/formă primează forma ce-și dă un fond derivat, aleator, ca în *Ar.Am*: ”Am ploconi în superbie. Am sparge cu tocul pastile... Ar bătea vânturi diverse. Ar ajunge înțelesul la stimuli. O portocală ar fi pantocrator” (p. 19). Ni se propune o ”poveste” a sensului în căutare unui sine mai înalt. Un zigzag asociativ, aproape de dicitul automat, vânând revelația: Un ”nuștiu-ce” tradus (niznai) e în cheia misterului: ”acest niznai e de altă rasă, nu circulă pe aceleași străzi ca noi. E ca bolile melodice, se întâmplă odată cu ploaia care se recunoaște în geamlăcuri... paceaură pe *mute*, făcută să înlesnească fondul... care, miez pe miez și posmag cu posmag, cărămidă își spune ce e în mine nu e al meu, ci al urmașilor urmașilor *miei*...- lăna de aur” (180).

Un canon ”dărdăit”, scris ”tremurând, în reluare” are drept țintă un episod-oroare, neprecizat decât sumar, prin indicații minime (un ”camion ce duce pe roțile lui adevărul.../ Îl predică din caucii guri care vor arde-n Iad cu fum treimic cât Echerul /-... încet, noi ne vom neclinti tot flerul...”), cu acolada: ”Din Pind pân^la gorali liber-arbitrul, Cerul...”. Performanța secundă, formală e monorima (adevărul/ Echerul/ flerul/ Cerul) – p. 180.

Exercițiul de limbaj este frecvent unul ludic: ”Adicătelea despre asta e vorba...: pungile de sub ochi sunt cenușa cepei cu care am fost comparați a plângând și a toate, a vamă sedusă, trecută și ea athonit. Astenit – precum o piatră de inel... joc de-a desen, desen de-a tenul (ibid). Textul este o ”didahie” laică, sumă de ”note și explicații” pe o temă dată. Ambiguitatea de sens a vocabulei ”canon” e vizată în piesa ”Canon circular”: ”Canon iau, că am încălcat canOnul, precum mă duc fiindcă mă chem Ducan...” (183).

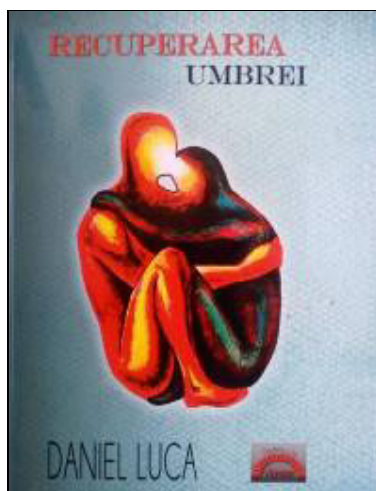
POEZIA RECUPERĂRII UMBREI

Demersul liric al unui poet, în ceea ce privește sublimarea lumii trecătoare în cântec orfic, nu se raportează numai la coeficientul de înaripare a imaginarului poetic, ci și/mai ales la ineditul discursului liric, „comunicare a sinelui cu sine prin cuvinte” (1).

Originală radiografie a năvășelor timpuri de pe urmă, cartea de poezie a lui Daniel Luca (2), *Recuperarea umbrei* (3), impune atât printr-un astfel de discurs liric, cât și printr-o inedită provocare la „contemplarea omului din afara lui” (4), acel *sine* care „călătorește hai-hui, prin taverne și inimi, prin insule și versuri și prin scorburile propriului basm” (5) fiind însăși oglinda „mântuitului azur” a poeziei sale.

Provocată asemenea unui daimon, *umbra* pare a fi, în primul rând, confidentul poetului. Pe cât e de sfioasă, pe atât e ea de șăgalnică: „Am uitat că am avut/ cândva/ o umbră/ am zărit-o pitită/ într-o scorbură/ de unde îmi ghicea/ fiecare mișcare/ din când în când țâșnea/ mă săruta pe obraji/ și fugea înapoi” (*poemul 66/ p. 70*). Ca să nu se rătăcească în „labirintul de poteci” al *pădurii* care-l ascunde, eul poetic o caută: „spre a nu mă rătăci la întoarcere/ caut scorbura în care te pitești/ în copaci plini de scorburii umbră în umbră” (*poemul 10/ p. 14*); „alerg/ și nu pot ajunge/ umbra pașilor tăi” (*poemul 11/ p. 15*).

Metafora *umbrei* facilitează, însă, nu numai proliferarea dublului, dar și însăși surprinderea în imagini unice a lumii contemporane, populată de cu totul altfel de umbre și sugrumată de tentaculele pandemiei, eul liric trăind nesigur, la maximum, fiecare avatar care alcătuiește, ca un puzzle, propria-i viață zădărnicită de vitregiile sorții, care prin tenta dictatorială amintesc de anii '80: „Niciun taxi în parcare/ pun gps-ul/ mașina miliției/ mă ajunge din urmă/ hai cu noi/ mă invită zâmbind/ pe bancheta din spate/ la stație/ se aude/ muzica anilor 80/ ora zero și un minut/ aterizez pe asfalt” (*poemul 3/ p. 7*); „încurc baia cu bucătăria/ oare am făcut dragoste sau a fost o halucinație/ mă ușurez muzical în

chiuvetă/ picurul îmi pune sângele în mișcare/ mut somnul și salteaua în vântul din curte/ mângâiat de tuia/ mușc paharul/ din buzele-mi ciobite/ curg lacrimile tale/ în aceeași chiuvetă din bucătărie” (*poemul 8/ p. 12*); „Extinctorul are viața lui proprie/ preferă să se jertfească/ umplând portbagajul/ cu lichid seminal/ nu cumva să te întâlnesc/ tocmai pregătisem/ pătură/ cloroform/ căluș/ frânghie/ cuțit/ la radio se anunță/ filtrele poliției” (*poemul 7/ p. 11*). Lumea acestui atipic univers poetic, chiar dacă e una a prevederii, „mama înțelepciunii”, înseamnă în primul rând închiderea în sine a omului, „pentru a mă proteja/ de virusul bezmetic”, dar mai înseamnă și deschiderea fără precedent, spre un teren propice obsesiei îmbolnăvirii, având ca suport *frica*: „tușesc/ spre înăuntru/ mă cuprind/ febra/ frica/ frisoanele/ izoleta”, și al autocenzurării: „sufletu-mi șoptește/ din turnul de fildeș/ ți-am spus eu” (*poemul 13/ p. 17*); „Când nu pot/ să adorm/ număr/ cuvintele/ ascunse/ în teama/ nerostirii” (*poemul 16/ p. 20*). Într-un cuvânt, avem de a face cu o lume în care proliferază umbrele pătrunse parcă de o atipică euforie: „E plin de umbre pe stradă/ se ceartă/ se luptă/ șușotesc/ se sărută.” (*poemul 15, p. 19*). E o lume abulică, în care martie pandemic „ninge alb/ cu femeii goale” care „alcătuiesc un trup imens/ de femeie ca o alifie/ ca un dezinfectant/ ca un devorator de microbi viruși bacterii...” (*poem 14/ p. 18*), în timp ce declarația obligatorie pe proprie răspundere se dovedește a fi inutilă: „nicio mașină de poliție/ nu se

ivește/ la orizont/ să-i ceară/ declarația pe proprie răspundere/ unde scrie/ că scopul deplasării/ constă în/ asigurarea hranei” (ib). Poate că tocmai de aceea, lumea cu pricina nu mai este populată cu oameni, ci doar cu umbre (ca și cum acestea, prefigurând *marea resetare*, ar putea fi chiar sosiile oamenilor?), în ideea că umbrelor urbei nu le trebuie întotdeauna mască, precum oamenilor, pentru a ieși în lume.

De aceea în universul artistic al autorului *Marcelei* recidivează o atmosferă în care oniricul pare a fi la el acasă: „Azi am prima lecție/ de zbor/ porcul din afganistan/ mi-a dăruit aripile/ rugând-mă să nu-l las singur/ la greu/ ascute cuțitele/ le potrivește cu tăișul în sus/ pentru orice eventualitate” (*poemul 6/ p. 10*); „Noaptea/ patul prinde aripile/ îmi poartă umbra pe insula/ din mijlocul lacului” (*poemul 18/ p. 22*); „Umbra lascivă/ se încovoie/ în ploaie/ pe ștergătoarele de parbriz”, provocându-l la dans, fără drept de refuz: „mă invită la dans/ nu acceptă niciun refuz/ centura de siguranță/ o umbră/ fără castitate” (*poemul 44/ p. 48*), iar inima-i devine, în acest pseudobal mascat, nici mai mult, nici mai puțin decât o *matrioșcă*: „Inima mea/ are gură/ nas/ ochi/ urechi/ nu are unbră/ mestecă mereu/ altă inimă/ cu gură/ nas/ ochi/ urechi/ fără umbră/care molfăie/ o inimă/ cu gură/ nas/ ochi/ urechi/ fără umbră/ matrioșcă” (*poemul 19/ p. 23*). Ca într-un obsedant topos al absurdului, inima eului poetic nu are umbră și mestecă „altă inimă...” care la rândul ei, molfăie „o inimă...” Deși nu este folosit termenul *mască*, specific zilelor de restricție, cititorul poate intui deruta poetului aflat în pragul *erei resetării*, când inima lui, devenită matrioșcă, nu mai are umbră, atât este de manipulată de așa-zisele cutume impuse din afară etc. O lume halucinantă întâlnim și în *poemul 56*: „o umbră/ își ștește capul/ în tăcere/ din ea se ivește/ încă/ un cap” (p. 60). Chiar dacă lumea, lovită de covid, este una a torturii, care are ca termen de comparație cele mai pline de cruzime epoci din istoria omenirii („Mi-au prins umbra/ și au tras-o pe roată”, „au ars-o pe rug/ descărnată/ și i-au dat foc”), umbra eului creator, care altădată se pitea șăgalnică →

NICOLAE SUCIU

prin scorburii, râde „de se cutremura pământul” și, chiar dacă e „zburătăcită/ de vânt”, hohotele îi răzbat „din fiecare cotlon al burgului” și „din tălpile mele/ renaște/ și o ia la picior/ făcându-mi cu ochiul” (*poemul 57/ p.61*). Puterea umbrei de a-l înghiți *la micul dejun*: „Umbra ta/ mă înghite/ la micul dejun”, și de a-l scuipa „la cină/ cu douăzeci/ de ani/ mai tânăr” (*poemul 34/ p. 38*) - ține de un alt avatar impus de permutările/ mutațiile pomovate de restricțiile care au scurtcircuitat/ scindat lumea exterioară. „Naufragiat/ fără voie/ pe insula/ inimii tale”, în *poemul 47*, avatarul eului poetic este „luat în primire/ de umbra paznic/ cu două capete/ unul în lună/ altul în soare/ unul de gheață/ altul de foc” și sărutat „cu buze aspre/ pe ambii obraji” (p. 51). Într-un alt poem, lumea cuprinsă de pandemie pare un teren de fotbal pe suprafața căruia „nicio încercare de dribling/ pe care o fac/ nu rămâne nepedepsită” (*poemul 22/ p. 26*). În *poemul 23* nu numai oamenii sunt sătui de promisiuni, ci și umbrele care „și-au făcut/ propria împărăție/ stăpânită de întuneric” (p. 27). Deosebit de grăitor este *poemul 32* care face aluzie la restricțiile, la dezbinarea și ura dintre oameni: „Accesul/ la hotelul umbrelor/ e permis/ doar pe bază de invitație/ procurată la licitație”, câștigătorul fiind cel care „pune/ mai multe inimi la bătaie” și numai după „un consult prealabil/ al unui/ înger/ acreditat/ special/ în acest sens” (p. 36). Probabil, e vorba *legitimația* îngerului *Vaccin* și anume, *certificatul verde*. Evident, universul poetic al *Recuperării umbrei* este îmbogățit cu halucinantele umbre „ce trag/ poștalionul/ cu suflete”, imagine care ar trimite la mitica luntre a lui Caron (*poemul 33/ p. 37*) sau cu umbrele adunate la lumina becului, „să se încălzească/ să şușotească/ să se iubească/ să ardă/ energie bio/ pentru centrala/ de la marginea/ lumilor” (*poemul 48/ p. 50*). În *poemul 35*, evidentă este obsesia reproșului celor care s-au săturat să mai fie umbre: „Ne-am săturat/ să fim/ umbrele/ voastre”. De aceea, cea mai plauzibilă soluție ar fi „să schimbăm/ rolurile/ să ne urmați/ peste tot/ cu sau fără voie” și să facă imposibilul: „iar când vom intra/ în

mare/ să o simțim/ în toți porii/ fără/ să vă udați” (p. 39).

Deruta care, acaparând definitiv lumea exterioară, planează în astfel de clipe vitrege, și asupra lumii interioare a omului, vrea parcă să-i modifice acesteia statutul. Astfel, acest *joc* diabolic pare a viza nu numai *inima*, ca organ vital, ci și *capul* omului, care se comportă atipic, funcționând de unul singur, ca și cum n-ar mai aparține întregului corp pe care încă ar trebui să-l mai dirjeze: „Uneori/ capul/ nu mai are răbdare/ o ia înainte/ pe scări/ de unul singur/ sare/ ca o minge/ treaptă/ cu treaptă/ se oprește/ între/ două/ umbre” (*poemul 36/ p. 40*). *Recuperarea umbrei* reușește să surprindă o lume a derutei, în care „fiecare dimineată/ e o ncnunoscută”, deoarece fie că „Noaptea, umbrele/ sunt transferate/ de la un suflet la altul/ fără voia lor/ printr-un telefon la/ 112” (*poemul 58/ p. 62*), fie că „umbrele alungite (...) așteaptă/ mirele promis/ să-l joace/ să-l joace/ să-l joace...” (*poemul 61, p.65*). La fel de atipică este și starea sufletească a umbrei personificate, a cărei rezistență a ajuns la limită: „Se plânge/ umbra/ că obosită/ aleargă mereu/ cu masca/ pe figură”. Nemaiavând nici capacitatea de a scăpa de toxine („niciun/ bob/ de transpirație”), pare a-și auzi obsedanta voce interioară: „*ciudă/ ciudă/ mămăligă/ crudă*”, în timp ce „în tălpi/ îmi cresc/ pietricele” (*poemul 37/ p. 41*).

Starea firească de normalitate este înlocuită cu o „altă stare/ de normalitate” punând stăpânire pe

întreaga umanitate, sciziunile dintre cetățenii egali în drepturi, conducând la vânatoarea de *umbre* de către *umbre*: „Ce naște din umbră/ vânează umbre/ fără breaking news” (*poemul 42/ p. 46*). Femeia uită să zâmbească și să deretice „prin baierele/ umbrelor”; uită arsura „razelor din iriși/ singurele locuri/ unde soarele/ mai strănută” (*poemul 45/ p.49*), probabil, fără a fi basculat la ATI și bombardat cu oxigen industrial.

De frica de „dușamul lor natural”, nimeni altul decât „vulturul orb și alb”, umbrele zadarnic mai „trimite cercetași/ să le deschidă drumul”, deoarece, urmărite, ele sunt hipnotizate ca orice pradă, și transformate „în stană de piatră” (*poemul 53/ p. 57*). Înainte de nuntă „umbrele își taie codițele/ în fața oglinzii/ și le așază/ cuminți/ în scrinul cu iluzii” (*poemul 68/ p. 72*).

În *poemul 51* vaccinul afectează și iubirea: „Umbrele/ femeilor din viața mea/ acuate în ochiul stins/ trăiesc înțepătura seringii”. Răzvrătite, ele „îmi fură ochelarii/ îi înfulecă pofcioase” (p. 55). Cu toate astea, iubirea **ca** un univers compensativ, ar putea salva *rugăciunea* „încuind umbrele/ sub unghii” (*poemul 63/ p. 67*).

Una dintre calitățile umbrei care trebuie *recuperată* (?), este mirosul ei dezvoltat: „Umbra mă simte/ după miros/ înainte/ să mă zărească/ între atâtea umbre/ nu o recunoșc/ mă apropiu/ să iau una/ la întâmplare/ toate/ sar asupra-mi/ își înfîg dinții/ până la sânge/ dispar” (*poemul 39/ p. 43*). Mai mult decât atâtea, umbra știe să *sărute valul*, „își face selfie” și „postează poza/ pe facebook/ la profil” (*poemul 40/ p. 44*), având un comportament adaptat la *noile condiții* de viață. Amenințând „de câteva zile/ că-și va face rost de haine”, că „s-a săturat să umble vandra/ în pielea goală/ pe străzi fără nume”, umbra lasă manechinul din vitrină fără costum și, scoțându-și limba, „s-a depărtat/ de raiul promis” (*poemul 64/ p. 68*).

Plin de semnificații este *poemul 26*, pe tema artei poetice, în care piscina reprezintă oglinda „mântuitului azur” barbian în adâncul căreia, odată intrat în starea de grație, cititorul poate găsi atât frăgezimea *poeziei*, ca remediu taumaturgic: „prind curcubeul de→

picior/ îl ajut să facă pluta”, cât și standardul *iubirii*: „umbra Afroditei/ ne așteaptă/ pe șezlong” (p. 31). Tot o mărturisire de credință artistică sunt *poemul 27* în care „Versurile îl urmează/ pe poetul fără umbră/ pe toate cărările/ pe care doar el le vede/ doar el le cunoaște/ ca-n palmă/ cu ochii închiși/ nu vor pieri niciodată/ de foame/ de sete/ de zbor” (p. 33) și *poemul 30* în care este surprinsă însăși derularea actului poetic, umbra poetului învăluindu-se „în vară/ se pitește/ în lanul/ de floarea soarelui/ pregătindu-și coacerea/ într-un tablou” (p. 34). Tot o mărturisire de credință se dovedește a fi și *poemul 38* în care „Tăcerea mea/ e mai frivolă/ decât/ a umbrei”. Condamnată la singurătate prin izolarea obligatorie, Tăcerea prsonificată, ca ultimă șansă de a supraviețui. „stă singură/ la separeu/ toarnă/ pe gât/ o sticlă/ de gin/ își urează/ de sănătate/ ciocnind/ rotocoale de fum” (p. 42). Pentru „poftă de mâncare” eul poetic se vede obligat să bea lacrimi: „Înainte de prânz/ pentru poftă de mâncare/ beau un ștampul/ de lacrimi/ de 1. fluturi” și să se prindă în acest demonic al *iubitorilor de umbră*: 2. „mă prind în jocul/ iubitorilor de umbră/ un joc de-a zborul/ dincolo de cele/ trei zile” (*poemul 43*/ p. 47). Intenționând să elibereze cuvintele de „arta găunoasă a retoricii umane de toate zilele” (6), autorul *Sindromului Mowgli* le purifică de 3. umbra malefică: „Flacăra lumânării/ din peniță/ înghite umbra/ din zborul 4. / cuvintelor” (*poemul 48*/ p. 52), cu 5. ajutorul peniței: „Umbra se pitește/ sub cuvintele/ proaspăt așternute/ pe 6. hârtie/ încerc/ să o scot de acolo/ cu 7. vârful peniței”. Drept urmare, umbra „se gădilă/ râde înfundat” (*poemul 69*/ p. 73). În *poemul 62*, se derulează încă o pledoarie pentru ceea ce numim *artă poetică*: Înlocuind „urechea/ arșă de soare/ până la cenușă”, cu altă ureche din „borcanul cu formol”, fost material didactic al școlii, eul poetic pare a constata că din lovitura de bardă (care o desparte de cap) sar cuvintele: „din ea sar la tălpile mele/ cuvinte/ încă o lovitură/ cuvintele sunt tăiate/ din ele se scurg/ în neorânduială/ umbrele literelor/ pătrund cu nonșalanță/ în

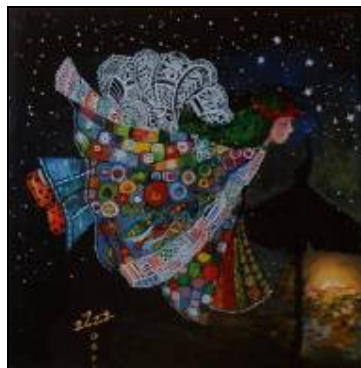
crăpăturile/ palmelor muncite/ ale gădelui” (p. 66).

În finalul cărții, umbra malefică, se deconspiră: „Eu sunt cel care/ nu se privește niciodată/ în oglindă/ eu sunt cel fără de vină/ cel care cântă și-i face/ pe ceilalți să danseze (...) eu sunt cel care mereu are adevărul de partea lui (...) eu sunt mereu fericit/ și-mi arunc nefericirea asupra tuturor (...) eu sunt cel care îi cunoaște pe toți/ și mereu sunt pe urmele tălpilor lor// fără să știe/ că nimic nu îmi e străin/ și mă hrănesc cu patimile/ cu temerile lor/ eu sunt cel care nu se vede în oglindă/ eu sunt/ umbra” (*Post-scriptum*, p. 76).

Închei acest periplu de cititor înrăit, cu întrebările marelui Nichita Stănescu, firești de altfel și adecvate unor vremuri vitrege ca cele pe care le trăim în acești Ani ai Domnului: „Credeți că este foarte importantă ideea despre sine a sinelui tău? Credeți că e nu este la fel de plată ca și mercurul din spatele geamului oglinzii?”(7)

BIBLIOGRAFIE:

- NICHITA STĂNESCU, *Fiziologia poeziei*, ed. Eminescu, 1990, p.34
 DANIEL LUCA semnează: Volumele de poezie: *Strip-tease*, ed. Eubeea, 1997, *Barza vine nechemată*, ed. Eubeea, 2013; Volume de proză: *Acasă*, ed. Eubeea, 2001, *Marcela*, ed. Inspirescu, 2013, *Sindromul Mowgli*, roman, ed. Inspirescu, 2016; volume de critică literară: *Tema periferiei în romanul românesc interbelic*, Ed. Gordian, 2016
 DANIEL LUCA - *Recuperarea umbrei*, ed. Castrum de Thymes, 2022
 NICHITA STĂNESCU, ibidem.
 DANIEL LUCA, id., Laura Gheorghiu - clapeta copertă spate
 NICOLAE BALOTĂ, *Arte poetice ale secolului XX*, ed. Minerva, 1976, p. 35
 NCITA STĂNESCU, id., p. 361.

Teli Iacșa, Dor de zbor

POPORUL DE PROȘTI VERSUS EMINESCU

Am primit de curând de la un scriitor de seamă din Transilvania o carte al cărei titlu mi s-a părut puțin bizar. E vorba de Răzvan Ducan și cartea se numește „Poporul de proști versus Eminescu”. Ca și prefațatorul cărții, Valentin Coșereanu, și eu am zis „Să vă felicitați? Ar fi prea puțin. Poate să vă spun că m-a uns la inimă” și de ce Eminescu? Pentru că pentru Răzvan Ducan „*Eminescu levita./Se ridică din când în când de la pământ / și intra în tagma îngerilor/ Uneori călca ape, asemenea Mântuitorului./ învățând și lebedele să calce trestii.*” Fără Eminescu-zic eu- am fi cerșit metaforele pe la fel de fel de palate imperiale. Iar Răzvan Ducan ne reamintește că „*Fără Eminescu limba română ar fi fost și acum pusă în ghips*”. Păi, Eminescu s-a născut cu limba română în sânge, el a creat limba română literară și a altoit-o cu filonul ei cel mai sănătos, limba populară. El a pus și bazele limbajului poetic modern cu care operează poezia modernă și contemporană.

Cartea domnului Ducan este o carte de poezie. Și începe cu poemul „*Viața lui Mihai Eminescu*”, „...*Pe 15 ianuarie.../Porni Luceafărul.../ magii vorbelor măiestre au venit la pragul lui, / prefigurând un Crăciun al Literaturii Române!...Iosif Vulcan, tâmplarul de cuvinte vulcanizate/ L-a transformat pe „ovici” în „escu”// Școala,...un balet între ce primea și ce dorea.*” Apoi vin prietenii „*Chibici, Ștefanelli, Slavici, Creanga, Vlahuță*”/ care,*l-au legănat în hamacul copilăriei lor...Titu Maiorescu i-a dat un deget,.../ pigmeii au făcut coadă la mârâit... umbla cu joben fiindcă Veronica avea năframă...//...medicii l-au umplut cu injecții cu mercur „hautecouture/ Tenorul de la spital/ i-a dat o piatră s-o bage-n cap. N-a reușit sa-nvețe a muri vreedată!... Creierul lui s-a prăjit uitat/ în țigaia timpului pervazului acelei zile toride de vară.../ La Bellu, acum la morga de rutină, zace partea lor și-a noastră de vină”*

Această poezie trece prin toate etapele vieții eminesciene. Îl privește pe Eminescu în oglindă cu viața lui→

ION IONESCU BUCOVU

cu bunele și cu relele celor 39 de ani care i-a petrecut pe pământ. Spuneam că m-a cam nedumerit titlul cărții, dar am înțeles că „Poporul de proști” ai lui este acest popor din care a ieșit poetul și din care a făcut un zeu tutelat al limbii române. El este „românul absolut”- cum l-a numit Țuța. „Poporul de proști era prea ocupat cu lupta de sine./ Poporul de proști versus poporul de proști./ Numai așa poate fi înțeles Eminescu” căci „Poporul român i-a fost lui Eminescu călcâiul lui Ahile, până ce călcâiul lui Ahile i-a venit de hac lui Ahile”. Răzvan Ducan l-a scos pe Eminescu din „debaraua” în care îl băgaseră unii și i-a dat o nouă strălucire. Este în această poezie și adevăr și ficțiune, un adevăr crud și o ficțiune plină de ironii la adresa „miticilor” care l-au ignorat și l-au aruncat la „lada cu gunoi”. „În țara noastră, atrofiate de glorie și dor, / unde câinii udă speranța/ doar când ridică piciorul, // la timpul potrivit, / asemenea Mântuitorului, / el va lasă mormântul gol/ și va reînvia câte puțin/ în fiecare din visele noastre.” (L-au îngropat cu gândul).

Oare poate cineva să ne spună ce este poezia? Un mare gânditor ne dădea o triadă: „Homer, Shakespeare, Eminescu” De ce Eminescu? (La statuia poetului, de ziua lui de naștere), „Astăzi e ziua când s-a dat de știre/ Că magii s-au oprit din urmărire. // Că steaua s-a fixat, ca în povești/ Deasupra unei case-n Ipotești. // O altfel de Marie, naștea, simplu, acasă/ Viitor domn, de limbă aleasă.” Domnul Răzvan Ducan nu-i ridică osanale gratuite marelui poet, cum de altfel fac unii poeți, în metaforele lui adevărurile devin axiomatice căci „Alecsandri asculta la fereastră/ cum la casa Pogor din Iași se naște cineva mult mai mare ca el” și cum „cu daruri ne mai date nimănui, / magii vorbelor măiestre au venit la patul lui/ prefigurând un Crăciun al Literaturii Române”. Domnul Ducan vede în nașterea lui Eminescu nașterea unui nou Crist al limbii române. În poezia lui, viața zbuțuită a lui Eminescu sună ca o fugă de Bach, cântată la pian cu toate durerile și suferințele lui, pusă în armonice sunete triste. Căci Eminescu „Iubea ca un apucat și dormea pe sărite/ Timpul lui nu avea astâmpăr, i se comprima în orbite. / Umbra cu

joben fiindcă Veronica avea năframă, / cu care îi ștergea fruntea plină de vise. / Iubită si mamă.”

Prietenia dintre Eminescu și Creangă este evocată într-o poezie celebră „La Țicău” căci „fiecare și-a fost umbră celuilalt, ... Fiecare a fost par de grădină. / Fiecare a fost și firavă tulpină”, iar în final, „s-a cules rod de povești, / și rod de zboruri metafizicești”.

Dragostea dintre Eminescu și Veronica îmbracă forme subtile cu voaluri semitransparente: „a fost odată ca niciodată/ O cucoana cu două fete și-un soț, / Cu treizeci de ani mai în vârsta decât ea, / și de aceea, de aceea, / Propria frunte și-o ștergea. // Poezia le-a făcut cunoștință/ Și tot ea i-a despărțit, / El era un luceafăr schopenhauerian, / Ea era băț aprins de chibrit”

Plămada îndelungată între viața lui și operă sună ca un clopot de biserică, „pentru că arată temperatura perfectă/ a timpului imperfect, / medicii au crezut că este un termometru defect/ și l-au umplut cu injecții cu mercur”....„așa s-a umplut portofelul cu frunze/ și buzunarele cu pietre prețioase, / luate de peste tot din curte. / Tenorul de la spital (aluzie la Petre Poenaru) / i-a dat o piatră s-o bage-n cap”. Spuneam că domnul Răzvan, un bun cunoscător al vieții poetului, folosind ironia ca un adevăr crud, pentru cei ce au bagatelizat viața poetului, dar și opera, făcând trimiteri acide la superficialitățile prezentului care i-au tabloidizat și bagatelizat scurta lui viață, dar și opera. „...adunăm bronz din capete de penițe, / în agore fiind noul trend pentru fițe. / Pentru fiți e

să nu-l cîuți, / Eminescu nu-i așa, / e-un Ionescu, e-un Popescu/ de bon-ton, cu adresă în cartea de telefon.”

În „Longinus versus Eminescu” sensul poeziei este fixat în motto, anunțând „un protest împotriva celor ce vor să tulbure somnul domnului Eminescu”: „unii sunt de părere că alții sunt de părere/ că oasele lui Mihai Eminescu/ trebuie trase cu forța afară, / de acolo din mormânt”, inclusiv cu „un soricel mic” „vor să intre în Cartea Recordurilor/ arătându-se cum poate fi tulburat un somn de veci/ cu care să se hrănească unul sau altul, / care ar vrea să-l prindă pe Dumnezeu de-un picior, / dându-l plocon, legat fedeleș în moarte, / pe cel ce nu credea să nvețe a muri vreodată”

În poezia „La statuia poetului, de ziua lui de naștere” domnul Răzvan Ducan face aluzie ca în legenda cristică la o prevestire magică : „Astăzi e ziua când s-a dat de știre/ Că magii s-au oprit din urmărire, / Că steaua s-a fixat, ca în povești/ Deasupra unei case-n Ipotești. / O astfel de Marie naștea simplu acasă/ Viitor de domn, de limbă aleasă”

În poezia „Eminescu levita” poetul capătă însușiri supranaturale „ Se ridică din când în când de la pământ/ și intra în tagma îngerilor. / Uneori călca pe ape, asemenea Mântuitorului”.

Întreaga poezie din acest volum este un Imn închinat Eminescului, poetul retrăiește timpul lui Eminescu cu zbuțiumul lui și cu viața lui topite în evocări simbolice. Pătîmirea poetului, martiriul său în lume, în slujba tiranică a „cuvântului ce exprima adevărul” ia forme dramatice: „ Fiecare poem de-al lui, / pe care-l am în față, / îl țin ca pe o bucată de așchie/ din crucea mântuitorului. / Trupul lui a fost răstignit/ pe fiecare centimetru pătrat de vers, / Fiecare centimetru pătrat de vers/ e umplut de suferință, / Preaplin al cuvântului/ lângă preaplin al cuvântului, / Sens lângă sens, mers lângă mers.”

La Eminescu „Cititul este rugăciune, / recititul e spovedanie, / Eminescu ne-a transmis durerea, / codificată în frumusețe.”

Câteodată poezia lui ironică ia forma clovnească de răs și plâns, de durere dar și de bucurie, de entuziasm dar și de o tragică tristețe pentru traumele suferite de poet: „Teii ar trebui scoși din rândul copacilor/ →

Un debut cu poeme haiku:

Ochiul elefantului

Înainte de a fi cuvânt, poemul lui Tismănariu e sentiment. Nu imită, nu confecționează.

Rătăcind prin haikuul său, într-o stare liminală între înțelegere și nedumerire unde semnificațiile nu se leagă necondiționat de semne (cuvinte), am distins în „Ochiul elefantului” tristihuri meditative, subliminale.

Un „puritan” (scuzată-mi fie împrumutarea termenului calvin) al haikuului japonez ar întreba unde este, în fiecare poem, *kigo* (cuvânt despre anotimp) sau *kireji* (cuvânt care „separă”). I-aș răspunde că Tismănariu scrie după dictarea sufletului, nu după șabloane, chiar dacă pare clandestin în trenul haikuului. De exemplu, aici, vreun „naș” ar putea să-i ceară biletul, cuvântul specific anotimpului: „*imperfecțiune./ potrivesc cuvintele / să salvez totul.*” 91.

Sau, vreun maestru al haikuului clasic ar putea întreba, care e „*kireji*” în acest poem: „*mâini ce se unesc./ răbdare socotită /dincolo de cer.*” 94.

A încadra în tipare japoneze versurile lui Tismănariu e ca și cum am oscila în clasificarea unei poezii moderne între pastel și elegie.

Sub amprenta debutului, versurile sale autentice pulsează de tinerețe, în prezența persoanei a doua, lăsând „neexprimatul” să lucreze sub vraja

sentimentelor. Omniprezentă, viața dă valoare emoțională terținei, între trăirea de moment („*gâtul tău e umed*” – 14) și trăirea miraculoasă („*unele minuni/ țin tacit cât vrea/ sufletul nostru*” 141). Viața personală se raportează mai puțin la alte vietăți efemere și mai mult la infinit: „*nu sunt speriat./ zarul nemărginirii/ cade rostogol.*” 8”. Abandonând laitmotivele din natură, ca greierii, broasca, luna, cucul, spieritoarea de ciori etc., preferă natura umană, aproape cochetând cu antropocentrismul.

Surprinde uneori plăcut polisemantica versului: „*geamul ei deschis...-40*” poate purta gândul spre fereastra armoniilor dar și spre geamul iubitei. Mai multe sensuri transpar și aici: „*intersecție. o uliță de castani. foc ce strigă foc*” - 138. Pompierul piroman? Imaginația e liberă.

Poate cheia lui Tismănariu constă tocmai în neclaritate, în păcatul față de

regulile stricte: *imperfecțiune./ potrivesc cuvintele să salvez totul.*” 91.

Rămân la părerea că haikuul, în genere, nu se explică. Totuși, directorul Asociației Mondiale de Haiku se preocupă ca poemele să fie cât mai clare. Cu siguranță este „neclar” un haiku de genul acesta, care lasă loc interpretărilor: „*inerție și/ inegalitate în/ anotimpuri reci*”. Sau poate chiar s-ar spune că nu e haiku, dar Tismănariu nu trebuie să se îngrijoreze, ci să rămână el însuși, așa cum se conturează prin „Ochiul elefantului”. În fond, se exprimă pe sine, identificându-și doar anotimpurile sufletului.

Da, fără a ne lungi, titlul volumului „Ochiul elefantului”, merită atenție. Intelligent, loial și maestuos, animalul maxim de pe planetă are ochiul cât al unei broscuțe (fără aluzie la părintele haikuului). În tehnica fotografică, diafragma mică dă imaginii o perspectivă mai largă. Versul lui Tismănariu este mai profund, privit prin ochiul mic de elefant, cu aluzie la perspectiva scrisului său: „*Sufletului meu,/ pentru curajul cu care pășește/ în fiecare zi.*”

Cu acestea, sper că v-am făcut curioși să aflați de ce m-am rătăcit cu încântare printre poemele-i scurte, iar pe Tismănariu îl încurajez să continue, așa cum promite în final: „*trăiesc, mă bucur,/ dar mai am ceva până/ la împlinire...*” (146).

RADU ȘERBAN

POPORUL DE PROȘTI...

→*Și trecuți în rândul sfinților,/ Pentru minunile înfăptuite la ceasul înfloririi,/ În sufletele copiilor și ale părinților...// Teii ar trebui să fie loc de pelerinaj,/ Biserici să poarte hram cu numele lor,/ Aromele să fie ridicate la rang de mir/ Și numele să fie pe buzele tuturor*” (Teii).

Răzvan Ducan practica o poezie a cizelării artisanale, cu rime surpriză, din cuvinte neaoșe, din viața contemporană. Limbajul poetic uneori ia forme argheziene sau ironic-soresciene, parodiind cu o fantezie lucidă, cu un surâs malițios, în care emoția respiră direct. El fuge din teritoriul liricii comune, ironizează și persiflează, pe cei care cred ca Eminescu nu mai e la modă. Face un fel de transfuzie de eternitate către genialitatea poetului. Eminescu este un Crist al limbii române. Manuscrisele poetului sunt asemenea

giulgiului de la Torino: „ *Cu ele s-a învelit poetul/ să nu-i fie frig de la astrele stinse demult, și nici prea cald de la tumult.*”

Toate poeziile lui sunt construite pe mitul cristic al Mântuitorului, la timpul potrivit el va lăsa mormântul gol și va reînvia câte puțin în fiecare din visele noastre: „*Astăzi e ziua când s-a dat de știre/ Că magii s-au oprit din urmărire*”.

Mijloacele artistice sunt luate din lumea reală. Epitetele, comparațiile și metaforele nu sunt căutate, ele vin normal din limbajul popular: „*L-au îngropat cu gândul că este ușor biodegradabil*”, „*să-i dea în freză*” „*vorbe măiestre*”, „*Școala pe poante*”, „*Matematică? Vax*”, „*pigmeii au făcut coadă la mârâit*”, „*iubea ca un apucat*”, „*deși plânsu-mi-s-a el/ Ca un Dumnezeu din cer*”, „*La Eminescu în poeme,/ se intră ca într-o instituție,/ cu portar și cu contabil-șef,/ adică nu se intră*

oricând și oricum”, „*poemele...nu trebuie date cu fixativ, nu trebuie tapate...*”.

Răzvan Ducan e un bun cunoscător al vieții și operei lui Eminescu. El îl iubește și îi impune cititorului o nouă față a lui Eminescu, mai proaspătă și mai aproape de timpurile noastre.

Eu n-am făcut decât să scot în relief câteva aspecte din cartea domnului Răzvan Ducan. Cititorul poate descoperi mult mai multe simboluri și noutăți și un Eminescu mai aproape de idealurile noastre.

Eminescu nu s-a învechit, el rămâne veșnic proaspăt în conștiința poporului român. Este ultimul romantic european, un „das jungengenie” românesc; mitul geniului la el vine din romanticul „furtuna și adevăr” care a revoluționat literatura germană și nu numai.

Vă recomand cu căldură lectura acestei cărți.

Gabriela Verban

– poezia mărturisitoare a liniștii de „dincolo de Logos” –

Apropiindu-te de acest chip smerit de poet te cutremuri văzând modul în care știe să se dăruiească Cuvântului, dar și modul în care păzește pe cei din jur de ororile fricii, ale reclusiunii, ale hăituitului. Evidențiam în intervențiile mele anterioare că poeta Gabriela Verban a ajuns la o relație specială cu Logosul, a ajuns până în punctul în care trăiești din fericirea uimirii totale determinată de locuirea acestuia, iar când remarc acest fapt mă refer îndeosebi la ideea „exodului cuvintelor” (Așteptând exodul cuvintelor – poezie cu Post Scriptum – Ed. Verbaniana, 2020), exod ce invocă o paradigmă clasic biblic-profetică, cea a exodului din Egipt, și care de această dată împlinește în chip fericit poetica iubirii realizată în volumele „Prin iubire, totul” (1999); „Mai mult decât toate, dragostea” (2006) din care pășești „printre stele” ca să mărturisești și tu isaianic „Haideți să locuim în iubire și va fi ca și cum am locui cuvântul, îndumnezeindu-ne!”, căci la Isaia 2 e clasicul îndemn spre exodul-urcare spre muntele cel sfânt al Domnului din care iese Legea. Dar nu numai atât, ci și într-o epifanie a smereniei din care se naște poemul „Îmbracă-mă-n cuvinte” prin care autoarea ne lasă să întrevădem în chip concret în ce constă fericirea uimirii de Cuvântul mărturisind „lăsându-mă goală de cuvinte/ cât de fierbinte este tâmpla ta/mai tăinuind câte o stea/.../în gândul meu arzând/ îmbracă -mă / mă umple în cuvânt” căci „surâsul tău, iubire, e ochiul meu/ de cer...” și abia apoi poți spune că s-a împlinit exodul cuvintelor când „sub raza Ta de aur/ îmi reazăm neputința/ de umbra pasului Tău/ ridică valul tăcerilor din mine/ și iartă-mi Doamne, gândul”(Rugăciune). Cât de minunat ajunge la poetica tăcerii și la remarcarea neostoitului gând ce se vrea, jucăuș fiind, odihnit în Cuvânt iubind.

Pentru a înțelege însă toate trepte urcării de la Mahmudia până la străfundurile cuvântului am încercat să reconstitui o biografie care ni s-a oferit cel mai adesea doar ca „lacrimi di cielo”(2015) lăsând cititorului îndemnul de a privi mai mult spre „Riflessione Nell'Assoluto”(2016) pentru a găsi „La grandezza dell'amore”(2015), adică foarte fulgurant și discontinuu lăsând loc unor afirmații apropiate mediului de creare a unei legende. Pășind pe această cale am văzut că smerenia face ca axiologicul să adune în sine firescul într-

o comuniune ce transcende persoana și în conștiința sa frumoasă o face părtaşă chenozei hristice de tipul vestirii axiologiei celuilalt ca o axiologie de întemeiere, de fondare pentru propriu-ți templu în care exprimi aceiași idee, noimă, ce mărturisește dorul veșniciei „vreau/ să mă așez din nou/ în iubire/ și să mă-mbrac/ mereu/ în cuvânt”, numai că această îmbrăcare presupune și ceea ce surprinde în post scriptum: „omul care își uită sau își reneagă rădăcinile, e un dezrădăcinat, pentru că singur se depersonalizează. O națiune care își uită sau își reneagă trecutul – istoria – e o națiune fără origini, este ca și cum nici nu ar exista.” „trecutul/.../ trage-l după tine/ dar mergi tot înainte”. Îndemnul de a ne cinsti eroii m-a făcut să caut filele sale de biografie, citisem că a făcut detenție politică, undeva în preajma revoluției, dar o ilustră bibliotecară de la Segarcea (Alexandra Barbu) mi-a limpezit cronologia vieții ei, la revoluție era la Segarcea marcată de două doruri: cel de a citi cât mai mult și cel de a adăsta în cuvânt. Tot domnia sa mărturisește că „eu și Gabi am devenit apropiate și început să-mi povestească despre viața ei, că s-a născut la Mahmudia, că mai are două surori, ea a fost înfiată de o mătușă, că a fost admisă la Facultatea de Filosofie din Timișoara, dar că nu a finalizat-o datorită orientărilor sale politice. Activitatea politică desfășurată alături de alți colegi, a dus la arestarea ei de către Securitate. Nu mi-a spus dacă a fost judecată și condamnată, dar am înțeles că luca pe un șantier de construcții civile din Craiova, fiind obligată”, deci era într-un program de „corecție prin muncă” și asta pentru că cineva de la Uniunea Scriitorilor ar fi intervenit în favoarea lor. Într-adevăr, se pare că la Cenaclul Mihai Eminescu de la București ar fi

cunoscut pe Nichita Stănescu și pe Marin Preda, probabil unul dintre ei a intervenit. Ea însă a rămas cu o traumă adâncă exprimată liric în scurtissime „Vino/acoperă-mi lacrima/cu umbra/pasului tău”, că doar „Tu ești/cel care este/ în umbra pleoapei tale/ se năruie-nceputul”. Dar din această suferință asumată, căci spunea într-un Post Scriptum „aștept durerea, Doamne, căci numai ea mă poate curăța de patimi și mai ales, mă poate smulge din crasa-mi nesimțire de Tine...”, deoarece era profund convinsă că „doar Dumnezeu există!”. Această convingere o apropie de psalmodie și dedică în creația sa poetică câteva poezii metricii și sofianicii psalmice în care, de pildă invocând Psalmul 3, descrie ceea ce era în juru-i „câtă răutate mă-mpresoară/ și câtă aspră, grea singurătate/ de câte ori, Doamne/ de câte ori te-am strigat/ și te-am simțit/ în aerul din jurul meu/Cuvânt pur, întreg, imaculat./ De aceea, fără teamă/ mă sprijin pe cuvinte mereu/ și-mi pun smerit, nădejdea-n Dumnezeu”, iar Post Scriptumul postulează: „să-i iubim pe cei care ne supără – cel mai mare dar al lui Dumnezeu pentru om!”. Dar despre acestea voi scrie, de-mi va fi permis, în alte contribuții. Acum aș vrea să remarc faptul că vlăstarul lui Hristu și Filoftia din Mahmudia s-a născut având în sine o credință ancestrală, o credință veche a plaiurilor dobrogene, credință care s-a exersat îndeosebi în poetica iubirii din volumele prime dedicate iubirii și care se apropie ca formă și sinteză de Nichita Stănescu își are filonul biblic în imnica agapelui realizată de apostolul neamurilor, de Sf. Ap. Pavel. „Iubirea niciodată nu cade” e în fapt o prelucrare lirică a capitolului 13 din întâia către Corinteni. Perspectiva Gabrielei este remarcabilă în notele-i specifice, cum ar fi : „iubirea/ Niciodată nu scade/Nu se micșorează/ și nici pe loc/ nicicând/ nu va rămâne.” Aceste note evidențiază faptul că iubirea e cea a omului deplin, e iubirea hristică care nu scade ci din contră având o dinamică excepțională „ea crește vibrând/ ca un verb/ conjugat/ din prezent/ până-n zorii de mâine/ vibrând înalt/ și fremătând mereu/ te scoate chiar/ din propriul tău eu/ și te-nalță/către Dumnezeu”. Mărturia ei din această poezie e cea care m-a determinat să afirm mai sus că ea țintește o poetică a tăcerii de genul rugăciunii tăcerii pe care ne-o descrie Avva Antonie cel Mare, pentru că ne vorbește, ne mărturisește despre iubire aidoma lui Simeon Noul Teolog spunându-ne că „Iubirea,/în trăirea ei pură,/ fluidă, dulce/ nu cade niciodată/ și te-nalță-n→

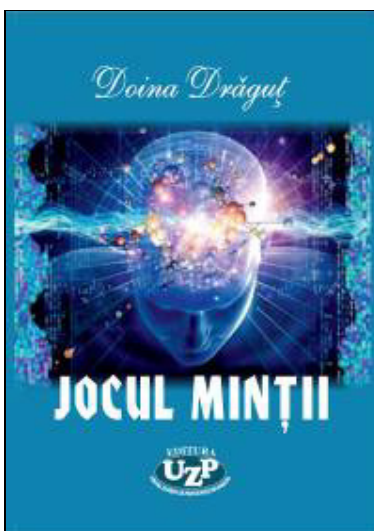
Pr. IOAN CHRILĂ

Între liminal și subliminal

Culmile sublimului și valurile fanteziei, în „Jocul minții”, de Doina Drăguț

Reducerea structuralității structurii

Misiunea acestui text, în loc de concluzii, își asumă dificila decriptare a unor coduri de-o poeticitate reducționistă la diferență și la „scriitura diferentă – adică în buclă”, unde „dorința de centru” a Doinei Drăguț este funcția jocului însuși. Tocmai aici, între scriitura ca descentrare și scriitura ca afirmare a jocului recenterator, poate fi localizat poeinul original, totul venind de la capătul nopții, din copilărie. „Totul pare suspendat iar împrejurul concentrat doar într-un singur punct”. Apropiindu-se tot mai mult de acest centru ajunge la capăt și dispăre. Disparația aparține jocului (ca la Argezi – n.m.) și îl leagă de moarte: Pe această „platformă” jocul e „egal nemăsurat strivind singurătatea”; „nesfârșitul gol se deschide ca o scorbura prin care trec fluide gândurile neordonate”; lumina „întoarsă în ochiul descompus (codul ca atare – n.m.) impune trecerea în sensuri diverse, reflectă povești fără urme; extremele ne închid ca două extremități: naștere și moarte, progres și declin, spațiu de liniștire și încânturi în extaz, înțelegerea de sine și configurația spirituală: „legăturile cele mai apropiate pot fi zdrobite în clipa următoare” ca-n suprarealism. „Cercul se adună-n pluri de neant ca tăcerea într-o fântână adâncă”; imaginea ne arată că centrul este fântâna, centrul e pragul de unde uneori absolutul s-ar lăsa atins. Departele înăuntru e un centru în centru, abisul, fără fundul redublării infinite. „Celălalt se află în același” – exclamă Derrida (Derrida, 1998, p.394). Ca atare poeta procedează corect: „aduc depărtarea lângă mine și o micșorez până se face punct... apoi tot ce este în jur umplu cu vânt și cu așteptare de

îndoit cuvânt absolutul pare că se lasă o clipă atins de cel mai îndepărtat cerc al minții”. „Prin jocul rafinat al minții ne înălțăm și ne înțelegem rostul. Orice element își are locul său, ordinea prevalează dezordinea ținând spre culmile sublimului ambiguu dintr-un poem văzut ca o extensie în viitor „simultan concentrat și dispersat”.

Desigur „Orologiul gândurilor” e o „ars poetica” ce probează considerațiile din postfață. „Privirile traversează umbre cu forme dizolvate (Drăguț, 2022, p.42); poemul devine joc în joc, permutările sunt prinse într-o «istorie a sensului» căreia i se poate oricând reduce la viață originea sau anticipa sfârșitul sub forma prezenței (Derida, 1998, p.375).

Apropiindu-și drept telos (arhe) reducerea structuralității structurii, Doina Drăguț își implementează fiecare „cărare de cuvinte” într-un limbaj semiotizat, situat din capul locului la nivelul semnelor, urmelor. Poeta are o asemenea viziune: „îți vedeam urmele în aer... rădăcini în cer creșteam... descriam locul geometric al ființei mele... urmam apoi negații false ce consideră realul ireal și irealul real”.

se mai gândească doar la el însuși, să iasă din propria lui comoditate și să trăiască: adică, să iubească!”. Căci iubirea e la Gabriela „lacrimă curată/ de cer/ cernută prin durere/ sublim/ spre veșnicie”, de aceea „de-atâta dragoste/ Luna/ Înlemnește de uimire/ ca întotdeauna,/iar timpul/ se-nfășoară-n frunze/ ca un arbore/ cu rădăcini/în cer/ de-atâta dragoste!”.

La acest filon paulinic mai putem adăuga un supliment ioaneic, adică o receptare constantă a Cuvântului la Gabriela în maniera sau vestirea Evanghelistului iubirii și al Logosului Sf. Ev. Ioan:”eu sunt poetul singur/ ce

Cuvântul: începutul tuturor lucrurilor

Poeta, slujindu-se de puterea închipuirii, valorifică substanțele afective și volitive între care instituie echilibrul: „cât trup atâta suflet”. Versul îi e fie cioplit ca o coloană fără sfârșit fie „val răsturnat între cer și cuvânt”. Brâncuși animând cu transparență autoreferențială, Doina Drăguț fraternizează ca o altă poetă, adeptă a micropoemului-cristal, Zoe Elena Deju, dar și ca o alta, Ileana Spineanu Morega, de la Motru (Drăguț, 2022, p.48).

În armonie cu sine, poeta își urmează propria natură doar pe sine însuși avându-se model narcisismul, care cumva de neevitat, îi îndreptățește aspirația la a poseda puterea cuvântului, diseminată în fascinație, perversitate, înnobilare, defăimare, obscurizare, adormire, trezire.

„Stăpânirea de sine” relevă o metodologie personalizată, la răspântie a golului ce permite locuirea (de care face vorbirea metafizică Heidegger – n.m.). În locuirea-ca-atare nu există limite nici pentru culmile abisului nici pentru valurile fanteziei. În pofida acestor decon condiționări / dezlămitări, „omul progresează prin propria voință își urmează impulsurile instinctuale în conformitate cu particularitățile sale și devine captiv al formelor abstracte”.

Revendicând „relația specială cu timpul”, poeta speră ca formele ei poetice să scape neatins de trecerea timpului. Ea se caută pe sine într-un strop din timpul său în care, tragic, începutul și sfârșitul coincid. Cuvântul este începutul tuturor lucrurilor. Viața-i ca un vis (tema e barocă – n.m.). Logica guvernării universului este amendată de starea de deșertăciune deși labirintul existenței îl obligă pe om să-și afle calea de ieșire din el grație sentimentelor și dorințelor ce se pot opune legilor.

SILVIU DOINAȘ POPESCU

GABRIELA VERBAN

→cer:/Dar numai răstignită/Pe o cruce!” și completează cu un Post Scriptum de tip teologhiresc:” doar jertfa dă valoare iubirii; ne măsurăm iubirea după măsura jertfei. Omul ființează – adică este viu, trăiește cu adevărat – în măsura în care iubește; deci inerent, se jertfește. În procesul iubirii, egoul se estompează, iar sufletul nostru se umple de celălalt... Și ce e mai greu omului, mai ales omului modern, obișnuit cu progresul acesta care i-a adus doar mereu multă comoditate și implicit mai multe dorințe, decât să nu

toate-n dor le duce/ am numai nemurirea/ și-un colț de stea pe cruce.” Dar care „în cruda neputință de-a afla./s-a cuibărit în cer/.../îmbracă-mă,/ mă umple în cuvânt” căci baptismal „mă voi scâlda/ să-mi pot răstigni sufletul/ pe-o cruce de cuvinte” iar „în miezul cuvintelor/ vis/ sărutat de absolut” duhul vieții și Cuvântul. Post Scriptul verbanian:” doar în biserică se simte efectiv, acel covârșitor sentiment al nemuririi – dulce preludiv al întâlnirii cu Dumnezeu”, iar Dumnezeu era Cuvântul. Dincolo de Logos ? infinitul veșnicei iubirii! Ad Gabriela stihum!

ÎN TRE COMIC ȘI SOBRU

Finele anului 2022 a fost bun cu mine. În noiembrie și decembrie am primit în dar de la prof. univ. dr. docent Nicolae Mățaș trei cărți a câte două volume. Fiecare volum alcătuit din circa 350 de pagini și cuprinzând în jur de 1300 de epigrame/catrene. Nu am precizat aceste date cantitative pentru a scoate în evidență valoarea lucrărilor, ci să confirm încă o dată, dacă mai era nevoie, capacitatea și puterea de observație și de muncă a autorului, harul și delicatețea de a surprinde „tot ce mișcă în țara asta” (nu în sens eminescian), ci tot ce mișcă fără noimă, rațiune și luciditate în lumea de azi în minunata noastră patrie și pe multe din meridianele globului. Un portret minunat și realist al autorului este conturat cu deosebit respect și atenție sporită de scriitoarea Veronica Bătcă: „Serios, glumeț, tacticos, sobru, relaxat, adunat și... solemn. Mai cu seamă solemn: în fața vieții, în fața profesiei, în fața Patriei, în fața omului, în fața femeii, în fața poeziei și, în mod aparte, în fața Cuvântului. Asta-i măsura pasului cu care-și străbate existența.”

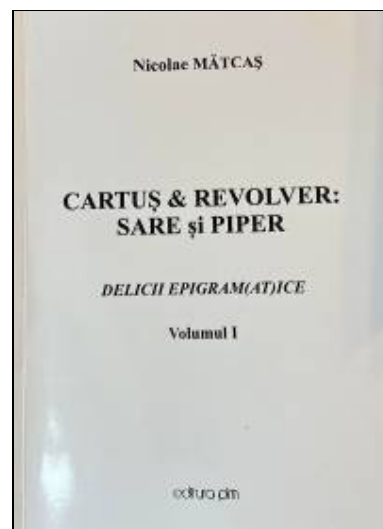
Cartuș & revolver - Sare și piper: Delicii epigram(at)ice, Iași, Editura PIM, 2022, un titlu extrem de sugestiv care ne deschide întrucâtva ușa înțelegerii conținutul cărții, restul depinde de puterea noastră de a pătrunde în universul, înțelesul și semnificația versurilor și slovelor scrise de autor. De obicei, se spune: „ca la noi, la nimenea”, însă poetul Nicolae Mățaș infirmă această zicere. Cu atenție distributivă și distincție intelectuală percepe viața reală așa cum e ea pretutindeni. Analizează profund comportamente și atitudini ale oamenilor de rând, le ironizează blând, șfichiindu-le cu pana domoală a unui epigramist de certă valoare. Maniera de a scrie despre manifestările diforme și grobiene ale mai marilor lumii este cu totul alta. Îi dă în vileag, pune harapnicul pe ei, îi persiflează pe un tot ironic ascuțit, percutant. Semnalează și face cunoscute publicului cititor manifestări, situații concrete, demascând faptul că ceea ce se întâmplă la noi are loc și în lume. Astfel, în vol. I: „Mai nou, un prezident, la Casa Albă,/ Și-a aranjat tot neamul - ca-ntr-o salbă./ Zadarnic crede că ne-a tras pe sfoară,/ Căci nepotismul

nostru-i rege-n țară.” (La noi și la ei); Și ce dacă?? Totul se rezolvă: „Curțile o iau cu-ncetul./ Greu dosarul. Amânare./ Poate, -n timp, moare parchetul./ Poate inculpatul moare...” (Tergiversare ca în bancul cu măgarul). Autorul nu rămâne impasibil la ororile războiului declarat Ucrainei de Rusia: „Ivan Putincă - mîntea-n loc să-ți steie!/ Nu-i ca Turbincă: votcă, drog, femei./ Lui nu-i tîcnește-o singură Crimee!/ Lui nu-i ajung o sută de Crimei!” (Nesătutul). Venirea în România a unor soldați din NATO este surprinsă sarcastic în vol. II: „Până să le stea în cale/ Dîtamai rachetelor./ Protectorii, în escale,/ Dau târcoale fetelor.” (Scutierii de la Deveselu nu ard gazul de pomană).

Pentru a cunoaște mai bine personalitatea și opera poetului N. Mățaș, ne vine în ajutor epigramistul și jurnalistul Georgică Manole: „Eu cred că Nicolae Mățaș nu scrie pentru a se afla în treabă. El o face ca cititorul să găsească și gramul acela de morală. Dacă îi citim biografia, opera scrisă, aceste două volume, putem concluziona că Nicolae Mățaș se află într-o permanentă stare de veghe, un veritabil soldat al românismului.”

O altă carte a distinsului literat și lingvist Nicolae Mățaș, român cu iubire de țară și neam, cu demnitate și devotament pentru adevăratele valori umane, cetățean de onoare în țara poeziei, a epigramei, este „**Punct ochit – punct lovit**”, editura PIM, același an: **Epigrame și cvasiepigrame densigrame** (vol. I) și **Epigrame și cvasiepigrame cu neuroame** (vol. II). În primul volum ne aduce la cunoștință, ne atrage atenția că viața în România este deosebit de grea pentru popor, „Că tot înghețăm în casă,/ Cârma a-ntocmit scenariul,/ Spre-a reține că îi pasă./ Să ne-nghete și ... salariul.” (Colac peste pupăză), însă împričinații acestei stări de lucruri sunt absolviți de orice vină: „Condamnat în propriul stat,/ Pus la zdup, de toți uitat,/ Iar transfug în stat vecin,/ Noii stabi în brațe-l țin.” (Care-o fi secretul oare?). Parcă trase la indigo, fapte reprobabile se regăsesc și în „case mai mari”: „Bull Terrier-ii, la Bruxelles,/ S-au bătut pe ciolănel./ Doar al nostru, marginel, / Niște oase-a strâns și el.” (La împărțirea ciolanului la Bruxelles).

Din volumul II, înțelegem că totul are o explicație, pe lângă multe altele.

În funcții cheie sunt numiți, instalați și susținuți nemeritat de „proptele” politice ori administrative indivizi neistruți, needucați, doar: „Cu licențe inventate,/Cu lucrări, de fapt, ce nu-s/ Sau, în mare, plagiate.../ S-a retras. Cu capul sus.” (Toată pasărea pe CV-ul ei pîere) și „Ca s-aceadă-n post ușor,/ Bunul Domn le-ar fi icoana,/ Doar că Dumnezeu lor/ Nu-i și-al nostru: e satana.” (Cu mâna pe Biblie)

Știam de apariția celor două cărți menționate mai sus, însă mare mi-a fost surpriza să primesc de la publicistul Nicolae Mățaș și cartea „**Vocabule terne – Perle eterne**”, apărută la Editura Tipo Moldova din Iași, 2022, tot în două tomuri: Vol. I: **Catrene dolmene**, Vol. II: **Catrene coraligene**. Epigramele din ambele volume, prin puterea de a pătrunde în profunzimea stărilor și situațiilor pe care le ridiculizează au chipul unor lespezi mari de piatră care produc tremor și furor prin sobrietatea și luciditatea mesajului pe care îl degajă, îl transmite. Spicuim din vol. I: „Stă-pânul de-și face silă./ N-o să-ți moară el de milă./ Mila ce-i de la străin/ E ca umbra de la spin.” (Mila străinului) și din vol. II: „Se cerea o lege dată/ Să-l scoată basma curată./ Și-a intrat legea-n vigoare,/ Doar că neica-i la răcoare” (Contrar așteptărilor).

Toate aceste cărți au apărut la timp potrivit: în preajma sărbătorilor de iarnă. Momente de întâlniri cu cei dragi, de socializare și comunicare cu familia, cu prietenii, dar și răgaz pentru a oferi sufletului, prin lectură, o stare de bună dispoziție și antren, iar minții, posibilitatea de a→

VASILICA GRIGORAȘ

conștientiza ceea ce se petrece astăzi neplăcut și apăsător pentru oameni. Spun acestea, pentru că întâlnim în aceste cărți, pe lângă un șugubăț și finuț haz, și un umor acid, șerpesc, luând în colimator tarele lumii, apucăturile și dezechilibrele provocate de ființe umane fără suflet, egoiste, egocentriste, parvenite. Apreciindu-i scriitura epigramistică, scriitorul Georgică Manole precizează: „*Nicolae Mățaș face un voit joc al alternanțelor dintre comic și sobru, cu o perceptibilă dominație din partea celui de-al doilea. Deși aflate în contradicție, ambele sunt modalități de cunoaștere a naturii realității.*”

Trăitor și cunoscător al vieții din Republica Moldova și din România, distinsul profesor universitar, scriitor N. Mățaș a reușit să se individualizeze prin munca de-o viață, prin slujirea binelui public și a frumosului, prin dezvoltarea lingvisticii și literaturii române. După umila mea știință, mi-aș permite să spun că este o personalitate de rang înalt, cu talent remarcabil în literatura română, în general și în genul satirico-umoristic. Această apreciere este completată și argumentată și de poetul Theodor Răpan: „*Citind, recitind poemele lui Nicolae Mățaș, constatăm că fiecare lectură aduce un spor de cunoaștere, întrucât valoarea creației crește cu fiecare nouă interpretare și cu deschiderea de noi orizonturi în înțelegerea ei. Este o certitudine faptul că ne aflăm în fața unei înalte conștiințe creatoare și civice.*”

Cred că explicația autorului Nicolae Mățaș este extrem de importantă în înțelegerea corectă a manierei de abordare și creare a speciei literare în patru versuri: „*Catrenele mele cuprind, în mare, fapte și evenimente reale alarmante la zi peste care nu poți trece indiferent, ele referindu-se la vârtoarea vieții cotidiene cu dornele, neplăcerile, necazurile, durerile ei, acestea reclamând, dacă nu poți fi indiferent, o luare de atitudine civică de sesizare, indignare, combatere, respingere; nu toate sunt haz de necaz, jocuri de cuvinte, luare în bășcălie; nu toate se pretează, vreau să spun, la ironie, umor, poante, drept pentru care eu însumi mă jenez să le numesc epigrame, apelând la substitute mai puțin pretențioase gen „catrene”: alergene, migrenogene, spasmogene, frigorigene, fumigene, spumogene, pirogene etc.*”

Om în mers

- o nouă carte sub semnătura lui
Olimpiu Nușfelean

Am avut bucuria și privilegiul să primesc volumul de eseuri „Om în mers”, editura „Limes” Cluj Napoca, director Mircea Petean, al prietenului Olimpiu Nușfelean, înainte de a fi găsit în librăriile din România.

A fost o lectură încântătoare, liniștitoare, meditativă, surprinzătoare, pentru că „Om în mers” este oglinda reușită a existenței umane, este despre procesul complex al vieții omului și poziției bipede în raport cu celelalte viețuitoare ale Terrei.

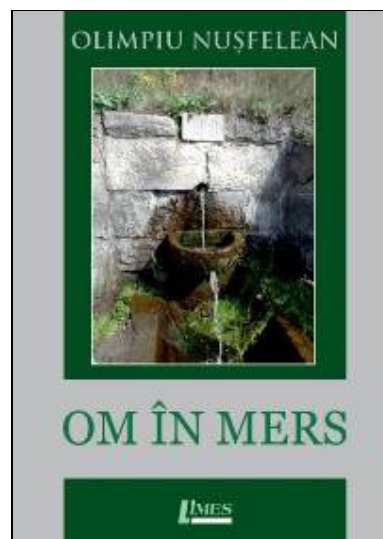
Este despre linearitatea scrierii, despre comportament, despre comunicare, despre limbaj, despre expresie, dar și despre limbajul literar specific scriitorilor și opera unora dintre ei, asupra căruia autorul s-a aplecat.

Volumul, în cele peste 200 de pagini cuprinde teme și subiecte diverse, cum ar fi, și citez câteva titluri: „*Atât de fragedă* sau chipul eminescian al femeii rescris în contingentul desacralizat”; „Poetul înfășurat în cuvinte fericite (George Coșbuc)”; „Modelul Rebreanu – o poetică subiacentă”; „Poetul liniștii” cu referire la poetul Lucian Blaga; „Desprinderea de lume (Radu Petrescu)”; „Moartea eroului (Marin Preda în bucătăria romanului)”; „Lumea în oglinzile interioare ale scriitorului” cu referire la Ana Blandiana; „Nicolae Breban sau excelența romancierului”; „Un modern tulburat” subiectul fiind Horia Roman Patapievici; „Palma lui Mișchin” și „Criticul în epica ideilor”.

De altfel autorul consideră cartea: „...o lume în continuă facere, lucrare în care se autodevoră, desigur, scriitorul.

Dar și eseistul pe urmele lui. Fascinat de freamătul operei, nu doar al limbajului (cum ar zice Barthes), eseistul întreține vie focurile operei și chiar ale universului în care se edifică opera.”

Volumul de față, un proiect editorial apărut cu sprijinul autorităților județene, a Bibliotecii Județene „George Coșbuc” Bistrița Năsăud, director Ioan Pinteau, este nu

numai o carte de eseuri, dar cuprinde idei filozofice, aforisme, sintagme și multe istorioare și întâmplări fericite cu scriitori români pe care autorul a avut ocazia să-i cunoască sau să-i fie prieteni.

Alte personaje literare pe care le întâlnim între copertile volumului sunt Nichita Stănescu, Petre Ispirescu, Alecu Russo, Alexandru Macedonski, Vasile Alecsandri, Ion Luca Caragiale, Ioan Slavici, Titu Maiorescu, George Bacovia, Tudor Arghezi, George Călinescu, Ion Agârbiceanu, Ion Al. Brătescu Voinești, Norman Manea, Nicolae Manolescu, Eugen Simion, Romulus Rusan, Adrian Popescu, Ion Pop, Marta Petreu, Gabriel Liiceanu și alții.

Sunt convins că volumul „Om în mers” a lui Olimpiu Nușfelean va fi primit cu maxim interes, atât de critica literară cât și de cititori, iar pentru a vă incita la lectură, am să citez un fragment din „Alteritatea de origine divină”: „Una dintre soluțiile rezolvării relației cu lumea și cu ființa (proprie!...) este desigur, metanoia, pocăința în sens moral, dar mai ales schimbarea/întoarcerea percepției noastre asupra realității, recunoscând esența ca fiind prezentă în persoane și în lucruri.

Lucrând în perfecționarea relației tale cu Instanța Supremă, evoluând în proximitatea acestei relații (!...) omul are în față un exercițiu cât se poate de salvator: descoperirea celui alt, a lucrării Domnului în celălalt, identificând funcțional această identitate – *celălalt*”.

GELLU DRAGOȘ

O sinteză ezoterologică de literatură română (II)

INCURSIUNI ÎN IMAGINARUL EZOTERIC

Dincolo de „clîșeul raționalist”, teoreticienii genului vorbesc și de „marea întoarcere a ocutului și a supranaturalului” sau de „revanșa gândirii magice” asupra gândirii raționale. După Olivier Santamaria, cele două perspective nu sunt decât două fețe ale aceleiași medalii, prima refuzând ezoterismul (considerat „infra-rațional”), cealaltă susținând ideea de cunoaștere „supra-rațională”. Am avea, așadar, de a face, cu antinomia „gândire rațională” – „gândire ezoterică”, dar Olivier Santamaria susține că aceasta din urmă reprezintă una din numeroasele „potențialități”, existând așadar atât o „raționalitate ezoterică” cât și una „ezoterică”. Astfel recunoscută, această „raționalitate ezoterică” ar constitui punctul de plecare în elaborarea unei „metodologii științifice capabile să circumscrie specificitatea obiectului și să îi dezvăluie modalitățile de funcționare”, după cum apreciază criticul nostru. În ultima jumătate de secol, s-au făcut eforturi memorabile în acest sens, circumscriindu-se „specificitatea” domeniului și „modalitățile de funcționare” (Antoine Faivre). Un Jean-Pierre Laurant, pe urmele lui Jacques Matter, afirmă, în „L'ésotérisme chrétien en France au XIX-ème siècle”, că ezoterismul, ca metodă de „cunoaștere”, s-a transmis neîncetat „de la începutul timpului prin intermediul inițierii în interiorul societăților închise”. Cu timpul, însă, s-a constatat că ezoterismul nu este decât o formă liberă de „speculație intelectuală și religioasă”, fiind plasat în afara cadrelor Bisericii. Termeni ca „ezoterism”, „ocultism”, „misticism” și „gnosticism” sunt creații ale secolului al XIX-lea, ulterior un cercetător precum Jean Marquès-Rivière scriind „Histoire des doctrines ésotériques” (1940), care, ca și Lazare de Gérin-Ricard în „Histoire de l'occultisme” (1939), susține vechimea „de când lumea” a orientării, de-a lungul timpului constituindu-se anumite „discipline”/ doctrine metafizice, cu tehnici și limbaje specifice, precum gnosticismul, hermetismul, alchimia, astrologia, cabala și teosofia, toate având la bază o „origine geografică comună”, o tradiție „primordială” (India, Mesopotamia, Egiptul). În viziunea ocultiştilor (în lat. „occultus” însemnând „ascuns”), precum Papus sau „părintele”

ezoterismului occidental, R. Guénon, ori chiar a lui Pierre Riffard, autorul cunoscutului „Dicționar al ezoterismului”/ „Dictionnaire de l'ésotérisme” (1983), prin ezoterism „se înțelege doctrina ce respinge vulgarizarea învățaturii esoterice, teoria disciplinei arcanе, principiul după care este recomandabil să nu fie împărtășite oricui și oricum misterele, și asta din diferite rațiuni de natură metafizică (un mister este inefabil), pedagogică («cercetați și veți găsi»), practică (pericolul experiențelor alchimice), politică (persecutarea ereticilor) sau de altă natură”... Dacă adjectivul „ezoteric” (cu înțelesurile de „exoteric”, pentru publicul larg, și esoteric, cu referire la un număr restrâns de inițiați) are o vechime apreciabilă, de vreo 18 secole, substantivul-conceptual „ezoterism” este de dată mai târzie, desemnând „ansamblul de învățături secrete rezervate inițiaților” (Rafael Lariot – „Introducere în ezoterism”, trad. rom. 2018).

Așadar, înțeles ca „o doctrină secretă, o inițiere, o explicație a lumii revelate într-un cadru ales, izolat de exterior”, Santamaria susține ideea lui René Guénon potrivit căreia ezoterismul și exoterismul exprimă o relație dialectică și sunt „complementare”, alcătuind două aspecte ale aceleiași doctrine, unul „interior”, celălalt „exterior”, adică „grade” diferite de cunoaștere (J. Laurant își denumea studiul în chestiune „Le regard ésotérique” – „privirea ezoterică” permițând inițiatului să vadă „dincolo de aparențe”, scrutând fața ascunsă a lucrurilor).

S-a glosat mult pe seama ezoterismului, susținându-se chiar că

acesta nu ar fi în afara tradiției religioase, situându-se în interiorul „simbolismului colectiv” și încercând să descopere cu ajutorul hermeneuticii noi semnificații ale Scrierilor sacre... Deși, anti-ezotericii susțin că ezoterismul nu este altceva decât „o abatere / deviere sociologică sau doctrinală în raport cu o religie sau o modalitate de gândire”. Să reținem că în Franța ezoterismul s-a constituit ca „un domeniu de cercetare specific” în cadrul universităților...

Așadar, după ezoterologul Santamaria, ezoterismul are o vechime considerabilă, începând cu miturile Greciei antice și, traversând epocile, ajunge la scrierile „cu chei” din secolul al XX-lea. Este vorba de o „structură antropologică” universală, ce poate fi clasificată în ezoterisme „istorice, morfologice și tipologice”. Mai recent, Antoine Faivre (1934-2021), profesor la École Pratique des Hautes Études din cadrul Universității Sorbona, titularul singurei catedre de istorie a ezoterismului dintr-o universitate occidentală, a publicat lucrarea „Ezoterismul” (trad. rom. , ed. II, 2015), susține că ezoterismul nu poate fi redus doar la „o privire interioară” sau la o „hermeneutică” pe un domeniu vast (teologie, filosofie, teoria cunoașterii, mistică), ci avându-se în vedere o serie de științe antice, „tradiționale”, atestate încă din perioada Renașterii, precum magia, astrologia și alchimia (surse ale curentelor ezoterice moderne).

Revenind la literatura română, criticul comentează preocupările lui Marcel Tolcea, care și-a susținut doctoratul la Timișoara cu lucrarea „Ezoterism și literatură. Mircea Eliade și René Guénon” (1998), după care a publicat „Ezoterism și comunicare simbolică” (2004). Exegețul aducea în discuție un „imens imperiu proteic” privitor la ezoterism: „ocultism, hermetism, kabbală, francmasonerie, magie, spiritism, tarot, yoga, rozicrucieni, parapsihologie, zen-buddhism, New Age ș.a.m.d.”, de unde „o multitudine de semnificații și de confuzii”. Domeniul este, cum se vede, nu numai vast, dar implică și anumite răstălmăciri, confuzii, întrepătrunderi, teze anexioniste, de reținut fiind relația „ezoterism și gândire simbolică”, un capitol final al cărții dlui Tolcea referindu-se la „Simbolismul universal al Crucii sau despre hermeneutica centripetă”. Importante sunt considerațiile criticului timișorean despre „Mircea Eliade și ezoterismul”, →

ZENOVIE CÂRLUGEA

reluate în acest nou context, identificându-se o seamă de scriitori români „care se pretează unei investigații de tip ezoteric/ ocult”, precum Dimitrie Cantemir, I. Creangă, Eminescu, Hasdeu, Macedonski, Sadoveanu, Mateiu Caragiale, Ion Barbu. Unele interpretări deja s-au făcut de către Vasile Lovinescu, Al. Paleologu, Al. Cizek, Ioan Petru Culianu, Radu Cernătescu, de aceea Marcel Tolcea se oprește doar la opera lui Mircea Eliade (pe care un Mihail Avramescu, scriitorul de avangardă de odinioară și editorul revistei „Memra” (1934-1935), la care Eliade a colaborat, i-l dezvăluie drept un spirit „abstrus, fascinat de inițiere și ezoterismul tradițional, cu lecturi, în tinerete, la zi, din René Guénon și emulii acestuia, Evola sau A. K. Coomaraswamy”, deci un „Eliade guénonizant, ezoteric”, deci un inițiat fascinant în „simboluri ale științei sacre”. Să remarcăm și preocupările mai vechi ale criticului Gh. Glodeanu în problematica literaturii fantastice a lui Eliade, d-sa putând urmări ușor implicații ezoterico-inițiatice în scrierile lui Eliade, de la „Romanul adolescentului miop”, „Gaudeamus”, „Isabel și apele diavolului”, „Maitrey”, „Noaptea de sânziene”, „Nouăsprezece trandafiri”, „Șarpele” ș.a., la nuvelistica cu implicații fantastice („Secretul doctorului Honigberger”, „Domnișoara Christina”, „Pe strada Mântuleasa” și atâtea altele. Să reținem și viziunea spiritualistă a lui Mircea Eliade din texte eseistice, precum prima sa lucrare „Cum am descoperit piatra filosofală” până la lucrările de anvergură, despre miturile noastre „străvechi” privind zalmoxismul, jertfa zidirii etc. Sunt studiate la Eliade: „ocultismul”, „ezoterismul”, obsesia „pietrei filosofale”, semnificații ezoterice ale onomasticii și toponimiei din proza literară, „enigma” celor nouăsprezece trandafiri, „codul secret” al „Noptii de sânziene” etc.).

Un capitol consistent este cel intitulat „Hasdeu, ezoteric”, în care dl Gh. Glodeanu scrie despre „Amurgul demiurgului” (cartea inițial teză de doctorat a Jenicăi Tabacu, fosta directoară a Muzeului „B. P. Hasdeu” de la Câmpina, sinucigașă inexplicabilă!), urmărindu-se existența zburcumată a savantului în ultimele două decenii de viață, mai exact după moartea Iuliei, strălucită studentă sorbonardă, la nici 19 ani împliniți (29 sept, 1888), poetă, autoare de lucrări prozastice și dramatice... Despre căderea în „spiritism” a lui Hasdeu,

legate de somnambulism și magnetism, și intrarea sa într-o „mediumitate foarte puternică”, oarecum cu sens terapeutic, după pierderea fiicei și soției sale, s-a scris studii interesante, cu remarcă expresă că la savantul român este vorba de o doctrină cu aplicații, construită într-un „templu” al meditației și comunicării dincolo de moarte (a se vedea „Arhiva spiritistă” și vol. „Sic cogito” – „prima lucrare românească despre spiritism”, cum aprecia Jenica Tabacu), și nu simplu caz de șarlatanism: „Asemenea celorlalți spiritiști, el a încercat să găsească o serie de dovezi științifice cu ajutorul cărora să demonstreze imortalitatea sufletului.” Magului din Câmpina, înțeles într-o „tradiție enciclopedică”, Mircea Eliade i-a acordat o mare atenție și nu numai Introducerea la seria de Opere („Scrieri alese”). Alături de Eliade și de lucrarea Jenicăi Tabacu, Gh. Glodeanu scrie și despre un alt exeget important al lui B. P. Hasdeu, Ion Oprișan, autor al câtorva lucrări și editor al „Arhivei spiritiste” a lui Hasdeu, cutremurător document uman (5 volume, apărute între 2002-2008), definind „setea de absolut” a savantului, căzut în „experiențele paranormale”...

„Masonului” Mihail Sadoveanu, povestitor „extraordinar”, i se dedică un eseu prea scurt, „Mihail Sadoveanu și cărțile înțelepciunii”, avându-se în vedere opere precum „Creanga de aur”, „Divanul persian” sau „Ostrovul lupilor”, în care „scopul” scriitorului nu erau descrierile, ci transformarea lumii într-o „pădure de simboluri”, narațiunile respective transformându-se în evocări „inițiatice”, „într-o poveste filosofică în care se caută sensurile ezoterice ale existenței”. Ne amintim, însă, că Alexandru Paleologu interpretase romanul „Baltagul” prin mitul inițiativ egiptean al lui Osiris (Vitoria fiind un fel de Isis care, coborâtă în râpa din munți, reconstituie osemintele soțului ei, Nechifor, după un ritual anume etc.). Este vorba de cartea „Treptele lumii sau calea către sine a lui Mihail Sadoveanu” (C. Rom., 1978), o interpretare a romanului sadovenian în viziunea unei critici inițiatice, a unor simboluri și mituri egiptene, interpretare care nu poate să-l eludeze pe un Kesarion Breb din „Creanga de aur”, urmaș ultim al vechilor zalmoxieni, călător la Bizanț dar și în Egiptul unor vechi tradiții inițiatice. Noi înșine am scris eseuri consistente despre George Coșbuc (*Intuiția fondului arhaic indo-european și clasicitatea mythosului popular*),

Mihail Sadoveanu („*Creanga de aur și sensul tradiției*”), Mircea Eliade (*O capodoperă a romanului de dragoste: Maitreyi - «sihastra din Upanishade»*), Panait Istrati (*Ucenicia vagantă și biruința scrisului*), Liviu Rebreanu (*«Adam și Eva» - o metafizică platoniciană a erosului*), Nichita Stănescu (*Ultimul Nichita – sub pavăza «daimonului»*), monografia „*Editura RAM – Aninoasa, Gorj. 1934-1940*”, în care s-au publicat cărți de interes spiritual, teozofic, ezoteric... (i-am trimis recent autorului această monografie, sperând a-i aduce o mică desfătare în preajma aniversării lui Eminescu, 15 ian. 2023)... Toate în vol. „*PANOPTICUM. Studii și eseuri de critică și istorie literară*”, apărut în 2013 la Editura Fundației Constantin Brâncuși din Tg.-Jiu (A 4, 412 p.).

Fascinat de ezoterism a fost și G. Călinescu, susținătorul rubricii „Ocultism” semnată „Nostradamus” încă din prima serie a „Jurnalului literar”, interes cultivat în romanul „Cartea nunții” (1933), cu titlul inițial „Ursitoarele” (dincolo de imaginea de „olimpian”, I. Oprișan sesia în ființa intimă a criticului „unele elemente care trădează tumultuoșitatea înfrântă și contacte mascate cu spațiul inefabil al misterelor”. De reținut și considerațiile despre ocultism, magie, zoroastrism, astrologie, kabbala, metempsihoză, problematica avatarului, magnetismul, oglindirea și multe alte teme și motive așa-zis spiritiste, în comentarea lui Eminescu.

Un scriitor mai puțin cunoscut este Bucura Dumbravă, a cărei personalitate este evocată în capitole convingătoare, precum „Drumurile Indiei”, „Cartea Țingherilor”, ca și considerațiile despre „Vitrina cu amintiri” a lui Ieronim Șerbu (1973), cu amintiri despre cenaclul „Sburătorul” și Eugen Lovinescu, dar care cuprinde și un capitol despre „Generația ezoterică” din 1934-1938, cu spirite dedicate studierii doctrinelor ezoterice, doctrină interzisă mai târziu după război, în regimul comunist. Nu era vorba numai despre „yoga”, ci și despre „exerciții spirituale”, exoterice și ezoterice, în cadrul unor religii, precum ortodoxismul, islamismul, mozaismul etc. (G. Călinescu, Henriette Yvonne Stahl, Al. Mironescu, Sandu Tudor, Ionathan X Uranus/ alias Mihail Avramescu, Vasile Lovinescu, Dan Petrașincu, Mihai Vâlsan...)

Totodată, în prezența culegere de articole și studii, dl Gh. Glodeanu face loc și altor nume de autori români și străini (poate, dincolo de eventuale→

asocieri tematico-ideatice, era bine o mai bună sistematizare!), bunăoară, după articolul „Hagiolăcurile lui Vasile Lovinescu”, este inserat studiul „Jorge Luis Borges în cinci conferințe” (despre: „Emanuel Sweddenborg”, „elogiul cărții”, „nemurire”, „povestirea polițistă” și „problematika timpului”), după care, în ordine, eseul „Ezoterismul la Dante în viziunea lui René Guénon”, „Emanuel Swedenborg și cartea lui de vise”, „Secretul doctorului Honigberger” (Mircea Eliade), „Balzac și ezoterismul”, „W.B. Yeats și rosa canina”, „Liturgia neagră a lui J.-K. Huysmans”, „August Strindberg”, „Diavolul îndrăgostit” (Jacques Cazotte), „Mihail Sadoveanu și cărțile înțelepciunii”, „Jupânul care făcea aur” (Adrian Maniu), „Athanolul poeziei” (Gellu Naum), „Gustav Meyring și mirajul lumii de dincolo”, „Magicianul Frabato” (Franz Bardou) și, în sfârșit, „Un critic acerb al ezoterismului” (Sorin Nemeti).

Comentând lucrarea lui Radu Cernătescu, „*Literatura luciferică. O istorie ocultă a literaturii române*” (2010), dl Gh. Glodeanu își exprimă multe rezerve privind surclasarea „criticii estetice”, o așa-zisă „limită a exegezei călinesciene”, „inamicul suprem”, cu direcția din amonte: Maiorescu-Lovinescu (în general cerința autorului de a se axa „nu pe text, ci pe contextul lui metafizic, nu pe decodarea estetică, ci pe infrastructura polisemantică a mesajului, un demers transdisciplinar capabil să exhume numitorul comun al marilor opere, imperisabilul fond arheal de teme, simboluri și coduri prin care circulă transcendența și pe care se sprijină, la urma urmei, identitatea și măreția unei culturi”).

Criticul observă că lucrarea lui Radu Cernătescu, preocupat de „nașterea naționalismului esoteric românesc”, „reprezintă o istorie a Masoneriei pe pământ românesc”, pe parcursul cărții „se vorbește mai mult despre Masonerie decât despre istoria literaturii”. Dincolo de anumite interpretări/ viziuni privind „textul cu cheie”, desigur inițiativ, al „Țiganiadei”, ori de romanul „Manoel” al lui Bolintineanu considerat „primul roman inițiativ românesc”, dl R. Cernătescu vine cu o nouă interpretare a „insulei lui Euthanasius”, comparându-l cu cel al lui Tasso din „Ierusalimul liberat” (1575), explicabil doar prin „apartenența autorului Luceafărului la Masonerie”! „Și de această dată, observă dl Glodeanu, „în mod paradoxal, exegetul vorbește mai mult

de tradiția mistică decât de creația eminesciană”! Nu, Eminescu nu a aderat la Masonerie, chiar dacă Maiorescu era înregimentat, iar Poetului nu i se putea impune. Dacă ar fi fost „mason”, probabil alta era soarta lui în „frățietate”...

Asemenea idei s-au mai lansat aiurea, fără fundament și argumentare credibilă. Tot astfel scriind despre restaurarea mitului lui Zalmoxis de către Mircea Eliade (mit național, cu caracter inițiativ și sapiențial), autorul nu amintește „nimic însă despre studiul «De la Zalmoxis la Genghis-han»”! Și tot așa, în aventura comparativă și a tentației hermeneutice, despre alți autori români (Mateiu Caragiale, Urmuz, chiar Mihail Sadoveanu, văzut printr-o lectură inițiativă, trimiterele interpretului vizând „doar ceea ce ține de experiența masonică”, lungile paranteze „îl îndepărtează de text”). Neluând în seamă câțiva „inițiați”, autori preocupați de tradițiile ezoterice și de ocultism (Hasdeu, Vasile Lovinescu, Marcel Avramescu, Mircea Eliade), acest fapt „surprinde”, desigur, dar reținem, totuși, ideea că „hermeneutica pe care o propune Radu Cernătescu poate completa foarte bine critica estetică”...

În ceea ce privește pe Cornel Ungureanu, cu a lui „Istorie secretă a literaturii române” (2007, ajunsă în 2019 la ed. III), dl Gh. Glodeanu crede că o asemenea istorie „secretă” nu poate exista „în paralel” cu aceea cunoscută și ierarhizată, autorul precizând că nu asta a avut în vedere, ci „o alternativă a istoriilor actualității imediate”, istoria literaturii fiind abordată, cum se știe, în funcție de „geografia literară”: „Aceasta este cea care păstrează dosarele secrete și poate scoate la iveală o istorie camuflată a culturii” (multe dosare vor veni, crede autorul Istorie, „din dosarele serviciilor secrete”).

De unde importanța acordată „geografiei literare” și „geopoliticii”. Sunt multe considerații, generate de dezvoltarea literaturii în funcție de structurarea granițelor de-a lungul istoriei moderne și contemporane, „cel mai aproape de titlul cărții se găsește însă capitolul intitulat *Generația ezoterică*”, „a lui Guénon”, cu comentarii privind pe Marc-Mihail Avramescu, apropiat de Argezi și Urmuz (care se retrage la Jimbolia), Mircea Eliade, aprofundat *con brio* și dedicându-i două capitole (care alege exilul), ignorați fiind un ucenic de nădejde al lui Guénon, Vasile Lovinescu (continuându-și cercetările, izolat la Fălticeni). Un capitol

interesant este „*Leșirea din subterană*”, prin care criticul înțelege anii 40, când scriitorii de stânga, cu o evoluție abruptă, „au trăit în subterană și au visat la o lume mai bună” (M. R. Paraschivescu, liderul, deziluzionat mai apoi, „contra-utopist”, Ion Caraion, Geo Dumitrescu, Marin Preda ș.a. Sunt mulți alți scriitori comentați (Mateiu Caragiale, H. P. Bengescu, Camil Petrescu, G. Călinescu, apoi Zaharia Stancu, Eugen Barbu și luptele cu „înalta societate”...), ilustrând pe lângă „homo aestheticus” și „homo politicus”, pe „omul revoltat”, „nonconformist”, precum „buzduganul” generației 60, Nicolae Labiș...

În genere, scrie autorul nostru, dl Cornel Ungureanu este foarte bine documentat (inclusiv din arhivele secrete, din corespondența edită și inedită, alte surse...), „are nerv, o ironie fină și un extraordinar har al cuvântului”, este „o adevărată enciclopedie ambulată”. Evident, criticul se ferește să cadă în exagerări, rămânând într-un echilibru de interpretare și viziune, ceea ce asigură viabilitatea judecăților de valoare.

În totul, „Incursiuni în imaginarul ezoteric” este o lucrare binevenită, structurând o întregă materie, aducând clarificări într-un domeniu nu prea asediat de cercetarea românească. Procedând metodic, de la punerea în temă și comentarea principalelor lucrări în domeniu, mai toate străine, la comentariul propriu-zis al scriitorilor români preocupați de problematica spiritualist-ezoterică, dl Gh. Glodeanu reușește a rotunji o carte cu judecăți de valoare credibile. D-sa, un mai vechi cercetător al prozei fantastice, se apleacă, iată, de această dată, cu o mai profundă și nuanțată privire asupra „imaginarului ezoteric”, ferindu-se de „exagerări” și judecăți „dubitativă” pe care vede și le amendează la unii confrăți, căci a scrie despre spiritualism și ezoterism înseamnă, în primul rând, să fii în afara vreunei apartenențe, înregimentări, ce l-ar face susceptibil de subiectivism și puțin credibil.

Că sunt scriitorii membri sau foarte apropiați Masoneriei, de la pașoptiști până azi, e un fapt cunoscut, iar judecata de valoare a criticului trebuie să fie dreaptă, echilibrată, *sine ira et studio*, în atenția acestuia fiind Opera și nu ideologia vreunei orientări „secrete”, „oculte”, „masonice”, „ezoterice”, criteriul suprem rămânând, în ciuda unor orientări „globaliste”, cel estetic, și nicidecum vreunul „ideologic”, neo-marxist, de falsă înțelegere a Valorilor și, în general, a Culturii...

CEI ȘAPTE MAGNIFICI ȘI ARTA COMUNICĂRII

CEI ȘAPTE MAGNIFICI AI CULTURII ROMÂNEȘTI, cartea semnată de dr. Mircea Frențiu (1) și alcătuită din șapte capitole, fiecare dintre acestea fiind dedicat întâlnirii realizatorului emisiunii *Sănătatea de la A la Z* cu câte o personalitate a vieții culturale românești (cinci actori, un scriitor și un rector universitar) face cunoscute cititorilor beneficiile *artei comunicării* din perspectiva vieții de medic chirurg, pentru care sănătatea sufletească trebuie să fie la fel de importantă, într-o societate, ca și cea trupească.

La o primă răsfoire a volumului de 580 de pagini, despre ale cărei interviuri prefațatorul, prof univ. dr. Ion Buzași spune că sunt „*profesiuni de credință* ale unor intervievați, dar și *exerciții de admirație* ale autorului atât de instructive acum și la lectură, ca după audierea lor” (p. 7), cititorul își va putea da seama că scopul acestora nu este tocmai popularizarea personalităților, deoarece actorii sunt arhicunoscuți de toată suflarea românească. Scopul interviurilor cu prietenii domniei sale, este de a revigora horațianul *utile dulci* într-o epocă deosebit de confuză, în care noul *saeculum* nu pare a avea nimic comun nici cu cultura și nici cu înțelepciunea omului simplu.

Așadar această carte are în vizor toate problemele arzătoare aflate la ordinea zilei într-o lume în care resetarea genetică va pregăti și resetarea spirituală a omului, dar cea mai urgentă pare a fi problema debusolării tineretului român. Dacă mâine, când U.E. se va dezmembra, oare cum își vor recupera cetățenii români, identitatea, din moment ce ea a fost zeci de ani întreținută de indiferență, de indolență, de delăsare și de hedonismul propriu unei societăți de consumatori? Oare unde își vor găsi ei rădăcinile, din moment ce acestea se vor confunda cu alte multe rădăcini ale altor neamuri? Cum își vor identifica limba, din moment ce ea va fi forfecată de ploaia de neologisme intrate pe ușa din dos a acesteia? Cum vor mai crede ei în muncă, din moment ce, în mod ostentativ, politica U.E. le-a oferit toate condițiile materiale, traiul

comod și mai ales cultul pentru a nu munci? Or, se știe foarte bine că, fără muncă, viitorul ar putea fi un zero barat. Unde nu mai punem că un anumit nivel de cultură presupune, în afară de muncă, recunoașterea trecutului, iar recunoașterea acestuia presupune consolidarea raportului om-divinitate.

Ei bine, această idee străbate cartea doctorului Frențiu, de la un capăt la celălalt, ca un fir roșu, pentru a atrage atenția și celor care au constatat că se vor putea raporta doar la o *pseudoscară de valori* și că se pot trăi și fără cultură. Această idee antrenează într-un original tandem, o serie de alte teme și problematici interesante, cum ar fi: religia, munca, cultura, învățământul, patriotismul, sănătatea trupească și sufletească, pandemia ș.a., toate văzute prin prisma-liant, asemănarea dintre actor și doctor într-o societate în care, parafrazând cuvintele mării actrițe Leopoldina Bălănuța: „doctorii se ocupă de sănătatea omului și artiștii de sufletul lor” (p. 67).

Cu alte cuvinte, autorul cărții, nimeni altul decât realizatorul acestor memorabile interviuri, ne invită să deducem că nu se putea răspunde la o întrebare capitală ca cea de mai sus, fără a repune la loc de cinste *înțelepciunea* care a scos nu o dată poporul român din situații dificile. Citind cu mare atenție cartea, orișicine poate observa că nu e suficient ca în viață să dai dovadă doar de inteligență și că aceasta nu are nicio trănicie, fără să devină ea însăși înțelepciune, adică fără a fi

direcționată înspre Bine, ca sens suprem al Vieții. În toate epocile istorice, atunci când societatea a ajuns la bunăstare și eventual la lux, n-a dat dovadă de înțelepciune, pierzându-și vloga și cuibărindu-i-se repede în suflet declinul. Istoricul latin Sallustius, autorul capodoperei *De bello Iugurthino*, surprinde ca nimeni altul, acest fenomen al delăsării și al pervertirii soldaților romani, din cauza bunului trai găsit în colonii după cucerirea acestora. Cât ce au profitat de bunătățile lumești, valorile sufletești ale acestora au scăzut vertiginos, invers proporțional.

Dar civilizația actuală se confruntă cu probleme și mai spinoase. Pervertirea sodomică și gomorică n-a fost legiferată niciodată mai abitir decât acum. Întotdeauna au existat boli, molime, pandemii, dar parcă niciodată până astăzi, nu s-a ajuns la o împănare a politicii unei boli anume, în scopul meschin de a manipula indirect masele. Întotdeauna a existat depărtare temporară de Dumnezeu și de îndumnezeire, dar parcă niciodată boala nu a fost folosită pentru a lovi în spiritualitatea unui popor ale cărui biserici încă mai sunt pline de credincioși. Or, așa cum am văzut mai sus, fără Dumnezeu, o națiune se va rătăci, pierzând sensul vieții. Unicul sens, cel care nu poate fi disociat de cultură, de trecut, de strămoși, de virtuțile umane și de cărțile sfinte.

La toate aceste întrebări răspund interviurile realizate la *Carolina Tv* de către dl. doctor Mircea Frențiu. Pe toate domnia sa le abordează într-un stil inedit, parcă dornic de a le soluționa cât mai repede, deși maestrul Dorel Vișan e de părere că aceste chestiuni nu pot fi soluționate numai printr-o emisiune TV. Evident, soluționarea acestora va depinde de timp și de strategiile guvernului.

Poate că de aceea realizatorul lor a simțit nevoia să editeze interviurile, adică să le immortalizeze în scris, pe „plăcile de argilă” ale acestei interesante cărți. Doar în această formă, îndemnurile pline de duh ale invitațiilor vor deveni sămânță ajunsă în pământul roditor. Și pe bună dreptate, în timp ce interviul la emisiunea tv., axându-se pe vorbirea curentă și pe un stil oral, nu va intra așa de bine în sufletul conaționalilor, precum cuvântul scris, asupra→

NICOLAE SUCIU

căruia se va putea reveni oricând și care poate fi răscitit. Mai mult decât atât, ceea ce câștigă cuvântul scris în plus este și o provocare la imaginație și, evident, o adâncire în suflet a memorabilelor răspunsuri.

Îmi place să cred că în paginile cărții altfel vor fi nutrite bunăoară, „poveștile” de viață care n-au fost povești, ale maestrului Florin Piersic - adevărate perle narative, izvorâte din bogata experiență, fie de adolescent, fie de actor gata format, cu o experiență vastă. Chiar dacă unele dintre „povești” sunt cunoscute publicului, cum ar fi de pildă împrejurările în care maestrul își pierduse sora înecată (Lucica) în Prut și mai apoi cele cu găsirea mormântului acesteia în cimitirul cernăuțean - în scris ele prind viață prin harul povestitorului și al instanței narative a acestuia, cu toate divagațiile proprii stilului său, la fel de tentante, care-l individualizează pe Haiducul lui Șaptecai printre ceilalți „magnifici”. Sunt convins că aceste experiențe de viață relatate de marele actor, ca martor ocular, vor zidi sufletește. Vor fi paradigmatiche. Experiențele decupate din realitate, nu fără arhicunoscutu-i umor inedit, într-o carte ca aceasta prind și mai multă viață, pentru că ele sunt în primul rând mărturisiri sufletești, cum este și asceasta: „Un om cu sufletul în palmă, n-am avut secrete pentru nimeni, nu m-am purtat rău cu nimeni și când am avut ocazia să vorbesc de oricine, am făcut-o frumos, cu suflet, du atâta dorință de a-l convinge și pe acela, și pe cei din jur că am fost și rămân al dumneavoastră și al lor” (p. 66). Cititorul va găsi în cuvintele maestrului Florin Piersic mult patos și multă dăruire, așa cum el însuși ne atrage din nou atenția: „ (...) vă dați seama ce stare am avut eu, pe care o am și acum, pentru că nimic nu iubesc mai tare decât să mă împărtășesc, că mă vărs în fața oamenilor care vor să mă asculte și care mă înțeleg” (p. 66). Memorabile rămân deasupra tuturor experiențelor domniei sale, îndemnul mamei care, înainte de a recita, în calitate de elev, la școală, *Nebuna* de George Coșbuc, în fața unui mare public, îi face următoarea recomandare: „cât mai simplu; când spui o poezie, nu cânta, ci logic...spune ca și cum în momentul acela ai scris-o tu, așa să-ți vină vorbele” (p. 66).

Din aproape toate interviurile cititorul poate deduce, mai mult decât un telespectator, că vorbitorii nu puteau deveni mari actori, fără încrederea în propriile lor forțe, cultivate cu precădere în copilărie de către părinți, în majoritate medici, și încurajate de mame. Chiar dacă nu toți invitații insistă *stricto sensu*, pe importanța sferei religioase în ceea ce privește educația, precum Dan Puric, Dorel Vișan și Marilena Hărăbor, amplele răspunsuri ale celorlalți o conțin. Astfel, cititorul va putea deduce concepția vorbitorului atât despre raportul om-divinitate, cât și în ceea ce privește nevoia omului de a răzbate prin momente de criză, ca cele de acum, și de a nu se abate de la drumul cel drept. Un mare scriitor și director de teatru, Dinu Sărașu, nu ar fi putut oferi literaturii române una dintre cele mai ample radiografii ale vieții de la țară, dacă nu ar fi fost convins că, fără trecut și mai ales fără credința în Dumnezeu, țărănul român n-ar fi putut izbândi în viață. Tot așa, rectorul *Universității 1 Decembrie* din Alba Iulia, dă de înțeles că dascălii, școala, dar mai ales guvernele vor fi direct responsabili de viitorul culturii noastre și că învățământul va rezista totuși, la lupta cu nonsensul propriu lumii noi.

Recunoaștem pletora de informații ca rezultat al lecturilor și al experienței de o viață al tuturor celorlalți intervievați, dar în mod special ale lui Dorel Vișan și Dan Puric. Alături de a însemna generoase autoprezentări, discursurile invitaților pun în lumină în primul rând, nevoia sufletească a omului acestui veac greu încercat, de a reveni la o viață normală și mai ales de a face tineretul să înțeleagă ce se ascunde în spatele tuturor aparențelor și tentațiilor lumii așa-zis civilizate.

În ceea ce privește *sofii* teatrului actual, în timp ce doamna Adela Mărculescu vorbește atât despre prestigiul teatrului românesc, alături de cel rusesc și cel englezesc, punând mare accent pe relația actorilor cu publicul despre care afirmă: „aceasta este viața noastră” (p. 359) și pe necesitatea punerii în scenă a operelor românești în defavoarea celor străine, cât și despre marea deosebire dintre a face parte dintr-o distribuție de teatru și una de film, maestrul Dorel Vișan detaliază în interviul său latura educativă a teatrului, afirmând că,

mai întâi de toate, „artistul este un instrument” (p. 139) pus să zidească sufletește, și concluzionând cu o interogație retorică: „Dacă actorul arată în piesa de teatru tot gunoiul din sufletul uman și reușește să întoarcă oamenii la frumos și la bine, nu înseamnă că actorul a făcut un gest demiurgic?” (p. 139).

Dacă în ceea ce privește cultivarea sentimentului patriotic atât de devalorizat în atmosfera U.E-istă de astăzi, Dan Puric consideră, parafrazându-l pe A.D. Xenopol, că adevăratul patriotism „presupune jertfă” (p. 414), dar și de faptul că pentru țărănul român, pământul țării întotdeauna a fost „un timp frământat de strămoși” (p. 415). Marele actor este și mai convingător când afirmă că poporul român pune accent pe Înviere: „Ce ziceți că s-au adunat mădulele (lui Horia) la Alba iar în 1918? Împăratul a dat mădulele, cum dau aceștia de la Bruxelles și din UE mădulele- despicați poporul român în toate părțile...și mădulele au venit înapoi” (P. 411). În ceea ce privește patriotismul, la rândul său, maestrul Dinu Sărașu o spune direct, ca să audă toți cei responsabili: „Or trebuie să trezim ideea de verticalitate, să trezim ideea de mândrie de a fi român și, ca să fim mândri că suntem români, trebuie să face România la nivelul mândriei noastre” (p. 271). Nu se lasă mai prejos nici actrița mai tânără, Marilena Hărăbor, Pădureanca cea cu trăsături de zeiță, care, făcând aluzie la școala de astăzi, pasivă în fața sentimentului patriotic, este de părere că „în momentul în care negăm trecutul nostru și rădăcinile și tradiția, noi nu mai existăm, suntem frunză în vânt” (p. 297). Dan Puric, vorbind despre neșansa istorică a poporului nostru, folosește un paradigmatic citat din opera lui Mircea Eliade: „(...) la nivel de istorie, cultura noastră românească față de ea europeană e minoră, dar trans-istoric e majoră, că acolo sunt miturile, baladele, legendele” (p. 400) și, revenind la moartea spirituală a omului fără ideal, același vorbitor consideră că oamenii vii sunt morți atunci când li se va împuțina sufletul: „Să nu ți se împuțineze sufletul, că atunci mori” (p. 401). Atenuarea sentimentului patriotic, ca fenomen actual generalizat, este observată și de rectorul *Universității 1 Decembrie* →

e 1918 din Alba Iulia, Daniel Breaz, care pune totul pe seama lipsei de comunicare între semeni și a scepticismului care proliferază mai căinos ca altădată. „(...) oamenii s-au transformat – opineză domnia sa - au devenit mulți dintre ei mult mai individualiști; din oameni sociali și sociabili cum erau înainte, acum s-au izolat, sunt sceptici” (p. 539).

De mare interes în această carte este problema prieteniei și a căsătoriei prin care o societate sănătoasă se formează continuu, ca într-o imensă școală.

Dacă maestra Adela Mărculescu nu vede pe bună dreptate, cu ochi buni, punerea în scenă a pieselor de teatru „cu subiecte despre sex”, ca și cum acestea ar putea dăuna relațiilor conjugale sănătoase, Dorel Vișan amplifică apologia iubirii, ca sentiment nobil, punând preț pe ea ca atu al sufletului: „te îndrăgostești în subconștient” (p.192), afirmând totodată fie că iubirea se învață: „trebuie să înveți să iubești și să respecți” (p. 193), fie că unirea prin căsătorie nu e numai o simplă convenție a acestei lumi, ci „un act cosmic” (p.195). Vorbind despre iubirea de sine, același invitat e de părere că, prin ea, „omul își controlează necazurile și slăbiciunile în care tot timpul se zidește el pe el” (?).

O altă temă mult discutată este cea a *pandemiei*. Obșnuit să o spună pe șleau, Dan Puric consideră că, vorbind despre pandemie, este suficient să parafrazeze cuvinteld. unui mare gânditor: „Guvernul care lovește sistematic în demnitatea unui popor (...), creează în acel popor bolz. endemice ale simțului adevărului” (p. 383), mai apoi adaugă: „Și pentru că se lucrează la depresie, știți, în calitate de medic, că depresia e un atac asupra imunității sufletești și trebuie întreținută frica” (p. 389). Cam același subiect îl abordează Dorel Vișan care e convins că prin pandemie, „se atacă sufletul” și că omenirea umblă mai nou, la *taine*: „Omenirea acuma - spune el- încearcă să intre în taină, încearcă să intre în această alcătuire energetică a omului care a făcut-o Dumnezeu prin celula ADN, celula vieții, pe care știința nu poate s-o facă” (p. 199).

Nu departe stă problema globalizării despre care același Dorel Vișan se întreabă: „Ce înseamnă

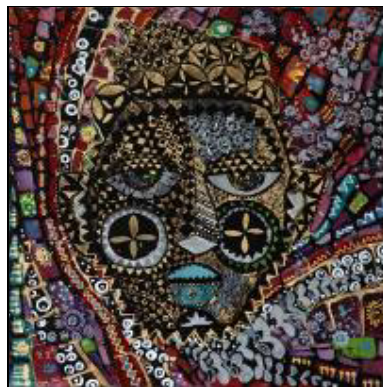
globalism?” și tot domnia sa răspunde: „Un fel de diluție a identității” (p. 420).

Nu în ultimul rând, este discutată și una dintre cele mai spinoase chestiuni la ora actuală, cea a lecturii, condiție sine-qua-non a dezvoltării psihico-somatice a copiilor noștri. Iată ce părere are rectorul Daniel Breaz despre carte: „Deci un părinte care dorește să își educe copilul trebuie să îl pună să învețe să citească, pentru că asta dezvoltă vorbirea, dezvoltă gândirea, creează vocabularul și te formează ca om” (p. 569).

Așezată lângă cartea Monicăi Grosu, *Scriitorul Ioan Popa și arta conversației* (2), *Cei șapte magnifici ai culturii românești* elucidează însăși esența relațiilor umane, *comunicarea*, cu atât mai anemică astăzi, cu cât mijloacele electronice de comunicare proliferază, din zi în zi, tot mai mult. Binevenite sunt ambele cărți care au ca principală temă *arta conversației*. Ambele cărți sunt mai mult decât o provocare, prima avându-l în centrul atenției pe creatorul Izbeliștei, prozatorul Țării Secașelor, Ioan Popa, dialogând cu mari scriitori români de azi, iar a doua carte, cea de față, immortalizând munca și talentul doctorului chirurg, Mircea Frențiu, de a transcrie renumitele interviuri cu mari personalități ale culturii românești actuale.

BIBLIOGRAFIE:

DR. MIRCEA FRENȚIU – *Cei șapte magnifici ai culturii românești*, ed. Ecou Transilvan, Cluj-Napoca 2022
Monica Grosu, *Scriitorul Ioan Popa și arta conversației*, ed. CronoLogia, 2022

Teli Iacșa, Dă jos masca (2013)

NICOLAE BĂCIUȚ,

un promotor al valorilor cultural-literare
(I)

Nu poți să citești acest titlu al cărții „*Dincoace de capitală, dincolo de provincie*”, aflate la a treia ediție, *revăzută și adăugită*, fără să nu-ți stârneasă nițel curiozitatea legat de ce aduce nou Nicolae Băciuț, personalitate marcantă, cu o activitate prolifică de poet, gazetar și om de cultură. Apoi mai e și titlul acesteia, care face trimiteri cumva... geografice, însă coperta a doua ne lămurește întrucâtva despre ce este vorba, prin precizarea *Colecția GEOGRAFII LITERARE, Scriitori din județul Bistrița-Năsăud, Ediție exclusivă, publicată cu ocazia acordării titlului de „Cetățean de onoare al județului Bistrița-Năsăud”, lui Nicolae Băciuț, 16 decembrie 2022*. Nu doar ne lămurește, ci chiar ne și liniștește aflând că OMULUI DE CULTURĂ, Nicolae Băciuț, i-a fost recunoscută valoarea muncii sale pe tărâm cultural, drept binemeritat premiu menționat mai sus, o onoare/ recunoaștere care i-a încununat munca de o viață.

Cartea se deschide cu un subtitlu „*Atunci când te întorci acasă*”, un fel de argument în care autorul ne mărturisește cu sinceritate că: „*Atașamentul meu față de spațiul literar bistrițean e unul... istoric. Oricât de bine mi-ar fi fost în altă parte, oricâte răutăți aș fi resimțit dinspre Bistrița, i-am rămas credincios fenomenului literar bistrițean, m-am simțit mereu ca fiind parte a lui.*” (p.5).

Legat de colaborarea cu scriitorii din Bistrița pe care i-a sprijinit să apară pe post în perioada în care lucra la TVR, ori să publice la Editura „Tipomureș” în anii în care a condus-o în calitate de director, ne destăinuiește că: „*Am făcut totul cu drag, cu sentimentul că nu-mi voi putea plăti niciodată datoriile morale pe care le am față de Bistrița.*” (p.5). Aceste gesturi ne spun multe despre omul Băciuț: iubitor de oameni, generozitate cu asupra de măsură, bun ascultător, loial, sincer, direct uneori, afectuos, sensibil și atent, corect →

DOINA BĂLȚAT

și totuși modest atunci când vine vorba despre sine – calități pe care i le-au remarcat mulți colaboratori.

Cartea de interviuri cu scriitorii bistrițeni este considerată de autor ca fiind „un argument în favoarea dovezii unei mișcări literare consistente, de orizont larg, într-o diversitate care-i stă bine unei literaturi care se respectă.” (p.5). Este conștient că, deși „nu s-au mai ridicat scriitorii cu relief literar de anvergura lui Coșbuc sau a lui Rebreanu”, cei mai mulți dintre scriitorii bistrițeni „știu care le este valoarea, care le e locul în literatura română. Buni sau răi, ei sunt ai noștri și ei trebuie susținuți și promovați, în așteptarea apariției unui mare scriitor, pe măsura ilustrațiilor predecesori.” (p.5).

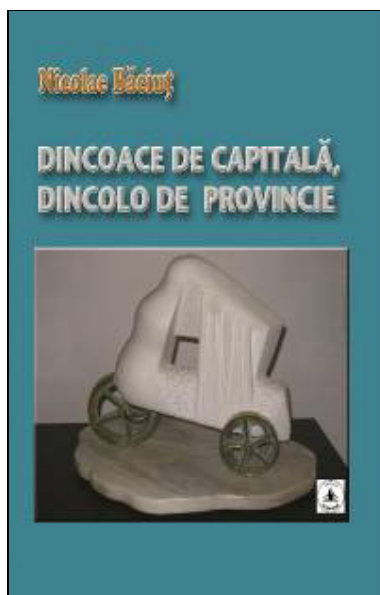
Face apoi precizarea că „Acest volum include doar o parte dintre scriitorii bistrițeni, care trăiesc în Bistrița, au trăit sau aparțin, prin naștere, acestui spațiu. Pentru început, am optat, mai ales, pentru poeți ca și pentru cei cu manifestări și poetice: **Victor Știr, David Dorian, Virgil Rațiu, Ioan Pinteș, Dinu Flămând, Vasile Dâncu, Aurel Rău, Radu Săplăcan, Valentin Marica, Lucian Valea, Mircea Măluț, Ion Fiscuteanu, Ion Moise.**

Ordinea includerii în carte este cea alfabetică.

O următoare ediție va face completările necesare cu acei scriitori care au identitate literară. Și valoare.” (p.6).

A renunțat la datele biografice ale autorilor și la fotografiile ilustrative în această ediție, iar ediției din 2007 i s-au mai adăugat acum două interviuri, unul cu **Cleopatra Lorianțiu**, iar celălalt cu **Olimpiu Nușfelean**, cel care a răspuns la întrebările trimise, „după mai bine de zece ani.” (p.6).

Dar și Nicolae Băciuț, reporterul experimentat, este interviuat la rândul său, iar primul interviu din volum i-l acordă lui Valentin Marica (datat 4 ianuarie 2003): „Am optat pentru formule și spații nonconvenționale”. Aflăm că „poetul, publicistul, corespondentul de televiziune, redactorul-șef de editură, directorul culturii mureșene etc.” se definește a fi „un om fără astâmpăr (neastâmpărat?!), plin de energie și deloc risipitor cu orele zilelor și nopților. Nu-mi pierd

vreamea cu fleacuri, inutil, nu mă lungesc la vorbă. Sunt un om pragmatic. Foarte riguros în ceea ce fac, motiv din care de multe ori fac eu ceea ce ar trebui să facă alții, pentru a avea garanția lucrului bine făcut.” (p.7).

Recitind cele spuse despre sine, recunoaștem tipul perfecționistului, acelaia care organizează bine lucrurile, detaliat și pe bază de reguli, face planuri și se străduiește să atingă standarde înalte de comportament și performanță. Uneori poate fi rigid, însă foarte muncitor, foarte conștiincios și devotat chiar dacă poate fi intolerant la compromis. Putem spune că este omul inflexibil pentru că este preocupat mereu de detalii și control, dar este foarte eficient în administrarea culturii/producția, distribuția și consumul cultural. Pentru că este riguros și scrupulos, de cele mai multe ori refuză să delege din sarcini, considerând că doar el poate să facă lucrurile perfect și pentru că nu mai rămâne timp, poate să nu includă în programul zilnic și activități recreative pe care le consideră fleacuri. Dar ne asigură că tot ce a făcut a fost „cu plăcere și din plăcere. De aici și... uzura redusă. [...] Cel mai stresant pentru mine e să am timpuri morți. Din fericire, astfel de timpuri sunt accidente rare. Sunt mereu pregătit să-mi gospodăresc cu folos timpul.” (p.8-9).

La o întrebare directă dacă „Se urăsc scriitorii?”, răspunsul este previzibil și sincer pentru cei care au

reușit să îl cunoască într-o oarecare măsură pe autor: „Nu știu dacă se urăsc scriitorii între ei. Oricum, n-ar trebui să se urască. Eu nu pot urî pe nimeni. Pot fi dezamăgit, mâhnit, deprimat de ceea ce se întâmplă în viața literară, dar nu pot urî.” (p.9).

În ce privește dialogul literar, Nicolae Băciuț consideră că acesta „poate face istorie literară, poate eterniza clipa, salvând-o de banal și nesemnificativ.” Iar apoi ne asigură că „Dialogând cu numeroși scriitori, am finit să umplu goluri ale biografiilor lor literare, antrenându-i în mărturisiri atunci când exista «primejdia mărturisirii»” (p.10).

Al doilea interviu „Sunt un om solitar, mereu tânjind după solidaritate” îi este luat lui Nicolae Băciuț de Gavril Moldovan (Târgu-Mureș, 25-26 septembrie 2005). Prin răspunsurile date, i se completează portretul acestui important om de cultură și aflăm, direct de la sursă, că: „Da, sunt un nostalgic. Unul incurabil. N-o să mă vindec niciodată de dorul de acasă, de acel prim acasă, care nu are echivalent cu nici un alt spațiu.” (p.11).

Parcurge apoi, pe firul amintirii, drumul devenirii sale ca om de cultură: prima colaborare-debut a fost cu poezie la revista „Zări senine” a Liceului „Liviu Rebreanu” din Bistrița, alături de Domnița Petri, colegă de clasă, „trăitoare acum prin îndepărtata Californie”, îndepărtată și de scris, dar și alături de Cleopatra Lorianțiu, altă membră a aceleiași Cenaclu al Liceului.

Al doilea reper este perioada studenției la secția română-engleză a Facultății de Filologie din Cluj-Napoca. Aici s-a apropiat de revista studentească de cultură *Echinox* încă din primele luni ale studenției. Ilie Rad-Nandra i-a deschis porțile revistei, șansă pe care n-au avut-o mulți echinoxisti: „Anii studenției, prinși în mrejele echinoxiste, au fost decisivi pentru ceea ce a urmat pentru mine, ca scriitor, dar și ca împătimit al presei. Prin *Echinox* am descoperit mirajul presei literare, sentimentul solidarității culturale, nevoia de mântuire prin cultură.” (p.11). A avut parteneri/colegi de breaslă pe Dorin Serghie, Andrei Zanca, Cristina Felea, Helmuth Britz etc. Apoi ni se confesează: „Uneori, îmi vine să spun că, de fapt, n-am absolvit Facultatea de Filologie, →

ci *Facultatea Echinox. Facultatea Echinox rămâne o școală care a dat mai multe nume literaturii române decât a dat Facultatea de Filologie.*" (p.14).

A treia etapă la care face referire este cea de la revista „Vatra”, al cărei redactor-șef era Romulus Guga, căruia îi face un frumos omagiu: „*omul providențial pentru Târgu-Mureș. [...] El a știut să facă la Târgu-Mureș o revistă pentru toată țara. În revistă se regăsea întreaga viață culturală a zonei, cu ceea ce avea reprezentativ, într-o abilită punere în pagină cu valorile naționale. Ea a promovat valorile locale, le-a susținut, le-a impus, a atras atenția asupra mișcării culturale din zonă.*” (p.15).

La polul opus se află revista „Vatra” de acum care „a renunțat la strategia care a impus-o. Și-a căutat o altă identitate, inclusiv grafic. E o altă revistă, cu alt program, cu alți colaboratori, cu altă deschidere. Această altă deschidere poate că nu o mai face interesantă și căutată în Bistrița. Ce-i drept, și dintre cei care o căutau cândva la Târgu-Mureș au rămas foarte puțini. Revista nu se mai situează, prin programul său, în același orizont de așteptare al cititorilor mureșeni. Revista și-a propus să fie altceva și a ajuns să fie altceva.

Ea este însă vitregă nu doar cu bistrițenii, pe care înainte de 1989 îi avea printre susținătorii frenetici, ci chiar cu mulți dintre scriitorii târgumureșeni, care nu mai apar cu anii în paginile ei, nici cu texte originale, nici cu comentarii la cărțile pe care le-au tipărit. Ceea ce nu e corect, nici cinstit, nici moral...” (p.16). Nu avem cum să nu îi dăm dreptate și nici argumente care să îi contrazică afirmațiile, din care răzbate o tristețe născută din nostalgia unui timp în care „Vatra” „*Era o revistă care și-a câștigat un prestigiu binemeritat în conernul publicistic al epocii.*” (p.16).

Interesant mi s-a părut răspunsul la întrebarea „*Ce loc ocupă solitudinea în viața ta?*”, răspuns al unui om care se declară „*solitar, mereu tânjind după solidaritate*”, când, referindu-se la un citat celebru al pictorului spaniol, din secolul al XVIII-lea, Francisco Goya, declară că: „*Nu-mi plac găștile de nici un fel. Ele, ca și somnul rațiunii,*

produc/nasc monștri. Iar la masa de scris nu poți fi decât singur, singur, singur... Nu te salvează nici un prieten, nici o gașcă. Nici măcar dușmanii. Găștile te obligă la compromisuri, la prostituție culturală, la abdicarea de la principii morale.” E bine de reținut această constatare/lecție de viață oferită de o personalitate cu o bogată experiență...

Despre Editura „Tipomur” spune că: „*e o parte importantă a participării mele la... banchetul cărților. Am tipărit peste 450 de titluri, semnate în principal de autori mureșeni, dar și bistrițeni, harghiteni, brașoveni... Dar și din Paris, Londra...*” (p.19).

Celelalte interviuri care urmează sunt luate de acest reporter excepțional unor scriitori interesați, cu preocupări diverse, dar uniți prin creație lirică, precum:

MELANIA CUC – „*Sunt un om care caută tot timpul, sufăr de neliniște și aș vrea să pot trăi mai multe vieți în una singură. Tot ce am acumulat profesional, în timp, au fost, sunt detalii dintr-un joc de puzzle, care mă ajută enorm ca prozator. Mă mișc pe paliere sociale diferite cu ușurință, nimic nu mi se pare străin. Am la degetul mic, ca să zic așa, lumea întreagă, metaforic vorbind – personajele... stau și așteaptă undeva și când li se potrivește pagina, rolul, intră, își ocupă locul în text.*” (p.26). Nu ne miră afirmația prozatoarei referitoare la nevoia de a căuta tot timpul, la neliniștea generată de acea „căutare”, sinonimă unei curiozități care facilitează cunoașterea, ba chiar evoluția. Fiecare cred că a auzit zicerea: *Curiozitatea e primul pas spre înțelepciune/cunoaștere.* Curiozitatea o face odată în plus umană și îi deschide noi orizonturi. Din perspectiva umanistă, curiozitatea este despre experiența autentică a vieții, despre mister și descoperire, despre bucuria noului. Iar un prozator este dependent de nou, nu poate trăi fără nou și noutate. E în acord perfect cu o altă afirmație a prozatoarei: „*Am cunoscut lumea așa cum este ea, una adevărată și nefardată. Am trăit între oameni reali, m-am documentat pe viu, nu am privit personajele din cărțile mele din turnul de fildeș.*” (p.26). E firesc: creația literară pornește de la o realitate pe care prozatorul o

transfigurează artistic, o filtrează prin propria gândire, simțire... Apoi constată că: „*Fiecare CARTE își are destinul său. Din clipa în care i-ai dat titlul, ea merge singură în lume!*” (p.32). Adevărat, iar acolo întâlnește o categorie „mai aparte” de cititori, criticii literari care, „*sunt și ei oameni, subiectivi, și scriu din cărți și după cărți, nu au scris ficțiune, au scris dar... nu au Creat cărți.*” Consideră un dezastru modalitatea de a se face critică „*pe prietenii, pe bisericuțe și, mai grav, pentru bani*”. (p.31).

VASILE DÂNCU – „*La douăzeci de ani nu știam ce-i verbul.*” Ni se confesează că „*La poezie poate că am ajuns citind. [...] la poezie am ajuns din dragoste față de lirica populară. Deși nu am scris versuri în maniera aceasta. Eu am debutat cu versuri libere. [...] Eu am scris din dragoste față de balada populară.*” Da, am crescut mulți dintre noi în sate în care era apreciat versul popular de calitate, deci subscriu la constatarea pe care o face mai apoi cel numit „*poetul singular în literatura română, trăind pe o coamă de deal*”: „*Nu-s de acord chiar cu toate textele pe care cântăreții de muzică populară le improvizează ca să apară nu știu unde.*” (p.35).

DAVID DORIAN – „*Cred că destinul și-l construiește fiecare.*” Are însă și o imputare: „*Ceea ce aș putea să reproșez destinului ar fi neșansa de a mă fi născut într-un mediu intelectual, cu bibliotecă și cu părinți care să mă îndrume în lumea fabuloasă a cărților.*” A fost elev al Liceului Andrei Mureșanu din Bistrița, perioadă în care ne precizează că: „*Poezia mea din perioada liceului era contaminată de tristețile bacoviene. [...] Generația noastră literară s-a format într-o atmosferă intens politizată, în care poezii de genul celor pe care le scriam eu nu erau pe gustul activiștilor culturali ai acelor vremuri.*” (p.40). Încercările acestui poet de a publica înainte de 1989 au eșuat, iar prima carte a publicat-o la treizeci și șase de ani, oferind motive criticii să afirme că gestul autorului era unul recuperator... Are însă o convingere în care simțim un vag regret: „*Cred însă că am pierdut marea șansă de a fi alături de generația mea, generația optzecistă, ai cărei scriitori au reușit cu →*

greu să se afirme, prin fel de fel de tertipurii, o generație novatoare și îndrăznească, atât de contestată acum de generația tânără, generație „pedalând” pe „mizeriile” vieții de astăzi, neștiind de fapt cât de mare a fost „mizeria” noastră.” (p.42-43). Despre prietenii între scriitori are următoarea convingere: „Prietenii mei scriitori știu să rezoneze la suferința umană, posedă un altruism pe care nu-l regăsim la alte categorii umane. Cred că asta trebuie să caracterizeze un scriitor adevărat: noblețea sufletească, dăruirea și sacrificiul”. (p.43).

Nu o dată am auzit aceste lucruri spuse doar cu referire la medici, altele doar despre profesori, iar acum află că se pot spune doar despre scriitori. Să fie valabil doar pentru o categorie din cele trei, ori poate pentru toate trei?

ION FISCUTEANU – actor talentat, dar nerăsfățat de critica de specialitate, însă căruia „nu i-a ajuns scena, dar nu i-a ajuns nici filmul, simțind nevoia să se exprime și în literatură, și prin poezie, și prin proză.” (p.51).

Găsesc interesant un răspuns al actorului pus la întrebarea „[...] au fost roluri în care ați intrat în așa măsură încât să vă urmărească, să vă domine vreun personaj?”: „Teatrul are o mare calitate, rolurile se joacă „la cald”. Personajele vin unul după altul și trebuie să-i faci loc fiecăruia în camera sufletului. Iar în provincie, unde trebuie să-ți atragi publicul prin cât mai multe spectacole diferite, trebuie să te scapi repede de un personaj și să intri în altul”. (p.53-54).

Aflăm de la jurnalist că primul film în care a jucat actorul în discuție, „Fruite de pădure” i-a adus premiul de debut, iar ultimul, „Moartea domnului Lăzărescu” încununează o operă artistică de o viață, personajul Lăzărescu aducându-i cele mai multe recunoașteri naționale și internaționale.

Recunoaște și că a improvizat uneori pe scenă, dar și că „improviția dezvoltă imaginația actorului. [...] E la îndemâna oricui să constate că cine are abilități de a improviza, de a crea în spațiul literaturii, va putea mai ușor să improvizeze pe scenă, atunci când situația o cere.” (p.56). Și cred că are dreptate...

DINU FLĂMÂND –

„Literatura sfârșește în comerț”. Este poet, eseist, traducător, stabilit de mai bine de un deceniu în Occident. Observator lucid, remarcă faptul că „A te face cunoscut înseamnă a accepta legile comerțului și ale manageriatului, până la urmă, adică să știi să vinzi cartea. După cum trebuie știută în punerea în pagină a cărții, trebuie știută și în vinderea ei. Încă nu există nimeni care să știe să vândă literatură română în Franța. A vinde trebuie înțeles în sensul nobil, astfel încât să o faci să existe, să se vorbească despre ea, nu numai în Franța, dar și dincolo de ocean, nu doar în SUA, ci și în marele continent al țărilor latine.” (p.59).

La această problemă propune și o soluție, un mod posibil de rezolvare: „România are nevoie de un editor în Franța, care să tipărească și pe români alături de francezi, alături de britanici, editor care să introducă în circuitul normal, să nu introducă într-un ghetou, într-un sistem în care să fie obligați francezii să citească, chipurile, literatură română, fiindcă e vorba de clasici.” (p.59-60).

Despre traducător consideră că: „El aduce viața propriei sale limbi pentru a însufla viață unui text venit din exterior. E ca și cum ai încerca să lichefiezi beton care s-a prins deja. [...] Eu am intrat inconștient în „cercul” traducătorilor. Intenția mea era mult mai modestă: aceea de a citi corect și de a înțelege o literatură pe care nu o găseam (deloc sau deloc satisfăcător) tradusă.” (p.67). O îndeletnicire nobilă, pornită dintr-un impuls al unui om perfecționist, de roadele muncii domniei sale beneficiind și cititorii.

Mi se pare foarte interesant și corect modul în care definește sau explică poezia: „Nu, poezia nu este cunoaștere de sine, deși se învârte pe acolo. Ea este o tensiune autonomă ivită în marea entropie asociativă care e viața.

Ceea ce încearcă poezia nu poate realiza nici un alt model asociativ, dintre cele pe care le personalizează inteligența omului. Nu fiindcă poezia ar avea puteri speciale, ci tocmai fiindcă ea jonglează cu incertitudini ce permit și iluzia unor revelații surprinzătoare. Sunt singurele revelații capabile, rareori, să reconforteze precaritatea individului. (p.76).”

Valea Mureșului Superior

evocată în paginile unei cărți remarcabile

Avem bucuria lecturii unei cărți deosebite cu titlul VALEA MUREȘULUI SUPERIOR File de cronică, autor fiind distinsul scriitor și cercetător reghinean Ilie Frandăș. Este o lucrare masivă, amplă, impresionantă, atât prin dimensiunile sale fizice, cât și prin multitudinea de date, elemente inedite, informații noi pe care le aduce la lumină. Cartea aceasta are patru mari părți: Valea Mureșului Superior, Valea Gurghiului, Valea Beicii și a Chiherului, Valea Luțului. La fiecare dintre aceste părți, autorul prezintă, în ordine alfabetică, date despre fiecare localitate care este integrată în zona respectivă.

Valea Mureșului Superior este o regiune cu o străveche viață istorică, bogată din punct de vedere economic, activă ca participare la dezvoltarea culturii naționale și elocventă sub raportul conviețuirii seculare dintre români, unguri și sași. Mureșenii au datoriat de a păstra mereu vie amintirea înaintașilor străluciți pe care i-a dat Valea Mureșului Superior de-a lungul timpului, de a-și aminti de realizările istorice împlinite de poporul român, aceasta și cu contribuția reprezentanților mureșeni.

Valea Mureșului Superior, această vatră a românismului, a creștinismului curat și sănătos, această zonă mirifică și binecuvântată de Dumnezeu cu atâtea frumuseți, se impune și printr-o viață folclorică extrem de intensă, evidențiază fenomene și procese folclorice mai mult ca în alte părți. Iar folclorul Văii Mureșului Superior îi creează o personalitate proprie, care conservă mereu obiceiuri tradiționale și creații folclorice, care sunt vii și pătrund în sufletele oamenilor doritori de frumos și de autentic.

Valea Mureșului Superior reprezintă o zonă a respectului față de semenii, a dragostei față de înaintași și a legăturii puternice care există între toți cei care simt românește. Valea Mureșului Superior, această zonă mirifică și binecuvântată de Dumnezeu cu atâtea frumuseți, →

FLORIN BENGAN

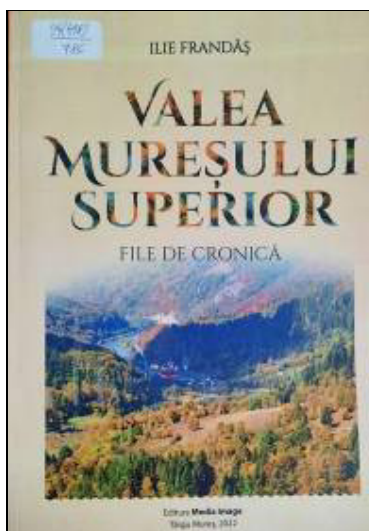
este situată în zona în care Munții Călimani și Munții Gurghiului străjuiesc de-o viață și supraveghează, de la semeția înălțimii lor, văzduhurile înconjurătoare și dau mărturie parcă despre faptele minunate ale celor de demult, care au trăit pe aceste meleaguri.

Valea Mureșului Superior se impune printr-o viață folclorică deosebit de intensă, după cum situarea ei geografică i-a imprimat o fizionomie proprie, caracteristică zonelor folclorice intense.

Valea Mureșului Superior este integrată organic în folclorul Transilvaniei. Se poate spune că zona Văii Mureșului Superior e o „zonă carpatică”. Valea Mureșului Superior rămâne o vatră folclorică bogată, cu personalitate proprie, care a conservat obiceiuri, creații folclorice, care sunt surprinse pe viu. Din acest motiv, putem spune că este o zonă de interes atât pentru cercetători cât și pentru amatori. Folclorul Văii Mureșului Superior se va înveșnici în istoria acestor meleaguri, în istoria Transilvaniei și a țării întregi, pentru că în rândul oamenilor de pe aceste meleaguri, există oameni talentați. Omul iubește frumosul și simte nevoia de a-și exprima gândurile, ideile, sentimentele, prin creații cu o formă aleasă.

Ajuns la o vârstă frumoasă de maturitate și înțelepciune, împodobită cu atâtea realizări, de la înălțimea cărora poate privi cu deplină bucurie spre anii cei mulți în care a trudit cu maximă osârdie în ogorul culturii române, cu siguranță, domnul Ilie Frandăș se înscrie fără îndoială și pe bună dreptate, în galeria marilor oameni de cultură ai neamului nostru românesc pentru profundul profesionalism al domniei sale precum și pentru seriozitatea pe care a arătat-o și a demonstrat-o în tot ceea ce a întreprins dânsul. Numele său va rămâne legat de marile realizări ale domniei sale pe tărâm cultural, realizări care sunt multe și importante.

Personalitate reprezentativă, Ilie Frandăș se integrează în constelația culturii române prin formația sa de jurist, scriitor, publicist, folclorist și mai ales cea de cercetător, care i-a adus un nume de mare prestigiu. Activitatea profesională desfășurată de-a lungul timpului este una extrem de vastă și de intensă. Opera domnului Ilie Frandăș este

remarcabilă, atât prin dimensiunea impresionantă, cât și prin varietatea temelor cercetate, și mai ales prin seriozitatea, acrvia și profunzimea cu care abordează aceste teme. Opera sa cuprinde: lucrări de autor, lucrări în colaborare, lucrări științifice publicate în diferite volume de specialitate, precum și foarte multe articole. Nu putem cuprinde în puține cuvinte întreaga activitate a lui Ilie Frandăș. Cuvintele sunt prea sărace pentru a reflecta pe deplin vasta personalitate a distinsului cercetător Ilie Frandăș, cel care a bătut cu piciorul pământul Transilvaniei și al țării întregi, pentru a afla noi date istorice, pentru a le face publice, ca apoi să poată fi folosite și de alți cercetători de-a lungul timpului.

Din întreaga activitate a lui Ilie Frandăș, reiese imaginea pilduitoare a unei vieți de om, trăită în neconținută și stăruitoare muncă. Ilie Frandăș intră în istorie, scriind, cu sufletul, cu viața și cu faptele sale mărețe, pagini de o neîntrecută frumusețe, care se vor impune posterității ca o comoară scumpă, vrednică să fie păstrată și cinstită.

Aducând prin aceste cuvinte un omagiu de prețuire și recunoștință domnului Ilie Frandăș, cred că mă aflu în asentimentul tuturor celor care îl cunosc, deoarece cu toții ne-am adăpat din vistieria bogată a cunoștințelor sale și am trăit adeseori în prezența domniei sale momente memorabile. Sunt convins că Ilie Frandăș, prin viața și activitatea sa, este și rămâne un model mereu prezent și activ, cu adevărat vrednic de urmat, pentru toți cei care îl cunosc și îl prețuiesc la adevărata

valoare a domniei sale. Pentru noi toți, domnia sa se impune ca o figură înălțătoare care radiază permanent lumină și căldură.

Fiecare cercetător, în cadrul muncii sale culturale, este chemat să cunoască, să facă cunoscut și să valorifice trecutul neamului românesc. În fiecare localitate a țării se află dovezi despre acest trecut, s-a scris despre evenimentele care s-au petrecut sau au fost descoperiri valoroase, ori se păstrează pe cale orală amintiri despre acest trecut. Ca cei care studiază trecutul plin de fapte mărețe al poporului nostru, cercetătorii au datoria să cerceteze, să strângă astfel de date care privesc trecutul unei localități. Unele dintre ele pot avea deja monografiile scrise, altele sunt pe cale de a se întocmi. Este bine să consemnăm tot ceea ce s-a scris cu privire la localitatea unde trăim, ori s-a descoperit în legătură cu acest trecut. Să consemnăm tradițiile care s-au păstrat prin grai viu, din generație în generație, cu privire la obiceiuri, datini, ocupațiuni și tot ce privește trecutul locuitorilor din sat. În multe părți sunt monumente istorice, biserici vechi declarate monumente istorice care grăiesc despre vechimea noastră, despre creația artistică a poporului nostru. Față de acestea avem datoria să le cunoaștem dar și să le păstrăm, să le restaurăm. În bisericile noastre sunt obiecte de cult, sau icoane vechi, adevărate opere de artă, care sunt de mare valoare. În arhivele parohiale se află documente care trebuiesc studiate și păstrate în bună rânduială, pentru că sunt acte de mare valoare din care se poate cunoaște trecutul nostru. În multe parohii există cărți vechi bisericesti pe care sunt diferite însemnări din trecutul bisericii sau al statului. Toate acestea se cuvine să fie extrase, așezate pe fișe, care pot fi folosite în cercetările care se întreprind pe linie de stat sau pe linie bisericească asupra trecutului nostru. Adunându-le toate aceste izvoare, se poate porni la întocmirea monografiei unei localități sau a unei zone. Ce bine și frumos ar fi dacă la în fiecare localitate am avea o astfel de monografie, ca un fel de oglindă a trecutului respectivei localități. Se scriu astăzi numeroase studii și monografii despre trecutul nostru, despre trecutul unor localități, sate și orașe care aniversază sute de →

ani de la datarea lor în istorie. Se cuvine să cunoaștem acest trecut, să-l valorificăm și să facem din el un îndreptar pentru creșterea generațiilor tinere în spiritul iubirii de patrie, de dreptate și de demnitate națională. Să adunăm cu grijă datele care privesc trecutul nostru, să păstrăm comorile lui de artă, de datini, de obiecte, cu un cuvânt, să chemăm la viață tot ceea ce istoria ne transmite despre viața poporului nostru. Paralel cu cercetarea trecutului, cu valorificarea lui în zilele noastre, trebuie să fim cu atenție și la realitățile vieții din zilele noastre.

Analizând aceste aspecte într-un scurt comentariu, ne dăm seama de faptul că domnul Ilie Frandăș este și un educator istoric, domnia sa este cel care, prin condeiul său, leagă trecutul de prezent, aduce trecutul în actualitate, în conștiința celor de azi, cărora le insuflă frumusețea și minunăția faptelor celor de dinainte, care prin viața lor, au scris pagini de nepieritoare istorie.

Atât de mare este forța care există în spiritul personalității sale, încât ceea ce se desprinde din ea este o credință puternică și o nădejde nestrămutată în destinul, în viitorul luminos și în progresul neamului românesc. Ne dăm seama, cu ușurință, că din gândirea, simțirea și năzuințele distinsului cercetător Ilie Frandăș se desprinde un vibrant mesaj de afirmare viguroasă a neamului nostru românesc între celelalte popoare ale lumii. Exemplul luminos al vieții domniei sale aprinde în noi nădejdea puternică în destinul neamului nostru și conștiința exigențelor legate de împlinirea acestui destin.

Prin oamenii minunați pe care i-a dat de-a lungul timpului, precum și prin istoria, cultura, tradiția și spiritualitatea sa, Valea Mureșului Superior, o comunitate cu existență istorică extrem de îndelungată, cu rânduieli, obiceiuri și tradiții în conformitate cu spiritul poporului român, reprezintă un punct de reper pentru spațiul transilvănean, o vatră pentru întreg neamul românesc. Valea Mureșului Superior este acel loc binecuvântat, un loc unde se îmbină armonios frumusețea locurilor cu hărnicia și bunătatea oamenilor, atât a celor din trecut cât și a celor de azi.

Cartea aceasta, a extrem de harnicului și sârginciosului

cercetător Ilie Frandăș, se individualizează în istoriografia românească prin originalitatea sa, prin mesajul răscolitor pe care îl transmite. Cartea sa este unică prin ceea ce își propune să evidențieze. Această carte este o antologie de date, o antologie de elemente inedite, care, prin măiestria condeiului lui Ilie Frandăș, văd lumina tiparului și vin să contureze imaginea clară și profundă a ceea ce reprezintă comunitatea Văii Mureșului Superior, atât în timpuri trecute sub pavăza istoriei, cât și în vremurile recente ale contemporaneității. Lucrarea aceasta are o caracteristică aparte. Se distinge net de alte lucrări. Este un volum care trebuie analizat și mai ales studiat cu seriozitate și profunzime. Este un volum care trebuie cercetat cu deamănuntul. Este o antologie de date și informații, cum foarte rar se poate vedea într-o lucrare din istoriografia românească, din timpuri îndepărtate sau mai recente.

Acest volum reprezintă o lucrare fundamentală, o lucrare extrem de importantă atât pentru Valea Mureșului Superior în general, pentru cele patru zone ale sale, pentru fiecare comunitate din această zonă minunată, cât și pentru istoriografia românească contemporană, care scoate la lumină o serie de elemente inedite și interesante referitoare la o comunitate umană din inima Transilvaniei. Domnul Ilie Frandăș este un profesionist în adevăratul sens al cuvântului. Pe lângă înalta sa calitate de veritabil om de cultură și de carte, iată domnia sa se dovedește a fi și un distins și harnic cercetător al trecutului istoric dar și al vremurilor prezente. Domnia sa leagă trecutul de prezent, leagă istoria de actualitate. Dânsul își îndeplinește misiunea cu acrivie și devotament desăvârșit. Om de înaltă ținută științifică, cercetătorul Ilie Frandăș își desfășoară întreaga activitate sub spectrul seriozității și al înaltului profesionalism de care a dat și dă în continuare dovadă. Lucrările, studiile domniei sale se dovedesc a fi de înaltă ținută științifică și de asemenea de un real folos pentru ceilalți cercetători ai istoriei. Domnia sa se distinge prin profunzimea și clarviziunea de care dă dovadă în elaborarea lucrărilor științifice. Rămâne un model demn de urmat pentru toți cei care se apropie de studiul istoriei Transilvaniei și în

general pentru toți cei care fac munca de cercetare a istoriei spațiului românesc.

Volumul acesta este un model, pentru că exprimă recunoștință atât pentru cei mai de dinainte, care au trudit din greu pe aceste binecuvântate meleaguri din inima Transilvaniei, cât și pentru cei de azi care, cu aceeași râvnă, își adună eforturile și strădaniile pentru propășirea comunității lor, pentru triumful binelui, adevărului și al credinței celei dreptmăritoare.

Cartea aceasta este rodul muncii și cercetărilor asidue ale lui Ilie Frandăș desfășurate pe parcursul mai multor ani, pentru a evidenția adevărul istoric, de a-l scoate la lumină și de a-l pune la îndemâna tuturor celor care vor să urmeze îndemnul, de a începe studiile lor, plecând de la elemente inedite, necunoscute până în acel moment, pe care apoi să le prezinte în lucrări istoriografice.

Considerăm că această lucrare reprezintă o contribuție extrem de importantă la cunoașterea realităților legate de Valea Mureșului Superior. Această carte este una de referință pentru această comunitate, este o carte care trebuie să fie nelipsită din casele oamenilor care formează această comunitate și nu numai. Trebuie să fie studiată și analizată cu mare atenție și seriozitate, este o carte de suflet, pentru sufletele însetate după frumos, dreptate și adevăr. Valoarea acestei cărți este incontestabilă și este cu atât mai mare cu cât ea dă mărturie despre vechimea și permanența românismului și a creștinismului curat și sănătos pe aceste meleaguri. Cartea aceasta este o mărturie vie despre viața și spiritualitatea oamenilor frumoși, drepecți și credincioși de pe Valea Mureșului Superior.

Îl felicit din adâncul nestrămutat al sufletului pe distinsul și harnicul om de carte Ilie Frandăș pentru această nouă și minunată lucrare a sa, îi urez mult spor pe viitor în activitatea cărturărească a domniei sale și totodată îl asigur de statornica mea prietenie și de cele mai alese și nobile sentimente de respect, prețuire și admirație pentru întreaga activitate desfășurată de domnia sa de-a lungul timpului, atât în sfera cultural-intelectuală, cât și în slujba neamului nostru românesc.

MEMORIILE UNEI CAPRE
DESPRE DUBILE KANTIENE
ȘI REGÂNDIREA
CONCEPTULUI DE CAPRĂ DIN
"CRITICA TRACȚIUNII PURE".
(III)

Lumea ar fi fost cu totul alta, în ziua de azi, dacă nu ar fi existat Descart și capra neagră. Bun și raționalismul, dar să nu exagerăm. Ce te-ai face dacă Polisul ar fi condus de poeți? Avea dreptate Platon. Om gospodar! Lumea a ajuns unde a ajuns din cauza unui virus de logică, a unui "Dubito ergo cogito" care a lăsat căruța fără "tracțiunea pură". L-a mirosit de nuanța de sofism, peste vale, peste deal și peste veac, Jose Ortega y Gasset. Îl lua peste picior: Ei, și ce dacă ai ajuns la "cogito", ce legătură are cu "sum"? "Cogito" te face "cugetător" și atât. Dacă Descartes ar fi deschis larg porțile lui " cogito ergo amo" altfel ar fi arătat lumea luminată de rațiunea inimii. Am încercat, cu fratele Charles, să înțelegem mașinăria aceasta biologică în "tracțiunea pură", să găsim o explicație de ce "Capra Ibex" este atât de neagră că pe noi evoluționiștii ne-a lăsat cu gura căscată. Charles a ales girafa, iar mie mi-a lăsat capra să rezolv ecuația cu "the missing link" și în loc să facă be-he-he la mine, până la urmă am făcut eu be-he-he la ea, cu toată reverența datorată unei surori mai mare, mai înțeleaptă și mai smerită decât mine. Ce m-aș fi mândrit eu la un sinod ecumenic rezolvând, prin revelarea secretului de capră, problema liberului arbitru, a răului și al morții! Problema căderii lui Satan nu mă interesează pentru că a căzut din prostie. Degeaba sataniștii revendică simbolul țapului ca semn turistic.

Și acum să vă văd cum rezolvați problema pe care mi-a pus-o muntele și capra, ca pe o temă de rezolvat acasă, când Chris cu tribul lui, că dacă nu s-ar înmulți ichimii ar rămâne lumea sterilă, m-a adăugat clanului de alpiniști rătăcind prin Munții Stâncoși ai Canadei.

Plecasem de la cabana din Jaspers, Alberta, pe malul unei ape care a rămas cu semnătura Creatorului în superbul ei misterios de turcoază. M-am mirat de ce toate apele limpezi ca ochiul de păstrăv îndrăgostit are culoarea verde-verzuie-albăstrui? Cineva mi-a explicat că la începutul lumii pe când ghețarii mergeau în căutarea Creatorului care uitase să le dea o hartă turistică lăsându-i de capul lor au luat și niște roci colorate ca să scrie, precum în basmul bunicii, locul de unde au plecat.

Praful acela de piatră neprețuită prin eroziune s-a depozitat în fundul lacurilor și al râurilor.

Am băgat mâna în apă să mă conving și deși era limpede ca lumina pietrificată a cristalului, plușurile adânci rămăneau nepăsătoare fluierelor fluide ale valurilor, vesele de piatră, vesele de cer!

Demult nu mai mirosisem cetina de brad, sau de pin și inima sângera de dorul pădurilor de acasă, de la Valea Uzului până sus la vârful sacru al Nemirei. Părea că ești într-o catedrală cu strănile pline de păsări și cu vitralii deasupra fiecărui naos și pronaos de conifere.

Acasă vedeai cu ochiul minții urmele dacilor, aici pe cele ale indienilor, nativilor, exterminați fie prin război, fie prin tratate de pace viclene, mai periculoase decât moartea de boli venerice pe care le-a adus omul alb împreună cu "focul viu", alcoolul, duhuri demonice necunoscute acestor oameni curați la suflet precum lacrimile de tămâie ale brazilor din cafasalul de sus de sub streșina albastră a cerului. Ajunsesem cu Chris și cu copiii într-o poiană de lângă munte prin care nu se găsea nici urmă de om sau de fiară, ci cât vedeai cu ochii un covor albastru de afine. Ce bucurie pe copii! Până când și faimoasa mea pălărie a fost împodobită cu crenguțe pline de afine. Copiii își vedeau de ale lor și eu cu Chris admiram această lume care încă mai mirosea ca hainele lui Dumnezeu. Și am ajuns din nou la capră.

Cum spuneam mai sus, la poalele muntelui era vegetație sălbatică din abundență, dar dacă puneai mână streășină la ochi, sus, acolo sus de tot vedeai ca o ortografie de corectare a muntelui tăiat în piatră â-urile mișcătoare, litere vii și regale ale munților care încă își mai păstrează inaccesibilul sacralității.

Și acum am ajuns unde fratele Charles m-a părăsit la jumătatea de drum. De ce acest risc pentru biata viețuitoare care asemeni dragosteii nu cade niciodată? Și taina tainelor constă în aceea că nu există nicio băutură sau

mâncare care să aibă gustul metaforelor crescute pe poalele de jos ale veșmintelor dumnezeiești. Și caprele acestea se hrănesc cu metafore! Un fir aici, altul deasupra altei genuni că nu știi unde să cauți tâlcuirea.

Metafora cerului, a pietrei, a dumnezeiescului e foarte rară dar are adâncimile sfinte ale libertății, fir de iarbă crescută din clorofilă de trăznet, mângâiere de cer și halucinații dospite din nor și din cercuri de vultur. Genele lui Dumnezeu, cele cu care închide ochii în nespusa lui dragoste, au acest gust al metaforei mult căutată de viețuitoarea care știe că zeii erau proști că nu cunoșteau decât siropoasa ambrozie și nu băutura de a suge cu un pai din singurătatea de lumină a soarelui, lumină de vin nou din ziua a opta a Noului Ierusalim.

Ei, și ce dacă dezamăgesc pe cititorul leneș care nu înțelege că această iarbă a cerului, iarbă metaforei șoptită de munte pe sub porțile veacurilor, merită riscul de a pierde visul de burghez îngrășat cu mititei și poșircă ieftină? A te hrăni cu metafora pe care capra ne-o dă ca pildă, a bea pe furiș exact din potirul preferat de Dumnezeu, a fi liber, înțelegeți voi?

A fi liber înseamnă îndumnezeirea omului, iarba fiarelor, iarba împărăției cerului din noi. A fi liber înseamnă nimic și este totul, este iubirea. E sângele ei care pulsează pe sub penele vulturului, a fi om până în vârful aripei. Că pene are și curcanul, rațele și găinile ,dar marea metaforă a lui Dumnezeu nu e aripa, ci zborul. Era fabula ca prototip al omului "modern".

Cică un Vântură Lume de care nu se alesese nimic a atras mila lui Dumnezeu, să-l facă om ca pe țăranul român. Și Milostivul i-a scos în cale un sac plin de perle.

Ce mare distracție pentru acest vântură lume sunetul grăunțelor strălucitoare și plescăitul lor când atingeau valurile mării! Așa s-a distrat până seara când și-a golit sacul până la ultima perlă ,dar pe care o tot răsuca între degete. A întâlnit un negustor și l-a întrebat ce fel de piatră e asta și cât valorează. Negustorul, viclean, i-a răspuns că e piatra libertății care nu valorează nimic și că i-ar putea-o schimba pe o capră. Și uite-așa s-a pricopsit românul în locul perlelor libertății cu o capră.

Fericit i-a mulțumit lui Dumnezeu rugându-l să-i moară vecinul ca să-i ia capra că "unde-i una nu-i putere" cum este povestea cântecului cu ceasul deșteptător.

DUMITRU ICHIM

DOCUMENTELE CONTINUTĂȚII Transilvania, starea noastră de veghe

(LVI)

Trecutul românesc protocronist

Dar acest lucru nu putea fi făcut pe surse, adică în manieră metodică, științifică, așa cum cere deontologia meseriei de istoric, fiindcă nu există argumente reale pentru o astfel de imagine constant întunecată. De aceea, s-a recurs la panseuri, la eseuri inteligent scrise, ornate cu imagini artistice, la șiruri de meditații asupra trecutului, atractiv prezentate, șocante prin limbaj și prin idei, fruste, agresive, uneori chiar licențioase. Oamenii simpli și chiar intelectualii care nu sunt de meserie – adică nu sunt instruiți să facă studiul trecutului – disting mai greu între fals și adevărat, între lozincă și realitate, între fapt real și fapt inventat atunci când acestea se referă la trecut. Ca urmare, românii au fost prezentați ca o masă inertă în istorie, incapabilă de realizări, umilită permanent de vecini puternici, fără realizări culturale și fără instituții, aflați la cheremul sorții, precum o substanță gelatinoasă, informă, respingătoare etc. Această variantă de prezentare a fost una brutală, izvorâtă din pana unor noi ideologi, care nu mai erau de partid (comunist), ci de partidă, de grupare, cu interese specifice și cu dorința de îngenunchere totală a poporului nostru. Protagonisții unor astfel de abordări nu erau istorici de meserie, ci se prezentau drept filosofi, gânditori, analiști, esești, oameni de cultură, scriitori etc. În același sens s-a înscris însă și varianta de înfățișare a istoriei românilor prin mijlocirea unor aparenți specialiști, cunoscători ai trecutului, dar porniți să-l arate în cheie inversă decât până atunci. Cum ideologia de partid insistase până la absurd pe obiectivitate și adevăr istoric, pe datoria istoricilor de reconstituire a trecutului „exact așa cum a fost”, pe caracterul științific al istoriei, pe rolul fundamental al istoriei pentru educarea tinerei generații, nu a fost deloc greu să se prezinte totul pe dos. În acest spirit, istoria ca realitate și ca discurs despre trecut a ajuns complet relativizată, disprețuită, declarată aproape inutilă și socotită chiar primejdioasă. S-a spus mai întâi că istoricii nu sunt capabili să reconstituie trecutul după criteriul adevărului, că nu pot descoperi trecutul, că ceea ce a fost este pierdut pentru totdeauna. Și atunci ce sunt operele

despre trecut, ale istoricilor, dar și ale altor intelectuali nostalgici, care transpun ceea ce a fost în literatură, politică, muzică, film, arte plastice? Nu sunt altceva decât mituri, adică povești sau fantasmе, rod al imaginației mai bogate sau mai puțin bogate! Cu alte cuvinte, fiecare spune, scrie sau transpune trecutul cum îi place și cum înțelege s-o facă, fără reguli și bariere și, mai ales, fără să aibă drept scop adevărul... Totuși, libertatea aceasta fără limite, clamată peste tot, trebuia, cel puțin într-o dimensiune a sa, cenzurată drastic, anume trebuia terminat repede cu trecutul românesc, cu ideile sale de forță, cu patria și patriotismul, cu „iubirea de moșie”, cântată de poeții „naționalști”, cu unitatea românilor, cu România, mare sau mică, cu Eminescu și Ștefan cel Mare, cu Mihai Viteazul și Alexandru Cuza.

Confiscarea trecutului, prezentului și viitorului

Și astfel, dintr-o trăsătură de condei, ni s-a luat o dimensiune fundamentală a vieții noastre, trecutul! Românii au constatat, cu stupeoare la început, că nu mai au trecut, devenit inutil și mincinos, că istoria este fără rost, iar istoricii, niște șarlatani. Dezamăgirea, menită să conducă la atitudinile și la comportamente adecvate, era cu atât mai mare, cu cât acești reciclați „toboșari ai vremurilor noi” mai promovau o mare minciună prin omisiune: numai românii apăreau răi și dedați viciului iremediabil, sortiți eșecului și exagerării, iubitori de erori și de mituri; străinii și vecinii – care trecuseră cam prin aceleași experiențe – erau complet ignorați sau arătați drept îngeri, deștepți, echilibrați, buni. Manualele de istorie au fost reformate, după acest gen de reguli noi, depersonalizate, împărțite pe teme generale, bune de studiat astfel și în Anglia sau în Senegal, și în China sau Noua Zeelandă. Operațiunea aceasta a mers mână în mână cu denigrarea și compromiterea limbii și literaturii române și a marilor scriitori. S-a ajuns până acolo încât să se pretindă că nu vom putea intra niciodată în Europa cu Eminescu, că avem obligația să renunțăm la acest balast numit Eminescu! Tema limbii și literaturii române presupune o abordare aparte, dar, în contextul de față, se leagă tot de defăimarea trecutului: limba, literatura, Eminescu, Goga sau Coșbuc erau tot produse expirate ale istoriei, care

trebuiau repede aruncate peste bord. După această operațiune de eradicare a trecutului (românesc), românii au constatat, de data aceasta cu durere, că nu mai aveau nici prezent, că aproape toate speranțele lor se spulberaseră, că NATO și Europa nu le ofereau mai nimic din ceea ce crezuseră, că instituțiile țării lor – partide, parlament, guvern, președinție etc. – erau decăzute și corupte, că viața era tot mai aspră. Și astfel, pierzându-și trecutul și prezentul, românii nu au mai avut altă opțiune decât să privească spre viitor, adică spre soarta care-i aștepta pe copiii și pe nepoții lor. Și ce au văzut? În loc de lumină au dat de întuneric și în loc de speranță au găsit dezamăgire. Asistă neputincioși românii la cohortele de tineri care termină studiile medii sau superioare și își iau lumea în cap, spre alte zări. Milioane de români muncesc pentru alții, pe alte meridiane, pentru alte neamuri și pentru alte glorii. Românii par să fi pierdut complet dimensiunea timpului – cu trecutul, prezentul și viitorul –, adică sensul vieții, fiindcă de când e lumea viața are aceste trei componente, anume trecut, prezent, viitor. Românii au fost învățați sistematic în ultimii ani să nu mai iubească trecutul și, cum trecutul înseamnă viață, au ajuns să nu mai iubească viața, să se îndoiască de viață. Dintotdeauna, aplecarea onestă spre trecut a însemnat umanism, dragoste de oameni și de umanitate, de neam și de țară, de locul nașterii noastre, a condus la frumusețe sufletească, la generozitate și la încredere, la credința în Dumnezeu. Marii dascăli ai neamului vin din trecut, dar au privirea ațintită spre viitor. Toate acestea par să se fi frânt, printr-o lucrare bine gândită, pusă la punct de minți diabolice, mulțumite acum de dezastrul creat. La o primă privire, nu ne rămân decât disperarea, lamentările, nimicnicia.

Acad. IOAN AUREL POP

Simțiri despre Bucureștiul și România de azi

Prima dată când m-am întors în România după 1972 când am rămas în Franța, a fost după aproape 20 de ani, cu mama. Ani la rând îmi dorisem să vin în vizită în țară, dar așa fi riscat să fiu arestată. Și când a început să fie posibil, după '89, dorința fierbinte se mai domolise. Ca mai noi toți, îmi închipui, cei plecați în timpul comunismului, am avut ani de zile coșmaruri: că am venit în România și mi-au luat pașaportul și n-am putut să mă mai plec. În fine, m-am reîntors în țară în vizită în 1991 la insistențele mamei, care, trecută de 80 ani, locuia la mine în Los Angeles, și-a dorit enorm să își revadă rudele, prietenii, locurile dragi. Îmi amintesc că atunci, România mi s-a părut ciudată, înapoiată... Am ajuns cu trenul de la Viena. Schimbarea peisajului era atât de pregnantă. Câmpurile păreau dezordonate, casele neîngrijite, gările dărăpănate. Mi s-a părut foarte trist. Bucureștiul era murdar, cu străzi cu găuri, case frumoase, dar ponosite. De atunci am tot venit, și numai o dată mi s-a părut Bucureștiul magic: într-o zi când am ajuns iarna și tot orașul era acoperit de un strat de zăpadă. Nu-mi mai amintesc anul.

În 2022 se face că am venit de două ori: odată în mai-iunie când am participat la Bookfest și am avut trei lansări de carte (*Dumnezeu pe role și Exerciții de neuitare Vol II*), la târgul de carte, la librăria Mihail Eminescu – seară organizată de editura Coresi, și la Sighet, la invitația cuplului Mihai Ganea – Virginia Paraschiv) și apoi în octombrie-noiembrie. De data asta am găsit o Românie aproape occidentală. Și știu, pensiile sunt foarte mici, au crescut costurile la întreținerea locuințelor, și la îmbrăcăminte, mâncare. Toți prietenii mei, mulți pensionari, se plâng că e greu, rău. Dar mie țara mi se pare mult schimbată în bine. Le va merge prietenilor mei, care nu sunt bogați ca alții... bine? Nu, nu cred. Va mai trece o generație pentru ca lucrurile să meargă cum trebuie. Dar totuși impresia mea “din afară” (confirmată și de mulți pe care i-am întâlnit) este că România e pe drumul cel bun. Si-nuos, întortocheat, lung, dar pe drumul cel bun. Și să vă spun ce am găsit:

În mai, teii copilăriei mele din Cotroceni, de lângă Grădina Botanică, erau înfloriți în tot orașul și dădeau acel parfum mirific. Trandafirii în

zona Balta Albă, ornau toate grădinițele din fața blocurilor. Tramvaiele și troleibuzele nu mai aveau renumitele “pete de transpirație sub braț” și lumea atârând pe scări... poate pentru că sunt mult mai multe mașini acum. Și orice avantaj cu dezavantajul lui mare... traficul în București e infernal. E trist, dar e într-o măsură normal. Orașul s-a construit „doar pentru pietoni” și acum mașinile îl sufocă. Trotuarele sunt ticsite de automobile... Îți ia ore și ore să traversezi Bucureștiul în mașină. Dar mijloacele de transport în comun sunt bune, și eficiente. Tramvaiele și autobuzele mult mai frumoase, spațioase, metroul rapid. Flori (plante de Yucca, țepa lui Adam țanțoșe, cu inflorescente albe, cum le avem și noi în deșertul californian) pe fâșia de spațiu verde dintre liniile de tramvai. Multe case dintre cele frumoase sunt retencuite, de îți iau ochii și încântă inima. Și apoi restaurantele, cafenelele. Am fost la un mic restaurant și o cafenea lângă biserica rusă. Atmosfera plăcută, mâncare bună, serviciul impecabil. Și Capuccino ... ca la Roma. Apoi unele localuri unde am fost invitată, chiar grozave: *The Artist* pe Calea Victoriei, unde bucătarul șef este olandez... sala elegantă, aspectul și gustul mâncării formidabil, căci bucătarul gândește și bucătărește “la moleculă”. Și probabil nu trebuie să atragă clienții, localul fiind știut de cei care merg acolo, căci placa pe calea Victoriei era minusculă (20 cm lățime). Am căutat locul vreo jumătate de ora. Un alt restaurant, italianesc, mic, de cartier, lângă Calea Moșilor, avea medii cu cartofi prăjiți ca la Bruxelles... și chiar pe Calea Moșilor la restaurantul *Burebista*, cântau lăutari și se servea mâncare românească (pe inima și gândul meu, mitiei, pastramă, etc) ... și o tavernă

plină de șarm lângă liceul Sfântul Sava (*J'ai Bistrot*) decorată modern, și cu o terasă de unde nu-ți mai venea să pleci. Iar, ca peste tot în lumea secolului 21, am aflat că se poate și comanda mâncare și pentru acasă. Am fost într-o vizită unde mi-au spus că vor comanda de la restaurantul *Doina*, pe care îl știam de pe vremuri. Și m-au întrebat dacă e cumva ceva ce-mi doresc. Amuzându-mă, căci eram sigură că ce-mi doream eu tare nu se va livra la domiciliu, am spus: O ciorbă de burtă. Și ciorba a venit caldă și gustoasă... De necrezut!

M-am plimbat pe străzi de una singură, prin cartierul liceului meu (*Spiru Haret*) și am văzut că și la București este acum “moda”, deseori întâlnită pe străzile Parisului, de a pune fotografiile mari, cu subiecte interesante, pe stradă... spre a da acces la “cultură” trecătorului oarecare. Așa am văzut pe gardul de fier forjat al bisericii Armenești.

Sigur, sunt și unele colțuri desfundate, dar timpul le va drege. N-am ajuns să văd, și mi-aș fi dorit, Muzeul Micul Paris, de pe Lipskani, despre care citisem și care prezintă perioada Belle Epoque din anii 30 în capitala României. Când, cu niște ani în urmă, fusesem la Praga și văzusem cum acolo fiecare colț cu o poveste era prezentat turiștilor, și mă gândeam de ce oare nu face și Bucureștiul așa, uite că acum face. Și plăcile memoriale ale scriitorilor decedați, pe care le-a pus scriitorul Ion Lazu, pe 200 de case din București. Lăudabil. La Madrid, vedeai o placă comemorativă peste tot și eu îmi ziceam de ce ai noștri nu fac nimic în sensul acesta; păcat. Și uite că acum s-a făcut.

N-am apucat să merg nici la teatru. Mi-aș fi dorit. Rămân fermă la ideea mea că România e deosebit de capabilă în realizarea de piese de teatru. Și în noiembrie chiar era un festival de teatru. Se juca și o piesă cu un actor drag mie, și știu, multora, Victor Rebengiuc. Dar am vorbit cu prietenii, și toți se duceau din când în când la teatru și la concert. Dinu Rădulescu, fost coleg cu mine de liceu, sculptor al cărui atelier pe Pangrati l-am vizitat în noiembrie (un atelier demn de un sculptor ca el, cu spațiu mare... multă lumină și curte încăpătoare... cum își doresc de fapt și artiștii în SUA... și puțini ajung să aibă...) mi-a spus că se duce săptămânal la Ateneu să asculte muzică clasică. Iar Bookfestul (deși scriitorii prietenii mi-au spus că→

ILEANA COSTEA

evenimentul a fost mult mai puțin amplu decât în anii dinainte de pandemie) mi s-a părut că mustește de edituri, de cărți frumoase, de lume interesată în "a citi", a ascultă prelegeri. Iată deci viața culturală în toi. Bucureștenii pe care i-am întâlnit avizi să se bucure de ea. Iar pe colegii mei de la arhitectură, i-am găsit atât de puși la punct cu tot ce se petrece în domeniul lor, cu atâta simt artistic că m-am bucurat să știu că am făcut facultatea aceea împreună. Din tot sufletul, pot afirma că Institutul *Ion Mincu* a fost o școală a educației estetice, a dezvoltării simțului pentru 3 dimensiuni și a gustului pentru modern integrând și trecutul, pentru înțelegerea frumosului care respectă funcționalitatea ... O școală de rangul întâi în comparație cu multe facultăți de arhitectură pe care le-am văzut în vest.

Vânzătorii din magazine, sigur, private, i-am găsit încântători: politicoși, dornici să îți arate ce au mai bun, dar nu impunându-ți neapărat să cumperi, ceea ce e mare deosebire de vânzătorul obraznic de pe vremuri și de cel ultra pisălog din vest. Iar piețele de legume și fructe încărcate cu bunătați proaspete. Nu mai vorbesc cât m-au impresionat Mall-urile. Am văzut două: pe cel din Drumul Taberii și Park Lake din Balta Albă. Sunt Mall-uri mai mari și cu mai multe magazine decât în Los Angeles. Sigur îmi pun întrebarea ... Cine cumpără produsele astea ultra scumpe, de marcă? Căci prețurile sunt cam ca în vest. Dar am dat și de cunoscutele zone de restaurante de toate genurile. La Park Lake am ales chișcul Rustic unde se servea mâncare românească... și am luat niște sarmale cu mamaliguță. Delicioase!

Am ajuns și pe Valea Prahovei în noiembrie, pentru un interviu care mi-a fost luat (alături de dl. Vasile Badiu, cercetător matematician-petrolist) pentru ziarul *Oglinda Zilei*. Șoseaua până acolo bună (dacă toate drumurile din țară vor fi așa, o necesitate pentru turismul din România, va fi un mare plus). Și nici traficul nu prea mare între Ploiești și Câmpina. Dar groaznică circulația până la ieșirea din București. Mi s-a spus că și de la Câmpina spre Sinaia traficul este imposibil, bară la bară. Va lua timp până ce țara se va adapta erei "de condus cu mașină mică". Și la Câmpina și Brebu restaurante de recomandat, Toscano din parcul SOCERAM, cu o terasă cu priveliște deschisă spre dealurile din jur și

pădurea Cornu, și altul fabulos ca idee, Păstrăvăria Doftana, de la Lunca Mare, pe malul râului unde este și un bazin de pescuit, evident păstrăvi, și unde tot ce se servește este pe bază de păstrăv. O afacere de familie implicând membrii familiei, de la bunic la nepoți. Acest local nu ar fi putu să existe dacă proprietarul nu ar fi avut libertatea să pună în practică o idee ce atrage, un serviciu și o bucătărie care să te facă să te simți bine și să revii. Un frumos exemplu de privatizare de gen occidental menită să aibă succes. Vorbind despre mâncare să nu uit plăcintele de la chișcurile de pe stradă, de peste tot, București sau Sighet... În Los Angeles mi-aș dori să gasec. Dar nu sunt.

În 2018 am văzut și frumosul oraș Iași, cu ocazia unui Congres al Academiei Româno Americane de Arte și Științe (ARA) la organizarea căruia am contribuit. Am întâlnit lume minunată, oameni deștepți, culti, civilizați. Orașul plin de clădiri frumoase, și am petrecut într-un restaurant unde pe perete era un portret al lui Mircea Eliade. După congres m-am dus cu un grup, în care erau și doi francezi, spre ținutul mănăstirilor. Și am locuit la o pensiune agroturistică minunată, *Viorica Semeniuc*, la Moldovița. Tot confortul occidental, mâncarea preparată de gazdă, deosebit de bună, și răsfațul unei demonstrații de pictură a ouălelor tradiționale de Paște, de chiar însăși proprietara pensiunii, specialistă în materie și care mergea des la evenimente în afara țării pe această temă. Iar muzeul Oului de la Moldovița, mic, mic, excelent realizat, cu exponate măiestrite, o adevărată încântare.. Să nu mai spun sentimentul de acasă pe care mi l-au dat pe drum numeroasele cuiburi de barză, unele cu pui, căpițele de fân, mari, conice, pe care nu le mai găsești în ziua de azi decât în picturile lui Matisse. Dealurile rotunjite blânde, cu miros de iarbă la poale pe care le-am văzut și în zona Câmpina și în Moldova și la Baia Mare, în împrejurimi.

În sumar aș putea spune: oameni blânzi, oameni buni, oameni deștepți, oameni cu umor, străzi cu case frumoase și flori, mijloace de transport în comun (pe care cel ce locuiește în Los Angeles, sau alt mare oraș american le râvnește în zadar ...)

Dar sunt și lucruri de criticat? Da. E vorba de birocrație. De doi ani încerc să-mi reinnoiesc pașaportul românesc. Lumea spune: Se poate face la Consulat. Dar nu s-a putut căci m-am împotmolit în nevoia de a

înregistra actul de deces al soțului meu în arhivele naționale din România. De ce mi-ar fi trebuit actul de deces al soțului pentru pașaportul meu? Nu se știe! De ce înregistrat în România când soțul meu era doar cetățean american? Păi uite de ce: S-a născut în România și nu aveți o dovadă că a renunțat la cetățenie. Și toți cei care au fugit din țară, acum sunt considerați cetățeni români, dacă nu au renunțat. Eu nu am nicio dovadă. Soțul meu a murit în 2000. Deci ... m-am străduit, prin procuri date prietenilor să îi înregistrez actul de deces. Dar trebuia să-i știu ultima rezidență la București. El a plecat din țară în 1946. E decedat. De unde să știu această ultima rezidență? Deci complicații, formulare, alergătură, așteptare. În fine, am fost anunțată că pe 1 noiembrie situația cu soțul meu va fi rezolvată, trecându-se o notă despre actul lui de deces pe actul nostru de căsătorie. Deci m-am urcat în avion și m-am dus la București. Acum aveți, mi s-a spus toate actele necesare ca să vă luați pașaportul nou. Ei bine, nu. La Pașapoarte am aflat că aș fi făcut o cerere de renunțare la cetățenie în mai 2022. Cum să fac domnule așa o cerere când de doi ani încerc să-mi reinnoiesc pașaportul? Ei bine, a trebuit să fac o cerere ca să se verifice că n-am făcut acea cerere... Și răspunsul va urma să mi se dea... cândva... Deci iată birocrația cu lipsa ei de logică a rămas în floare...

Dar când mă uit la posibilitatea tinerilor din România să studieze sau să lucreze în străinătate, element de neimaginat în adolescența celor de vârsta mea, mă gândesc la intelectualii din secolul 19 care plecau în Franța, Germania, Austria și care mulți se întorceau acasă. Evident aducând și idei noi. Sigur, poate din noua generație care pleacă nu toți se vor întoarce definitiv în România, dar și din cei care nu se întorc mulți care trăiesc în vest vin să dea "dea înapoi înapoi României... prin contribuția lor la ajutarea copiilor, la îmbunătățirea științei și medicinei, la dezvoltarea afacerilor și mai recent la ajutorul necesar pentru refugiații din Ucraina... Am dovezi recente de la o conferință organizată de Immigration Reseach Forum în 2-3 decembrie 2022. Deci, din perspectiva mea, a omului plecat de mult din țară, totul a început să se miște în direcția bună. Dar sigur mai este mult de așteptat ...

*

©Autoarea reține drepturile de copyright pentru acest material.

Asterisc **SURORII MELE, MOLDOVA**

De ce ar trebui să fim uniți?

1. Conștiința națională este puternică. Oricât s-ar strădui dușmanii noștri să-l șteargă, sentimentul profund de apartenență la același neam este în fibra noastră. Îl simțim toți românii, de pe un mal și de pe celălalt al Prutului. Ne-am comparat adesea cu stejarii, rezistenți și statornici timp de secole, dar mie, personal, îmi place mai mult comparația cu firul ierbii, care răsare mereu, poate și pentru că am fost adesea înfrânți, dar de murit n-am murit ca neam! Sămânța este acolo, în pământ și reapare verde, amintindu-ne de sacrificiile, de jertfele umane întru apărarea pământului natal. Cetățile ridicată la Hotin, Soroca, Cetatea Albă, Izmail și Chilia stau mărturie peste veac. Ștefan cel Mare ne vorbește, parcă, de dincolo de timp, despre dreptate și adevăr. „Sunt iarbă și mai mult nu pot fi”, spunea Vieru. Da, suntem iarbă udată cu lacrimile și sângele moșilor noștri. Istoria este scrisă întodeauna de cuceritori, care se străduiesc să șteargă adevărul, însă adevărul istoric fășnește mai devreme sau mai târziu. Exterminările intelectualilor din Basarabia, Bugeac și Bucovina dictate de Stalin în timpul celui de-al doilea Război Mondial și în perioada următoare au vizat în primul rând eludarea conștiinței naționale, uitând însă, că aceasta se naște în popor, că ea este acolo, în firul ierbii. Ambasadorul rus la București declara recent într-un ziar de Ialomița, că românii au „sindromul membrului amputat”, dorind să sugereze că este iluzorie speranța noastră de a merge împreună, cei de-o parte și de alta a Prutului. Din punctul meu de vedere, această declarație este o recunoaștere oficială, chiar dacă nedorită de dumnealui, a „amputării” acestui teritoriu, a vechii lui apartenențe la patria-mamă, România. Îi spunem că astăzi, există mijloace de reimplantare a părții extirpate, dacă această parte amputată este vie încă. Și ea este!

2. Limba maternă este în cele mai multe cazuri cea care vorbește despre originea comună a unor populații. Ea unește. Ne exprimăm în aceeași melodioasă limbă. Limba română este limba prin care ne vorbește mama,

patria noastră. Avem regionalisme care dau culoare limbii vorbite, în funcție de zona în care trăim, dar este, în fapt, aceeași limbă, a lui Eminescu și Vieru, deopotrivă. Importanța și valoarea limbii materne pentru un popor este semnalată de fiecare cuceritor care, printre primele acțiuni pe care le întreprinde, sunt acelea de a înlocui limba oficială în instituții, de a le distruge educația în limba maternă. Doar că limba maternă nu dispăre atât de ușor. O dovadă este și rezistența limbii române în Ardeal, sub veacuri de ocupație austro-ungară, după cum nici dispariția limbii materne la etniile cu care conviețuim pe aceleași teritorii. Limba maternă este la fel de puternică precum credința: greu de înlocuit, greu de uitat! Stalin, nu întâmplător, printre primele măsuri luate în momentul ocupării Moldovei, i-a schimbat denumirea, numind-o limba moldovenească, însinuând ideea falsă că ar fi o altă limbă. Noi, cei care o vorbim, știm însă, că este una și aceeași limbă, limba română!

3. Puterea unui neam rezidă în unire! Cred că cel mai sintetic a exprimat acest lucru Vasile Alecsandri în poezia „Hora unirii”: „Unde-s doi puterea crește / Și dușmanul nu sporește”. Reversul, este aplicat de cuceritori: „Dezbină și condu”, un principiu menit să asigure stăpânirea unei populații etnice majoritare. Se aplică din cele mai vechi timpuri cu scopul slăbirii împotrivirilor și presupune utilizarea manipulării, sub toate formele ei perfide. Reușește mai ales acolo unde nivelul educațional este mai modest, unde populația este pauperă, unde capacitatea de comunicare în rândul populației este redusă. Prin urmare, ridicarea nivelului socio-economic și educația prin cunoașterea propriei istorii și culturi sunt elemente primordiale pentru trăinicia unei națiuni! Acestea asigură rezistență la

tendențele de dezbinare, atât populaționale, cât și teritoriale.

4. Nevoia și de dreptate este cea care ne strânge adesea de gât. Este ca un recipient aflat sub presiune și care, la un moment dat, explodează. În cazul nostru – e o nevoie de dreptate istorică! Ca și în prezent, marile puteri, devenite astfel, urmare a tendințelor lor coloniale și imperialiste, împărțeau teritoriile altor țări, pașnice, dar slabe din punct de vedere economic, în mod discreționar.

În 1812 Imperiul Otoman semnează, în favoarea Imperiului Țarist (moment cunoscut ca „Pacea de la București” care încheia războiul ruso-turc) actul de anexare a Moldovei Orientale de către Imperiul Țarist. Acest act a fost un act fraudulos, chiar și din perspectiva normelor de drept internațional al acelor vremuri, întrucât Moldova nu era provincie otomană! Practic, turcii cedau un teritoriu care nu era al lor!

În 1918, încheierea Primei Conflagrații Mondiale, readuce teritoriile ocupate de ruși, prin plebiscit popular, după un secol, la patria mamă. Atunci a contat, pe lângă voința populară, viziunea justă a marilor puteri occidentale de a împărți teritoriile statelor europene după criteriul populațiilor majoritare, precum și meritul de a avea baze științifice în argumentarea acestei abordări menite de a aduce liniște și pace în aceste teritorii. Românii dă-torează mult în acest sens generalului Berthelot și geografului Robert Fischeux – cel care a documentat zonele cu populație românească de pe teritoriile țării noastre! Este de menționat și faptul că Lenin nu a recunoscut dreptul la autodeterminare al populațiilor din teritoriile românești, întrucât URSS menținea dorința de a avea acces facil la gurile Dunării, pe de o parte, iar pe de altă parte, ar fi însemnat să înapoieze Tezaurul României, mutat în timpul Primului Război Mondial, ceea ce nu era un avantaj din punct de vedere economic pentru ruși într-un moment în care aveau nevoie acută de bani.

Lăcomia marilor puteri și nebunia liderilor acestora (Hitler și Stalin) au condus la izbucnirea celui de-al doilea Război Mondial. Pe 23 august 1939 Hitler semnează cu Stalin Pactul Ribbentrop-Molotov care includea și un punct secret →

SIMONA MIHUȚIU

privind împărțirea Europei, Basarabia și Bucovina de Nord fiind „cedate” (iată!, o nouă cedare a unor teritorii care nu le aparțineau) sovieticilor. „Este ușor de remarcat lașitatea și moliciunea Puterilor Occidentale care, teoretic, prin tratatele internaționale existente, ar fi trebuit să salvgardeze independența și granițele României Mari”, scrie Dan-Silviu Boerescu în volumul VI, „*Cei ce au încercat să distrugă România... și aproape au reușit, Ipoteze despre motivațiile lor ascunse*”, din Colecția *Istoriei Secrete*, o carte care m-a impresionat prin buna documentare și prin obiectivitatea analizei, fiindu-mi bază de documentare pentru acest articol.

Cu o economie îngenuncheată, nefiind stăpână pe propriile resurse, afectată de instabilitatea și slăbiciunea politică, România a fost pusă în postura de a nu putea decide și de a nu putea negocia, în ciuda imenselor pierderi de vieți omenești suferite. Marile puteri s-au derobat de angajamente, întorcând spatele românilor, așa cum de altfel, au făcut-o și la încheierea Celui de-al Doilea Război Mondial, când România a însemnat doar un 10 % pe șervețelul lui Churchill, acel șervețel pe care s-au împărțit sferile de influență. URSS a dezmembrat și mai mult teritoriile „câștigate ca la poker”, o parte din teritoriu integrându-l în conturul granițelor nefirești, rămase ca atare și azi, ale Republicii Sovietice Socialiste Ucrainiene.

De ce există rețineri în realizarea Marii Uniri?

1. Teama este, în opinia mea, un motiv important și întemeiat. Este motivată din perspectiva amintirii evenimentelor istorice, nu foarte îndepărtate, dar și din perspectiva evenimentelor contemporane. Basarabeni au văzut de prea multe ori neputința românilor de la vest de Prut de a-i salva, în ciuda dorinței indiscutabile a românilor de aici. Chiar dacă în inima multora dintre ei sentimentul românesc ticăie în continuare, ei nu își pot uita victimele, nici jerfele, masacrele, deportările și le plâng încă în singurătate, pentru că, chiar dacă și România comunistă, mai ales până în 1965, a cunoscut astfel de orori, comunismul fiind impus cu forța, cu talpa sovieticului pe grumaz, ele nu au ajuns la dimensiunile

inimaginabile la care au ajuns în teritoriile ocupate, în Basarabia, Bugeac și Bucovina de Nord. Aici, persecuția etnicilor români a fost fără limite și ar trebui să facă subiectul unor reacții internaționale la fel de juste, la fel de puternice ca și în cazul evreilor exterminați de naziști. Foarte mulți basarabeni și bucovineni au fost arestați în miez de noapte, deportați în condiții inumane, o parte murind pe drum, altă parte în Gulagul rusesc, majoritatea făcând parte din păturile intelectuale. Mulți au fost împușcați, fiind găsiți ulterior în gropi comune. „După unele surse (citate în volumul VI – al Colecției *Istoriei Contemporane*”) pe toată durata de existență a URSS-ului, 2344000 de persoane originare din aceste teritorii au fost victimele arestărilor, persecuțiilor politice, deportărilor, condamnărilor la muncă silnică, 703000 dintre ei pierind, la care se mai adaugă aproape 300000 de victime ale foamei postbelice, 100000 de prizonieri de război români care au murit în lagăre.” La aceștia se adaugă cei uciși pe loc. Spre exemplu, între 1940 și 1941, aproape 60000 de basarabeni și bucovineni au fost uciși pe loc, fără judecată.

În fața acestor cifre cuvintele îngheață. Nu poți în fața evidenței statistice să te aștepti ca populația acestor regiuni să nu resimtă teama, cea teamă transmisă din generație în generație, peste decenii. Mulți nu-și vor afișa opinia în legătură cu posibilitatea de realipire la patria mamă, sau chiar vor susține, pentru autoprotecție, o opinie contrară cu crezul lor. În fapt, Basarabia nu a fost total independentă nici după destrămarea URSS, un alt aspect care timorează dreptul la afirmarea opiniei și identității naționale.

Teri Iacșa, Igé

Teli Iacșa, Vise

Alții, în fața acestei spaime, de a nu se mai repeta istoria, nu-și doresc unirea, durerea fiind mult prea adânc încrustată în sufletul lor. Simplul fapt că s-a putut întâmpla acest genocid, fără ca frații de la vest de Prut să-l poată împiedica, îi determină să fie reținuți în afirmarea orgoliului național.

2. Masarea, după război, în aceste teritorii, a unei populații rusofile, aduse de sovietici cu scop de dominare și de aplicare a propriilor politici, a crescut procentul populației de origine slavă, cu alte deziderate, străine de cele ale populației originare. O eventuală unire va implica automat și un efort de integrare a acestora, un risc de destabilizare, care nu vor putea fi surmontate decât printr-o economie statală puternică și printr-o guvernare necoruptă, în interesul românilor.

3. Neîncrederea în susținerea marilor puteri occidentale nu este pe deplin nejustificată din perspectivă istorică. De prea multe ori, aflați la intersecție de imperii, basarabeni au plătit cu viața, iar aceste teritorii românești au fost jucate la masa tratatelor, fără ca România, Moldova, Bucovina de Nord sau Bugeacul să aibă un cuvânt de spus! Deși simt acut nevoia, ca și noi, de altfel, a unei protecții teritoriale, a unor garanții, multe dintre deciziile și reacțiile liderilor occidentali actuali, reușesc uneori să descumpănească. Unele decizii, fie prea lente, fie paradoxale ale Uniunii Europene sunt luate parcă, în detrimentul ei înșiși în unele situații.

Speranța și credința au unit acest popor, în ciuda vicisitudinilor, dându-i putere. În ziarul Cotidianul pe 1 iulie 1940 se scria: „Un popor trăiește dacă știe să dea dovada voinței și puterii lui de viață și dacă are curajul să se ridice dârz în fața riscurilor de azi... Nicio lume nouă nu va putea ieși din tragedia Europei dacă nu va fi întemeiată pe dreptate!”
Subscriu.

Convorbiri duhovnicești

Înaltpreasfințitul Ioan al Banatului

„Hristos a venit pentru mântuirea întregii lumi, nu numai pentru mântuirea poporului lui Israel.”

Luminița Cornea: Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, vă rog ca, în continuare, să facem pomenire de o minune săvârșită de Mântuitorul nostru Iisus Hristos la rugămintea unei mame îndurerate. Pericopa evanghelică de la Matei cap. 15, versetele 21-28, narează despre o femeie cananeeacă din părțile Tirului și ale Sidonului, unde această femeie i-a ieșit înaintea Mântuitorului strigând și zicând: „Miluiește-mă, Doamne, Fiul lui David! Fiica mea este rău chinuită de demon” (Mt 15, 22).

Înaltpreasfințitul Ioan: Atunci, să plecăm pentru câteva clipe în Tir și în Sidon, cu Hristos Domnul, să luăm o corabie și să poposim o clipă în Tir – este o cetate fondată cu aproximativ o mie patru sute de ani înainte de Hristos, deci în urmă cu trei mii patru sute de ani se aflau în cetatea aceea locuitori, corăbieri ai Feniciei antice. Erau buni corăbieri și comercianți. Ei și-au întemeiat colonii pe țărmurile Spaniei și ale Africii de Nord. În această cetate a propovăduit cuvântul lui Dumnezeu și Sfântul Apostol Pavel. Sidonul, cealaltă cetate, tot port la Marea Mediterană, mai la sud de Beirut. O cetate-port mult mai mare decât Tirul, cu oameni buni meșteșugari și corăbieri. Se afla acolo și o școală importantă de filosofie, astronomie și arte. În perioada primară a bisericii, avem acolo menționat un scaun vlădicesc, deci o episcopie creștină. Ce mai știm noi din Scriptură despre Sidon? Că regele Ahab din timpul Sfântului Ilie a luat în căsătorie o fiică din Sidon... și știți câte necazuri i-a făcut această femeie lui Ahab și poporului Israel. Iată o lume idolatră, o lume păgână!

Hristos se îndreaptă spre această lume. Iese din hotarele Țării Sfinte și se duce să-i cerceteze și pe ceilalți oameni pe care iudeii îi socoteau câini. Aceasta era în expresia lor pe vremea aceea când vedeau un om de alt neam diferit de-al lor spuneau: acesta este ca un câine. De ce le spuneau oare așa? Pentru că ceilalți oameni mâncau alimente socotite de ei a fi spurcate, necurate, de aceea îi spune și femeii că nu se cuvine să iei

(Matei 15, 26).

Îps. Ioan: Da, totuși, Hristos se întoarce către ea și-i spune aceste cuvinte atât de aspre. Acum spuneți-mi dumneavoastră, cum am reacționat dacă, umblând pe ulițele cetății Timișoara, ne-ar spune cineva: *ești un câine!* Nu știu dacă n-am avea o reacție urâtă, dacă n-am apostrofa, dacă n-am lua o piatră și n-am arunca după el. Însă, femeia aceasta, pentru vindecarea fiicei ei, își asumă starea de câine. Nu-i spune: *eu nu sunt câine!*, ci, cu smerenie, îi spune: „Doamne, dar și câinii mănâncă din fărâmițele care cad de la masa stăpânilor lor” (Matei 15, 27). Oare ce I-a cerut această femeie lui Hristos? I-a cerut ce I-au cerut atâtea mame care vin cu pruncii în fața Sfântului Altar și i-au cerut preotului să-i dea copilului din brațele ei o fărâmiță din trupul Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Bindecuvântate să fiți mame și părinți care cerșiți lui Dumnezeu, în fața Sfântului Altar, din când în când, o fărâmiță din trupul lui Hristos, să vă hrăniți și să vă hrănească pruncii! Fericită este mama care-și hrănește pruncul nu numai cu pâine, ci și cu o fărâmiță din trupul Mântuitorului nostru Iisus Hristos!

Și punându-i credința la încercare, a dorit să le dea o lecție apostolilor, pentru că apostolii proveneau din lumea iudaică și-n legea veche se spunea că nu este îngăduit să te amesteci cu străinii, cu păgânii, cu câinii. Hristos aplecat adânc pentru vindecarea fiicei acestei mame, dar s-a dus acolo ca să-i determine pe apostoli să îndrăznească să meargă la toate neamurile, căci la toate popoarele se află oameni cu credință în Dumnezeu și că *El a venit pentru mântuirea întregii lumi, nu numai pentru mântuirea poporului lui Israel*. Pentru aceasta îi pregătea Mântuitorul pe apostoli: să îndrăznească să meargă la neamuri.

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, se observă de aici că Hristos se comporta ca un adevărat dascăl care, indirect, dă învățături ucenicilor.

Îps. Ioan: Vedeți ce pedagogie divină avea Hristos Domnul! Vă aduceți aminte când a mers în părțile Gherghesenilor și într-un cimitir i-au ieșit în față doi→

**A consemnat
LUMINIȚA CORNEA**

pâinea copiilor și s-o dai câinilor.

Iată, intrând în părțile acelea, de cine era stăpânită lumea? De diavol, pentru că, apropiindu-se de femeie, cum spune Sf. Apostol Luca, aceasta mărturisește că are o fiică chinuită rău de un diavol, de un demon. Iată, această femeie, mai întâi, a cunoscut un demon, apoi l-a cunoscut pe Hristos. Experiența vieții ei a fost mai întâi cu un demon, apoi a avut experiență cu Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

L.C.: Desigur, Părinte Mitropolit, și această pericopă evanghelică poate fi actualizată, se pot realiza legături cu situații actuale.

Îps. Ioan: O! câți frați de-ai noștri nu sunt și astăzi amăgiți de cel rău! Bindecuvântat să fie Dumnezeu că frățiile voastre, care citiți aceste rânduri, sunteți mereu, mereu călători spre limanul fericirii cu această corabie. Cu această corabie l-ați întâlnit pe Hristos și nu mai doriți niciodată să aveți o întâlnire și o experiență cu cel rău. Iată, Hristos n-o bagă în seamă pe această femeie. Parcă nu dorește să-i primească rugăciunea. Așa am citit noi la prima vedere, însă Hristos a văzut altceva în inima ei. Apostolii au văzut și au auzit doar că striga. Ei au spus: „Slobozește-o, că strigă în urma noastră” (Matei 15, 23). Apostolii n-au zis: *împlinește-i rugămintea, pentru că este plină de credință, că are o credință atât de mare!* De aceea, nici noi să nu ne grăbim să ne judecăm semenii doar la prima vedere. Nu știm noi câți frați de-ai noștri, poate, n-au putut să vină la biserică, dar au o credință extraordinară, de aceea nici pe cei de dincolo de prag să nu-i judecăm, pentru că mai este încă credință în țara aceasta, nu numai la câtă lume se află la sfânta biserică în zi de sărbătoare.

L.C.: Înaltpreasfințite Părinte, vă rugăm, cum să ne explicăm cuvintele aspre pe care le spune Hristos femeii: „Nu este bine să iei pâinea copiilor și s-o arunci câinilor”

Amvon

Închinați-vă, că e gratis

Rareori lacrimiez atunci când mă uit la știri. Mi s-a întâmplat însă de curând, când am văzut povestea unei mame care a ales să moară pentru a da viață unei fetițe. Avea 40 de ani și a aflat că e bolnavă de cancer după ce a rămas însărcinată. Medicii i-au recomandat chimioterapia, dar au avertizat-o că tratamentul agresiv îi va omorî copilul care avea doar câteva săptămâni. Atunci, femeia a refuzat tratamentul pentru cancer și a ales să ducă sarcina cât mai mult, astfel încât copilul să se nască.

Când fetița avea 5 luni, starea de sănătate a mamei s-a agravat. Doctorii i-au făcut cezariană și au scos copilul care avea doar un

kilogram. Fetița a fost ținută în incubator și este acum sănătoasă. Mama ei însă a fost răpusă de cancer. A murit la o lună după naștere. Înainte de a muri, doctorii i-au adus lângă pat fetița cu un incubator performant mobil. În acest fel a putut s-o țină la piept pentru câteva clipe. Au fost și ultimele!

Unde suntem noi în toată povestea?

Până unde, Doamne?

O întrebare îmi stăruie în minte de o bună perioadă de timp: de ce ne e dat să ducem uneori, din tristețe și din neîncredere, mai mult decât ne simțim în stare să ducem. Și mi-am amintit de personajul lui Nikos Kazantzakis care, întâlnindu-se cu

divinitatea și însetat să-și ia viața în piept, a cerut cu glas aspru de îndrăzneală:

–„Doamne, spune-mi până unde să merg?”

Iar Dumnezeu i-a răspuns cu glas senin:

–„Mergi până unde poți!”

–„E prea puțin, Doamne! Cere-mi mai mult!”, s-a îndârjit omul. Iar Dumnezeu i-a răspuns cu glas la fel de senin:

–„Mergi până unde nu mai poți”.

Pr. Dr. GHEORGHE ȘINCAN

Convorbiri duhovnicești

→demonizați. Din nou, i-a dus pe apostoli să le arate cum este iadul. Iată, s-a dus cu ei ca să le arate lumea în care vor avea să călătorească și să predice cuvântul lui Dumnezeu, iar majoritatea au murit martiri pentru cuvântul Evangheliei lui Hristos. Spune Sfântul Evanghelist Luca că după afirmația pe care a făcut-o Hristos despre credința femeii, fiica ei s-a tămăduit „din ceasul acela” (Matei 15, 28).

Din nefericire, astăzi, nu o fiică, ci o mare parte din lume este condusă de cel rău. Astăzi, nu strigă o singură mamă. Astăzi, strigă mii și milioane de mame către Hristos. Astăzi, strigă milioane și milioane de părinți către Dumnezeu să-și reverse harul păcii și al iubirii, și al înțelegerii pe pământ.

Doamne, așa cum ai ascultat inima frântă a acestei mame, ascultă ruga tuturor mamelor și a părinților de pe pământ care se roagă să reverși pace și liniște peste țara noastră și peste lumea aceasta atât de frământată în care trăim astăzi.

L.C.: Vă rugăm, Părinte Mitropolit, să vă opriți puțin asupra următorului verset în care sunt amintite cele două cetăți Tir și Sidon: „Vai ție, Horazine, vai ție, Betsaida, că dacă în Tir și în Sidon s-ar fi făcut minunile ce s-au făcut la voi, de mult în sac și în cenușă s-ar fi pocăit. Dar zic vouă: Tirului și Sidonului le va fi

mai ușor în ziua judecării decât vouă” (Matei 11, 21-22).

Îps. Ioan: Betsaida este cetatea care a dat trei apostoli, pe Petru, pe Andrei, fratele său, și pe Filip. Aici, Hristos a săvârșit minunea aceea a vindecării orbului din Betsaida. Alte minuni a făcut în Horazin, o localitate aproape de Capernaum. Deci zice: *Vai ție, Horazine, vai ție, Betsaida* că, dacă s-ar fi făcut în Tir și în Sidon minunile care s-au făcut în tine, s-ar fi mântuit!

Doamne, te rugăm nu îngădui să se audă vreodată cuvântul acesta: *Vai ție, Românie, căci apostolul Meu întâi la tine l-am trimis și nu M-ai cunoscut! Doamne, nu îngădui să se*

Teli, Iacșa,, Un înger mi-a comandat portret!”

audă vreodată sub soare vaierul acesta despre țara noastră, ci să zică Dumnezeu: Veniți, binecuvântați români, în casa Tatălui Meu pe care au îngăduit-o vouă de la întemeierea lumii!

Ce aș fi fost eu în lumea aceasta de n-ar fi venit Hristos? Ce scriem noi pe crucea de la mormântul părinților noștri? Scriem: *Aici odihnește în Domnul robul lui Dumnezeu Vasile Dumitru, așteptând învierea cea de obște.* Venind Hristos, acest text îl scriem pe crucele părinților. De n-ar fi venit Hristos, ce credeți că ar fi scris cineva pe lespede de piatră de pe mormântul meu? *Aici zac osemintele unui câine.*

Să avem grijă ce vor scrie urmașii noștri pe epitaful nostru, pe crucea noastră. Să scrie că acolo, sub acea lespede de piatră, odihnește în Domnul robul lui Dumnezeu, Dumitru, așteptând învierea cea de obște.

Vedeți ce a făcut Hristos pentru noi?! Ne-a scos din starea de câine în starea de om. Noi nu suntem fii ai unui câine, ci suntem, prin Hristos, fiii lui Dumnezeu. Câtă bucurie în cer când îngerii lui Dumnezeu văd atâția fii câți are Dumnezeu, aici, pe pământ!

Doamne, nu ne dezmoșteni niciodată! Ne-ai înfiat la botez și iată-ne așa cum suntem, cu greșelile noastre, recunoaștem în fața Ta că greșim, dar vrem să rămânem întru veșnicie fii ai Tatălui Ceresc. Amin!

DUȘMANII CRUCII DOMNULUI IISUS HRISTOS

„Cuvântul crucii celor pieritori nebulie este” (1 Cor. 1, 18)

La câțiva ani după Revoluția din decembrie 1989, în Catedrala Ortodoxă din Sibiu au intrat câțiva europeni veniți din vestul continentului. Acești „europeni” s-au scandalizat când au văzut că românii făceau prea des semnul crucii.

Ba chiar s-au smintit și ne-au declarat înapoiți și posesori ai unor mentalități învechite. Să înțelegem din această atitudine că pentru majoritatea occidentalilor „cuvântul crucii nebulie este”?

Dar oare Sfântul Apostol Pavel s-a oprit din propovăduirea sfintei cruci atunci când a primit amenințări de la păgâni și evrei?! Desigur că nu. Dimpotrivă, și-a intensificat mărturisirea Evangheliei la toate neamurile.

Iată ce spune în acest sens: „Mie să-mi fie a mă lăuda decât numai în crucea Domnului Iisus Hristos” (Gal. 6, 14).

Cumva voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt a poruncit oștenilor săi să decupeze crucea de pe steagurile Moldovei atunci când s-a confruntat în războaiele cu păgânii?!

Evident că nu; dimpotrivă, a continuat cu mai mult zel să zidească mănăstiri.

Și în mănăstirile înălțate către Cer de voievozii noștri creștini stă sfânta cruce și salvarea românilor.

Asistăm acum cu îngrijorare cum o mulțime de români plecați în afara țării se leapădă de Cruce și Ortodoxie!

Asta nu înseamnă că noi cei din țară suntem mai bravi! E o evidență că și noi ne-am lepădat de cruce și ne închinăm cu acrivie idolului numit tehnologie.

Se cuvine să nu uităm nicio clipă faptul că prin puterea cea mare a Crucii i-au biruit înaintașii noștri pe toți dușmanii care ne-au călcat țara.

„Dragostea mea este țintuită pe **Cruce**, și niciun foc al dragostei nu se află în mine pentru vreun lucru pământesc.” [Sfântul Sfințit Mucenic Ignatie Purtătorul de Dumnezeu (Teoforul)]

Călugării de la Sfântul Munte Athos fac cruce după fiecare

„Doamne Isuse Hristose” în timpul când săvârșesc Rugăcunea minții. Dacă aruncăm crucea, atunci am trădat iremediabil Ortodoxia și România.

Însă mulți dintre românii ajunși în străinătate, în mod paradoxal au descoperit și acolo Crucea, Ortodoxia și Biserica.

Dar nu și unele Ambasade ale României din afara Țării care îi resping pe săracii și ampoliații români pe care lăcomia fraților din țară i-au trimis în amară pribegie. Personalul ambasadei are la evlavie numai pe românii care au performanțe financiare și pe cei șmecheri și inteligenți.

Nu-i doare inima de cei credincioși și scăpătați. Și astfel românii au descoperit puterea Crucii născută din suferință despărțirii de patrie. La cine să strige după ajutor dacă nu la Dumnezeu? Numai așa au aflat puterea Crucii și o primesc cu evlavie în inimă drept păzitoare a sufletului lor.

Dacă nu cinștim sfânta cruce, atunci ignorăm voința Domnului și nu împlinim cererea expresă a Evangheliei care ne îndeamnă cu blândețe: „Cine vrea să-și salveze sufletul atunci să se lepede de sine, să-și ia crucea și să-mi urmeze Mie”.

Am fost „surghiuniți din rai! Nu pentru distracții, nu pentru serbări, nu pentru jocuri ne aflăm pe pământ, ci pentru a omorî prin credință, pocăință și **cruce**, moartea care ne-a omorât și pentru a câștiga din nou raiul pe care l-am pierdut”. Așa ne învață Sfântul Ignatie Briancianinov. 95% dintre români vor Schengen!!!

Dar cei care au creat spațiul Schengen sunt iubitori de Cruce și de Ortodoxie? Și dacă acolo nu se cinștește Sfânta Cruce, atunci este sfânt spațiul Schengen? Și dacă nu e sfânt de ce îl căutăm cu atâta poftă? Desigur că pentru lăcomie, pentru desfătare și relaxare. Dar Ortodoxia ne cheamă la jertfa de pe Cruce. Să stăm cu atenție și să discernem pentru că se vede cu limpezime că nu suntem pe calea cea adevărată. „Eu sunt calea, adevărul și viața”, îi lămurește Domnul Iisus Hristos pe Apostolii care încă nu descoperiseră Adevărul, deși erau cu Mântuitorul Iisus Hristos în fiecare zi.

Dar noi cei care trăim acum să nu uităm că Domnul este cu noi...spune El Însuși în Evanghelie.

Cuviosul Paisie Aghioritul îi sfătuiește în felul următor pe tineri: „Nu stați la răscruce. Alegeți o cruce potrivită cu mărimea voastră de suflet și apucați pe unul din cele două drumuri (al căsătoriei sau al călugăriei), ale Bisericii noastre și urmați-L pe Hristos în Răstignire, dacă vreți să vă bucurați de Înviere”.

Amintim acest apel al Sfântului Paisie fiindcă tinerii în marea lor majoritate nu mai au atenție și respect pentru Sfânta Tradiție și pentru Sfânta Evanghelie. Ignoră, o parte din ei, chiar trecutul și nu li se mai încălzește sufletul pentru strămoșii lor, adică tocmai aceia care i-au adus la lumină.

Nu este aceasta o apucătură inspirată de întunericul luciferic și de cei care s-au lepădat de puterea Crucii?

VALERIU TĂNASĂ

Teli Iacșa, „Fă rai din ce ai!”

SCHIȚĂ CU DIRECTIVĂ

Suntem un colectiv de intelectuali în ținuta cărora educația și nivelul de cultură generală este în curs de atingere a celui mai înalt apogeu. Căcum? Nu merge înalt cu apogeu? A, sună a pleonasm? La noi? Păi, nu-i democrație? Mai ținem cont de-un biet pleonasm? Nu trăim noi într-o lume a democrațiilor complete? Trăim! Fiindcă suntem un grup de intelectuali...

—Rași, se bagă-n vorbă colegul Trăscău de la „Fezabilități”.

—Rasați, bă, rasați!, îl corectează Pancovaru cu asprime. Ești doctorand și nu știi atâta lucru?

—Ei, nu! Dar crescusem viteza de gândire...

—Are dreptate domnu coleg, îi sări în ajutor Fălcădău de la „Aprovizionare”: noi gândim mai lent, ca să trăim bine...

—Exact, că nu tomna așa ne-a poruncit și fostul nostru președinte Băsescu? Bă, să trăiți bine! Iară noi nu asta facem? Ne strofocăm să avem de toate, că, dacă ne lipsește ceva avem atâta știință de carte în educație ca să completăm ce nu avem, chiar dacă o facem pe bază de mangleală...

—Ce, domnu', ce, mangleală? La noi?

—Așa e vorba, dar democrația-i democrație! O respectăm cu sfințenie, iar când nu mai putem, o mai și adaptăm după chipul și logica noastră, dar cu grijă și răspundere civică. Important e că nimic nu ne scapă, nimic nu trece fără filtrarea prin cultura și educația noastră actuală...

Și, în sfârșit, fenomenul în sine a intrat pe mâna unui adevărat specialist în domeniu, trimis de FOR, care a organizat o ședință cu factorii de la noi din firmă, ne-a spus că el e noul director, a lansat cu aplomb românesc și gândire occidentală un program-pilot atât de clar-sofisticat, încât imediat a și fost notat cu „SS”, adică „secret de stat”. Începusem noi să bâjbăim ceva cu aproape un deceniu în urmă, și ni s-a părut că începe să prindă viață, să se materializeze cu ajutorul unor persoane numite prin nu-ș-ce Directivă, da descoperirăm că după noi abia reușiră niște personalități să oprească alunecarea firmei spre adâncul unei prăpastii de incultură și analfabetism de unde — Doamne, ferește! — nici Dumnezeu nici

Dracul nu avea cum să ne mai scoată. Dar, în acest răstimp, am dovedit prin fapte că suntem capabili de reușite care vor marca mersul istoriei cu realizări momentan incredibile, dar de mare viitor. Momentan! Însă nu ne oprim și nu există cale de întoarcere, ci numai înainte. Tocmai pentru că acum știm ce avem de făcut, ne-am pregătit pentru orice, fiindcă suntem educați, adică suntem un colectiv puternic și conștient de ce ne poate mintea, creierul și, pielea, teoretic, dar o facem și practic. Este adevărat că am tot moșmondit noi o treime de secol, dar acum ne-am liniștit: ne-am învățat ce înseamnă să avem simțul măsurii, așa că știm ce trebuie și cum trebuie. O treime de secol ne-am strofocat să ne pricepem la infrastructura firmei, dar n-a mers, aproape că ne împotmoliserăm intrând în democrația pe care am convertit-o într-o glodărie a neștiinței ajunsă până în gât. Șansa a fost că, într-o vreme a venit la noi un absolvent-comisar cu doctorat la infrastructură, și ne-a întrebat cu oficială și responsabilitate:

—Oameni buni, da dumnevoșta încercați cu metoda româno-occidentală?

—Nu, doar nemțească...

—Nu e bine, fiindcă nu se lipește de logica noastră...

—Ei, o făceam noi cumva, da rămăsesem fără energie, ne-a scumpit-o ăla...

—„Ăia”, care și de ce?

—Fincă zăsărăm că hidrocentralele e doar folclor contemporan...

—Ați avut noroc! Da, uite cum facem ca să ieșim din rahatu' ăsta... Începem cu studiile de fezabilitate, da? În cel mult doi ani avem studiile, finanțarea-cofinanțarea, schițele de proiect, proiectele de schițe și...

—Bine-bine, am zis, dar noi nu prea... Adică, suntem mai nou veniți în UE...

—Niciun bai, domnilor! Între timp

ne școlarizăm prin instituțiile naționale din cadrul Directivei româno-occidentale, urmăm masteratu', rezidențiatu' și perfecționarea tip „aripe tinere” ale Universităților din... Mă rog, nu contează de unde!...

Ne-a umplut de optimism aproape până la sufocare, adică până ce luarăm un asemenea avânt revoluționar, încât mulți alții, mirați la culme, au început să recruteze persoane specializate în FBI, Scotland Yard și, din cauza vitezei, chiar din NKVD, ca să priceapă despre ce era vorba... Până la urmă s-au lămurit toate cele, mai ales după s-a descoperit că *Directiva* nu era o fantasmagorie, ci un studiu aprofundat cu perspectiva ridicării nivelului de civilizație, educațional, material și spiritual care întrecea cu mult vechiul și depășitul Turn Babel biblic, de ne-a și zis un comisar:

—Domnilor, vă jucați cu focul!

—Adică, cum? A întrebat careva. În primul rând noi suntem urmașii viteazului popor geto-dac...

—Da, și? Hotărâți-vă, că trebuie să raportez: get sau dac?

—N-are contație, am răspuns noi — facem parte din Directivă? Facem! Și suntem pregătiți pentru orice eveniment, inclusiv să trecem plini de patos revoluționar prin și peste orice situație, fiindcă suntem un popor din ce în ce mai educat, mai civilizată, mai „cu carte”, mai pregătiți să deteriorăm ori chiar să distrugem orice concept sau precept filozofic nepotrivit cu legile noastre. La noi totul e posibil, fiindcă dispunem de forța cunoșcătorilor, a știutorilor cu doctorate, doar doamna colegă Polixenia de la „Administrativ” e fără, dar îl ia, că are o pilă la...

—Sper că nu aveți și plagiatori...

—Apoi nici nu știm despre ce e vorba...

Reacția comisarului a fost promptă:

—A, Directiva aia? Scuzați!... Are rost să vă întreb de nivelul de cultură, creație literar-artistică, că un articolaș în Directivă cere și așa ceva...

—În cazul nostru? Pesemne glumiți, domnu comisar: ia poftiți la o pălincuță, să vă recitam niște poeme suprerealiste și postmoderniste — să auziți numa!

—Da? Genial, ge-ni-al!

Nouă ne spunea?

DUMITRU HURUBĂ

Taina Scrisului

Scrisul, durerea și bucuria mea

„Taina Scrisului „, nu este doar o licență literară, scrisul implică un spațiu nevăzut, neștiut , uneori surprinzător chiar și pentru autor, nu o dată scrie și apoi nu își mai recunoaște textul. Semn divin? Poate, oricum este ceva care ține de Credință, indiferent cum îi spunem Creatorului: Dumnezeu, energie, mamă-supremă...

Nu tu, scriitor, ești cel care conduce firul narațiunii care coordonează filigranul poemului, nici cel care vine cu filosofia personală... Nu, nici pe departe, eu, scriitor, sunt doar un soi de vehicul, vector care ajută la întruparea, reînturparea și diversificarea într-o temă a Cuvântului. Sunt complicată? Nu cred.

Există oameni care scriu fără să fie scriitori. Ei scriu dintr-o conștiință civică poate, ambiție omenească, vor să lase în urma lor amprente ale mântuirii prin scris, prin creație, cel mai mult vor să dea un semnal că există. Ei iubesc literatura dar nu sunt Scriitori. Ei sunt scribi unei idei preluate cu sau fără voce, o temă generală pe care o transformă în temă personală, sau invers. În restul timpului, sunt oameni cu griji pentru ziua de mâine, pentru sănătatea trupului, pentru cum să-și sporească economiile din bancă.

Scriitorul născut nu făcut este o curgere de energie continuă, el scrie și când nu scrie, adică își trăiește viața, din leagăn până la mormânt, într-o mărturisire. Ai putea zice că jurnalistul este un scriitor mărturisitor al timpului său. Așa și este, doar că jurnalistul trebuie să dețină un pic din harul creației, să poată dezvolta subiectul, să răspundă la: Cine? Ce? Unde? Când? Cum? De ce? și să fie credibil.

Am zis aici, ceva despre jurnalistul-scriitor, nu am făcut-o ca într-un studiu, am relevat starea prin care eu am dobândit puterea de a prelua din „teren,, obiectivul, ideea, care mai apoi s-a prelucrat literar, și-a definit propriul său drum. Ca jurnalist (am debutat la 16 ani în cotidianul Făclia din Cluj), ca om de presă am avut privilegiul să văd și din alt unghi, detașată, fațetele reale ale vieții, nu să merg doar literar, cu

romantism sau tragism poetic. Am fost obligată să văd, să trăiesc ceea ce scriu, să fiu credibilă, să nu deviez de la subiect. De aceea multe dintre scrierile mele lirice pornesc din cotidian, apoi intervine alchimia, metafora și se intră în acel spațiu care este greu de explicat chiar de marii critici literari.

Jurnalismul m-a și disciplinat liric. M-a coborât din sideral pe pământ.

Eu am fost poet, prozator și dramaturg încă de pe când nici nu învățasem alfabetul. Compuneam poezii, dialogam cu personajele create de mine de pe la vreo patru ani. Eram într-un sat din Transilvania, pe atunci fiind singurul copil la părinți, am crescut ca o plantă din flora spontană. Nimeni nu mă lua în seamă. Mama, deși era tărăncă cu șapte clase, citea enorm. Avea doi frați mai mari , unul profesor și altul avocat, ea suferea pentru că făcuse școală la oraș. Am crescut printre cărți de toate felurile, cărți găsite în biblioteca scolii, la căminul cultural , la unchiile mei intelectuali, ba chiar și la dispensar, unde aveau rafturi cu broșuri și tratate de educație sanitară. Am învățat alfabetul singură pe la vreo cinci, șase ani, pe sărite. Când am ajuns la școală citeam deja povești scurte și mă plictisiam grozav în sala de clasă. Așa am început să scriu pe hârtie. Ce scriam? Ce vedeam pe fereastră, despre păsările din ramurile copacului de alături, despre cerul albastru. Acasă, în loc să îmi fac temele la aritmetică, scriam despre pisici și mai târziu, scriam versuri de Ziua Mamei, de 1 Mai. Colegilor le scriam compunerile, primeam la schimb câte un măr sau cine mai știe ce ciob de jucărie.

Nu realizez că dețin un har, eram convinsă că toată lumea gândea și scria ca mine. Nu înțelegeam de ce rudele mele, profesori fiind, mă certau că îmi pierd timpul cu „poezii,, și nu învăț „tabla înmulțirii,,. Erau vremuri fără pâine pe masă, ei nu dădeau doi bani pe Poezie.

Mult mai târziu, după ce tata a trecut de pe pământ în cer, am găsit scrisorile lui trimise de pe front, de la Cotul Donului. Toate erau scrise în versuri.

Ar trebui să cred și să spun că am moștenit de la el talentul, l-am dus la un alt nivel de percepție, de exprimare? Nu este doar asta, eu nu sunt produsul unui singur individ,

chiar dacă este din primul rând al rudelor de sânge, eu sunt rezultatul unui șir foarte lung de oameni, al unor generații care au fost înainte de mine. Am moștenit o informație, un cod de percepere și exprimare diferit de alții, oameni care performează în muzică, dans, sport, știință etc.etc.

Cred, nu trebuie să demonstrez, eu cred și Credința mea mută munții pentru că este un pic mai mare cât bobul biblic de mei. Cred că energia, amprenta genetică extinsă pe neam, formează un individ talentat. Harului divin îi zic „talent,, pentru că nu găsesc un cuvânt mai simplu de înțeles pentru publicul larg. Toți venim în viață cu un DAR, depinde de când și cum îl descoperim, de cinetica care ne ține mereu în priză, nu-l abandonăm atunci când avem un eșec, dăm de greu.

A fi talentat într-un domeniu oarecare, înseamnă să muncești pe brânci și să nu simți oboseală în ceea ce faci, să te relaxezi scriind, în cazul unui scriitor . Eu nu cred în scriitorii care se chină să scoată un text, bun sau rău, care se căznesc pe cuvinte doar pentru că și-au propus să-și vadă numele pe o copertă de carte. Scriitorul trăiește în om. Ambele laturi merg în tandem. Poti fi scriitor, să Creezi o lume imaginară, interesantă, chiar dacă nu o pui în pagina de carte. Au fost scriitorii celebri care , în pușcărie fiind, și-au scris cărțile în memorie. Scriitorul creează continuu, este un explorator și nu poate alminteri. El trăiește ceea ce ce scrie. Se aruncă în foc de mână cu personajul creat de el, arde, simte la propriu dogoarea. Sunt vieți paralele, testează, experimentează cu unele care uneori, pot fi interzise→

MELANIA CUC

prin legile ordinii umane. Bunăoară în romanele mele am scene la care nu am fost martoră nici pe departe în viață. Nu le-am văzut nici în filme. Le-am scris dintr-un plan superior conștiinței mele actuale, mi-au fost sugerate, ciudat pentru unii, în timp ce lucram la cartea respectivă. Un scriitor autentic vizualizează, miroase, pipăie „materia primă”, din care creează o lume.

Sigur, mai toți scriitorii aveau sensibilitățile noastre, adesea, exacerbate, deținem antene extrem de fine. Mulți scriitori buni clachează ca indivizi în societatea mercantilă, tocmai pentru că nu reușesc la timp să delimiteze cele două tărâmurii, imaginarul și realul.

Mulți susțin că artiștii de geniu și scriitorii buni sunt boemi prin definiție. Istoria Artei ne demonstrează că nu este chiar așa. Ceea ce îi face pe creatori să se simtă liberi nu e drogul clasic, păgubaș, cum ar fi alcoolul, heroina... Creatorul deține în esență sa acel hormon care stimulează creierul să conceapă lumi, oameni, situații, extazuri, crize de conștiință etc.

Plătim prețul pentru toate aceste revelații, îndrăzneli, uneori nepermise.

Cum eu nu am urmat un liceu teoretic, ci o școală medie tehnică de specialitate, a trebuit să citesc de două ori mai mult decât alții, la vremea adolescenței mă mutasem cu totul în biblioteca internatului. Lecturile mele nu erau dirijate, o fi fost bine sau rău, nu pot spune, dar astfel am avut acces la lecturi care, se credea că nu sunt pentru vârsta mea de atunci. Am descoperit filosofia lumii antice mai înainte de-a mi-o explica un profesor. Am descoperit marii poeți ai lumii fără să mi se atragă atenția că sunt rarissimi, genii, și astfel nu am avut defel trac, i-am citit simplu, m-am bucurat și am rezonat cu ei ca și cum aș fi citit poeziile scrise de țărani mei din Arhiud. Sigur, nu percepeam mesajul foarte clar, nu eram coaptă intelectual, dar mă fascinau ca o incantație venită dintr-un altar pe care îl intuiau dincolo de nori, acolo știam că este Dumnezeu și sfinții lui.

Cochetam deja cu jurnalismul, pentru că în familia mea extinsă erau și profesori care deveniseră corespondenți la diferite ziare naționale. Așa că am început să fac știri, dar mai ales să scriu reportaje. Trimit team și mi se publicau, ceea ce

contraria conducerea școlii mele de atunci. După primele succese de presă a trebuit să renunț pentru o vreme. Nu aveam astâmpăr, așa am compus texte pentru un montaj literar-artistic amplu și care a avut un succes neașteptat. Atunci am realizat că eu aveam ceva ce colegii mei nu aveau. Aveam dorința de-a inventa povești, de a-i face pe oameni să se bucure.

Scriam o poezie oarecum hibridă, nu aveam un stil propriu și nici nu îmi doream că merg pe treua unor poeți celebri. Canoanele literare nu erau pentru mine.

Mama îmi zicea mereu : „Dacă tot scrii, de ce nu scrii ca Eminescu, ca Alecsandri, Coșbuc??”,

Habar nu avea mama ce era în mîntea mea pe atunci. De fapt nici chiar eu nu eram axată pe un plan literar clar. Scrișul era bucuria și durerea mea.

Incepuse să mă intereseze și cinematografia ca artă, dar cum eram într-un burg provincial, trebuia să mă mulțumesc cu abonamentul la revista Cinema, la un CINEMACLUB, pe care îl pusesem pe roate în cadrul școlii mele.

Abia târziu, când am ajuns în București, la începutul deceniului 70, am realizat că sunt un scriitor singular. Nu aveam cu cine să vorbesc despre taiana scrisului, cu cine să mă compar, pentru că în lumea căreia îi aparțineam prin tradiție, matematica era regina, literatura era cenusăreasa. Trebuia să fiu pregătită să intru în câmpul muncii. Nu eram pregătită. Visam cai verzi pe pereți.

La București fiind, am lucrat o perioadă pe post de tehnician într-un mare laborator ce aparținea de Ministerul Agriculturii, cum nu prea aveam de lucru, scriam zilnic, scriam și în timpul ședințelor. Le mai citeam colegilor. Unii ascultau, alții aveau alte griji decât poezia.

Intr-o zi, un coleg, care cunoștea un redactor la Radio România, mi-a cerut un grupaj de poeme. Eu împărțeam poeziile ca un nabab, nu mi prea păsa de ele nici unde ajung. Îmi făcea bine când le scriam, atât.

Așa am debutat în 1972, la Radio România, cu un grupaj de poeme recitate de o mare actriță, Lucia Mureșan. Scriitorul Ion Petrache îmi făcuse și prezentarea, elogioasă. Acum, cred că a fost prea generos cu mine, la vremea aceea nu știam încă ce doream de la scris, de la viață.

Oricum, emisiunea a fost cu impact. Pentru un timp, s-a vorbit despre mine ca despre un fenomen literar rar. Cum nu am frecventat cercurile literare la modă, nu am interacționat cu oamenii din lumea literară, nu am insistat, am fost uitată repede.

„Pe cerul liric al patriei mele a apărut o stea în umbra căreia se vor stinge multe stele căzătoare,..” Așa își incheia prezentarea redactorul de la Radio. Nu a fost chiar așa.

Singură fără colegi de generație care să scrie, fără cunoștințe în lumea literară, eu care eram timidă și încă provincială, nu îndrăzneam să bat la ușa redacțiilor, editurilor. Făceam ceea ce știam, trimiteam la posta redacției. Așa am debutat în Luceafărul, revista care un pic mai târziu m-a consacrat prin grupajele masive de poeme și reportajele literare pe care mi le-a publicat. Se vorbește mult despre scriitorii care ne-am format la Luceafărul, unii susțin că suntem cei care am scris poezii-ode regimului de atunci. În ceea ce mă privește, nu am scris, deci nici nu am publicat niciodată un poem cu mesaj comunist, ceușist. Nu că aș fi fost un oponent al regimului, eu nu aveam termeni de comparație cu alt fel de regim. Dacă nu am scris pentru partid și Ceaușescu a fost pentru că nu constituiau sfera mea de interes literar. Sigur că m-au solicitat câțiva redactori, dar nu dintre cei de la Luceafărul. De exemplu, prima mea carte pentru copii mi-a fost respinsă pentru că nu aveam în manuscris nici o poezioară cu „tovarășul-tovarășă,..etc.

Nu am avut probleme cu cenzura deși privind înapoi, constat pe textele mele de atunci, că orice sintagmă ar fi putut fi interpretată. Eu am crescut și m-am format ca om imediat după Război, am fost educată de o familie care văzuse Iadul, ai mei se fereau de „siguranță”, de „activiști”, etc. La noi în casa nu se vorbea nici măcar despre vărul mamei, episcopul greco-catolic Ioan Suciu, care dispăruse pur și simplu. De fapt, murise în închisoarea de la Sighet și noi habar nu aveam. Cred că toate acestea m-au făcut ca, în subconștient, să mă autocenzurez.

Perioada mea ce mai prolifică în scris a fost cea în care am părăsit Bucureștiul, după o „cavalcadă” de jurnalism făcută în cea mai teribilă perioadă, cu mineriade, conflicte etnice, conflagrația armată din Cecenia etc.→

Ocean întors Din nou, soldații?

Toamna mai ales pe strada noastră treceau soldații în fiecare zi și poate era firesc să cred că așa se întâmpla peste tot.

Călcău apăsător asfaltul străzii, nu știi dacă era pas de front ori simplă călcătură cazonă, aliniați și indiferenți erau autoritatea zilei într-o succesiune metodică fără de care nu cred că era posibil să funcționeze: poștașul se oprea sau nu la cutia poștală, dar întotdeauna zicea "săru' mâna" chiar dacă vedea sau nu stăpâna casei, autobuzele făceau stație cu același scrâșnet lung de frâne defectuoase, gunoierii își anunțau tomberoanele lovindu-le de trotuare, bineînțeles ridicând praful rigolei cu măturile din crengi, dar dominația uniformei kaki transmitea fascinația unei discipline atunci neștiută, dar intuită cumva ca o necesitate absolută.

Și cântau!

Nu știi în ce măsură elementele emoționale, intenționate evident, se transmiteau înțelegând ori traducând semnificația versurilor, dar melodia, armonia sonoră a vocilor avea efectul scontat; ne obligă să ascultăm, vorba nepotului meu : "mamy, mamy, nenea soldatul cânta...la, la, la"...

„*In memory everything seems to happen to music.*” scrie undeva Tennessee Williams justificând cumva rezistența în timp a ceea ce considerăm necesar, vital chiar.

„*Vom fi și-noapte, la datorie/ vom străjui acest pământ.*” Un vers patriotic românesc completează parcă ideea scriitorului american și nu m-aș sfii să-l consider istoricește emblematic chiar așa ascuns în memoria sonoră...Nici măcar ascunsă, așa zice, memoria aceasta de vreme ce reîntră în drepturile firești chiar și la o simplă trimitere în "a fost", acolo unde amintirile străjuie... ori pur și simplu examinând "imediatul"- de care bineînțeles nu ducem lipsă cu "invazia" asta informațională și unde echipamentul "fatigue" aduce soldații aproape și cu sensul existenței lor redefinit; când în nota calmă a prezenței necesare, când în nota alarmantă a alertei ori, mai ales, în nota explozivă a pericolului iminent...

Război, vreau să zic.

În suta de ani lăsați în urmă prezența aceea a uniformei, kaki sau altel părea – ce zic – **era firească**: două războaie mondiale, revoluții succesive și, desigur, victorii sau înfrângeri urmate de schimbări radicale – vorbesc despre o epocă emblematic-militară; recapitulăm victorii, comemorăm înfrângeri, condamnăm aberații catastrofice și ne plecăm în față sacrificiilor umane și sigur încercăm redirecționarea civilizației umane...

Da, dar una e încercarea și alta e reușita încercării!

Datele istorice au exactitatea momentului și, evident, exuberanța acceptării ori respingerii lor elimină -

pentru moment, e drept - elementul esențial uman pentru că orice victorie ori înfrângere abstractizează, poate uitând, poate ignorând ori poate încercând să oblojească undeva într-un colț de minte durerile.

Soldații, în Flanders fields, la Mărășești, la Stalingrad, în Pacific ori Atlantic sau oriunde sunt băieții aceia uniformizați de responsabilitate, care știu să mășăluiescă așa cum știu să moară, ne amintesc de fiecare dată când ne ies în cale că sunt soldați și își asumă grijă zilei de mâine nu pentru ei ci pentru ceilalți...

Pe urmă deschid televizorul și chiar dacă nu suntem în noiembrie îmi vin în minte versurile colonelului McCrae: "*Take up our quarrel with the foe/ To you, from failing hands, we throw/ The torch: be yours to hold it high/ If ye break faith with us who die/ We shall not sleep, though poppies grow/ In Flanders fields*"...

Nu pentru că mă uit prea des în paginile istoriei ori răscolesc amintiri, ci pentru că ceea ce se vede a fi "la zi" are aerul fantomatic al reeditarilor absurde...Război!

Și nu oriunde...

Pasul de front nu mai are nimic din ritmicitatea defilării, soldații nu mai cântă, soldații se recompun ca mai-nainte!

Regretabil numai...daca n-ar fi periculos!

MARIA CECILIA NICU

TAINA SCRISULUI

→Revenind la Bistrița, oraș patriarhal aproape, și locuind verile la Archiud, am acumulat suficientă energie fizică pentru a trece de la poezie la romanul de întindere. În prezent am peste 50 de volume tipărite din care 10 sunt romane.

Critica este împărțită, unii zic ca merg mai bine în poezie, alții mă clasează printre prozatori.

Adevărul este că mă simt perfect în echilibru cu mine în ambele genuri de literatură, sau mai bine zis, în toate cărțile pe care le scriu; eseuri, tabelete, critică literară, proză biografică, literatură pentru copii și chiar monografii.

Nu voi da aici lista cărților, nu voi transcrie un curriculum vitae. Toate datele se pot accesa de pe Wikipedia, dacă cineva ar dori.

La ce lucrez acum? Am o mulțime de poeme scrise la prima mână, când zic „mulțime”, mă refer la vreo patru-cinci viitoare cărți. Dacă m-as opri din scrisul la roman, nu aş mai picta uneori, mi-aş organiza altfel timpul, cred ca nu ar fi greu să le definitivez. Un volum de poezie este deja gata pentru tipar, se va numi „Nu sunt uşă de biserică,.. Da, sunt numai om cu păcatele și milostenia lui, cu bune și rele.

Pe masa de lucru, prioritar este romanul în desfășurare. Lucrez intens la o carte care, dacă va fi să fie cum o vreau, voi fi tare mulțumită de mine ca prozator. Tema este complexă, solicită documentare, ceea ce înseamnă că intru zilnic în universuri paralele, caut date, le suprapun în grilă peste poveștile știute de mine, las liberă imaginația.

Uite așa, pic cu pic, se va scrie ca și singură încă o carte.

Cine citește cărțile mele? Asta este o problemă care nu-mi mai aprține. Bucuria mea este clipa creației, și mai mult încă, fericit este momentul în care se încheagă ideile, intervine acel declin cu sursă neștiută, atunci știu, simt că manuscrisul a prins suflet, are viață.

Ce îmi doresc? Sănătate! Atât. Restul gândurilor se vor împlini singure.

Vreau să închei cu un gând pentru toți colegii mei creatori de pe Planetă. Noi suntem norocoșii, câștigătorii lozului-mare. Să ne bucurăm de privilegiul dat de divinitate, să nu risipim fără rost talantul primit, harul. Împreună, dacă dorim, putem schimba întunericul în lumină, fie și metaforic.

Starea prozei

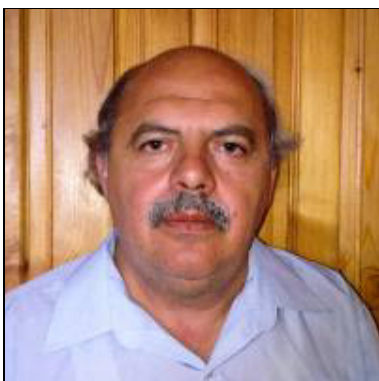
Spre Petroșani

Nunțile pe la noi erau totdeauna prilejuri de sfântă și neasemuită bucurie. Părinții mirilor organizau totul cu sentimentul desăvârșirii destinului propriu, odată cu aranjarea fiilor și fiicelor la casele lor, nașii și moșii veneau din legăturile familiale păstrate neclintit din vremuri ieșite din memoria generațiilor, cu sfaturi dar și cu daruri consistente, iar lumea satului primea sărbătoririle unirii celor doi tineri din toată inima, la fel, conștienți că îi ajută cu contribuțiile proprii la masa comună, având grijă să nu „strice” din prea mare cumpătate câștigul familiilor sărbătorite.

Noi, copiii, participam doar cu voioșia sufletească la reuniunea sărbătorească a tuturor oamenilor din sat, bărbați și femei, strânși în curtea finilor, în straiile cele mai alese, din căminele lor sau de pe ogoarele nesfârșite, întru cinstirea tinereții și pecetluirea iubirii noii familii care se forma, cu consimțământul ales și dragostea tuturor, într-o tradiție sănătoasă, puternică. Ne bucuram, deci, de veselie din jur, de încântarea muzicii, de frumusețea dansurilor și chemările din priviri din partea celor mai mari dintre noi a atenției fetelor frumoase, împodobite cu cele mai seducătoare veșminte. Ne dăruiam fără drept de apel fericirii comune a acelor clipe magice, îndelung așteptate.

Se căsătorea finul Nicu de la Cârlogani cu o tânără din Craiova, căreia îi făcuse și o fetiță. La acea nuntă s-a adăugat în mod firesc botezul celei mici. Nași erau părinții mei, nu mai știau nici ei de la a căta spiță, eu mă bucuram că mă numeau „nașul cel mic” căruia nuntașii îi acordau o atenție specială. Mă fuduleam cu înalta cinste, mă aruncam în jocurile inocenței vârstei cu cei de seama mea și uneori ne prindeam în horă, când cei mari ne îngăduiau mica îndrăzneală. Dar eram atrași mai mult de jocurile copilărești.

Finul Nicu era muncitor în Craiova, făcuse școala profesională și se angajase ca strungar la marile uzine Electroputere. Mireasa și mama totodată a finei celei mici era de prin preajma orașului, lucra la o fabrică de perii de pir. Era o splendidă vreme de

toamnă, cu soare blând și clar, nunta se desfășura în curtea părinților, într-o atmosferă de plenitudine a firii. Deși liber și prins în jocuri tipice cu cei de vârsta mea, prindeam din zbor discuțiile celor vârstnici de pe margine, melodiile serioase dar și cele cu aluzii licențioase ale tarafului, gesturile și obiceiurile tradiționale ale protagoniștilor: aducerea prăjini cioplite dintr-un copac tânăr, tocmai din zăvoi, de la Olteț, tulpină subțire, verde, aleasă cu grijă de către tinerii necăsătoriți, prieteni cu mirele, pentru înălțatul bradului sâmbăta seara, ridicarea lui mai apoi și legarea su strășnicie în vârful cu ramurile verzi ale imensei prăjini. A doua zi dimineața, se mai așeza încă o masă, numită cea a bradului, specială pentru cei tineri, apoi urmau: bărbieritul mirelui, învelitul miresei, cununia la biserică, coborârea bradului de pe prăjină, prinderea lui în dansul flăcăilor, adăpatul lui și bucuria tuturor de după împlinirea ritualurilor, cu adâncă trăire și răbdare, unul după altul. Eu eram în clasa a treia, atunci, fericit, participam la toate acțiunile, vrăjit de efuziunea reuniunii sărbătorești, dar aveam din când în când o ușoară strângere de inimă. Luasem la școală două note mici, nu-mi amintesc cum se întâmplase, părinții nu știau despre ele și mă copleșeau uneori remușcările, mai ales acum, când ei se dovedeau a fi cei mai importanți din această nuntă, alături de finii bătrâni care organizaseră totul.

Mi-aș fi dorit ca acea fericire a tuturor să dăinuie, să nu fie tulburată de remușcări, dar ele păreau că tocmai acum începeau să piște mai adânc. Dar nu rămâneam prea mult pradă lor, mai ales că verișorul mirelui, un alt fin, Telu, care muncea la București, tot ca strungar, își adusese acordeonul și, într-o pauză a

tarafului, începuse să cânte melodii noi, din capitală. Avea un glas puternic, care se înălța victorios în văzduh: „M-a făcut mama oltean/ Și puțin bucureștean...” La fel, lumea se distra copios când auzea cântecul cu... „femeia”. Spunea finul dezinvolt, spre hazul tuturor: „...cu ea să nu te pui/ căci dragii mei, femeia/ e dată...nu știu cui”. La fel, mai apăreau texte despre „golani din București” care „colindă străzile, bulevardele/ toate mahalalele și saloanele”. Lumea se amuza de cântecele lui finul Telu, iar după ce și le-a isprăvit, au revenit lăutarii cu repertoriul lor obișnuit.

Seara a urmat masa, unde și eu am fost acceptat, ca niciodată până atunci, să stau toată noaptea. Nașul și nașa erau cinstiți, se făceau urări pentru miri, pentru părinții lor, dar și pentru nași și moși și pentru ceilalți ce onorau masa. În final au urmat darurile: cele în bani, generoase, din partea nașului, a moșului și a apropiaților familiei, iar cele reprezentate de obiecte casnice pentru nași, moși și rude, din partea mirilor.

Târziu, către dimineață, ne-am dus acasă pe jos, eu fiind aproape adormit, copleșit de tristețea că timpul sărbătorec se terminase.

Acum eram în trenul spre Petroșani, către botezul fetei celui deal doilea fin, Dorică, fratele lui Nicu. Mi-l aminteam pe acesta de la nunta celui mare de la Cârlogani. Finul Dorică era mai înalt, mai împlinit decât Nicu, firește, mai tânăr și mai frumos. Lucra la Institutul de mine din Petroșani, și acum era la a doua căsătorie. Mai avea un băiat, Gigi, în clasa a șasea cu actuala nevastă și Dumnezeu le mai dăduse o fată, după dorința bărbatului. Acum îi solicitase pe nașii tradiționali ai familiei, pe tata și mama, să vină la ei, să le vadă căminul și să se achite de plăcuta obligație. Ai mei au acceptat bucuroși, deplasarea la Petroșani fiind una din foarte puținele ieșiri ale lor din satul natal. Eu terminasem sesiunea la Cluj și ne-am întâlnit în Craiova să purcedem spre orașul de adopție al finului.

Cunoșteam cu toții drama prin care i se sfârșise prima căsătorie. Soția, una din cele mai frumoase femei ale Petroșanilor, deși-l iubea pe soțul ei peste măsură, nu reușea să-i dea un moștenitor. Iar cum acesta venea din satul care nu concepa →

GEO CONSTANTINESCU

o familie fără rodul vieții, deci fără viitor, a lăsat-o în cea mai mare tristețe. Iar el a luat-o pe tânăra fărăncuță bucălată, cu părul de culoarea spicului de grâu care-i împlinise dorințele. Iar bucuria cea mai mare a fiului „petroșenean” era să-i aibă pe nașii cei vechi din sat să le binecuvânteze rodul târziu al iubirii.

Călătoria cu trenul personal, departe de a fi un impediment pentru părinții mei, era o adevărată plăcere. Păreau că trăiesc unul din rarele lor momente fericite, clipe de grație a firii, minunându-se la fiecare mișcare greoaie a trenului, de tot și de toate. La început de câmpiile largi, mănoase, de satele risipite pe marginea liniei, sau, în depărtări, de călătorii grăbiți târând după ei sacose și papornice grele cu cele de-ale gurii, apoi de dealurile care păreau că se încordează leneșe și în final de munții masivi, străbătuți de tunelurile nesfârșite.

Tatăl meu făcuse armata la Petroșani ca ostaș miner. Fiind foarte bolnav încă din copilărie de reumatism, nădăjduise că va fi reformat. Se căsătorise, între timp, se apucaseră amândoi de casă, dar iată că el se trezește încorporat și tocmai la cea mai grea și periculoasă armă: mineritul. Era atunci începutul teribililor ani cincizeci, când țara fusese secătuită de ostașii „eliberatori”, lupta de clasă se ascuțea și țara avea nevoie de cât mai mult cărbune. El credea că acolo îi vor rămâne oasele, când, după un accident ușor este văzut și salvat astfel de doctorul dispensarului minier, care rămăsese fără soldatul felcer care se eliberase recent. Cum avea același nume cu el și părea mai dezghețat ca ceilalți, a devenit sanitarul dispensarului și nu după mult timp putea să degreveze din munca medicului multe din cazurile ușoare. Așa a scăpat cu viață, mărturisindu-l, privind cu groază renăscută subit, în trecutu-i zbcuciat.

Mama își amintea, la fel, de singura vizită făcută la el, în armată, când plecase de acasă pe soarele blând de sfârșit de toamnă, ajunsese cu bine în oraș, iar când s-au trezit, dimineața, zăpada era cât gardul. Cum timpul scurt de vizită trecuse, trebuia să plece, înapoi, plângând de i se rupea sufletul. Trenurile mergeau

încă, iar o nevastă tânără cu care călătorea și care venise tot de la vizita soțului militar, încerca s-o abată de la tristețea fără noimă:

-Nu mai plânge, fetiço, poate că aștia pe aici vor fi și însurați, iar noi ducem tot greul pe acasă, deplângându-le soarta. Vezi-ți de treabă, ai grijă de tine și nu-i mai duce grija...

Tata mustăcea la aceste vorbe, amintindu-și de colegul său de armată care deși era însurat, acasă, în satul lui, îi mai făcuse un copil unei fete din Petroșani. Iar când s-a eliberat, a plecat cu o zi mai devreme, să nu-l găsească frații fetei înșelate, care veneau să-i ceară socoteală. Când au aflat, în sfârșit, înșelăciunea, și-au descărcat amarul pe cei care-i dăduseră drumul înainte de venirea lor.

-Dar cu ce suntem noi vinovați, dacă el v-a mințit cu privire la data eliberării?

-Trebuie să ne informați, dacă știți care e statutul lui familial.

-Numai de asta nu ne ocupăm noi, au afirmat cei ce întocmeau documentele, deși fuseseră încunoștiințați dinainte de ceea ce avea să se întâmple...

Și așa a scăpat pentru moment omul nostru de responsabilitate...

Am surâs și eu, mama și-a mușcat buza și a lăsat să-i curgă o lacrimă și tata a tăcut. Treceam printr-un tunel lung și tata a schimbat vorba.

-Aici a muncit neica Gheorghe Smărăndoiu când a venit de pe front. Acasă era sărăcie lucie, nu aveau ce să mănânce și se făceau înscrieri pentru detașamentele de muncă voluntară la tronsonul Bumbești-Livezeni. El a venit într-o fugă încălțat doar cu un tenis și un pantof. Așa a defilat mult timp cu ceilalți brigadieri voluntari care mărșăluiau cântând de la locul de cazare până la șantierul de lucru... Dar era bucuros că scăpase de foame și mai ales că putea să mănânce trei mese pe zi...

Eu văzusem filmul „Răsună valea” turnat în 1949 de Paul Călinescu. Făcut după un scenariu de M. Ștefănescu, filmul respecta toate ingredientele realismului socialist. Lucrările întârziaseră din cauza inginerilor rămași în urmă cu concepții burgheze, șovăitoare, fără curaj în luarea de inițiative îndrăznețe. Cum elementele provenite din clasa muncitoare erau mai

hotărâte, nu se cramponau la succesiuni nesfârșite de analize tehnice, aplicând hei-rupismul „sănătos”. Reacțiunea celor cu mentalități burgheze era, însă, criminală, dovedindu-se a fi sabotorii acelor inițiative „cutezătoare”. Printr-un element josnic din vechea gardă, pregătit ad-hoc, la o explozie, ucid un muncitor entuziast, stahanovist, care va fi înlocuit de fratele său, miner, care nu se răzbună, dimpotrivă, duce mai departe inițiativele acestuia. Mai apare în film, Niki, (jucat de Radu Beligan) fiul bancherului Gogulescu, care nu-i mai finanțează traiul pe picior mare plin de minciună și huzur. În fața acestei situații, tânărul filfizon încearcă să-și găsească terapia prin muncă. Nu reușește, e prea corupt de viața ușoară, iar scenaristul, cu aportul fraților Grigoriu, încropesc o brigadă de agitație care îl ironizează în deplina aprobare și în râsul tuturor.

Filmul este, însă, salvat de Ion Bostan, tânărul asistent de regie, care va deveni nu peste mult, marele nostru creator de filme documentare, care înfățișează nu doar ca fundal, ci ca protagonism colectiv, la modul realist și direct, munca dură așa cum era, cu dificultățile insurmontabile, eroismul oamenilor simpli și jertfele pe care le dau în vârtejul supunerii necondiționate a munților.

Tata mă asculta cu atenție, prin acele vremuri trecuse și el, cu aceleași dogme impuse atât de violent, cu aceleași limitări și amputări ale destinului individuale care au dus la eșecurile cunoscute și la nefericirea comună.

-Tu erai încă în armată, îi amintește mama, noi făcusem în acel an bună recoltă de grâu. L-am secerat împreună cu oamenii din sat, l-am făcut snopi, l-am adunat în cârstăți, apoi l-am adus cu greutate la arie. În iarna dinainte căzuse podul de lemn, de peste Olteț, din pricina ghețurilor, noi treceam cu carul prin apă, la hârtoape snopii cădeau și-i ridicam uzi înapoi, pornind mai departe. La arie trebuia să așteptăm să ne vină rândul, iar atunci trebuia să fim vâjnoși, să terminăm repede, să vină următorii. Iar noi eram numai două femei: eu și cu mama ta. Oricum, după ce am terminat, au venit oficialitățile, imediat, au cântărit recolta și ne-au luat-o pe toată. Nu ne-au mai lăsat absolut nimic. Munciserăm degeaba tot anul. →

Să ne mai (re)amintim de...

HONORÉ DE BALZAC (1799-1850)

La 20 mai 1799 se naște în orașul Tours Honoré de Balzac fiind primul copil al familiei și mama Anne-Charlotte-Laure Sallambier, femeie autoritară, inteligentă, instruită, frumoasă ea este preocupată de problemele timpului, de științe și literatură dar mai cu seama de ocultism. Citește scrierile mistice, biblioteca sa conținând operele ale unor teozofi... La botez, copilul primește un singur nume, Honoré, noul născut fiind dat în grija unei doici, de lângă Tours, unde va rămâne până la vârsta de patru ani, după obiceiul timpului. Paranteză: în anul 1800, la 29 septembrie se naște Laure-Sophie Balzac (1800- 1871), sora lui Honoré, care va fi întotdeauna prietena apropiată și confidenta preferată a lui Honoré.

În ceea ce privește munca sa, Balzac spunea: „Mă scol la miezul nopții și lucrez șaisprezece ore în șir”. În două volume intitulate Scene de la vie privée, titlul reflectând pentru întâia oară ideea grupării operelor sale în “Scene”, publică aproape toate nuvelele pe care le scrisese până atunci: La Maison du Chat qui pelote, Le bal de Sceaux, La Vendetta, Une Double famille, Gobseck, etc. – în mare parte drame de familie, în care tinerele fete mânate de himere doresc să se ridice prin căsătorie deasupra condiției lor sociale.

Ca să ne dăm seama de puterea sa de muncă, să reținem că în anul 1831 el a publicat în cursul anului peste

nouăzeci de titluri, iar primul său succes cu „Les Chouans” (1829), inițial publicat sub numele de „Le Dernier Chouan”, urmat de “La Peau de chagrin” (1831).

Alte romane și nuvele ale autorului: 1829: *Fiziologia căsătoriei* (Physiologie du mariage, 1829); *Pielea de șagri* (Le peau de chagrin, 1831); *Séraphita*, 1835; *Ilustrul Gaudissart* (L'illustre Gaudissart, 1844); 1835: *Crinul din vale* (Le lys dans la vallée, 1835); *Istoria mării și decăderii lui César Birotteau* (Histoire de la grandeur et de la décadence de César Birotteau”, 1837); 1838: *Casa Nucingen* (La maison Nucingen, 1838); *Strălucirea și suferințele curtezanelor* („Splendeurs et misères des courtisanes, 1839-1847); 1844: *Țăranii* (Les paysans, 1844);.

Și marele final, apropo de comentariul nostru: trebuie să ținem seama că Balzac a menționat și înscenat deseori coincidențe având ca punct de plecare anumite superstiții, cifra 13 producându-i pur și simplu o teamă înfricoșătoare de puterea ei malefică, deși, la nevoie, construia el însuși coincidențe. Astfel, putem constata lesne cum în „*Femeia la treizeci de ani*”, el nu datează campania din Germania, pentru care Napoleon se pregătea, cu 28 martie 1813, ci scrie a treisprezecea duminică a anului 1813. Ceea ce este absolut exact și mai impresionant pe plan romanesc. La fel, în “*O afacere tenebroasă*”, Balzac precizează despre bătălia de la Iena: “*13 octombrie, dată de rău-augur*”. Să mai reținem și că Balzac era un amator de mondenități și un om cu

intensă activitate diurnă fiind prolific doar... noaptea! Mărturisirea despre sine autorul operelor „*Moș Goriot*”, „*Iluzii pierdute*”, „*Femeia la treizeci de ani*” sau „*Eugenie Grandet*”: „*Mă scol la miezul nopții și lucrez 16 ore în șir*”. În aceeași ordine de idei: Balzac avea un adevărat ritual: seara, adormea la ora 18.00, se trezea la miezul nopții, îmbrăca un fel de rasă călugărească în loc de pijama, bea o cana mare de cafea și, la lumina unui policandru cu șapte lumânări, lucra fără întrerupere până când îl răpunea oboseala, în tot acest timp, făcând abuz de tutun...

P.S. În cultura română a avut doi admiratori de valoare, G.Călinescu, cel care milita pentru balzacianism în articolele sale teoretice exemplificând tehnica acestuia în romanul *Enigma Otiliei*, și de Mircea Eliade, care, în tinerețe și-a dorit să scrie o monografie consacrată operei lui Balzac. Pornind de la motivul androgenului, care constituie de fapt nucleul nuvelei de ample dimensiuni *Séraphita*, Mircea Eliade a dezvoltat teoria sa din eseu *Mitul reîntegrării*.

DUMITRU HURUBĂ

SPRE PETROȘANI

→Cum mai dăduserăm la cote și un sac de fasole în plus, ne-au îngăduit să luăm acasă sacul cu pleavă și neghină cu care completasem cantitatea cerută. Ajunse acasă, am făcut din gozurile acelea o azimă și am mâncat-o toată la acea masă. A fost cea mai dulce pâine pe care am mâncat-o în viața mea...

-Dar cum am venit, continuă tata, am terminat de încropit casa și boala ta era să ne cumpărăm un... „ghioci”. Ne confiscaseră și carul și camionul. Nu mai aveam nici boul pe care-l dădusem la cotele trecute. Tu credeai că vom putea rămâne cu pământul pe

care-l aveam și-l vom munci în continuare ca particulari. Venise moșul Matei cu vestea care pe tine te vrăjise. La Știrbești se dădea un „ghioci” la un preț de nimic. Eu m-am hotărât să mă duc sa-l văd. Am trecut, însă pe la Gospodăria Colectivă să văd ce cote mai aveam de dat. Cantitatea de carne pe care ne-o cereau era chiar greutatea vacii noastre. Ne mai rămânea decât juninca. Astfel că nu mai puteam lua „ghiociul”. Și văzând toate acestea, m-am înscris în gospodărie. Și tu ai luat foc...

-Da. Eu te așteptam cu „ghiociul” și a venit la noi acasă moș Lie surâ-

zând: Nepoată, nu mai aștepta degeaba, „ghiociul” ăla, că nepotul Dore s-a înscris la colectiv. Așa că ai scăpat de toate necazurile. La început n-am crezut. Apoi când și tu ai confirmat spusele, am crezut că înnebunesc...

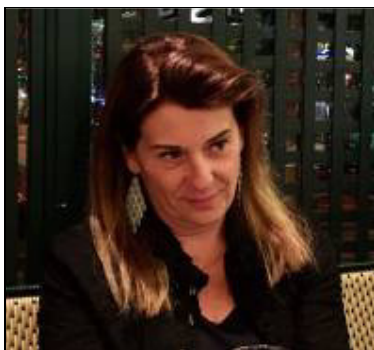
-Acum îți dai seama că nu mai puteam face cotelor. Nu mai aveam scăpare...

Deodată ochii lor se întunecă. Astfel au rămas tăcuți până în gara Petroșanilor, precum întreg destinul lor de țărani liberi le fusese curmat de acele cote blestemate.

(Fragment din romanul *Spirala*, în curs de apariție)

EUROPOEZIA

CATHERINE PONT-HUMBERT

Catherine Pont-Humbert (Franța) e scriitor, jurnalist literar, realizatoare de lecturi muzicale. Producător la France Culture din 1990 până în 2010, ea a realizat acolo multe interviuri și documentare importante. De atunci, programează și animă întâlniri literare. Este membră a comitetului de redacție al revistei *Apulée* încă de la crearea acesteia, membră a juriului pentru premiul (din metrou) Goncourt, responsabilă a premiului pentru Primul Roman al Bibliotecilor orașului Paris. E autoarea volumelor *Carnets de Montréal*, Editura Passage, 2016, *La Scène*, Editura Unicité, 2019, *Légère est la vie parfois* (poezie), Editura Jacques André, 2020, *Les Lits du monde* (poezie), Editura La Rumeur libre, 2021. A adaptat și regizat o serie de lecturi muzicale, printre care *Edipe sur la route*, după Henry Bauchau, *Ecrire c'est dire le monde*, antologie de texte francofone, *La Scène* după o poveste a sa și *Les échappées*, lectură poetică.

(Fragmente din *Légère est la vie parfois*, Editura Jacques André, 2020)

*
Există locuri de vis
Locuri clare și secrete
Unde se plămăiește imaginarul

Există locuri sălbatice
Unde un limbaj intim ne scoate din noi înșine

Locuri care ne poartă pe căi neașteptate
Care ne leagă la prezența invizibilă a lumii

Există locuri tulburătoare care vindecă și salvează
Locuri prin care să ne consolăm cu ceea ce ne este dat

*
Oceanul s-a ridicat în ziduri de spumă, furându-ne orizontul

Vocea lui a ajuns la mine
Era acolo, cu pieptul lucind de la o ploaie furioasă
Cu ochii dilatați de furtună
Părul său negru șiroia pe sânii mei
Avalanșe de apă ne loveau trupurile,
ne băteau pielea înghețată

El era pământul pe care voi acosta
Pliul mării care îmi va marca orizontul

Într-un zbor greu, pescărușii s-au învârtit insultându-se
Marea s-a retras
Sarea ei toată s-a lipit de el

*
Bucuria explodează
Lumină interioară care se revarsă în plină zi
Se răspândește în picături luminoase

O stea filtrează în privire
Pentru a-i surprinde strălucirea, te simți tulburat

Crezi că ai atins secretul lumii
Acest mesaj îndepărtat uneori ajuns până la noi

Fragmente din *Les lits du monde*, Editura Rumeur libre, 2021

Coala albă

O pagină albă se întinde în fața mea
Cearșafuri netede, întinse ale patului

Plaja infinită, deschisă vânturilor din visul meu
Ofertă divagațiilor mele
Desfac patul intact, imaculat
Pagini virgine ale cărții care va veni

Albeață perfectă, vertij al vidului care mă cheamă

Orbită, mângâi suprafața strălucitoare care mă așteaptă

În sfârșit pot intra în carte
Pot aluneca printre cearșafurile ei
Pot să le reînnod cu cuvintele pierdute

La căpătâiul paturilor

Singurătatea primei cărți o voi păstra pentru totdeauna

Eram singură și voiam să îmbrățișez memoria lumii

Din oraș în oraș
Din pat în pat
Cartea a crescut
În gestul lent și stângaci al cuvântului bălbâit

La căpătâiul paturilor lumii în care m-am strecurat
Am lăsat câteva urme
Ele dovedesc prezența mea
Și spun că am dormit bine acolo

Am dormit în atâtea paturi
Și am venit pe atâtea drumuri pentru a ajunge la mine

Așteptarea

A scrie înseamnă a aștepta
A aștepta să apară cuvintele

Dezghiocate de-a lungul orelor lente
Întinse spre o invizibilă frontieră

Perle dintr-un răbdător colier
Ele se rostogolesc în ambraturile nopții

Să nu le lași să cadă din neatentie
Nici să nu le clocești prea mult

Efemeră construcție bogată numai prin îndoielile sale

Ele mușcă din carnea visului

În tufișul somnului
Ele își iau zborul fără un strigăt

Dimineața, cuvintele renasc sălbatice și impetuoase

Enigma respirației mereu prezentă
La fel de fragile ca un vis călărind la răsăritul soarelui
Înainte să se piardă într-un alt loc acoperit cu mărarăcini

Ele alunecă pe aurul ferestrelor
Țes un voal somptuos la banchetul zilei

Un cântec se inventează cu ele
Înainte de a dispărea purtat de un vânt spumos

Arsură a așteptării
Aproape de un extaz urzit din cuvinte leneșe

A scrie înseamnă a aștepta

Traduceri:
MARIANA STANCU și
VALERIU STANCU

Asterisc

Călătoria (fragment)

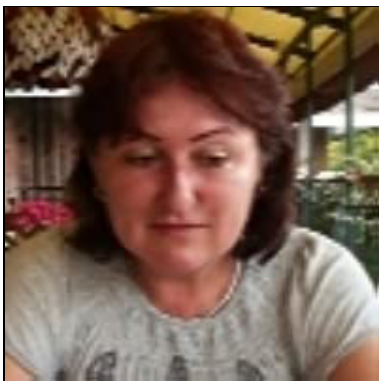
Era spre seară. Toate își găsiseră locul în lume: oamenii, păsările, ierburile, animalele, pietrele, peștii. În ceruri, sub pământ, pe pământ fiecare avea un loc, atât cât jinduia și nimeni nu putea să-mi spună drumul. Graiul lor era departe, doar răsuflarea le era aproape. Se adresau întunericului. Noaptea le zăvora ușile alungând sângele cald din mijlocul inimii, coagulând apele în tremurul lor înalt, transparent.

Aud răcnind lumea de dincolo, îi aud pe cei care strigă în pumni pentru a nu urla. Unii sunt nevinovați. Sau poate nu sunt. Cineva ar trebuie să știe. Cancerul este al minții. Fetuși contestatari incendiază pântecele mamelor. Indicele de sinucidere crește la creșe, infarcturile la ore fixe. Popoarele acceptă o moștenire lipsită de miez neștiind ce ar fi putut fi, ca alternativă, un prezent care nu-i cu totul vândut dureroasei sălbăticii a ceea ce este real și rentează. Timpul este uscat și tăios, se încolăcește ca o algă mortală în jurul nostru, ne acoperă dar sub poleiala lui zace imaginea cea mai dură lipsită de umbră și culoare.

Toată istoria și viitorul, viciile și normele sunt cuprinse acolo pe hârtia milimetrică a unor îndemânateci constructori de aer, făuritori de volume între vârfuri înalte ce ascund avalanșe. Regressus ad infinitum. Istoria de atunci în forma de acum. Pământul cuprinde viețile noastre și le revendică absorbindu-ne din când în când.

Hei, morților! Domnilor și doamnelor, spectre supuse care ați fi putut crește întregi în viețile voastre! Ce putem face acum când peste noi se cascade golul prin care soarele nu poate pătrunde? Cât o să așteptăm până să începem a fi?

Încă o dată privesc întoarcerea pe pământ a furiilor. În cutia de fier a deșeurilor umane cenușa luminii amorțite se scurge încet spre următoarea mare cutie de fier. Câte seri sunt, tot atâtea amurguri până

amețesc în nenumărabil. Sunt liniștită în suflet dar de ce e umedă tăietura în cămașa mea de culoarea cerului?

*

Dacă simt dintrodă cum durerea mă copleșește este pentru că sângele meu se confundă cu apele lumii. Fibrele ființei se sfârșesc între două mări și mă frâng. Am văzut schimbarea secolului care a uitat de dreptate, i-am văzut pe cei darnici dându-se în lături din calea darniciei, pe cei josnici urând iubirea și truda. I-am văzut pe învingători ștergând sângele cu veșmintele albe ale celor învinși. Din patria mea am pribegit. Cu propria-mi limbă îmi ghicesc gândul și gândul meu spune: Tu țărână să-i fii și ea să te aștepte răbdătoare. Pământ să te faci pe drumul nevinovaților căci truda lor e mai înaltă decât bolta cerului. Dacă poporul e neștiutor nu-l disprețui. Nu sunt oameni haini. Pe fețele lor – lumina stelelor și o amărăciune care încă nu și-a găsit timpul exploziei. În ochi le poți citi teama față de ziua de mâine. Întâmpină-i zâmbindu-le din toată inima. Spune-le: De ce stați în picioare? Ședeți pe acest pământ fără margine, dur și iubitor, darnic în roade mai dulci ca mierea. Nu l-am iubit și nu l-am protejat îndeajuns împotriva vântului rău și a hoșilor. Dacă vom ști să ne purtăm numele, să nu mai credem în înfrângere, vom ști și să ștergem urmele umilinței, să transformăm această rană adâncă, purulentă într-o lume nouă, luminoasă și sacră. Oare de ce mă priviți așa de straniu? Și eu sunt tristă. Tara și-a acoperit ochii cu mâinile, țara - ca un copac desfrunzit în ploaie.

*

Acum parcă-i ieri. Trecutul va deveni într-o zi viitorul și acest loc într-un loc al morții va curge. Plămada trupului meu e în țărâna

patriei. În câmpia albă în care m-am oprit pândesc șacalii bătrâni. Măinile întinse spre om nu-și vor mai termina niciodată gestul abia început. Oare asta mă învinovățește? Din nopțile fără vise nu există cale de întoarcere. Drumuri părăsite, drumuri care merg singure în veșnicie.

Fantasmele se înmulțesc horind: – Hai să le tăiem capetele! Hai să le tăiem capetele!

Să nu vină zorile, să nu apară ziua și în delir să rătăcim prin lume.

Ce oameni minunați! O parte sunt mascați, o parte fără măști.

Greșelile nu atârnă în ziua judecării ci în viață.

*

Lungi, prea lungi sunt tăcerile, exagerat de profunde, cercuri perfecte în lunga și ciudata mea călătorie, în jalnica mea navigație prin lume, printre locuri și oameni expunându-și imaginea în mărime naturală, oameni care din turnul lor de ivoariu își apleacă privirea într-un arc perfect care le cuprinde toate zilele.

Măști ieșite din uz, chipuri fără oameni în spate. Umbrele de pe pereți care preced defilarea celor aleși dispar odată cu sosirea acestora. Secvențe ale unei memorii prea încărcate, brize putrede împresurând inima de jur împrejur. Timpul iluziilor? Pașii...? Aleg singurul drum care mă pierde. După arta pe care ne-a dat-o cuvântul eu sunt în strigătul meu. În ceea ce privește trupul, când l-au întrebat până unde a ajuns, le-a spus că până la capătul lumii și când si-a dat seama că pătrunde într-o catedrală înghețată, întunecoasă și-a deschis bluză la piept dându-și lumina.

Un vânt arzător trece spulberând liniștea și toate vorbele nerostite, sigilate, aleargă dincolo de ceea ce se cheamă hotare, acolo unde sfârșesc toate drumurile și niciunul nu începe. Încerc să fluier dar nu scot niciun sunet, buzele îmi sângerează și cuvinte de-a valma curg ca apele atunci când se împimăvărează și se topesc sloiurile. Dar fiecare cuvânt trage după sine un con de întuneric.

Dacă aș putea vorbi mai limpede ai înțelege că atâtea lucruri se petrec indiferent de cuvinte, că timpul ne roade carnea apropiindu-ne de moarte.

Sentimente în flux și reflux își pierd vocea printre florile fără →

DORINA BRÂNDUȘA LANDÉN

nimb ale acestei ierni care se dilată, cuprinde totul fără să ezite, fără patetice viclenii, fără acel venin al drumurilor întortocheate. Mișcările sufletului sunt mișcări de lame iar eu nu-i mai pot da odihnă. Gesturile sunt mai limpezi decât peretele zilei, muzica lor curge în felul său, liberă, fără libret, îi ascult pasul moale îndepărtându-se ca sunetul unui flaut pe care l-aș fi pierdut. Gura mea e tăcută. Frigul este gol și se-ntinde. Tu, omule care umbli pe drumuri, vorbești și ești viu, stabilește un echilibru între locurile comune și arma cuvântului altfel nici aurul nu va crește în pământ arid. Cuvintele tale sunt răni proaspete în căușul mâinilor mele.

Răspunde-mi, în pragul singurătății, dacă trec prin ușa ta, ușor ca un anotimp abia întrezărit, se va umple inima ta de lumină?

*

În seara aceasta cerul e strălucitor. Câmpul e alb, copacii sunt albi.

Întreaga lume e albă.

Mă gândesc la ziua ce o să vină, la timpul nefărămițat, necunoscut. Iată, peste puțin se întunecă. și noi vom lăsa jos lumina cum am lăsa un cearșaf fâlfâind trist ca să acopere osemintele zilei și apele morții. Singurătatea e tăcere nesfârșită, netulburată. Călătorul cel nemângâiat, omul nedumerit, neînțeleș e asemeni unui suspin ce nu și-a găsit limba. Noaptea are o singură poartă neagră, prea întunecată, ca o gură uriașă de leu înfometat. Oamenii se duc la culcare, au sentimente, multe sentimente pe care le împachetează la un loc cu lenjeria proaspăt călcată, se culcă pe la zece, visează lucruri mari, iau în grija lor pacea, libertatea, democrația. Măzgălitori de cuvinte tăvălite în aproximativ. Ei fac legi cu două fețe. Din amândouă există doar una singură. Dar care? Raiul promis nu e decât un modest infern. Poporul recade mereu tras în țeapa de fier. Ciclurile istoriei se împlinesc în mod inexorabil și mai trăim o dată și încă o dată și încă o dată... impasul, repetiția.

Cei născuți supuși, zac buimăciți făurindu-și vise în sălașurile lor, din ce în ce mai săraci, hărtuiți, știind că totul este dinainte acceptat, așteptând noaptea să le întunece ferestrele, să le transforme închisoarea în amfiteatru.

Priviți-le fețele! Nu-i cunoaște nimeni? Veșmântul lor nu poate fi negat.

Repetiția e robie.

Deși fiecare îl urmează pe celălalt în întuneric, sunt o ceată lipsită de solidaritate. Poate că nu ei ci noi suntem cei vinovați pentru că, deși am vrut-o, nu am știut cum să îngropăm cadavrul unei societăți care începuse să duhnească în odaie.

În seara aceasta cerul e strălucitor. Câmpul e alb, copacii sunt albi. Întreaga lume e albă.

Patria e un pumn de pământ sub zăpadă.

Fiecare palmă de pământ e urma unui om.

*

"În realitate, dezamăgirea nu are de-a face cu lucrurile din exteriorul nostru. Cei vinovați de propria noastră dezamăgire... suntem noi." (Albert Camus)

Lumina se întoarce împotriva luminii, umbra se refugiază în umbră. Degetele îmi sunt încleștate în mânuși. Frigul crește pe câmpuri albe, sculptate fără cusur. Aici a fost o fântână, dincolo sunt niște pini uriași, un prag de casă, un zid vechi de piatră care pare a fi spinarea înzăpezită a unui dinozaur, șoseaua europeană. Lumea irupe într-o diversitate de trăsături exacte, tristețea îi colorează notele ridicându-se ca un urlat într-un imens hangar abandonat.

Între lumea de care mă lovesc fără să-i înțeleg scopurile -nici obiceiurile și starea totală de așteptare- trăiesc de izbeliște risipindu-mi ultimele rezerve de echilibru. Noaptea se lasă cu promisiunea clară a insomniei.

Greșeală!

Ce dorință mă face să merg mai departe? Dorința e doar o rană deschizându-se ca o floare carnivoră care își devorează propria-i substanță dinăuntru în afară și din afară înăuntru, simultan, o absență care rănește până ce nu mai simți și nu-ți mai amintești sensul durerii.

Cultivă-ți rana, hrănește-te din sucul ei, înfășoară-te în mantia ei țesută din firele cele mai tainice, învață să o recunoști până la amănunte, nu o amesteca în mizeria fiecărei zile, învață s-o păstrezi pentru

clipele singurătății tale, fă-ți din ea scut.

Din nou greșeală!

Ce mai faci? Dă-mi un semn înainte ca toate telefoanele lumii să țiuie, computerele să furnizeze date contrafăcute avioanelor ca să nu se mai ridice de la pământ, dă-mi un semn înainte ca distrugerea, focul să potenze schimbările la nivel celular.

În timp ce pe tine te împodobește indiferența și comoara tăcerii tale rămâne nedescuiată încerc să te strig și o cădere de zăpadă îmi acoperă chemarea. Am ridicat mâna să o opresc. Acum. Mai târziu nu mai are rost. Ca un bolovan se prăbușește, mereu, în prăpastia în care locuiesc la marginea timpului, în limbul tăcerii. Dar nu auzi, nu înțelegi și zadarnic deschizi încă un pic robinetul cu oxigen pentru a-mi trece peste chip aerul dulce și înalt cu care ridici în văzduh zmeul ultimului poem pe care l-ai scris.

Niciodată nu e timp îndeajuns să-ți spun adevărul. Timpul se contractă până plesnește ca o lubeniță din care țâșnesc seminte lucioase, neroditoare.

Mășor goana întunecată a orelor. La îndepărtatul capăt al drumului și al lumii bariera dintre realitate și utopie e doar o linie subțire, roșie ca un firicel de sânge.

Ce mă fac cu atâta iubire de oameni? Vrem să ne înveșmântăm în ea sau să o aruncăm ca pe o bucată de marmură sfărâmată? Numai un cuvânt. De cele mai multe ori ajunge un singur cuvânt. Te pot chema și-ți pot promite în șoaptă să nu te mai chem. Tot timpul e iarnă, am nevoie de această insulă care să mă mențină plutind peste zăpada pe care o străbat scufundându-mă. Durerea și-a clădit casă în trup. Amintirea trupului meu tăcut mă zdrobește. Pot sta închisă într-o odaie fără să rostesc un cuvânt. Voi avea grijă de mai bine ori de mai rău.

Din nou greșeală!

Fac abstracție de unele lucruri pe care nu vreau să le rostesc. Cer vieții și semenilor mai mult decât îmi oferă și nu știu cât timp voi izbuti să duc această luptă sterilă, să continui această călătorie. Din cauza intoleranței pentru slăbiciune, cândva, o parte din mine va muri într-un fel oarecum stupid fără măcar să fi rupt pagina cu dedicația : "cu iubire de oameni..."

Starea prozei

Povara lui Mihai Potângă

Un sat de pe valea Prutului de Jos cu tradiții care, în ciuda timpurilor vitrege, a rămas oarecum conservat în arealul neaș. Oamenii de aici vor fi fost mai răbdători, iertători, dar și mucaliți ca prin alte părți. Mihai Potângă se trăgea chiar din această albie. Era un tip scund de statură, dar vânjos ca taurul, avan la muncă, săritor la nevoie și plin de haz la petreceri. Alta avea să fie meteahna lui: căsnicia și gospodăria nu-i mergeau cum ar fi trebuit. Poate din cauza că s-a căsătorit prematur. Însă, în situația lui de atunci, nu avu de ales.

Pe când avea doar 16 ani și frontul se rostogolea peste Basarabia, taică-său a fost luat la război. Pe la Crăciun a scris de la Oder că luptele sunt grele, dar Dumnezeu ține cu dânsul. Însă în primăvară cei de acasă primiră un plic oficial ce anunța că soldatul Potângă „propal bezvesti”, adică este dat dispărut. După război, un omulean din satul vecin avea să se „răsuflă”, precum că asta nu este adevărat: el a văzut cu ochii săi cum Potângă, cu care se luaseră frați de cruce, a fost rupt în bucăți de un proiectil și amestecat cu pământ în tranșee. Cine să-l mai fi căutat? Ce s-o fi întâmplat cu adevărat, familia n-a mai aflat niciodată. Așa sau altfel, toate muncile în gospodărie și la câmp căzură povară pe umerii lui Mihai.

După aia a urmat și tăvălugul deportărilor în Siberia. Mama cu copii săi era trecută pe listă, pentru o casă acoperită cu țigle, o pereche de cai și câteva hectare de pământ. Faptul că soțul ei a luptat pe front, în armata sovietică, nu s-a luat în calcul, deoarece „propal bezvesti” se interpreta că s-ar fi predat în plen dușmanului. Cineva l-a sfătuit pe Mihai să se însoare cât mai curând, separându-se astfel de familia „chiaburilor”. N-ar mai fi părtaș la gospodăria și pământul părinților. O altă familie, mai ales săracă, nu era pasibilă de a fi ridicată. El așa a și procedat. A luat-o pe Leanca, fata cea mică dintr-o familie cu mulți copii. Părinții i-au dat-o cu bucurie. În sinea lor, o fi sperat și ei să se pricopsească cu ceva din „averea lu' Potângă”. Habar n-aveau că aceasta urma să fie naționalizată.

Mihai nu s-a pierdut nici în kolhoz, pentru că era harnic și îndemnatic la orice treabă.

Se învrednicise repede de autoritate în colectiv. Era unicul stâlp al casei. Familia se mărea și nu avea cum altfel să-i hrănească și să-i îmbrace pe toți.

Mai rău de Leanca care, după o copilărie mereu flămândă, mai ales că pe vremea foametei din 1946-47 chiar s-a zbatut în „gura morții”, a dobândit o malnutriție cronică, de-a valma cu alte boli istovitoare. Nașterile frecvente i-au zdruncinat cu totul sănătatea. Grija ei cea mare a fost copiii, căci erau și ei lipsiți de energie și aveau nevoie de multă atenție. Micuții se țineau și ei de ea ca umbra de pom. Astfel, nu prea avea cum să muncească la kolhoz. Brigadierul bătea cu bățul în poartă și, o scotea cu năbădăi la muncă în câmp. Astenia o doboră la pământ, dar nimeni nu-i da crezare. Dincontra, intrase în gura satului ca „trândavă”.

Mihai, chiar dacă nu prea se gândea dacă o iubește sau nu pe Leanca, își făcea cuviincios datoria de de familie. Nu a renegat-o niciodată, fiind conștient de faptul că el și-a ales-o. Nu uita că datorită ei a scăpat de Siberia. Așa că o fi ea o povară, dar Dumnezeu i-a dat-o.

Adevărat, văzând cum trăiau alții în bună înțelegere și voieșie, își mai ieșea din pepeni. Îl năvălea un soi de invidie nestăvilă, care îl provoca să-și verse furia asupra soției – ba că nu-i și ea gospodină vrednică, ba că nu ar dori să se țină și ei în rând cu lumea. Îi arunca vorbe grele, chiar mai și scăpa pumnii pe ea.

De altfel, era gata să facă tot ce îi sta în puteri pentru sănătatea ei. Însă nu știa cum să-i susțină moralul. Asta era peste intelectul lui. Când o apucau crizele de anxietate, mai ales însoțite de atacuri de panică, el devenea neputincios. Totuși, o ducea pe la babe cu descântecele lor, la clinici, dar doctorii de la oraș o trimiteau înapoi, la „dispințarea” satului. Adică, la felcerul Pankratov, unicul cadru medical din localitate. Un fost sanitar militar care, după război, nu s-a mai întors la Siberia lui de baștină.

Felcerl, de fiecare dată, o primea pe Leanca cu un zâbet larg afișat pe fața lui grasă și nu scăpa ocazia să o intimideze:

– Mă mir eu de tine, tovarășă Leanca. Îți tot cauți boala și n-o

găsești. Da' nu ți-am spus eu, de-atâtea ori, că n-ai nimica? Ei bine, hai să mai vedem ce putem face, zicea el plictisit.

Cu aere de mare medic, îi dădea să soarbă câte o linguriță de mixtură de valeriană și de o soluție ce se numea „brom”, pe care Leanca nu o suporta pentru mirosul ei neplăcut și gustul acru-sărat. Nu știa că este și foarte toxică.

– Să faci rost de mixtură din coarne de ren, că aia ajută cel mai bine la tristețea ei nemotivată, l-a sfătuit felcerul pe Mihai.

– Ușor de zis „să faci rost”, dar unde?

– Mergi în Siberia că acolo sunt reni.

– Adică, din nou mă trimiteți în Siberia. Mulțumesc din suflet, spuse aluziv Mihai.

– Tu ești „mujicul” ei, tu caută.

Acesta era tot tratamentul oferit. Câte o dată puțin ajută, dar în general deloc. Astfel, Leanca își ducea boala pe picioare.

Soții Potângă aveau trei copii. Două fete și un băiat. Fetele deja absolviră școala și se zburătăciră de acasă să îmbrățișeze lumea de mult visată. Băiatul mai avea un an de școală și încă era pe lângă părinți. Mihai se mândrea cu el, ca orice tată de unic fecior. Îl îndemna mereu să „facă carte” serioasă și să urmeze o profesie de seamă, că la vremea lui era altă rânduială și îi pare rău.

Leanca nu-l scăpa nici ea din ochi, așa de tare îl iubea. Urmărea cum se mișcă tandru, cum vorbește ca unul mare. Se minuna cum îi dădea în spic mustăcioara. Nu l-ar fi →

DUMITRU BĂLUȚĂ

împărțit cu nimeni. Totuși, noaptea, când nu o lua somnul, întorcea satul pe o parte și pe alta, căutând-i o mireasă pe potrivă. De atâtea ori băiatul drag îi aducea mamei nuferi de la baltă! Nuferi albi.

Dar cine ar fi gândit, cine ar fi știut, cine ar fi crezut, că Dumnezeu l-ar fi scăpat din vedere și nu l-ar fi păzit de primejdie. Nuferi galbeni...

Îi aducea așa, fără motiv. De Duminica Mare, potrivit datinei satului, se cuvenea să fie împodobite cu jerbe de flori sălbatice și frunzare porțile, casele și brațele ființelor dragi.

În anul acela ninsese mult în Carpați și apele de zăpadă curgeau nestăvilite la vale. Prutul atât își ieșise din albie, încât umpluse balta până la refuz. Nuferii erau aproape inaccesibili. Doar un înotător încercat putea avea norocul să ajungă la ei. În caz contrar, năvoadele aveau să tragă la mal cadavrul nenorocitului.

De atunci nimeni nu mai putea să vorbească cu Leanca – tăcea continuu. În casă, în curte, pe ulițele satului – tăcea. Se închise în sine ca într-o temniță. Se înegrise la față. Nu-și mai schimba hainele cernite. Umbra ei abia se mișca pe unde suferinda umbla. Nici Mihai nu mai avea ce-i face.

Anii treceau și, potrivit unei zicale vechi, le vindecau pe toate. Însă nu se știe cât folosea această înțelepciune și pentru Leanca. Asta pentru că ea, de la o vreme, porni o ceartă cu Dumnezeu și tot repeta în sine ea: „Doamne, ai greșit! De ce nu recunoști? Ai comis o ineptie. De ce mi l-ai trimis după nuferi? Atâtea flori erau în câmp: cimbru sălbatic, corovatică... Mie mi-ar fi plăcut și acestea. Sunt cele mai indicate flori de Duminica Mare. Dumnezeule, zi ceva...” Leanca venea pe ascuns la baltă și sta însingurată pe mal. Privea lung în apă. Numai ea știa ce caută și ce vede acolo.

Sătenii nu mai aveau timp și pentru problemele lui Leanca. Cu atât mai mult că ea deja răspundea la binețe, mai și zâmbea. Satul uitase de război, de foamete și era în plină mișcare în jurul rostului său. Unul murea, alții se nășteau. Oamenii priveau unul la altul altfel. Din munca lor răsăreau case noi ce dădeau peste marginea satului. Se construiau drumuri asfaltate, căi ferate până hăt departe. Sătenii reveniră la cheful lor de viață. Toamnele abia încăpeau nunții cu mese mari și muzici alese.

Cu toate acestea, erau anii de „înainte să moară Brejnev”, când gazetele consemnau ca pe bandă rulantă „consolidarea colectivă și avântul omului nou în viața satului”, lăsând totodată în umbră imense breșe spirituale.

Mihai avea și el o vârstă, dar tot petrecăreț rămase. De obicei, prefera să steie la „un pahar de vorbă” cu rudele, vecinii sau prietenii, numai nu la crâșmă „cu golani”, cum prefera el să glumească. La nunți și cumetrii – mai rar. Leanca nu prea agreea să-i țină de pereche la petreceri. De aia, mare i-a fost mirarea, când ea a acceptat să meargă cu dânsul la nunta unor tineri, care nu le veneau nici măcar rude îndepărtate.

Au închinat pahare și s-au dat pe cinste în dansuri. La început Leanca a dansat cu soțul în pereche, iar când acesta s-a prins în cerc, s-a retras pe margine între femei. Mihai era de neîntrecut la sărbătoare. Atât mai sărea cu împletituri de picioare și tropăia în bătătură de rupea cu pingelele pământul. Cânta fanfara lui Șoiliță, care nu înceta până nu-i vedea pe jucători lioarcă ca scoși din baltă. Când s-a încheiat petrecerea și s-a potolit colbul, Mihai a observat că Leanca lipsește. Primul gând ce i-a venit a fost, că ea o fi obosea de atâta dans și, ca să nu-i strice și lui cheful, a plecat de una singură acasă. Dar acasă nu a găsit-o. Cum s-a luminat de ziuă, a căutat-o pe la rude, dar Leanca nu-i și nu-i! Rudele s-au alarmat și au ridicat satul în picioare, însă căutările erau zadarnice.

La scurt timp, Mihai a fost săltat de miliție. Ce putea el să spună, decât aceea, cum au petrecut împreună la nuntă și cum, fără știrea lui, ea a dispărut.

Peste câteva zile l-au trecut cu barca Prutul. În România l-au dus la o morgă să recunoască un cadavru.

Teli Iacșa, Părăsirea pământurilor natale

– Leanca! Ea este. Ce ai făcut femeie? Cum ai ajuns aici?!

– Nu mai striga, a răspuns în locul ei un gradat român. A adus-o apa Prutului la malul nostru. Din partea voastră, dar ce a fost acolo, luați-o și lămurii-vă.

Atât a fost discuția. Afară l-a luat la rost o gloată de „gură-cască”:

– Pentru ce ți-ai omorât muierea, mă?!

– Ia mai tăceți, a zis altul, poate ea singură s-a aruncat cu capul în apă.

– O fi, dar nu de bună viață, s-a dat cu părerea o femeie.

– Așa-i, așa-i, a strigat alta, știți bine cum sunteți voi, bărbații!

– Ți-ai bătut joc de soață, bă! Chit că tu ai condus-o la sinucidere, a dat acela verdictul.

La judecată avocatul lui Mihai a insistat pe cererea ca procuratura să facă claritate: cum o fi reușit presupusul inculpat să treacă victima, neînsuflețită sau încă în viață, prin gardul de sârma gimpată de la graniță, fără ca pe corpul ei să fi rămas semne specifice?

Nimeni nu a dat un răspuns la asta, dar nici la întrebarea: de ce nu a funcționat sistemul de semnalizare, măcar vreun dispozitiv ascuns în împletiturile gardului de protecție?

Asta în condițiile în care a fost încălcată frontiera de stat și nu a unui stat oarecare, ci a URSS?

Or, pichetul de grăniceri nu a reacționat nici într-un fel la acest incident grav. Tocmai asta o fi condus la nenorocirea de față, a încheiat avocatul.

Procesul judiciar s-a încheiat repede. Din câte a înțeles Mihai de la avocatul său, sentința de condamnare a fost întemeiată doar pe depozițiile rudelor din parte victimei, precum că el sistematic agresa verbal și fizic soția și ar fi determinat-o să recurgă la sinucidere. Fiicele nici n-au afirmat, nici n-au infirmat că a fost anume așa. Ele au ales imparțialitatea față de relațiile părinților, deopotrivă dramatice.

Însuși Mihai, care o cunoștea cel mai bine pe Leanca, era convins că ea, suferind de depresie, în „ceasul rău”, a cedat atacului de panică și ar fi pornit în ape după fiul ei drag.

Fiind un om creștin, el s-a resemnat cu faptul că Leanca, cu tot ce a urmat după moartea ei, nu este altceva decât povara lui, dată de Dumnezeu pe viață.

PROTOCOALELE DE LA TORONTO

(XVI)

«Această „eliberare sexuală” va reprezenta calea finală pe care vom avea posibilitatea de a face să dispară din „conștiința populară” orice referire la „Bine și Rău”. Prăbușirea acestei bariere religioase și morale ne va permite să realizăm procesul falsei „Eliberări a omului de trecutul său”, care însă, în realitate, este o formă de sclavie ce va fi profitabilă pentru „Planurile mondialiste” pe care urmărim să le punem în aplicare».

«Respectiva poartă deschisă pentru încurajarea „Libertății sexuale”, a „Divorțurilor”, a „Avorturilor” la cerere, a recunoașterii legale a diverselor forme de homosexualitate, ne va ajuta să modificăm în profunzime bazele istorice ale „Dreptului Legal” al societăților. Ea va fi un atu major pentru a împinge ansamblul indivizilor spre o relaxare generală a moravurilor; pentru a diviza indivizii unii în raport cu ceilalți, în conformitate cu instinctele și cu interesele lor proprii; pentru a distruge viitorul tineretului, împingându-l spre EXPERIENȚE NEFASTE ALE SEXUALITĂȚII PRECOCE și ALE AVORTURILOR; și pentru a distruge moralmente generațiile viitoare, împingându-le PE CALEA ALCOOLISMULUI, A DROGURILOR DIVERSE – al căror control se vor însărcina să-l preia, LA NIVEL MONDIAL, ofiterii noștri superiori DIN LOJILE INTERNAȚIONALE – și a SINUCIDERILOR – SUICIDUL fiind considerat, de către un tineret dezabuzat și abandonat în voia sa însuși, ca un sfârșit cavaleresc».

CURCUBEUL ȘI CODUL CULORILOR

«Curcubeul semnifică în credința creștină ideea de pace cu Dumnezeu, de făgăduință divină de a exclude poporul din soarta omenirii.

La vechii greci, curcubeul era personificat de zeița ISIS, mesagera voinței zeilor, și simboliza relația neîntreruptă dintre cer și pământ, dintre zei și oameni, fiind, în acerlași timp, un semn grăitor și expresiv al limbajului divin.

În China, cinci culori ale curcubeului reprezintă manifestarea armoniei fecunde a raporturilor dintre principiile complementare Yin și Yang.

În ezoterismul islamic, curcubeul, alcătuit din șapte culori, e imaginea calităților divine răspândite în univers.

Demascând pseudo-spiritualitatea mișcării NEW AGE, Bruno Wurtz (*New Age. Paradigma hoștică sau revrăjirea Vărsătorului*, Editura de Vest, Timișoara, 1994) subliniază faptul că aceasta i-a conferit curcubeului o semnificație eretică, aceea de participare la construirea unei punți între om și supraom. Alegându-l ca emblemă, mișcarea nu a făcut altceva decât să iconografieze și să motiveze cosmologic un aspect prezent în psihismul arhetipal al popoarelor; ideea de schimbare a lucrurilor și a reprezentărilor. Razele de lumină, legate de simbolul curcubeului, sunt, de asemenea, un simbol new-age-ist. Semnul grafic respectiv întruchiează atât cele șapte culori ale razei de lumină, prezente în alcătuirea curcubeului, cât și culorile lăutrinice, proprii fenomenelor din natură. În simbolistica aquariană, culoarea VERDE a luat locul culorii ROȘII, ce simboliza revoluția socială. Din metaforă a vieții și a nădejzii, VERDELE a devenit simbolul supraviețuirii și al ultimei speranțe, care penetrează și temperează roșul incendiar al revoltei. El are ca premisă istorică roșul revoluției sociale, dar în varianta mult mai dramatică a transformării universale în vederea reintegrării în totalitate.

Sarcina cea mai urgentă a fost revoluția socială, dreptatea socială,

Teli Iacșa, Mândra poartă ie

înfăptuirea imperativelor culorii ROȘII; sarcina următoare este revoluția „naturală”, sistarea spoliei propriului nostru substrat natural și, cu aceasta, suprimarea ultimei mari contradicții, cea dintre societate și natură. Din cele șapte dominante cromatice distincte ale curcubeului, VERDELE exprimă cel mai bine starea în care se află omenirea actuală; ea speră să supraviețuiască prin integrarea holistică, prin REALIZAREA GLOBALIZĂRII, prin reintegrare în ecosistem. VERDELE DEVINE PENTRU NEW-AGE-ISTII CULOAREA SUPRAVIEȚUIRII ȘI A ULTIMEI SPERANȚE, ceea ce face ca el să fie un simbol revoluționar, un principiu politic. Din acest punct de vedere, MISCAREA ECOLOGISTĂ DĂ DOVADĂ DE CAMELEONISM ÎN MOMENTUL ÎN CARE SE DECLARĂ APOLITICĂ.

În perioada modernă, piramida ocultă a încurajat adoptarea de către toate statele a Drapelurilor naționale formate din diverse culori, Codurile culorilor respective fiind o măsură a statului respective pe plan internațional. Astfel, analizând culorile drapelurilor naționale ale statelor lumii, ne dăm seama că toate marile puteri au întotdeauna codul roșu-alb-albastru: SUA, Marea Britanie, Franța și Rusia. De asemenea, culorile roșu-alb-verde reprezintă codificarea Gradului 33 masonic și drapelul Italiei.¹⁷

Prof. EUGEN MERA

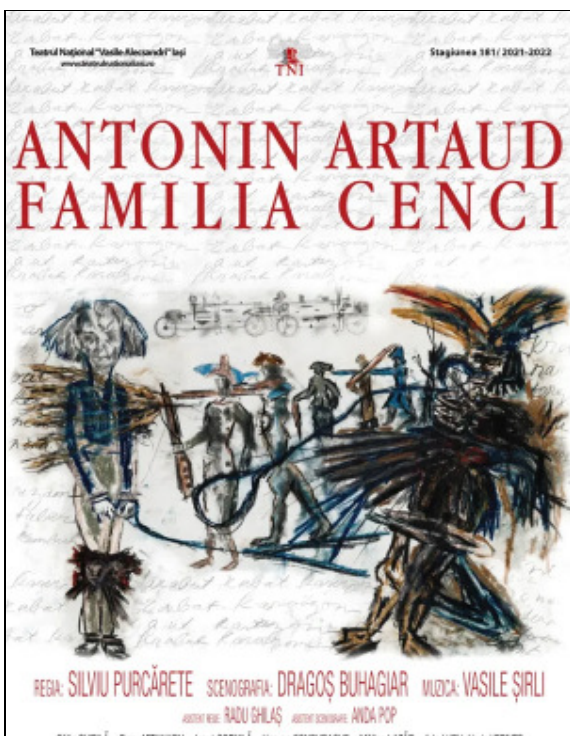
¹⁷ OS. KUHLEN, *op. cit.*, p.87-88.

Scena

„Răul n-are niciun rost fără plăcere”

Antonin Artaud. Familia Cenci

Antonin Artaud, mai degrabă marginalizat în timpul vieții, după moarte a fost supranumit drept nebunul genial și profetic, omul-teatru, omul strigătului și al transei, ș.a. Dornic de a-și promova propriile concepte despre teatru, mai mult decât de a fi un simplu interpret, Artaud, prin scrierile sale esențiale, *Teatrul cruzimii*, *Teatrul și ciurma*, *Teatrul și dublul său*, rămâne actual datorită modului în care a gândit actul teatral, *Teatrul și dublul său* („teatrul dublează viața, viața dublează adevăratul teatru”) *influențând puternic practica scenică din ultima parte a secolului XX*. Teatrul devine astfel o activitate vitală, un organism viu, care vorbește despre fricile și coșmarurile noastre, despre legătura dintre noi și supranatural, fiind considerat un act de magie, care trebuie să trezească conflictele ce dorm în noi, să tulbure tihna ființei noastre, să producă zguduirea cathartică a spectatorului, ce va fi supus unei reale operații a spiritului, a simțurilor, a cărnii sale. *Les Cenci* (*Familia Cenci*), textul lui Antonin Artaud, după Shelley și Stendhal, conceput din dorința de a reprezenta principiile *Teatrului cruzimii*, elaborate în anii precedenți, cunoaște prima montare în anul 1935, la Théâtre des Folies-Wagram din Paris. Artaud îl interpretează atunci pe Cenci, în propria viziune regizorală, într-un spectacol ce a reușit doar 17 reprezentații, eșec ce l-a afectat profund pe creator. Deși pare un text ce respectă un model clasic al dramaturgiei, personajele, conflictul, deznodământul nu se suprapun perfect pe acest model, într-o epocă tragică, în care indivizii nu se ridicau la înălțimea tragediei, autorul a încercat să illustreze vechiul spirit al eroilor tragici, să regăsească în *Cenci*, lumea tragediei, după cum însuși afirma.

Peste ani, George Banu traduce la cerere acest text, iar montarea lui la Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași, o privește ca pe „le temps retrouvé”, ca pe regăsirea lui Artaud după mulți ani de viață. Regizorul Silviu Purcărete, aflat la a cincea montare pe scena Naționalului ieșean, concepe un alt spectacol-eveniment, așa cum pot fi numite creațiile sale scenice, un spectacol ce pare născut din principiile esteticii artaudiene. „Propun un teatru în care imagini fizice violente macină și hipnotizează sensibilitatea spectatorului prins în teatru ca într-o vârtej de forțe superioare”, afirma Artaud, iar montarea construită de Silviu Purcărete, în viziunea scenografică a lui Dragoș Buhagiar, cu muzica originală a lui Vasile Șirli, abundă de imagini și sunete stranii, spectaculare, impresionante, șocante, folosind un complex de mijloace scenice, pentru a-l cutremura pe spectator în adâncul său, cea mai puternică imagine din spectacol fiind apariția contelui Cenci în costumul roșu, după uciderea sa. Istoria Familiei Cenci a inspirat scrieri literare, compoziții muzicale sau ecranizări cinematografice, Artaud plasându-i acțiunea în secolul al XVI-lea, în timpul Renașterii. Spectacolul ieșean, mai degrabă atemporal, este plasat într-o oarecare măsură în contemporaneitate, prin unele costume, precum cele purtate de membrii familiei, cu precădere cel supradimensionat al lui Cenci. Spațiul scenic, conceput de Dragoș Buhagiar, este un hău, delimitat lateral de imense coloane ce marchează atât situația financiară a familiei, ideea de castel-fortăreață, dar trimite și spre Antichitate și eroii ei tragici, al căror spirit Artaud l-a vrut ilustrat. Planurile de joc sunt separate uneori prin manevrarea de către personaje a foliei transparente, ce arână din tavan, de turnantă sau de câteva elemente funcționale de decor: o cadă, o mașină de cusut, o masă, un carucior multifuncțional, vehiculul ce transportă un Papă inert, impasibil la dramele din jur, etc. Nu lipsesc nici manechinele, postate de o parte și de alta a scenei, un alt omagiu artaudian, cărora autorul intenționa să le exploreze „puterea metafizică”, aici reprezentând o lume inertă, crudă, indiferentă, manechine printre cei vii, cum este personajul Andréa, impecabil figurat de Ionuț Cornilă.

Nu se poate vorbi decât la superlativ despre această tulburătoare montare, de o spectaculozitate aparte, al cărei dramatism este accentuat și de stilul rostirii scenice, de figurările personajelor imaginate de actori. Spectacolul începe cu Bufonul, care aduce un teanc de cărți din care rosteste, și în timpul reprezentației, cu o voce redimensionată, citate din scrierile lui Antonin Artaud. O mixtură de cioclu și elegant maestru de→

TAMARA CONSTANTINESCU

ceremonii, interpretat în travesti de Mălina Lazăr, actrița realizând o compoziție plastică, cu expresivitate în joc. Tiranul Cenci îi invită la un ospăț pe nobilii din Roma, pentru a sărbători uciderea celor doi fii: „Răul n-are niciun rost fără plăcere”, altfel spus, nu te poți bucura de crimele făptuite, dacă ceilalți nu le cunosc. „Preotul la slujbă bea sângele Domnului. Cine mă împiedică să cred că beau sângele fiilor mei? Beau pentru dezastrul familiei mele!” Cenci, memorabil figurat de Călin Chirilă, un actor complex, plurivalent, o prezență aparte în economia spectacolului, depășește granițele umanității, săvârșind cele mai abjecte fapte, catalogându-se drept un demiurg, dar unul răsturnat. „Să am remușcări? Remușcarea este în mâna lui Dumnezeu. El să regrete actul meu. De ce m-a făcut tatăl unei ființe pe care nu pot să n-o doresc?”.

Universul piesei se plasează dincolo de bine și de rău. Beatrice, fiica abuzată, înzestrată cu trăsături de personaj antic, ucide pentru a-și înfrunta destinul. „Singura mea crimă e aceea de a mă fi născut. Dacă pot să îmi aleg moartea, n-am putut să îmi aleg nașterea. Aici e fatalitatea.” Ada Lupu construiește remarcabil o Beatrice pedălând între sensibilitate și forță, între fragilitate și determinare, secondată, în actele ei, de mama vitregă, Lucreția, întruchipată de Petronela Grigorescu, care dezvoltă cu măiestrie scenică trăiri încărcate de dramatism. Artaud notează în didascaliiile textului informații despre construirea scenei uciderii lui Cenci sub forma unui ritual, mizând pe puterea magică a gestului, a mișcărilor în cerc. „Orice acțiune e un cerc închis”, rostește Bufonul. În viziunea lui Silviu Purcărete, mișcările circulare efectuate de Beatrice, Lucreția, Bernardo, și mai ales de personajul colectiv, de-a lungul spectacolului, sunt concepute astfel încât transformă impresionant unele momente, într-un magic ritual al forțelor distructive. Giacomo și Bernardo, frații Beatricei, sunt figurați prin două travestiuri bine caligrafiate scenic de Pușa Darie și Diana Roman, prin machiaj sugestiv și mișcări bine alese, Diana Roman, probând și abilitățile muzicale de care dispune. Biserica, cea care judecă și condamnă, este reprezentată prin personajele Camillo, legatul Sanctității sale Papa, interpretat cu pregnanță scenică, bine nuanțat, de Doru Aftanasiu, de Orsino, în descifrarea lui Horia Veriveș, o siluetă cu gesturi plastice executate cu eleganță studiată, evidențiind cameleonismul

personajului, și de însuși Papa, un alt travesti impunător al spectacolului, realizat de Diana Chirilă. Haruna Condurache în Camerista, Radu Ghilaș în Principele Colonna și un Asasin, Dumitru Năstrușnicu în Călău și un Asasin, Andrei Sava în Ofițerul, personaje de mai mică întindere, dar importante în construcția montării, sunt figurate de actori cu subtilitate și rafinament. Personajul colectiv, nelipsit din montările lui Silviu Purcărete, excelent coordonat de regizor, devine când masa curtenilor ce amintesc de pacienții unui ospiciu, cu trimitere la viața personală a lui Artaud, când masa de soldați, posibil poliția papală a acelor vremi. Experiența tinerilor - Valentin Mocanu, Constantin Grigorescu, Fabian Toderică, George Gușuleac, Flavius Grușcă, Marian Stavarachi, Ionuț Cozma, Cosmin Puțanu, Robert Agape, Marian Chiculiță, studenți ai Facultății de Teatru, a Universității Naționale de Artă „George Enescu” din Iași, de a lucra cu un regizor de nivelul lui Silviu Purcărete, încă din perioada studiilor, cu siguranță le va marca drumul de mai târziu.

FAMILIA CENCI de Antonin Artaud după Shelley și Stendhal

Traducerea: George Banu

Regia: Silviu Purcărete

Scenografia: Dragoș Buhagiar

Muzica: Vasile Șirli

Asistent regie: Radu Ghilaș

Asistent scenografie: Anda Pop

Distribuția:

Călin Chirilă (Cenci), Doru Aftanasiu (Camillio), Ionuț Cornilă (Andréa), Haruna

Condurache (Camerista), Mălina Lazăr (Bufonul), Ada Lupu (Béatrice), Horia Veriveș (Orsino), Petronela Grigorescu (Lucreția), Pușa

Darie (Giacomo), Diana Roman (Bernardo), Radu Ghilaș (Principele Colonna, Asasin), Andrei

Sava (Ofițerul), Diana Chirilă (Papa), Dumitru

Năstrușnicu (Călău, Asasin) și Valentin Mocanu,

Constantin Grigorescu, Fabian Toderică, George

Gușuleac, Flavius Grușcă, Marian Stavarachi, Ionuț

Cozma, Cosmin Puțanu, Robert Agape, Marian Chiculiță

(Curteni)

Literatură și film

Ochiul pestelui între popcorn și chipsuri

Un eveniment cinematografic a îmbrățișat sărbătorile de iarnă. Cozi la cinematografe, agitație, ochelari speciali, chipsuri și popcorn, cum stă bine spectatorului pregătit să asiste trei ore și ceva la *Avatar 2/Calea apei*, pe care James Cameron l-a pregătit cu minuție vreo 12 ani. A filmat în Noua Zeelandă, acolo unde și-a cumpărat chiar o casă și unde continuă cu aceeași fervoare filmările la seriile următoare (3, 4, 5), anunțate cu precizie. La 68 de ani, regizorul nu are vreun moment de incertitudine: franciza musai să meargă mai departe! Joacă în film Sam Worthington, Zoe Saldana, Sigourney Weaver, Kate Winslet, Oana Chaplin, Michelle Yeoh etc. Da, filmul e un fenomen incontestabil, musai să-l...guști o dată în viață, să fii la curent, să știi de ce avalanșa de spectatori îl adoră. E acolo un melanj de lumi, de la dra-

goni zburători la submarine sofisticate, plus planeta Pandora, tribul Metkayina, neuroni și conexiuni, combinații de inteligențe, feronerie bizare, ubicuitate, avataruri, basm, SF, suspans....are de toate! Ingrediente cu grămada. Te lași prins în joc, vin spre tine pești, stropi de apă, cenușă, plante și flăcări, de parcă ai fi stăpânul universului.

Cameron a făcut scufundări, ba chiar a construit un submarin și a explorat Groapa Marianelor. I-a învățat pe actori să-și țină respirația în apă. Efectele tehnice epatează într-un ecleraj dominant. Roboți, rachete, nave gigantice, lupte, săgeți și arme, clanuri, discriminări, siluete alungite – toate scăldate în feeria albastră a apei, care „nu are început, nici sfârșit, ea e mereu în noi”.

Cât a trecut de la primul meu film văzut în copilărie? Imaginea unei vaci în prim-plan m-a speriat pentru multe zile încolo. Să zicem că aduci copilul la *Avatar*. Se sperie sau nu? Știu:

totul e ca la jocurile pe calculator, el e deja familiarizat, chiar desenele animate s-au tehnicizat, așadar regizorul a mizat pe gustul modern. Mai vrea copilul să citească acum *Capra cu trei iezi*? Cum procedăm? Poate că nu scăpăm de violență și ură, care domină și în *Avatar*, nu? Există sânge și în *Capra*.. Atunci să uităm puțin și să admirăm mesajul că familia e primordială, dar și relația cu peștele uriaș *tulkun* din filmul de față. Un alt fel de *Moby Dick*, cu ochiul său neliniștitor, premonitoriu, dar atât de...uman și înțelept. Acolo e speranța...A.Jurcan

ALEXANDRU JURCAN

Expo. Castelul Pelișor

AGNES ANDREI, „EMOȚII ÎN CULORI”

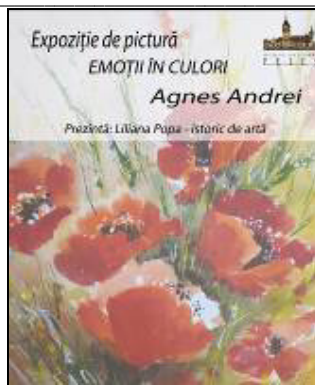
Agnes Andrei face parte dintre artiștii vizuali care pictează în fiecare zi... Dialogul său plastic este clar, un spectacol al frumosului, indiferent dacă e pesagistică, portretistică sau natură statică. Unele lucrări par reveniri repetate, dar sînt propriile-i reevaluări de-a lungul timpului. Florile ei trăiesc, au parfumuri și sunt gata să plece în pas de menuet...Formele sunt delimitate direct în culoare. Flori, fructe, vegetații, cerul, norii, pădurea, se înscriu printre preferințele pictoriței, dar mai ales macii o fascinează și ne fascinează, oferind o anumită savoare.

Un nor, o rază, o iluminare schimbă peisajul filtrând nudurile naturii contemplativ.

Grafia clasică, inspirată, tușele puternice dar și finețea lor, jocul între decorativ și pictural te fac să te oprești în fața fiecărei lucrări și să te întrebi unde, în ce anotimp a creat....

Alternanța de tonuri, de planuri, practici coloristice, cu note de mare luminozitate, alternează, aduce note de echilibru, grație intervențiilor coloristice temporizate. Artista știe și își regizează componistic și cromatic, astfel încît fiecare trăsătură de penel și în final compoziție poartă „marca” Agnes Andrei.

Culori muzicale, ce încîntă, frumoase, pastelate, precum o harfă

orfică, mante, tonuri, toate țin de dinamica proprie.

Lucrările Agnesei Andrei au o structură și o vibrație care primesc lumina și o oferă înapoi privitorului, depășind ramele tabloului...

Peisajele au și ceva oniric, de vis, există un dramatism în colorit, în modelaj de la închis la deschis, la clar-obscur. Figurativ și non-figurativ printr-o coerență a formelor, iar motivul nu mai este motiv, măiestria este cea care hotărăște și nevăzutul devine real.

Am cunoscut-o pe Agnes Andrei la Muzeul Cotroceni, unde, în cadrul expoziției „File de istorie” a venit cu o lucrare actuală, legată de războiul ce nu se mai încheie, intitulată „Ziua Victoriei”, de o mare acuratețe și dramatism.. Și iată cum am vizualizat ea lucrarea domniei sale: „Cerulea incandescent, flamboiant dar nu datorită vreunui

răsărit sau apus ci din cauza exploziilor, a bombelor, pământul ars, cenușiu, pe care nu se mai văd decît bombe, dărâmături, sarmă ghimpată și un steag, doar un steag, rămas drept și el înnegrit, ca un simbol al sfârșitului... În centrul tabloului, se află un tînăr cu cască militară ce privește spre cerul sfîșiat de luminile războiului...

Lucrarea Agnesei Andrei este o filă din istoria de azi, dintr-un război pe care cu toții îl dorim încheiat, dornici de pace și normalitate, de frumusețile de pînă mai de ieri....”

În expoziția colectivă „Povești de București” de la Muzeul Cotroceni Agnes Andrei a fost prezentă cu compoziția „Strada Speranței”- desen bine lucrat acuarelă - un colț din București. Stil realist, clasic, ceea ce nu e chiar ușor, având în vedere tehnicile acuarelei. O casă în lumini autumnale plină de farmec, de mister. Agnes Andrei preocupată de construcția plastică a motivului, pictural, de logica riguroasă a compoziției. Se simte un temperament energic, dinamic însoțite de o mare sensibilitate. Agnes Andrei pictează în stil clasic, tușele puternice sînt completate de cele subțiri ce accentuează detalii. Are o libertate a execuției o subtilă înțelegere a atmosferei, o acuratețe a desenului când redă ceva din natură, o strălucire a luminii cerurilor senine sau înorate.

LILIANA POPA

CATRENE PIROGENE

Democrație în „Țara încrederii în sine”

Numele babacăi, mladei lui,
Nu i-i dat să-l poarte nimănui.
Cei născuți înainte de excentrici
Să-l preschimbe sunt datori și-n metrici.

Solomonie la senectute

Da, fost-au vremi când prefera să
zboare,
Nemaisimțind pământul sub picioare,
Dar timpul i-a redus din cel avânt:
Azi zboară-n tren blindat, dar ... pe
pământ.

Spirit revanșard de nestăpânit

Nu-i de neglijat cretina
Cale care și-a creat-o:
Termină cu Ucraina
Și pornește contra NATO.

Nesățiosul

Firea ursului, hațna...
Nu i-ați ghicit tactica?
N-a finit cu Ucraina
Și țintește ...Arctica!

Dezertarea lui Mozart și Wagner

Dac-ați ști la ce afronturi
Vă expun azi mercenarii,
Blestemare-ați orice fronturi,
V-ați retrage-n columbării.

Patriarhia moscovită binecuvântează atrocitățile?

Ani la rând ne-au insuflat
Că biserica în sine
Separată e de stat.
Doar că statu-n frâu o ține.

Diplomați polonezi trecuți pe linie moartă

Ce grijă brusc i-o fi pălit pe ruși
Că foștii diplomați școliți la Mosc
Nu mai consultă acte cu mânuși,
Ci cârțițe c-au fost mari recunosc?!

RM, un miel rătăcit prin bălăriile istoriei

Suge-avid că-i de pomană,
Dar ascunde-un gând meschin:
România nu i-i mamă,
România i-i ...vecin!

Chinezării deasupra Americii

Se căzneau să-nfrunte-un nor imun.
Nu tu ăripi, coadă, fuzelaj.
Le credeam baloane de săpun,
Dar, când colo, nu: de spionaj!

Biosfera și Delta Dunării nu mai necesită apărare?

Că-i pace-n lume, zurbă sau război,
Oricând la fel se-ntreabă grâul spelta.

Pe Băstroe lucrările-s în toi.

Pe cine-l doare-n cot că plânge Delta?

Mediatorii noștri nu-și mai bat capul de intrarea în Schengen

Și-au pus neliniștea-n cotruță:
Intrarea, -n fond, ni se cuvine.
Și stau cu sacii în căruță,
Crezând că de la sine vine.

Viață legată cu ață

Roți de tren ce patinează,
Zbatere-ntre flux - reflux.
Alimentele de bază
Au ajuns astăzi ... de lux.

Grijă de sănătatea ta

Pulpa, oul s-au scumpit, cărnatul?
Nu mai poți să-ți cumperi unt, lactate?
Nu vezi că de grijă-ți poartă statul?
Nu mai suferi de obezitate!

Rezervă de hrană pentru câte săptămâni (sau câți ani)?

Ca orice țară soarta ce-și rezervă,
Guvernul are grijă ne-ncetat
Să-și întrețină Fondul de rezervă.
Dar alimentele-n rezerva gri de stat?

La cât se umflă n-or plesni odată?

Ia luați la puricat
Instituțiile de stat
Să vedeți cât s-au umflat
Cu tot neamul lui de nat.

Contrast suspect

Tămbălău și osanale
Pensiilor senioriale.
Semiconfidențiale –
Pensiile speciale.

Și-au votat, prin conspirare,

Niște sume forfetare

Vai, aleșii, oprimații,
Trăiesc din indemnizații
Și nu știu de majorare...
Norocel de forfetare!

Șiretlicul la proiectul de Lege a pensiilor speciale no passara!

Au trimis proiectu-n Parlament,
Chit c-au ignorat un component:
Viabilitatea. Tertîp cé

Ne-ar putea costa PNRR.

Atențiune la tren(d)!

Că fuge lumea ca de ciună-afară,
Nu vă cutremurați când vă treziți?
Curând, prea poate, -ați mai avea o țară,
Nu și pe cine să ocârmuiți!

Sporuri la salariile primarilor pentru implementarea proiectelor finanțate din PNRR

Ce criterii să reflecte
Motivarea pentru spor?
Nu-ncheierea de proiecte,
Ci REALIZAREA lor.

Deși greșeala nu-i a obștii

O amendă, dac-o iei,
O achiziți din banii tăi,
Doar primarul, când greșește,
Din punca obștii plătete.

Cheia prosperării multinaționalelor

Mai e nevoie-n timp de vreun examen
Ca să constați că-ntr-un sistem modern
Și OMV, și OMS, și Dámen
Ar avea spate tare în guvern?

Găselniță pentru prelungirea supraviețuirii

Simt miniștrii și adjuncții
Că li-I sumbră perspectiva.
Cum se tem că zbor' din funcții,
Vor s-amâne „rotativa”.

Forfotă

Se-neadă ca semintele-n dovleac
Musafirlăcul de la vila „Lac”.
Să-și fi băgat codița-n pact ce drac,
Încât tocmeala nu mai li-e pe plac?

Înăsprirea pedepselor pentru tulburarea ordinii și a liniștii publice?

Nu li-i frică de troiene,
De îngheț sau de tempeste,
De atacuri marțiene,
Ci li-i frică de ...proteste.

Pe mâna lui moș Teacă?

Ferească Dumnezeu s-aduci atingeri
Imagini de blegi de la butoane
Ori să mai ai, la toate, și convingeri.
Ani grei de zdup te pasc pe-ascuns,
răcane.

Plagiatorul în proces cu acuzatorul de plagiat

I-a intentat proces pentru bârfit:
Plagiator e cel ce-a scris lucrarea,
Iar el a fost cumpărător cinstit,
De-aceea titlu-și apăra și-onoarea!

Cine promovează cultura română în lume?

De ICR lumea vorbește
De rău doar: vrute și nevrute.
Au nu cumva-n țara lui pește
Acesta de la cap se-mpute?

NICOLAE MĂTCĂȘ

Lumea lui Larco

ÎN LUNA MARTIE

MARTIE

Frumoasă lună, în schimbare,
Când cer senin, când înnorat,
M-a dus ca șeful în eroare
Cu diploma-i de doctorat.

PASĂRE CĂLĂTOARE

Cât despre barză pot să jur
Că are numai un cusur:
Ea vine des anticipat
La domnișoarele din sat.

DUPĂ CREȘTEREA PENSILOR

Calculat precum la carte
Un pensionar, pe an,
Poate pune-un ban deoparte...
Însă nu mai mult de-un ban.

OMUL MINUS

E cu sine împăcat,
Viața-i pare de poveste
Și-i cu sufletul curat
Cum și creierul îi este.

SOȚI ARTIȘTI

Crizele, de tinerei,
Le petrec, nici nu le pasă:
El cu lipsa de idei,

Ea, cu lipsa de acasă.

ADAPTARE LA CRIZĂ

Azi guvernării se întrec,
Poporul are ascultare,
Și nu va mai „vorbi la bec”,
Dar va citi la lumânare.

TIMPURI NOI

E schimbat de-un timp macazul,
Lenea e făcută scrum,
Nimeni nu mai „arde gazul”...
Că e tare scump acum.

SCÂRȚĂIELI

Iată vorbe cu temei,
Până-n inimă pătrunse:
Când e criză de ulei,
Nu merg treburile unse.

SOLUȚIE DE CRIZĂ

Ca lumea să nu se-nspăimânte
De prețurile mari de-aici,
Din contra, chiar, să o încânte,
Le-au scris cu cifre foarte mici!

NOII ALEȘI

Preocupați de idealuri
Și de un interes total,
Plutesc pe ale vieții valuri...
Pe urmă sunt luați de val.

PROVERBIALĂ

În viața asta tot o grabă,
Când multe au prioritate,
Fiind cu ochii după treabă,
N-ai cum să-ți vezi de sănătate?

MINI-FABULĂ

Vulpea subțirică-n trup
Zise către blândul miel:
Oblojind un pui de lup,
Vei fi hrană pentru el!

SĂPĂTURI ȘI ALTOIRI

E forfotă ca-n stupul de albine
În orișice livadă de la sate,
Se strâng omizi, s-adună crengi
uscate
Și altoiri se fac din soiuri fine.

Spre toamnă fructele-s de calitate,
Dar și producții mari se pot obține
Acolo unde se lucrează bine
Și nu-s de grindină amenințate.

Țăranul priceput stă ca pe ace,
Muncește, e întruna tot o apă
Și-i as în săpături de-o vreme-
ncoace,

Chiar pe-un vecin de-al său intens
îl sapă,
Așa e el și nu se liniștește,
Iar megieșul său ... îl altoiește!

ȘCOLARUL MODEST

E un model de modestie,
Și nu se laudă cât face,
Pălăvrăgeala îi displace,
Așa a fost de când se știe.

De neclintit el stă și pace,
Și nu-s ca el prea mulți la mie...
E un model de modestie,
Și nu se laudă cât face.

Secretul său total să fie,
În căpățâna sa ce-i zace
El chiar și la examen tace,
Nimic nu scrie pe hârtie...
E un model de modestie.

VASILE LARCO

De la un clasic citire

GEORGE LESNEA
(1902 - 1979)

BĂTRĂNEȚEA

Cu cât mai mult în vreme urc
Și anii îmi devin mai grei,
Eu doar cu versuri mă descurc,
Când este vorba de femei!

LUI DAN LAURENȚIU

Dan Laurențiu, bard de gust
(Steaua lui pe cer se suie),
În Iași el o să aibă bust
Și în București... statuie.

UNEI DOAMNE

Privind-o lung îmi spun mereu,
Prins de-o sublimă încântate:

Ce splendid ar fi versul meu
Să aibă-asemenea picioare.

CREZ PROFESORAL

Poeții trebuie să știe
Să lupte și să sângere,
Căci libertatea-n poezie
E-o strașnică constrângere.

În viața mea de păcătos
Un lucru e adevărat:
Pe nimeni n-am pupat în dos,
Dar nici nu m-am lăsat pupat!

Selecție: VASILE LARCO

Curier

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

Am primit cu drag. Distribuți cu aceeași bucurie profesorilor de Limba română și bibliotecarilor din județul Ilfov (grup de wapp).

Cu considerație și urări de bine,

Horiana Petrescu

O-ho-ho și o-ho-ho-o
Și de ninge și de plouă
Vatra veche-i mereu nouă
Ca găina care ouă

Ouă de-aur și argint
Precum bulbii de iacint
Puii-floare îmbind
Cu dulce-amar de absint

Creații, eseuri, cronici
În vii timbre de armonici
Scriu - și sunt atât de tonici.-
Un Areopag de gnomici...!

Marian Ilie

Felicitari pentru nivelul
constant ridicat al revistei.

Daniela Maria Constantin

O gură de aer ... cultural. Mulțumesc!
Ana Irina Iorga

Vă mulțumesc, d-nule Băciuț, pentru acest nou număr al revistei „Vatra veche” pe care mi l-ați trimis. Un număr f. f. interesant, abia aștept să-l citesc, așa, pe-ndelete. Spuneți-mi, vă rog, aș putea să trimit spre revista d-voastră, spre publicare, materiale literare?

Încă o dată, mii de mulțumiri, sănătate multă și gânduri bune de-aici, din Țara Bârsei

Nicolette Orghidan

Mulțumiri pentru admirabila INCHINARE, pe care, deschizând numărul 2 tocmai primit, V-o datorează, Stimate Domnule Nicolae Băciuț, cititorii fideli ai Revistei ce conduceți

D.C.

Îmi place foarte mult ceea ce scrie genialul Florin Smarandache.

Când am citit, pe calculator, la bunicul meu, Sumarul la *Vatra Veche* nr. 2 (170) februarie 2023, m-am și dus la pg. 75 să citesc „Poeme de Florin Smarandache”.

Bucuria a fost mare când, dorind să citesc a doua oară poemul „O CREANGĂ DE PRIMĂVARĂ”, am observat că este iarăși scris în continuare. FELICITĂRI.

Nu ar fi rău dacă unele s-ar repete chiar și de mai multe ori pentru a nu mă obosi să reiau citirea lor. Cele mai greu de înțeles le reiau cu citirea și de 3 - 4 ori și n-ar fi rău dacă acestea s-ar repeta chiar și de atâtea ori.

Birtu Ionel,

elev în clasa IV-a, premiant în fiecare an. Bunicu nu știe că v-am trimis acest mesaj, că m-ar certa, că și așa este cam certăreț cu mine.

Ura! A sosit „Vatra veche”! Las la o parte toate treburile și mă apuc de citit. Nu există o mai dulce zăbavă decât cetitul puținelor reviste care au mai rămas, scrise la foc continuu.

Mulțumesc pentru generoasă și statornică găzduire.

Bunul Dumnezeu să vă înzilească, frate Nicolae! Salut și urări de inspirație autorilor și colaboratorilor fideli, care asigură pulsul normal al revistei și o fac de la număr la număr mai captivantă.

Considerație,

N.M..

Mărite Nicolae Băciuț, creator de frumuseți,

De fiecare dată când primesc „Vatra veche” - pe care cu mână sigură o conduceți printre *scilele* și *caribdele* veacului - trăiesc un sentiment de plinătate sufletească. Iar dacă n-o spun mereu, e că, vorba Poetului, „demn în templul meu / Cu zgârcenie contemplant”.

Așa se petrecu și de data aceasta, în compania numărului pe ianuarie 2023, când sufletul meu se bucură de evocarea lui DRP (Dumitru Radu Popescu) sub triplă semnătură.

Tot în ianuarie, se născu, pentru a 173-a oară, Mihai Eminescu, pentru ca astfel mântuirea să ne fie mai ușoară.

Denigratorii de serviciu - cu ochii la punga cu arginții trădării - s-au întrecut să-l hulească și cu acest prilej. Între nedemnele ocări - acum și mai demult - este aceea referitoare la „ateul” Eminescu (cu oarecare apă la moară oferită chiar de Biserica Ortodoxă Română). Acestei minciuni și nedreptăți flagrante m-am străduit să răspund, în articolul ce vi-l atașez (poate are șanse să apară!) arătând adevărata față a *creștinului Eminescu*. Cu cele mai bune urări de succes în noul an, al domniei voastre,

Ion Andreiță,

pălmaș cu condeiul

Mulțumim, pentru diversitatea de teme abordate.

Ca de obicei, la înălțime. O corespondență demnă de apreciat.

Cu respect,

prof. Elena Ciorici

Vă mulțumesc și vă felicit pentru conținutul acestei prestigioase reviste!

Valentin Busuioc

Stimate domnule Nicolae Băciuț,

Vă mulțumesc respectuos pentru onoarea pe care mi-o acordați de a-mi trimite în format pdf Revista VATRA VECHIE nr.1 / 2023, pe care am parcurs-o cu mare interes!

Cu acest prilej, sperând să fiu la nivelul exigențelor publicației, vă promit, să mă înscriu în viitor, printre colaboratorii Dumneavoastră cu unele dintre modestele mele creații!

Cu aleasă prețuire,

prof. dr. Vasile Gogonea,

Târgu-Jiu și Țicleni, jud. GORJ

Stimate d-le Baciut,

Alese mulțumiri pentru *Vatra veche* 2 / 2023. Picturile d-lui Teodor Vișan m-au impresionat în mod deosebit, au o frumusețe specială. În rest, ca de obicei, bogăție culturală.

Cu cele mai bune gânduri,

Veronica Pavel Lerner

Canada

Ziua bună, domnule Nicolae, și mare mulțumită pentru gestul de ne-uitare a românilor din străinătate.

Cultura salvează și apară un popor, o națiune de dispariție.

Încă o dată mare mulțumită dumitale.

Danci Dragoș

Da, am primit Revista în format digital - mulțumesc frumos, domnu' Băciuț! - și considerăm că oricine, simplu cititor iubitor de literatură, de creație literar-artistică în general, sau de colaborator, are datoria moral-corectă să recunoască faptul că, în condițiile vitrege de azi, este editată o revistă de cultură literară de valoare și colaboratori la fel, cu o ritmicitate fixă și aproape neverosimilă. Cu ce eforturi financiare este realizată Revista *Vatra veche*, doar Domnul Nicolae Băciuț știe - dar sincere și meritate mulțumiri!

Cu prietenie și respectuoase sentimente,

**Doina Bălțat,
Dumitru Hurubă**

Dragi prieteni, felicitări pentru acest număr al revistei pe care mi l-ați trimis. Nu înțeleg româna, dar am văzut din titluri că ai o selecție excelentă de eseuri despre Eminescu și alte figuri notabile. În calitate de redactor-șef al revistei de literatură, cultură și știință, spun asta pentru că văd valoarea revistei tale. Sper o cooperare de succes. Bucuros. Bosnia și Herțegovina a publicat unul dintre articolele dumneavoastră despre Eminescu în revista sa. Dacă doriți această cooperare, confirmați-mi.

Pejovic Slavica

Excelență, vii mulțumiri și calde felicitări pentru noul număr al *Vetrei vechi*. Este admirabil. O adevărată încântare.

Mult success în continuare!

V. Tudor

Sehr geehrter Herr Baciut,
vielen Dank für die Zeitschrift.
Freue mich aufs Lesen.
Ich wünsche eine gute Zeit
Liebe Grüße

Elisabeth Anton

Mulțumesc pentru ultimul număr (2/2023) din revista „Vatra veche”, am dat un semnal pe blog legat de apariția ei.

Succes în toate și bucurii!

Constantin Stancu

S-a pogorât Dumnezeu pe Pământ în chipul Îngerilor-Prieteni!

Recenzia cărții „Luciri de supernove”, recenzie scrisă de doamna Prof. Dr. Maria Vaida din Cluj a apărut în prestigioasa revistă de Cultură „Vatra veche” - cu îngăduință Domnului Nicolae Băciuț - scriitor, publicist și nu în ultimul rând un OM deosebit!

Onorată, domnule Băciuț... cuvintele îmi sunt sărace!

Admiratie OMULUI BĂCIUȚ înainte de toate. Prețuire și respect!

Mulțumesc și doamnei Maria Vaida - un prieten minunat!

Nu-mi este frică de mâine, pentru că am văzut ziua de ieri și o iubesc pe cea de astăzi. (W.A. White)

Adânc respect și recunoștință domnule Băciuț & doamna Maria Vaida

Nastasia Popa

Mulțumesc pentru Revista *Vatra veche* nr. 2 și pentru conținutul ei valoros, cu o remarcă specială:

paginile 69-70 dedicate scriitorului Albert Camus semnate de doamna Doina Brândușa Landen.

Dacă este posibil, aș dori adresa de e-mail a distinsei autoare / poete, pentru a-i putea transmite personal felicitările mele.

Cu aleasă considerație,

Victoria Comnea

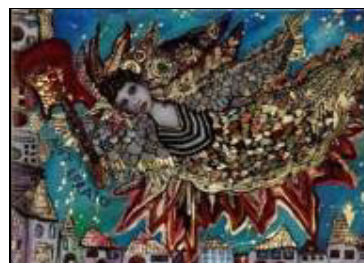
Am primit cu drag roadele trudnicei dumneavoastră vocații...Sănătate și putere de a împlini proiectele culturii noastre și de a promova literatura română. Felicitări!

Cu admirație și recunoștință!

Elievii CNILC, Ploiești,

Teșli Iacșa, Iubire infinită

Teli Iacșa, Nu mi-e frică

Mă bucur că v-au plăcut lucrările artistului R. Ș. Poleac, că ați găsit timp și spațiu pentru ele în revistă. Artistul a spus că va lua legătura cu Dv. (...).

Cu cele mai bune gânduri,

Elisabeta Boțan

Felicitări pentru revistă și mulțumiri pentru trimitere, sănătate,

Dumitru Velea

Stimate domnule Băciuț,

Doresc de mult să vă scriu, dar nu știu cum li se întâmplă altora, pe mine însă mă fură cotidianul. Citesc cu mare plăcere „Vatra veche”, nu de la acest număr, ci de bună vreme, și vă felicit pentru conținut, dar mai cu seamă pentru statornicie în aceste vremuri. Dumneavoastră nu mă cunoașteți, eu însă v-am reținut intervențiile de la întrunirile online pe care le organiza DDGlăvan, cu liderii filialelor, în timpul pandemiei de Covid, și vă citez ori de câte ori este vorba despre primirea în UZPR a așa-zisilor ziarști. Rezonez cu ideile dvs și din alte puncte de vedere.

Vă felicit încă o dată și vă doresc un an bun ptr „Vatra veche” și ptr dvs!

Dorina Sgaverdia

Reșița

Distinse Domnule Redactor Șef,

De fiecare dată, lectura revistei pe care o diriguți este o leasă bucurie.

Prietenul comun, Hans Dama, de la Viena, susține ideea și face popularitate, iar eu la fel. Am prezentat noul număr la o rubrică apropos de presa culturală.

De asemenea, vă mulțumesc mult că veți lua în calcul pentru luna martie, așa cum mi-ați spus, interviul trimis de mine și realizat de Conf. Univ. George Motroc din București. (...)

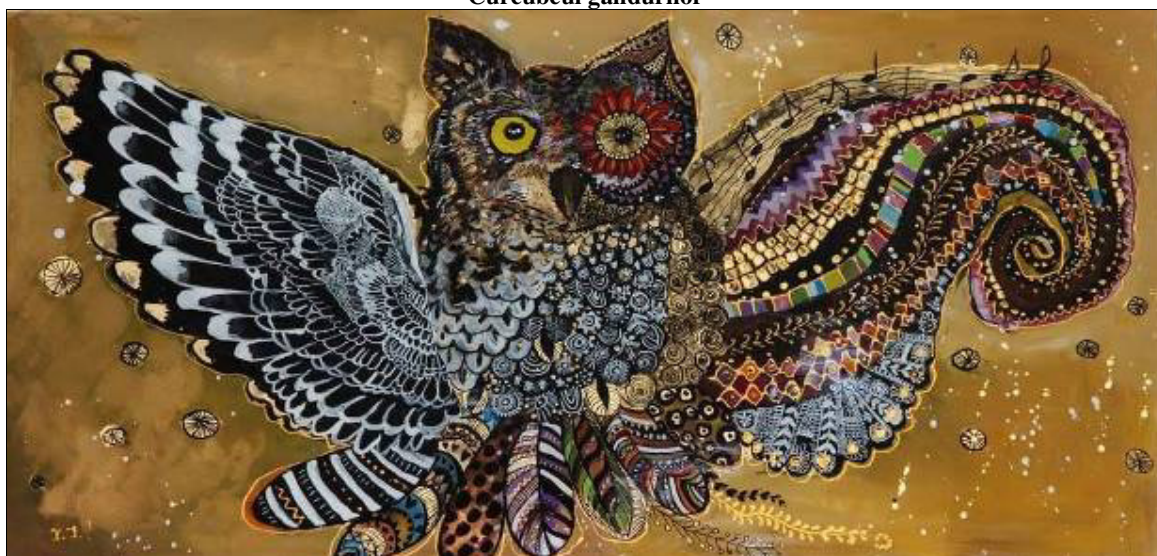
Toate cele bune!

V. B.

Univers plastic Teli Iacșa

Curcubeul gândurilor

Înțelepciunea

„O poveste din două perspective” - lucrare colectivă - Rodica Costianu și Teli Iacșa

OCHIUL CICLOPULUI

Teli Iacșa, Energie solară

Directori de onoare
Acad. MIHAI CIMPOI
MIHAI BANDAC

Redactor-șef adjunct
GHEORGHE NICOLAE ȘINCAN

Redactori:

Mihaela Aionesei, Emilia Amariei, Doina Bălțat, Florin Bengean, Valeria Bîlț, Sorina Bloj, A.I. Brumar, Aurel Buzincu, Geo Constantinescu, Luminița Cornea, Melania Cuc, Iulian Dămăcuș, Răzvan Ducan, Dumitru Hurubă, Alexandru Jurcan,

Vasile Larco, Rodica Lăzărescu, Cleopatra Lorințiu, Ioan Marcoș, Eugen Mera, Simona Mițuțiu, Cristina Sava, Mihaela Malea Stroe, Nicolae Suci, Titus Suci, Gheorghe Sarău, Ilie Șandru, Dorin N. Uritescu, Gabriela Vasiliu

Corespondenți: Elisabeta Boțan (Spania), Darie Ducan, (Paris), Dumitru Ichim, (Canada), Bianca Marcovici (Israel), Dorina Brândușa-Landen (Suedia) Simina Lazăr (Paris), Veronica Pavel Lerner (Canada), Gabriela Mocănașu (Franța), Dorin Nădrău (SUA), Mircea M. Pop (Germania), Ognean Stamboliev (Bulgaria), Silvia Urdea (SUA).
Alexandra Scherer (Paris), secretar de redacție

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BĂCIUȚ

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Iuliu Maniu nr. 14, România. • Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. • Copyright © Nicolae Băciuț 2023 • Email : nicolaebaciut@yahoo.com; vatraveche@yahoo.com • Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 • telefon: 0744474258. • Tehnoredactare Sergiu Paul Băciuț • Materialele nepublicate nu se restituie. • Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

